

**CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN
7. 8. VE 9. GENEL KURULTAYLARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Nazife SÖYLEMEZ

Kütahya-2008

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

CUMHURİYET HALK PARTİSİ’NİN 7. 8. VE 9. GENEL
KURULTAYLARI

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Naim SÖNMEZ

Hazırlayan
Nazife SÖYLEMEZ
005926312111

Kütahya 2008

Kabul ve Onay

Nazife SÖYLEMEZ'in hazırladığı "Cumhuriyet Halk Partisi'nin 7. 8. ve 9. Genel Kurultayları" başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

05 / 06 /2008

Tez Jürisi

Yrd. Doç. Dr. Naim SÖNMEZ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BIYIKLI

Yrd. Doç. Dr. Necati AKSANYAR

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Halk Partisi’nin 7. 8. ve 9. Kurultayları” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../ .../ 2008

Nazife SÖYLEMEZ

ÖZGEÇMİŞ

Nazife SÖYLEMEZ; 1978 yılında İstanbul'da doğdu. 2000 yılında Dumlupınar Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başladığı Lisans eğitimini 2004 yılında tamamladı. 2005 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi bölümünde lisansüstü eğitime başladı. 2004-2005 yılları arasında İstanbul ili Bahçelievler ilçesi Yenibosna İlköğretim Okulu'nda öğretmen olarak görev yaptı.

ÖZET

Kurultaylar, siyasi partilerin yeniden yapılanmasını sağlayan önemli kararların alındığı kurumlardır. Kurultaylarda alınan kararlar doğrultusunda partilerin siyasi hayatlarında çizeceği yollar belirlenmektedir. Kurultaylara etki eden ve kurultayların etki ettiği olayların, siyasi partilerin üzerinde nasıl bir role sahip bulunduğu araştırma konusunu oluşturmaktadır.

Seçim yenilgilerinin, düşünce ayrılıklarının, kişisel siyasi hesapların, parti içi çekişmelerin, parti içi kurumların kaldırılması ve yerlerine yenilerinin kurulmasının, program ve prensip üzerinde yapılan tartışmaların, bir partinin siyasi hayatına yön verme hususunda nasıl bir etki yarattığı araştırılan unsurların başında gelmektedir.

Bu araştırmanın amacı; Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Genel Kurultaylarına ait ulusal gazetelerde yer bulan haberlerin ve yukarıda bahsi geçen unsurların yarattığı etkilerin yol göstermesi ile Türkiye'nin ilgili dönemdeki siyasi portresini çizebilmek ve çizilen portreyi doğru ve tarafsız bir şekilde yansıtabilmektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için, ulusal gazeteler tarafsız bir şekilde ele alınarak incelemeye tabi tutulmuştur.

ABSTRACT

The general assemblies are the institutions where important decisions are made which serve to restruct political parties. By means of decisions taken in congresses , the route of parties they will fallow during their political exsistance, is defined.What sort of role they have on political parties and The events that effect congresses and Congresses that effect events constitute the theme of research.

Defeat in elections,differences in opinions ,individual politic profits. Inner party arguments, abolish of instituon inside the party and establish new ones in place of them, discussions on principles and programme, what kind of effect is created on the respect of directing a party's political existance are the main researched componenets.

The aim of this research; The news took part in seventh, eighth and ninth General Congress of Cumhuriyet Halk Partisi(Republic Nation Party) and being able to draw Turkey's political portrait, relevant to that period, with the guidance of the effects created by the subjects mentioned above and being able to reflect this portrait neutrally and accurately.

In order to achieve that aim, national newspapers have been researched in an objective manner.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TEZ HAKKINDA.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN YEDİNCİ KURULTAYI

1.1. YEDİNCİ KURULTAY ÖNCESİNDE BASINDA YAPILAN YORUMLAR...	4
1.2. YEDİNCİ KURULTAY'IN AÇILIŞI	7
1.2.1. Yedinci Kurultayın Açılış Nutku	7
1.3. YEDİNCİ KURULTAY'IN KOMİSYON ÇALIŞMALARI	13
1.3.1. Program ve Tüzük Komisyonu Çalışmaları	13
1.3.2. Dilek Komisyonu'nun Çalışmaları	15
1.3.3. Halkevleri Komisyonu'nun Çalışmaları	19
1.4. GENEL İDARE KURULU RAPORU'NUN OKUNMASI	20
1.4.1. Genel Sekreter Tarafından Yapılan Açıklamanın Eleştirilmesi	22
1.4.2. Genel Sekreter Hilmi Uran'ın Eleştirilere Cevabı	23
1.5. PROGRAM VE TÜZÜK KOMİSYONU ÇALIŞMALARINA DEVAM EDİLDİ 24	
1.5.1. Program ve Tüzük Komisyonu'nun Raporu	27
1.6. İNÖNÜ İLE RECEP PEKER ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIK VE ANLAŞMAZLIĞIN YEDİNCİ KURULTAYDAKİ YANSIMALARI	35
1.7. YEDİNCİ KURULTAYDA SEÇİMLER	42
1.7.1. Genel Başkan ve Genel Başkan Vekili Seçimi.....	42
1.7.2. Genel Sekreter Seçimi.....	43
1.7.3. Divan Seçimi.....	43
1.7.4. İdare Kurulu Seçimi	43
1.8. YEDİNCİ KURULTAY'IN SONRASINDA BASINDA YAPILAN YORUMLAR	44
1.8.1. Basında Yapılan Olumlu Yorumlar.....	44
1.8.2. Basında Yapılan Olumsuz Yorumlar	46

İKİNCİ BÖLÜM

CHP’NİN SEKİZİNCİ GENEL KURULTAYI

2.1. SEKİZİNCİ KURULTAY ÖNCESİ.....	50
2.1.1. Divan Çalışmaları.....	50
2.1.2. İsmet İnönü’nün CHP Divanı’nda Seslendirdiği Nutuk.....	51
2.2. SEKİZİNCİ KURULTAY HAZIRLIKLARI	54
2.2.1. CHP’nin Gençleştirilmesi Çalışmaları ve CHP İçindeki Hizipleşme.....	55
2.2.2. Sekizinci Kurultay Öncesi Basında Yapılan Yorumlar.....	57
2.3. KAYALIBAY OLAYI’NIN GÜNDEME GETİRİLMESİ.....	59
2.3.1. Haldun Tandoğan İddiaları Ret Edilmesi	67
2.4. SEKİZİNCİ KURULTAY’IN AÇILIŞI.....	67
2.4.1. İdare Kurulu Raporu	68
2.4.2. Sekizinci Kurultayın Açılış Nutku	72
2.5. SEKİZİNCİ KURULTAY’IN ÇALIŞMALARI	76
2.5.1. Kulis Çalışmaları.....	76
2.5.2. Meclisin Terk Edilmesi Teklifi.....	76
2.5.3. Doğu Anadolu’nun Kalkındırılması Planı.....	77
2.5.4. Halkevleri’nin Geleceği	78
2.5.5. Program ve Tüzük Tasarısı Üzerinde Yapılan Değişiklik Teklifleri	79
2.6. SEKİZİNCİ KURULTAY’IN KAPANMASI	82
2.6.1. Genel Sekreterlik Mücadelesi	82
2.6.2. Divan Seçimi	83
2.6.3. Sekizinci Kurultayın Kapanış Nutku	83
2.6.4. Genel Sekreter Kasım Gülek’in Basın Açıklaması	85
2.7. SEKİZİNCİ KURULTAY’IN ARDINDAN BASINDA YAPILAN YORUMLAR	85
2.7.1. Basında Yapılan Olumlu Yorumlar.....	85
2.7.2. Basında Yapılan Olumsuz Yorumlar	86
2.8. KAYALIBAY OLAYI’NDA DAVANIN GÖRÜŞÜLMESİNE TEKRAR BAŞLANDI.....	89
2.8.1. Kayalibay Olayı’nda Hazırlık Soruşturması’nın Yapılması.....	89
2.8.2. Kayalibay Olayı’nda ‘İlk Tahkikat’ın Açılması	90
2.8.3. Kayalibay Olayı’nda Dava’nın İleri Bir Tarihe Ertelenmesi.....	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET HALK PARTİSİ’NİN DOKUZUNCU KURULTAYI

3.1. KAYALIBAY OLAYI’NDA İKİNCİ PERDE	93
3.1.1. Kayalibay Olayı’na Yön Veren İfadeler	93
3.1.2. Kayalibay Olayı’nda Öne Sürülen İddiaların Çürütülmesi	94
3.1.3. Kayalibay Olayı’nda Ahmet Gürkan’ın İddiaları ve Yeni Tanıkların İfadeleri	95
3.1.4. Kayalibay Olayı’nda Ömer İnönü’nün Suçsuzdur İddiası	96
3.1.5. Kayalibay Olayı’nda Ömer İnönü’nün Beraatının İstenmesi.....	96
3.1.6. Kayalibay Olayı’nda Geline Son Durum	97
3.2. DOKUZUNCU KURULTAY ÖNCESİ	97
3.2.1. İsmet İnönü’nün Basın Toplantısı	97
3.2.2. Program ve Tüzük Tasarısı Üzerinde Yapılan Değişiklik Teklifleri	98
3.2.3. İstanbul Delegelerinin İstekleri	100
3.2.4. Dokuzuncu Kurultay Öncesinde Basında Yapılan Yorumlar	101
3.2.5. Dokuzuncu Kurultay Öncesi Parti İçi Hesaplaşma	102
3.2.6. İsmet İnönü’nün Genel Başkanlığı’nın Tartışılması	103
3.2.7. Tüzük Tasarısı	105
3.2.8. Tüzük Tasarısının Ayrıntıları	106
3.3. DOKUZUNCU KURULTAY’IN AÇILIŞI	110
3.3.1. Dokuzuncu Kurultayın Açılış Nutku	113
3.4. DOKUZUNCU KURULTAY ÇALIŞMALARI	118
3.4.1. Genel İdare Kurulu Raporu	118
3.4.2. Dokuzuncu Kurultayın Türk Basınına Yaklaşımı	118
3.4.3. Genel Sekreterlik Mücadelesi	119
3.4.4. Milletvekili Sayısında Değişiklik Teklifi	119
3.4.5. El Öpme Geleneği	120
3.4.6. Dokuzuncu Kurultayın Kaygısı.....	121
3.4.7. İhraç Kararı Tartışması	122
3.4.8. CHP içinde Öz Eleştiri	123
3.4.9. Eleştiriler Karşısındaki Tutum	127
3.4.10. Tüzük Tasarısı Tartışılması.....	129
3.5. DOKUZUNCU KURULTAY’IN KAPANMASI	133
3.5.1. Genel Sekreterlik Mücadelesi	133
3.5.2. Genel Başkan ve Genel Sekreter Seçimleri.....	134
3.5.3. Divan ve Genel İdare Kurulu Seçimi	135

3.6. DOKUZUNCU KURULTAY’IN SONRASINDA BASINDA YAPILAN YORUMLAR	136
3.6.1. Basında Yapılan Olumlu Yorumlar.....	136
3.6.2. Basında Yapılan Olumsuz Yorumlar	138
3.6.3. İnönü’nün Genel Başkanlığı Üzerine Yapılan Yorumlar.....	142
SONUÇ	144
KAYNAKLAR.....	147
DİZİN.....	165

TEZ HAKKINDA

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 17 Kasım 1947 tarihindeki Yedinci Genel Kurultayının, 29 Haziran 1950 tarihindeki Sekizinci Genel Kurultayının, 26 Kasım 1951 tarihinde yapılmış olan Dokuzuncu Genel Kurultayının, ulusal gazetelere nasıl yansıdığını bulmaya çalışmak ve kurultayların ulusal gazetelerdeki yansımalarının Türkiye'nin siyasi ve sosyal gündemine yön verilmesinde sahip olduğu etkiyi saptamaya çalışmak problemin temelini teşkil eden unsurları oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; ana kaynakları meydana getiren ulusal gazetelerde yer bulan Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Genel Kurultayların haberlerinin yol göstermesi ile Türkiye'nin ilgili dönemdeki siyasi portresini çizebilmek ve çizilen portreyi doğru ve tarafsız bir şekilde yansıtabilmektir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

1947 – 1951 tarihleri arasındaki dönemde yapılmış olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Genel Kurultaylarına etki eden olayların ve Türkiye'nin siyasi gündemini oluşturan unsurların, ulusal gazetelerde nasıl yankı bulduğunu ortaya koyabilmek, araştırmanın önemini meydana getirmektedir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Bu araştırmada ana kaynakları oluşturan ulusal gazetelerden elde edilen bilgilerin yol göstermesi ile kurultaya etki eden ve kurultayların da Türkiye'nin siyasi ve sosyal gündemini etkileyerek yeni bir şekil verdiği hipotezi doğrultusunda hareket edilmeye çalışılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Ana kaynaklar olan ulusal gazetelerde; Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Genel Kurultaylara dair yayınlanmış olan haberlerin doğru ve tarafsız bir şekilde yansıtıldığı varsayımından hareket edilmeye çalışılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Araştırmada; ulusal gazeteler tarafından yayınlanmış olan Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Genel Kurultaylar ile ilgili haberlerin Türkiye'nin siyasi gündeminde oluşturduğu etkilere yer verilmeye çalışılarak kapsamın meydana getirilmesi amaçlanmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Genel Kurultaylarının yapılmış olduğu 1947 – 1951 tarihleri arasındaki dönem olayları ile araştırma sınırlandırma yoluna gidilmektedir. Ayrıca ulusal gazetelerde yer alan Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Genel Kurultaylarını içeren haberlerden yararlanılması araştırmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yönteminde tarama modeli uygulanmıştır. Ulusal gazeteler modele uygun olarak taranmış ve 1947 – 1951 tarihleri arasındaki dönem ile ilgili tüm haberler bilimsel incelemeye tabi tutulmaktadır.

TEZ METNİ

GİRİŞ

Cumhuriyet Halk Partisi; Kurtuluş Savaşı'nı yürüten “Anadolu ve Rumeli Müdaafa-i Hukuk Cemiyeti”nin devamı olarak, Mustafa Kemal Atatürk tarafından 09 Eylül 1923 tarihinde kurulmuştur.

Başlangıçta “Halk Fırkası” adını alan parti, 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra “Cumhuriyet Halk Fırkası”, ardından “Cumhuriyet Halk Partisi” adını kullanmaya başlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin İlk Kurultayı olarak 4 Eylül 1919 tarihinde toplanmış ve Türkiye'nin bağımsızlığı ile geleceği hakkında önemli kararlara imza atmış olan Sivas Kongresi sayılmıştır. 15 Ekim 1927 tarihinde düzenlenmiş olan İkinci Kurultayda, Mustafa Kemal Atatürk, “Büyük Nutuk”unu okumuştur. Ayrıca bu Kurultayda; “Cumhuriyetçilik”, “Halkçılık”, “Milliyetçilik”, “Laiklik” Cumhuriyet Halk Partisi'nin dört temel ilkesi olarak benimsenmiştir. 10 Mayıs 1931'de yapılmış olan Üçüncü Kurultayda ise, bu dört ilkeye “Devletçilik” ve “İnkılâpçılık” ilkeleri eklenerek ilkelerin sayısı altıya çıkarılmıştır. Partinin amblemi olan “Altı Ok” bu ilkeleri simgelemektedir. 9 Mayıs 1935 tarihli Dördüncü kurultayda, partinin adı “Cumhuriyet Halk Partisi” olarak değiştirildi. Dördüncü Kurultay, Mustafa Kemal Atatürk'ün katılmış olduğu son kurultay olması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. 26 Aralık 1938'de toplanan Olağanüstü Kurultayda; Mustafa Kemal Atatürk'e “Ebedi Şef”, İsmet İnönü'ye ise “Milli Şef” unvanları verilmiştir. 29 Mayıs 1939 tarihli Beşinci Kurultayda; Başbakanın aynı zamanda parti genel başkanı olması uygulamasına son verilmesi ve parti içi denetim yetkisine sahip “Müstakil Grup” oluşturulması Kurultayın aldığı önemli kararlara örnek teşkil etmiştir. 8 Haziran 1943 tarihli Altıncı Kurultay; Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek parti döneminde yaptığı son Kurultay olması bakımından önemlidir.

Cumhuriyet Halk Partisi, ulusal sanayinin ve ekonominin geliştirilmesine öncülük ederken; aynı zamanda hukuk, eğitim ve toplumsal alanda gerçekleştirdiği reformlarla çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni biçimlendirmeye çalışmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin uyguladığı çalışmaları genel itibariyle, Kurultaylarında alınan ilke ve kararlarına dayandırılmıştır.

Kurultay, “Kurulun toplandığı yer” anlamına gelmesiyle birlikte, eski Türk devletlerinden itibaren siyasi, sosyal ve ekonomik kararların alındığı danışma meclisleri olarak görülmüştür. Günümüzde ise kurultaylar; siyasi partilerin yaşaması, yeniden yapılanması ve yönlerinin belirlenmesi konularında en önemli unsuru oluşturan kurumlardan biri olma özelliğini göstermektedir. Cumhuriyet Halk Partisi kurultayları ise, devlet sorunlarının enine boyuna tartışıldığı ve partinin izleyeceği siyasetin ana çizgilerinin tespit edildiği önemli toplantılar olarak dikkat çekmiştir.

Hazırlanan bu çalışmada, Cumhuriyet Halk Partisi’nin ulusal gazetelerde yer alan 17 Kasım 1947 tarihli Yedinci Kurultayına, 29 Haziran 1950 tarihli Sekizinci Kurultayına ve 26 Kasım 1951 tarihli Dokuzuncu Kurultayına dair haberlerin yol göstermesi ile Türkiye’nin ilgili dönemdeki siyasi portresinin çizilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç için, ulusal gazetelerde tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda kurultayların, bir partinin akıbetini ve dolayısıyla bağlı bulunduğu ülkenin siyasi durumunu etkileyen önemli bir unsur olduğu anlaşılmıştır.

Kurultaylarda alınan kararlar doğrultusunda, Cumhuriyet Halk Partisi’nin daha güçlü olarak siyasi alanda yer almaları sağlanmaktadır. Fakat Kurultaylarda alınan kararların uygulanmamasından dolayı, Cumhuriyet Halk Partisi’nin siyasi alandaki güç ve otoritesini yitirmesine neden olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar da bir partinin siyasi anlamda güçlenmesi veya otoritesini yitirmesi; olaylardan etkilenmesi veya olaylara yön vermesi; siyasi gündemi yaratması veya gündem dışı kalması gibi durumlarda Kurultayların büyük etkileri bulunduğu görülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN YEDİNCİ KURULTAYI

1.1. YEDİNCİ KURULTAY ÖNCESİNDE BASINDA YAPILAN YORUMLAR

17 Kasım 1947 Pazartesi günü toplanacak olan CHP Yedinci Kurultayı'nın ne gibi düşünce tartışmalarına sahne olacağı ve hangi düşüncelerin çoğunlukla kabul edileceği ve sonunda iktidar partisi teşkilatının başına kimlerin geçeceği merak konusu olmaktadır.¹

CHP Yedinci Kurultayı'nda üç grubun çarpışacağı anlaşılmaktadır. Bu üç gruptan ilkini; Peker taraftarları oluşturmaktadır. Pekerciler diye anılan grubun üyelerinin, kaybettikleri itibarlarını kurtarmak için kurultayda, İnönü'ye karşı harekete geçeceği sanılmaktadır. Peker'in izlemiş olduğu siyasetin, İnönü ile tam bir anlaşma halinde olacağı yönünde açıklamalarda bulunmaları beklenmektedir.² Böylelikle Cumhurbaşkanı'nın itibarından yararlanarak iktidara gelmek düşüncesini gerçekleştirmeye çalışmaları tahmin edilmektedir. Ayrıca Peker taraftarlarının yeni seçimlere kadar güçlü kalmak, Anayasaya aykırı kanunları değişikliğe tabi tutmak düşüncesine de sahip bulundukları bilinmektedir.³ İkinci grup, CHP'nin sol kanadını oluşturmaktadır. Sayıları otuz beşi geçen bu grubun üyeleri, Recep Peker'in şiddet içeren tarzına karşı bulunmaktadırlar.⁴ Üçüncü grubu ise; mutedil –ılımlı – ve yenilik taraftarı olanlar meydana getirmektedir. Bu grup tarafından, başkanlığa Hüseyin Cahit Yalçın'ın getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.⁵

Toplanacak olan kurultayda mevcut grupların karşı karşıya geleceğine dair yapılan yorumlara göre; “Halk Partisi kurultayında kendi menfaatini milletin menfaatinde arayan, akıncı duygularla içi titreyen, dürüst bir demokrasi hayatının zaruri risklerini göze alan, kendine güvenen gençlikle; itiyatlarından, menfaatlerinden, iktidarın kanunsuz ganimetlerinden fedakârlığa razı olmayan ve serbest bir mücadelenin risklerini içine yatıramayan yaşlılık çarpışacağı”⁶ tahmin edilmektedir.

¹ “Parti ve Cumhurbaşkanlıkları”, **Vakit**, 07 Kasım 1947, s. 1.

² “Ankara’da Siyasi Mücadele Başladı”, **Son Saat**, 16 Kasım 1947, s. 1.

³ Cihad Baban, “Kurultaya Muvaffakiyet Diliyoruz”, **Tasvir**, 17 Kasım 1947, s. 1.

⁴ Vala Nureddin, “CHP Kurultayında Beliren Cereyanlar”, **Akşam**, 17 Kasım 1947, s. 1.

⁵ **a.g.m.**, **Son Saat**, 16 Kasım 1947, s. 1.

⁶ Ahmet Emin Yalman, “Mukaddes Ateş Uğruna”, **Vatan**, 15 Kasım 1947, s. 3.

Sınıfa dayanmayan, ülke içinde herhangi bir sınıfın çıkarlarını savunma görevini üstlenmemiş olan bir parti dünyanın hiçbir yerinde bulunmamaktadır. ⁷ Bu konuda, kurultayda nasıl bir karara varılacağı merak edilmektedir.

Toplanacak CHP Kurultayı'nda, program ve tüzük tasarıları üzerinde yeni düşünceler ileri sürülmesi beklenilmektedir. Bu düşünceler arasında; dört yılda bir toplanan kurultayın iki yılda bir toplanması esasının yer alması ve böylelikle günün şartlarına daha iyi uyum sağlanabileceğine yer verilmektedir. ⁸ Bu düşüncelerden bir diğeri de, Genel Başkan Vekilliği'ne önem gösterilmesi gerektiğidir.

Genel Başkan Vekilliği'ne kimin seçileceği hususu da tartışılması merakla beklenen konular arasında yer almaktadır. Ancak kurultayın toplanmasının öncesinde, parti Genel Başkan Vekilliği için henüz herhangi bir isim üzerinde görüş birliğine varılamadığı görülmektedir. Aday olarak ileri sürülen Şükrü Saraçoğlu'nun ismi üzerinde otuz beşlerin de, mutedil olarak adlandırılan grupların da taraftar bulunmadıkları anlaşılmaktadır. ⁹

Genel Başkanlık konusunda ise, muhalefet çevrelerinde CHP'nin, yalnızca İsmet İnönü'nün kişisel prestijine dayanan ve ancak o sayede mevkiini koruyabilen bir siyasi kuruluş olduğu iddiası bulunmaktadır. İsmet İnönü bu iddianın gerçek olmadığını ve olmayacağını ispat etmek için Cumhurbaşkanı bulundukça fiilen partinin Genel Başkanlığı görevinde kalmamaya karar vermiştir. Kurultayı açarken söyleyeceği nutukta bu durum hakkındaki kararını daha net bir şekilde belirtmesi beklenilmektedir. ¹⁰

Konu ile ilgili olarak tüzük tasarısında yer alan yirmi dördüncü madde de, Devlet Başkanlığı ile ilgili olarak şu hüküm yer almaktadır: "Parti Genel Başkanı, Cumhurbaşkanı olduğu veya başkanlığı veya bir bakanlığı kabul ettiği takdirde, bu vazifeler üzerinde kaldığı müddetçe partinin fiili idaresi tamamıyla Genel Başkan Vekiline aittir." ¹¹ Bu hükmün gereği olarak Cumhurbaşkanı bulunan İsmet İnönü'nün, partinin geleceği açısından Genel Başkanlıktan ayrılması gerektiği yönünde bir düşünce belirmiştir.

⁷ Bahadır Dülger, "Halk Partisi Hangi Sınıfa Dayanabilir?", **Son Saat**, 16 Kasım 1947, s. 1.

⁸ "CHP Kurultayı Çok Tartışmalı Olacak", **Tasvir**, 14 Kasım 1947, s. 1.

⁹ "CHP Kurultay Mücadeleleri Şimdiden Başladı", **Son Posta**, 11 Kasım 1947, s. 3.

¹⁰ Asım Us, "CHP Kurultayı Toplanırken", **Vakit**, 17 Kasım 1947, s. 1.

¹¹ "CHP Kurultayını Meşgul Edecek Mesele", **Bugün**, 15 Kasım 1947, s. 1.

İsmet İnönü'nün CHP Genel Başkanlığı'ndan ayrılması yönündeki düşüncelere göre; “İsmet İnönü parti başkanlığı rolünü kabul etmemek ve memlekette yeni ruhta bir kanuni idarenin kurulması ihtiyacını takdir eden ve bu davaya derin bir iman ve azimle bağlı kalan bir devlet başkanı rolüne samimiyetle sarılarak milli imtihanı iyi geçirecek, kendisine inanlara hak kazandıracak ve Halk Partisinin milletin sevgi ve güvenini kazanmak için yarışa girişebilecek bir parti haline gelmesine de; başkanlıktan tamamı ile çekilmek suretiyle imkan verecektir.”¹² denilmektedir. Bu hassas durumun, kurultaya katılacak delege ve milletvekillerinin alacağı kararlar doğrultusunda netlik kazanacağı tahmin edilmektedir.

Yedinci Kurultaya, 405 milletvekili ile 374 delege olmak üzere toplam 779 partilinin katılması beklenmektedir.¹³ Kurultaya katılacak üyeler, vicdanlarının sesini dinleyerek CHP adına uygun olan doğru yolu, kendi düşüncelerine göre açıklamak durumunda bulunmaktadırlar. Çeşitli görüşler, kurultayın ilerleyen günlerinde ortaya konacak, görüşler üzerinde uzun tartışmalar yapılacak ve sonuçta Türkiye'nin siyasi hayatının nasıl bir istikbale doğru yol alacağı anlaşılabacaktır.¹⁴ CHP Kurultayı'ndan, partinin Türk halkının gözündeki itibarını yükseltmek ve kendisini sevdirecek ayakta durmaya çalışacağı¹⁵ ve bunu sağlamak için programını ve tüzüğünü yeni ihtiyaçlara göre değiştirmesi ve parti teşkilatına yepyeni bir şekil vermesi beklentiler arasındaki yerini almaktadır.¹⁶

Kurultayda parti teşkilatına yeni bir şekil verilirken, genç unsurların göz önünde tutulması ve iyi yetişmeleri konusunda çalışmalar yapılmasının gerektiği düşünülmektedir. CHP'nin, gençliğin iyi yetişmesini ve gençlere eşit imkanlar sağlamak için çaba sarf etmesini yerinde bulan görüşler bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre; “Eşit fırsatlar dediğimiz zaman, hangi aileye mensup olursa olsun ortanın üstünde bütün zekaların behemehal gelişme ve yükselme imkanları bulmalarını, memleket hizmetinde nimet ve külfetlerde tam bir eşitlik sağlanmasını, iltimas, intisap, tavsiye

¹² Ahmet Emin Yalman, “İsmet İnönü'nün Rolü”, **Vatan**, 13 Kasım 1947, s. 3.

¹³ “CHP Büyük Kurultayı Yarın Toplanıyor”, **Son Posta**, 16 Kasım 1947, s. 6.

¹⁴ Nadir Nadi, “Parti ve Memleket İçin En Büyük Tehlike”, **Cumhuriyet**, 18 Kasım 1947, s. 3.

¹⁵ Cihad Baban, “Memleketi Bir İç Buhrana Sürüklemeye Hakkımız Yoktur”, **Tasvir**, 13 Kasım 1947, s. 5.

¹⁶ Asım Us, “Demokrasi Sahasında Yeni İstikametimiz”, **Vakit**, 18 Kasım 1947, s. 2.

gibi tesirlerin rolü olamayacağına gençliği samimiyetle inandırmak için her şeyin yapılmasını kast ediyoruz.”¹⁷ denilmektedir.

1.2. YEDİNCİ KURULTAY’IN AÇILIŞI

CHP Yedinci Kurultayı, 17 Kasım 1947 tarihinde Ankara Halkevi’nde açılmıştır. Kürsüye gelen Genel Başkan Vekili Şükrü Saraçoğlu, yoklama yapılacağını bildirmiş, yoklamanın yapılmasının ardından, Başkanlık Divanı seçimine geçilmiştir. Seçim sonucunda Başkanlığa Şemsettin Günaltay, Başkan Vekilliği’ne Mehmet Orhon, katipliklere ise; Necmettin Sahir Sılan, Ekrem Amaç, Tahir Karaoğuz, Orhan Eren, Naim Eşrefoğlu, Mithat Kürkçüoğlu seçilmişlerdir.¹⁸

1.2.1. Yedinci Kurultay’ın Açılış Nutku

Seçimlerin tamamlanmasının ardından CHP Yedinci Kurultayı, İsmet İnönü tarafından söylenen nutuk ile açılmış bulunmaktadır. Nutkun tam metnine aşağıda yer verilmektedir:

“Büyük kurultayın sayın üyeleri, CHP’nin yedinci büyük kurultayını açıyorum. Sayın üyeleri sevgilerle selamlarım.

Vatan yolunda fedakar ve inkılapçı vasıflarınızın bu çalışmalarınızda da büyük eserler meydana getireceğine eminim. Memleketimizin siyaset hayatının ehemmiyetli bir gelişme devrinde toplanmış bulunuyoruz. 1945 den beri demokrasi tezinin unsurlarını tamamlamaya çalışıyoruz. Siyasi partiler kuruldu. Ve tek dereceli seçim kabul edilerek 1946 senesinde büyük seçimler yapıldı. Bu devrin vatandaşlar için daimi bir sinir gerginliği içinde geçtiğini söylemek mümkündür. Muhalefeti başlıca teşekkül olarak Demokrat Parti temsil etti. Ve Demokrat Parti az devam ettiğini söylediği müsait bir devirden sonra daima şikayetçi bulundu. Açık tartışmaya alışmamış bir memlekette, umumi şikayet havası her türlü mesul unsurların faaliyetine de zemin ve fırsat verdi. Bu olaylar içinde siyasi partilerin asıl çalışma ve tartışma konuları gözden kaybolmak tehlikesi görünüyor ve karşılıklı iyi niyetten ciddi olarak şüphe ediliyordu.

Durum 1947 yılı haziranında pek ziyade gergin hale gelmişti. Vatandaş partiler mücadelesinin akıbetinden kaygılı, her teşekkül karşısındakinin kendi yaşamasını istemediğine inanır olmuştu.

¹⁷ Sadi Irmak, “Parti Organları”, **Ulus**, 17 Kasım 1947, s. 2.

¹⁸ “Dünkü Toplantının Hülasası”, **Bugün**, 18 Kasım 1947, s. 1, 2.

12 Temmuz 1947 beyannamesi bu durumun mahsulüdür. Bu beyanname pek alingan bir hale gelmiş olan izzetinefislere dokunmaktan sakınarak her iki tarafta müzakere edilecek noktalar olduğunu söylüyor her iki tarafı kendilerinden tedbirler almaya teşvik ediyordu. Asıl varmak istediğim netice de üzerine çökmüş olan emniyetsizliği kaldırmak ve memleketin siyasi hayatını karşılıklı partilerin faaliyeti üzerine kurmak prensibini yürekten kabul ettirmektir.

Beyannamenin neşrini hemen takip eden devirde de, taraflar yalnız karşı tarafa atf olunan kusurlar üzerinde durmak gibi uzun bir şikayet devrinin tabii devrine kapıldılar. Fakat esasta hasıl olan ferahlık süratli kendini hissettirdi. Samimiyetsizlik ithamları gittikçe sönmeğe zorundadır. Büyük halk yığınlarını ve her iki partinin geniş ve makul kitlesi emniyet havasının doğmasından memnurluk gösterdi.

Bence beyannamenin tayin zihniyetini yaratacak ve her tarafta bulunabilecek dar düşüncelerin tesirini önleyecek asıl teminat halkın bu karşılama tarzıdır.

Kanun içinde siyasi emniyetin ve siyasi gelişmenin ifade edilebilecek prensipleri, tedbirleri ve ilerleme safhaları vardır.

Şimdi bunlar üzerinde fikirlerimi ve yaptıklarımızı söyleyeceğim:

Siyasi emniyetin prensibi Devlet idaresini kuvvetli bir hükümetle yürütmek, yanında açık bir muhalefetin siyaset cihazı olarak mevcut olmasını lüzumlu görmektir. Bir prensip kabul edilince karşı partinin bulunmaması milli bir eksiklik sayılır.

Bugün iktidarda yarın karşıda vazife sahibi olmak ihtimalleri şahıs bakımından aynı derecede tabii görülür. Ben yeni anlayışın en esaslı tedbirini idare mekanizmasının tarafsızlığı saydım. Bununla kanunda mevcut olan bir hükmü söylemiş oluyorum. Benim gözümde meselenin ehemmiyeti çok etraflıdır. Kanuni siyasi partilere karşı idarelerinin eşit bir surette tarafsız olması esasını siyasi emniyetin başlıca tedbiri sayıyorum. Bundan başka idareyle siyasi partiler arasında çekişme havasının geniş mahzurlarından kaçmıyorum. Hudut bölgelerimizin emniyeti, büyük şehirlerimizin asayışı, vatandaşların günlük işleri idare cihazı üzerindeki çekişmenin bir an evvel bitirilmesini istemektedir. Bu yolda ilk teşebbüsü doğu hudut bölgelerimizde her biri sefer sayılabilecek 10 kadar hareket olmuştur. Eskiden gelen ve türlü anlaşmazlıklar yüzünden yeniden çıkan bu olayların her birinde esaslı insan mal ve para kaybettik. 10 seneden beri hükümetçe çalışan bölgelerimiz hudut ötelerinden gelebilecek tesirlere temiz bir vatanseverlikle karşı gelmektedir.

Şimdi bu hududa parti teşkilatlarının birbirine hiç inanmayan feryatlarını götürmekten sakınmalıyız.

Geçmiş hadiselerin ve iskan kanununun kırılganları içinde her hangi bir dağ başında vukua gelecek hadise kolaylıkla bir partiler meselesi olabilir. Ve ortada inanılacak bir müessese de olmayınca meselede hakikatin ne olduğunu bulmak mümkün olamaz. Böyle bir ruh haleti hudut bölgelerimizin iç ve dış her türlü emniyetini tehlikeye düşürecek şartları hazırlar. Bu ihtimaller beni ciddi olarak kaygılandırdı. Yerinde tetkikler yapıp kendimce ehemmiyetli saydığım tehlikeleri önlemek çarelerini aramak istedim. En az on vilayetin karşılıklı siyasi teşekkülleri ve şahsiyetleri ile temas ettim. Türölü sebeplerle birbirine sitemli hatta kırılgan yerlerde bile partileri idare eden vatandaşlarım beni anladılar. Bana yardım ettiler. İç ve dış emniyet meselelerinde cephe birliğı yapacakları üzerinde bana güven geldi. Şimdi siyasi partilerin doğu bölgelerinde çalışmalarına karşı çok daha sakin ve huzurlu durumdayım.

Bu büyük neticeye karşılık olarak vatandaşlarım verdiğim şey idaremizin siyasi partilere karşı eşit ve tarafsız bulunmasını talep ve tavsiye etmek olmuştur. Siyasi partiler içerden ve dışardan gelecek fena tesirlere karşı hükümetin kendilerini esir derecede korur olduğuna yürekten inanacaklar. İç ve dış emniyet tehlikelerine karşı uyanık olarak idareyle karşılıklı yardım zihniyeti içinde çalışacaklardır. Görülüyor ki, doğuda siyasi parti mücadelesinin mahzurlarını önlemek yolunda idarenin tarafsızlığı prensibinin üzerinde durarak iyi bir netice aldım. Fakat münferit olmakla beraber şikayetler tamamen durmadı. Ancak muvaffakiyet yolundayız diyebilirim. İdare üzerindeki münakaşadan asayiş hususunda zarar görüyoruz.

Asayiş Partilerin müşterek temeli, polis ve jandarma bütün siyasi partilerin iyi olmasını istedikleri kuvvetlerdir. Parti mücadeleleri çığırından çıkar da polis ve jandarma söz altında edilirse memleketin asayişini korumak cesareti ve fedakarlığı örselenir. Ve azgınlar yüreklenir. Bence bu derdin asıl sebebi siyasi partiler mücadelesinde emniyet unsurunun zayıflamasıdır. Hükümetin polis ve jandarmayı kendi aleyhine kullanmadığına, kullanamayacağına siyasi partilerin emin olmaları lazımdır. Tarafsızlık meselesi bu yolda birinci derecede rol oynar. Ne yapsak hıncını alamayan politikacıları göz önüne getirmeyerek söylüyorum.

Muhtelif kanaatte gazetelerin kendi mesuliyetlerini duyarak polis ve jandarmanın itibarını koruma ve alınları ümitsizliğe düşürmek için çalışacaklarını tabii bir netice gibi bekliyordum.

Nüfus, tapu, ilam, karakol muameleleri gibi vatandaşın en sade ve küçük işlerinde devlet memurunun bir siyasi parti gayreti gütmesinden dehşet duyuyorum. Vatandaş her şeyden bezdirecek daha elemli azap tasavvur edemem. Vatandaş bu beladan kurtaracak tek çare, bu memurların tarafsız olmalarıdır. Herhangi bir tarafın gayretini güden bir memur, mutlaka karşı tarafın gayretini güdeni çekıştirecektir. Bu, maiyet teşkilatı ile ancak kendi büyük

amirleri uğraşabilirler. Şimdiye kadar, idare mekanizmasının tarafsızlığı, yalnız seçim emniyeti bakımından tetkik ve şikayet konusu olmuştur.

Yukarıdan beri verdiğim misallerle idare cihazının kanuni partilere karşı tarafsızlığı meselesini daha birçok bakımlarda belirtmiş oluyorum. Hadiseler bizi kanunun yasak ettiği sağcı ve solcu siyaset akınlarına karşı yeni dikkatlere sevk edecek gibi görünüyor. İktidarda ve muhalefetteki başlıca siyasi partilerin inkılap esaslarında mutabık bulunmaları, dış politika mutabakatı gibi, memleket için bir talihtir. Milli partilerin inkılabı korumada dikkat yarışında olduklarının bilinmesinde yalnız fayda ve selamet vardır.

Kurultayın sayın üyeleri,

Şimdi partinin çalışmalarını ayarlayacak tedbirler üzerinde fikirlerimi söyleyeceğim:

Partinin iktidarda bulunduğu halde, idare mekanizmasının siyasi partilere karşı tarafsız bir surette işler şekilde çalışması, bazı hususlarda bir güçlük gibi görünebilir. Fakat, hakikatte bu, yalnız partinin daha çok muvaffakiyetine hizmet edecek bir tedbirdir.

Cumhurbaşkanı olarak, benim aynı zamanda parti Genel başkanlığını fiilen idare etmem noktası da, yeni inkişafın bir meselesi olarak tekrar ortaya çıkmıştır. Yüksek kurultay, hatırlayacaktır ki, bu konuya geçen seneki olağanüstü toplantıda ve seçim beyannamesinde de temas ettim. Bizde Cumhurbaşkanı, tabii şekilde çokluk partisinin başkanı olarak düşünülmüştür. Cumhurbaşkanlarının seçimleri ve yetkileri ona göre ayarlanmıştır.

Bunlar, evvelce söylediğim sözlerdir. Hakkı hayatı her karşı parti mücadelesi içinde geçen iki senelik mücadele içinde ise, benim şahsi durumuma hususi bir mana verdi. Demokratik rejimin bu yeni şartlar içinde gelişmesi devrinde haklı veya haksız benim bir parti lehine tesirim mübalağalı olarak görülmüştür. Partiler arasında çetin mücadelelere karışarak hükümler vermem zaruri oldu. Vatandaşın beni partilere karşı müsavi durumda görmeyi bir emniyet unsuru saydığını fark ediyorum. Cumhurbaşkanı bulunduğum müddetçe Kurultayın seçeceği bir zatın bütün yetkileri ile parti genel başkanlığını yapması lüzumlu bir mahiyet almıştır.

Bu zatın Genel Başkan adını taşıması radikaldir. Üzerine aldığı ağır vazifeyi yapması için bütün otoriteyi ona temin eder, bu şıkkı, parti menfaati için daha faydalı görürüm.

Tüzük için teklif olunan fikir, yani Kurultayın Genel başkan vekili seçmesi şekli, bütün yetkileri elinde bulundurmak şartı ile, benim vaziyetimi her türlü tereddüitten kurtaracak mahiyettedir. Partinin bütün faaliyetlerine hakim olacak ve Milletvekili seçimini idare edecek başkan vekili, hakikatte partinin tam salahiyyetli şahsiyeti olacaktır, Genel başkanlık divanı kaldırılacaktır. Buna mukabil, parti divanı en ehemmiyetli teşekkül halini alacaktır.

Parti programını takip etmek yolunda bütün teşekküllerinin yakın ilgisini arttırıp kuvvetlendirecektir. Teklif olunan tüzük değişmelerinde bir de Başbakanlıkla parti başkanlığının karşılıklı durumu konusu vardır.

Kurultay neyi tensip ederse, bugünün ihtiyacı odur. Bu meselenin istikrar bulması için, gelecek zamanlarda daha birçok devirler yapacağımızı sanıyorum. Partinin gelişmesinde teşkilatı en ufak kademelere kadar umumi idare ile ilgilendirmek birinci derecede ehemmiyetlidir. Bunun şimdi ve çekici unsurunu bulmak lazımdır. Yeni seçimle yeni yetişen ateşlilere fırsat vermek tesirlidir.

Sayın üyeler, millet meselelerinin milletçe daha kolay bilinecek ve takip edilecek şekillerde yürütülmesi üzerinde de kurultayın tavsiyelerde bulunacağını ümit ederim. Parti gruplarının görüşmeleri tafsilatı ile milletçe bilinmiyor ve bilinemez. B.M.Meclisi'nde bir mesele üzerinde eğer ortada bir gen soru yoksa etraflı bir görüşme açılmaz. Gen soruyu, iktidar partisi üyesi kendi üzerine düşürmez. Düşürse de parti grubunun muvafakati lazımdır.

Hükümet istediği zaman karşı parti gensoru vermez. Karşı parti gensoru istediği zaman kabul edip etmemek çokluğun elindedir, bir meselenin açık oturumda konuşulması, soru ile olur. Onun kayıtları maksadı sağlamaz. Mesele TBMM'nce bir iç tüzük meselesidir. Kurultay'ın bu ihtiyacı söylemesi bence kafidir.

Esaslar şunlardır:

Karşı partinin bir gensoru tahrik etmesine imkan vermeli, hükümetin bir meselenin müzakeresini Büyük Mecliste açması mümkün olmalı parti içinde şu kadar sayıda bir kitlenin arzu göstermesi, bir meselenin açık oturumda görüşülmesine yol açabilmesini incelemelidir. Bu halde sorular kendi bünyelerinde kalırlar. Kapalı grup oturumları daha hususi mahiyette olur. Bu suretle açık oturumda milletvekillerinin enine boyuna konuşmaları bütçe zamanına da daralmış olmaz.

Arkadaşlar, Halkevlerinden bahsedeceğim. Halkevlerinin siyasi partilerini ortak olarak sevebilecekleri bir müessese halinde çalışmaları çok ehemmiyetli ve lüzumludur. Ben Demokrat Partinin sayın Genel Başkanından bir proje vermelerini rica etmiştim. Sarih olarak arzularını bugüne kadar bilmiyoruz. Hepsi bir araya geldiği vakit çok verim verebilecek aydınlarımızı köy ve kasabalarımızda hatta şehrimizde bir araya getirmemekle zarar göreceğimizden korkuyorum. Halkevlerinin kurulmasına devlet yardım etmiştir. Ve işletmelerine de yardım etmektedir.

Ama bu kuruluşa CHP'de hem maddi varı yoğunu, hem hizmetini ve emeğini harcamıştır. Tasarrufları CHP'dedir. Bu hakikatlerle şu maksatların uzlaştırılması mümkündür:

1-Kültür müessesesi olarak çalışma esastır. Bu çalışmada her partinin mensubu, bütün kabiliyetini emniyetle kullanabilmeli, yani idareye makul surette iştirak imkanı olmalı.

2-Siyasi partiler muayyen zamanlarda siyasi toplantılar için istifa etmeli.

Kurultay böyle umumi esaslar için anlaşma salahiyeti verirse münasebetleri düzene koymak çaresi sonra da bulunabilir.

Aziz üyeler;

Kurultay demokratik hayatımızın gelişmesi için esaslı tedbirler almış ve tavsiye etmiş olacaktır. Bunlar yeni ve engin bir ruhla çalışma ufuklarını açacaklardır. Memlekette bu devrin en kıymetli mahsulü, demokratik siyasi hayatta halin emniyet altına alınmasıdır. Geleceğinin emniyet altına alınmasına bizim bugün iktidarda iken aldığımız tedbirlerin doğruluğu başlıca yardımcısı olur. Eğer siyasi emniyet ve emniyet için de münasebet havasını yerleştirebilirsek, şüphe ve şiddet telkincileri süratle tesirsiz kalırlar.

Kanunların değiştirilmesi diye bu memlekette bir çekişme konusu tasavvur etmeye yer yoktur. Basın hürriyeti, polis kanunu, seçim kanunu, memurun kanunu, mahkeme teşkilatı meselelerinde ana prensiplere bizim bünyemize uygun şekli neyse onu bulmak, herkesin müşterek arzusudur.

Bu arzuların hepsi bir ana sebepten feyiz alacaktır. Her şey kanun içinde olacak, hiçbir hedefe zorla varılmayacaktır. 1950 de yapılacak yeni büyük seçimler için memleketin bünyesinde ve kanunlarında ilmin ve o zamana kadar tecrübenin lüzum göstereceği bütün kanuni ve idari tedbirler alınacaktır.

Sayın üyeler;

Memleketin hürriyet ve demokrasi yolundaki gelişmesinde CHP'nin hizmeti ve emeği geçmiştir ve geçmektedir. Bir muhalif siyaset taraflısı olarak ortaya atılmanın tarihi müşahedelerimizde güçlükleri meydandadır. Karşı partidekilerini ve bundan gelen haklı memnuniyetlerini tabii buluruz bunlar sizin emeklerinizin kıymetlerinden hiçbir şey eksiltmez.

Konu o kadar feyizlidir ki, hepinize doyasıya şeref temin edebilir. Tarih Türkiye'nin demokratik inkişafında siyasi muhalefetin emniyet içinde çalışması hadisesini CHP'nin iktidar ve mesuliyet zamanına kaydedecektir.

Kurultay kararı ile yeni hükümler alınınca Cumhurbaşkanı bulunduğum müddetçe huzurunuzda tekrar söylemeyeceğim.

Daima üye kalacağım CHP'nin memleketin siyasi bünyesinde yapıcı ve yaratıcı rolüne kesin olarak inanıyorum. CHP'nin şerefle dolu olan tarihi gelecekte de yeni hizmetlerin şerefleriyle bezeneyecektir.”¹⁹

1.3. YEDİNCİ KURULTAY'IN KOMİSYON ÇALIŞMALARI

1.3.1. Program ve Tüzük Komisyonu Çalışmaları

CHP Yedinci Kurultayı'na katılan tüm üyeler, 09.30'da Atatürk'ün geçici kabrini ziyaret etmişlerdir. Ziyaretin ardından Yedinci Kurultay, saat 10.00'da Halkevi salonunda İzmir delegesi Mehmet Orhon'un başkanlığında açılmıştır.²⁰

Açılıştan sonra, Tokat milletvekili Galip Pekel tarafından verilen bir önergede, tüzük tasarısının çeşitli maddelerinin değişikliğe tabi tutulması istenmekte idi. Bu maddeler arasında parti Genel Başkanı'nın seçim süresi, yetkileri, seçim şekilleri ile Genel Başkan'ın Cumhurbaşkanı olduğu takdirde partinin aktif idaresinin Genel Başkan Vekili'ne ait olacağı; ayrıca Genel Başkan Vekili'nin görev ve yetkilerini içeren hususlar bulunmakta idi. Bu önergenin tüzük komisyonuna gönderilmesi karar altına alınmıştır.²¹

Kararın verilmesinin ardından, parti Genel İdare Kurulu çalışmaları sonuçlarının kurultaya bildirilmesi hakkındaki önergeler okunmuştur. Önergelerin okunması üzerine kürsüye gelen Genel Sekreter Hilmi Uran tarafından, istenilen anda kurultay huzurunda hesap vermeye hazır bulunduğu bildirilmiştir.²²

Tüzük tasarısının maddelerine geçilmeden önce Süreyya Örgüevren , partinin özel konularına ve içişlerine değinilmesinden ötürü tartışmaların kapalı oturumda yapılması yönünde bir karar alınmasını gerekli gördüğünü bildirmiştir. Bu

¹⁹ “CHP Kurultayının Birinci Günü”, **Bugün**, 18 Kasım 1947, s. 1 – 3 ; “CHP Büyük Kurultayı Toplandı”, **Ulus**, 18 Kasım 1947, s. 2; “İsmet İnönü'nün Büyük Nutku”, **Akşam**, 17 Kasım 1947, s. 1, 2 ; “İnönü'nün Dünkü Nutku”, **Cumhuriyet**, 18 Kasım 1947, s. 2 ; “CHP Kurultayında İnönü'nün Açış Nutku”, **Son Saat**, 17 Kasım 1947, s. 7 ; “Cumhurbaşkanının Mühim Nutku”, **Tasvir**, 18 Kasım 1947, s. 4 ; “Halk Partisi Kurultayı, Dün İsmet İnönü'nün Nutkuyla Açıldı”, **Vatan**, 18 Kasım 1947, s. 4 ; “İnönü Parti Başkanlığından Ayrılıyor”, **Vakit**, 18 Kasım 1947, s. 4 ; “CHP Kurultayı İnönü'nün Nutku ile Açıldı”, **Son Posta**, 18 Kasım 1947, s. 7.

²⁰ “CHP Kurultayında Mücadele Başladı”, **Tasvir**, 19 Kasım 1947, s. 1.

²¹ “Kurultayda Şiddetli Münakaşalar”, **Vatan**, 19 Kasım 1947, s. 4.

²² “CHP Kurultayı'nın Dünkü Müzakereleri”, **Bugün**, 19 Kasım 1947, s. 2.

düşünce tartışmalara yol açmış ve tartışmaların sonunda oturumların açık yapılmasına karar verilerek tüzük maddelerine geçilmiştir.²³

Tüzük tasarısının birinci maddesi aynen kabul edilmiştir.²⁴ Tasarının üçüncü maddesinde, partinin kurucusunun Mustafa Kemal Atatürk olduğu yazılıdır. Birinci madde kuruluşu dair olduğuna göre, kurucudan bahseden maddenin ikinci sıraya alınması ve böylece ikinci ile üçüncü maddelerin yerlerinin değiştirilmesi uygun görülmüştür.²⁵ Bu yönde değiştirilen ikinci madde; “Partinin kurucusu ve Ebedi Başkanı, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Kemal Atatürk’tür”²⁶ şekliyle kabul edilmiştir.

Değişikliğin ardından üçüncü madde; “Partinin amacı programındaki prensipleri Türk milletine sevdirek gerçekleştirmek, seçimleri kazanmak ve parti hükümetini kurmaktır. Bunu kanun yolları ile sağlamaya çalışır.” şekliyle kabul edilmiştir.²⁷

Tasarının dördüncü maddesinde partinin hayır cemiyetlerine ve yararlı kurumlara sevgi ve ilgi göstereceğine değinilmektedir. Ancak bu cemiyet ve kurumlara gösterilecek ilginin sosyal yardım içeriğini almayarak programın altmış bir ve altmış ikinci maddeleri çerçevesi içerisinde görüşülmesi gerekeceği belirtilmektedir.²⁸

Tüzüğün beşinci maddesinde; “Partinin ana prensiplerini gösterir altı oklu bir bayrağı ve bir marşı vardır” denilmektedir. Yapılan tartışmalar sonunda maddeye; “Partinin prensiplerini gösteren altı oklu bir resmi vardır.” şekli verilmiştir. Komisyonun, madde üzerinde yapmış olduğu bu değişiklik, kurultay da kabul edildiği takdirde, “*Dağ başını duman almış*” marşı da Türk halkına iade edilmiş olacaktır.²⁹

²³ “CHP Kurultayının Yaptığı İkinci Toplantı”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1947, s. 4.

²⁴ **a.g.m., Bugün**, 19 Kasım 1947, s. 2.

²⁵ **a.g.m., Cumhuriyet**, 19 Kasım 1947, s. 4.

²⁶ “Yeni Parti Divanına Kimler Girecekler?”, **Akşam**, 30 Kasım 1947, s. 2.

²⁷ “Kurultayda Dünkü Fırtına”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1947, s. 2, 4.

²⁸ “CHP Büyük Kurultayı Devam Ediyor”, **Ulus**, 19 Kasım 1947, s. 5.

²⁹ “Halk Partisi Kurultayında”, **Akşam**, 19 Kasım 1947, s. 2. ; “Başkan Kim Olacak?”, **Vakit**, 19 Kasım 1947, s. 2.

Altıncı madde de ise; partiye kabul edilme yaşı olarak 22 yaş yerine, Cemiyetler Kanunu'nda uygun görülen 18 yaşın kabulü kararlaştırılmıştır.³⁰

Tüzük tasarısının yedinci maddesinde partiye üye olabilmek için en az iki yıldan beri partide kayıtlı iki üye tarafından tavsiye edilmiş bulunmak kaydı mevcuttur. İki yılın çok görülmesi sonucu, süre bir yıla indirilerek³¹ madde değişikliğe tabi tutulmuştur.

Tüzük tasarısının sekizinci maddesine; “Partiye kaydedilme istekleri hakkında Ocak İdare Kurulu kabul veya ret kararı verir. Bu karar Bucak ve İlçe İdare Kurulu'na kadar gönderilir ve bu kurumlarca onaylanıldığı takdirde Ocak kararı tekemmül eder.”³² şekli verilmiştir.

Partiye kaydedildikten sonra kayıt ve kabul vasıflarını kaybedenlerin partiden çıkarılmasına dair olan onuncu madde aynen kabul edilmiştir. Partiye girenlerin verecekleri aidata dair olan on birinci maddenin uygulanması hakkında divan tarafından bir talimat verilmesi karar altına alınmıştır.

Parti ocağına kaydedildiği halde aidatını son olarak ödediği tarihten itibaren iki yıl içinde nereye gittiği belli olmayan partililerin kaydına işaret edilerek, bunların delege sayısının belirlenmesinde hesaba katılmaması hakkındaki on üçüncü madde üzerinde tartışmalar yapılmıştır.

Parti ocaklarının nasıl kurulacağı hakkındaki on altıncı madde ise, aynen kabul edilmiştir. On yedinci maddeye; “Parti ocaklarının parti işlerinden başka memleket işlerini ve halk ihtiyaçlarını görüşmelerine” dair de bir kayıt eklenmiştir.³³

1.3.2. Dilek Komisyonu'nun Çalışmaları

Dilek Komisyonu'nda; Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Tekel Bakanlığı ve İç İşleri

³⁰ a.g.m., **Bugün**, 19 Kasım 1947, s. 2.

³¹ “CHP Kurultayında”, **Bugün**, 20 Kasım 1947, s. 3.

³² “Kurultay Komisyonlarının Kararları”, **Ulus**, 20 Kasım 1947, s. 1.

³³ a.g.m., **Ulus**, 20 Kasım 1947, s. 6.

Bakanlıklarını ilgilendiren konular ve istekler üzerinde çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Dilek Komisyonu'na ilk ulaşan istekler arasında hırsızlık ve kumar konuları gelmektedir. Konu ile ilgili olarak, Adalet Bakanı Şinasi Devrim, hazırlanmakta olan Ceza Kanunu'nda hırsızlık cezalarının arttırılacağını açıklamıştır. Ayrıca kumar konusunun, yalnızca ahlak ve kültür sorunu sayılmayarak, hem oynayanlar hem de oynatanlar hakkında şiddetli yaptırımlara ihtiyaç bulunduğu üzerinde durmuştur.³⁴

Dilek Komisyonu'nun da ayrıca Maliye Bakanlığı'na ait istekler üzerinde de durulmaktadır. Gerçekleştirilen toplantıda, genel bütçeden maaş alan bayanlardan yol vergisi alınması, ufaklık para basılması, 3659 sayılı Barem Kanunu'nun kaldırılması, muhtaç babaya da harcırah verilmesi, özel kurum ve işyerlerinde çalışanlardan yetmiş liraya kadar maaş alanların vergiden muaf tutulması, kazanç vergisi mükelleflerine borçlarını ödeyebilmeleri için uygun süre tanınması, gibi dilekler üzerinde görüşler bildirilmiştir.

3659 sayılı Barem Kanunu'nun yeniden incelemeye tabi tutulmasına karar verilmiştir. Muhtaç babaların durumu yeni Harcırah Kanunu tasarısında dikkate alınacaktır. Maaşları yetmiş liraya kadar olan işçilerden alınan verginin oranlarının, yeni Gelir Vergisi Kanunu'nda indirilmesi öngörülmektedir. Kazanç Vergisi mükelleflerinin borçlarını ödemek için istenen süre yeni gelir kanununda dikkate alınmaktadır.³⁵

Maliye Bakanlığı'nı ilgilendiren diğer bir konu da tapu işlerinde yaşanan sıkıntılardır. Söz alan delegeler tarafından, tapu işlerindeki zorlukların, Türk halkında hükümete ve CHP'ye karşı büyük bir hoşnutsuzluk yaratmış olduğu belirtilmektedir. Bu hoşnutsuzluğun giderilmesi için, tapu işlerinin iyileştirilmesi yolunda hızlı hareket edilmesini sağlayacak bir programın komisyon tarafından hazırlanarak kurultaya sunulması teklif edilmektedir.³⁶

³⁴ a.g.m., **Akşam**, 19 Kasım 1947, s. 2.

³⁵ "Kurultay Komisyonlarında Maliye ve Milli Eğitim Bakanlarının İzahları", **Tasvir**, 25 Kasım 1947, s. 5.

³⁶ a.g.m., **Akşam**, 19 Kasım 1947, s. 2.

Maliye Bakanı, TBMM'ye getirilmiş olan yeni kanun ile herkesin durumuna ve ihtiyacına uygun değişiklikler yapılmış olduğunu, ayrıntılara ait kısımların hızlı bir şekilde yapılmasının mümkün olmadığını açıklamıştır. Küçük esnafın ilerlemesini sağlamak için Ekonomi Bakanlığı ile temasa geçilerek, bir kanun tasarısının hazırlanmakta olduğunu açıklamalarına eklemektedir. Bakan, hazırlanan emekliler tasarısı ile var olan karışık durumun düzenleneceğini ve emeklilerin alacağı maaşların artacağını ifade etmektedir.³⁷

Milli Eğitim Bakanlığı'na ait isteklere geçilmiş, Bakan Reşat Şemsettin Sirer, ilkökul öğretmenleri maaşının genel ölçülere alınması için bir kanun tasarısı hazırlandığını ve bu tasarının İç İşleri Bakanlığı'nda incelenmeye tabi tutulduğunu ifade etmiştir. Tasarının, TBMM'den çıkması ve uygulama alanına konulmasının ardından özel idarelerin elinde her yıl kırk bir buçuk milyon lira gibi bir miktarın kalabileceğini ve bu miktar ile okul yapımına hız verilebileceği açıklanmıştır.³⁸ Milli Eğitim Bakanı tarafından, ayrıca köy okul inşaatı için gerekli önlemlerin alındığı ve bu isteğin yerine getirildiği, binası uygun olmayan kırk ilçede birer ortaokul açılması çalışmalarına devam edildiği ifade edilmiştir.³⁹

Bundan sonra Reşat Şemsettin Sirer, din dersleri konusunda geniş ölçüde açıklamalarda bulunmuştur. Devletin din terbiyesine karşı çıkmadığını, laiklik anlayışının uygulanmasında kul ile Allah arasındaki inanış biçimine saygıyı ölçü alındığının altı çizilmiştir. Uzman olmayan insanların özel din dersi okutmasının ortaya çıkaracağı sakıncalara değinen Bakan, bu sakıncaları önlemek için alınan önlemleri belirtmiştir. Özel din derslerinin Türkçe olacağını, yetkili ilim adamlarına din kitapları yazdırılacağını, ayrıca din dersi öğretmek isteyen Türk vatandaşları için özel bir okul kurulmasının düşünüldüğünü belirtmiştir.⁴⁰

Dilek Komisyonu'nda Ulaştırma ve Ticaret Bakanlıklarına, Ziraat Bankası ve Basın Yayın genel müdürlüğüne ait istekler üzerinde de durulmuştur. Ulaştırma Bakanlığı'na ait istekler arasında köylerde ve bucaklarda posta merkezlerinin açılması,

³⁷ "Parti Genel Başkan Vekilliği İçin Mücadele", **Akşam**, 24 Kasım 1947, s. 2.

³⁸ "Kurultay ve Parti Genel Başkanlığı", **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1947, s. 3.

³⁹ "Din Terbiyesi", **Tasvir**, 26 Kasım 1947, s. 1.

⁴⁰ "Kurultay'ın Pazartesi Günü İşini Bitirmesi Bekleniyor", **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1947, s. 4.

yıldırım telgrafının kurulması gibi işlerle, bunun yanı sıra Devlet Demiryolları ve Denizyollarını ilgilendiren konular bulunmakta idi.

Ulaştırma Bakanı, vapur yetersizliğinin olduğunu, bu yetersizliğin aşılmasını sağlamak adına girişimlerde bulunulduğunu, alınan altı şileple bir yolcu vapurunun geldiğini, altı yolcu vapuru ile iki şilep ve iki tankerin de en kısa zaman içerisinde geleceğini sözlerine eklemiştir. Demir yollarına ait benzer sıkıntılar yaşandığını, fakat bu sıkıntıların önlenmesi için gereken önlemlerin alınmakta olunduğu ifade edilmiştir.

Daha sonra Ticaret Bakanı isteklere verdiği cevapta, hayatı ucuzlatma için bir komisyon kurulduğunu ve bu komisyona bağlı Bakanlar arası bir teknik komisyonun çalışmalarına devam etmiş olduğunu, komisyonun varacağı sonuçlara göre uygulamaya geçileceğini, halen 644 numaralı kararname ile bazı maddelerin kontrol edildiğini, bu kontrolün Ankara, İzmir ve İstanbul'da Bakanlık müfettişleri ile, Türkiye'nin diğer illerinde ise belediyeler aracılığı ile yapılmakta olduğunu ifade etmiştir.⁴¹

Tekel Bakanlığı'na ait istekler arasında; Tekel maddelerinin ucuzlatılması, çay kontenjanının arttırılması, tütün ekimine izin verilmesi, tütün piyasasının erken açılması ve fiyatların yüksek tutulması, sigara kalitesinin ıslahı gibi konular başta gelmekte idi.

Konular ile ilgili olarak Tekel Bakanı tarafından yapılan açıklamada, köylü sigaralarında bir indirim yapılması için gerekli incelemelerin yapılacağı belirtilmektedir. Tütün ekiminde kanuna göre sınırlandırmanın üç şekilde yapılmakta olduğunu; bu sınırlandırmanın ilki; tütün ekimi için serbest bırakılan ve yasaklanan yerler belirlenmiştir. İkincisi hastalık dolayısıyla yapılan sınırlandırmadır. Üçüncüsü ırmakların, çayların yataklarında, kışın su altında kalan yerlerde tütün ekimine izin verilmesinin doğru olmayacağı yönündedir. Hastalıktan dolayı yapılan sınırlandırma kaldırılmıştır. Tütünün fiyatının artmış olması tütün ekimi isteklerini arttıran bir unsur

⁴¹ "Kurultayda En Tartışmalı Devre Bugün Başlıyor", **Cumhuriyet**, 29 Kasım 1947, s. 4.

olmaktadır. Bunun için Tekel Bakanlığı bu istekler karşısında titiz davranmak zorunluluğunu duymaktadır.⁴²

İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle tarafından, yol-yapı kanununun uygulanmasından istenilen sonuçların alınmadığı, Bayındırlık Bakanlığı'na yeni bir yol-yapı kanunu hazırlandığı, bu tasarının bakanlığı tarafından incelemeye tabi tutulduğu, komisyonların ileri sürmüş olduğu tekliflerden uygulama sahası bulunanlarının göz önüne alınacağı ifade edilmiştir.⁴³

Daha sonra kürsüye gelen Başbakan Hasan Saka, çeşitli konularda açıklamalarda bulunmuştur. Bu konuların başlıcaları ise; eğitim ve devlet memurlarının durumları gelmektedir. Eğitim ile ilgili olarak, Türkiye'nin yirmi bir köyünde hala ilk okul bulunmadığını, eğitim de Türk halkına yükletilen bazı sorumlulukların kaldırılmasının, hükümetin hedefi haline geldiğini ifade etmiştir.⁴⁴ Devlet memurları konusu üzerinde Hasan Saka; "Cumhuriyet hükümetinin memurlarına Türk vatandaşının münasebetlerinde samimiyet, karşılıklı itimat bulunması çok arzu edilen bir şey olduğunu ifade ile, devlet memurlarını amme hizmetlerinde çabukluk ve kolaylık göstermesini temin gayemizdir"⁴⁵ demektedir.

1.3.3. Halkevleri Komisyonu'nun Çalışmaları

Halkevi Komisyonu Başkanlığı'na, Fahrettin Kerim Gökay seçilmiş ve çalışmalarına başlamış bulunmaktadır. Halkevi Komisyonu tarafından hazırlanan birinci madde de; "Halkevleri, CHP'nin cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, inkılapçılık ve laiklik prensipleri içinde çalışan bir kurumdur. Halkevlerinin kapıları, bütün yurttaşların faydalarına açıktır."⁴⁶ ifadelerine yer verilmesi karar altına alınmıştır.

Halkevleri konusunda yapılan çalışmaları yeterli bulmayan görüşler mevcuttur. Tahsin Banguoğlu, Halkevlerinin ümit verecek bir durumda çalışmadıklarını bildiğini belirtmiş, Halkevlerine yeni bir şekil verilerek ilerlemesinin sağlanacağını ifade etmiş olması bu yönde bir görüştür.

⁴² "Kurultayda Fikirler Tebellür Ediyor", *Tasvir*, 28 Kasım 1947, s. 5.

⁴³ "Halkı ve Memuru İlgilendiren Türlü Dilekler", *Bugün*, 03 Aralık 1947, s. 3.

⁴⁴ "CHP Kurultayı Bugün Kapanıyor", *Son Saat*, 03 Kasım 1947, s. 1, 5.

⁴⁵ *a.g.m.*, *Bugün*, 03 Aralık 1947, s. 3.

⁴⁶ "Kurultay Komisyonları Dün Neler Görüştü?", *Cumhuriyet*, 20 Kasım 1947, s. 1.

Bundan sonra Cemal Kefeli, binası bulunmayan CHP'lilerin Halkevi binalarından yararlanmalarını sağlamak için vermiş olduğu önerge kabul edilmiştir.⁴⁷ Halkevleri Komisyonu, kurultaya sunmak için hazırlamış olduğu raporu çalışmalarını tamamlamış bulunmaktadır.

Halkevleri Komisyonu'nun hazırlamış olduğu raporu okunmuştur. Raporda 463 Halkevi, 4170 Halk Odası bulunduğu belirtilmektedir.⁴⁸ Bu raporda özet olarak;

A-Halkodalarına durumun divanca incelenerek parti için en uygun olan şeklin kararlaştırılması,

B-Halkevlerinde hükmi bir şahsiyet verilmesi kararına varılmasının ve bu kararın icrası hususunda parti Divanına yetki verilmesine,

C-Halkevleri ve odaları talimatnamelerinin bu mazbatada açıklanan esaslar göz önünde bulundurulmak sureti ile Divanca yeni bir şekle sokulmasına oybirliği ile karar verildiği beyan edilmektedir.⁴⁹

Raporun okunmasından sonra, komisyon sözcüsü olan Ekrem Özden tarafından, Halkevlerinin hükmi şahsiyete sahip bir kuruluş haline getirilmesinin doğal olacağını, esasların belirlenmesi işinin parti Divanı'na ait bulunduğu açıklanılmıştır.⁵⁰

1.4. GENEL İDARE KURULU RAPORU'NUN OKUNMASI

Şemsettin Günaltay'ın başkanlığında toplanan kurultay da, Genel Sekreter Hilmi Uran kürsüye gelerek, Genel İdare Kurulu çalışmalarına değinilen bir rapor okumuştur. Raporun içeriğine aşağıda yer verilmektedir:

“Memleket bünyesinde siyasi partilerin durumu arkadaşlarım bilirler ki, tek dereceli seçim kanunundan sonra ehemmiyet kesbetmiş ve partiler arası mühim meselelerle de bu kanun dairesinde yapılmış olan milletvekili seçimlerinden sonra dikkati çeker olmuştur. Çünkü seçim kanunu gibi tadil edilmiş olan cemiyetler kanunu, siyaset sahasında partimizi yalnızlıktan kurtararak, yurdumuzda da çeşitli siyasi partilerin teşekkülüne ve bunların

⁴⁷ “Kurultay Umumi Heyeti Dün de Halkevinde Toplandı”, **Son Posta**, 28 Kasım 1947, s. 7.

⁴⁸ “Halk Partisinin Müfritlerin Ağına Düşmesi Tehlikesi Karşısında”, **Vatan**, 28 Kasım 1947, s. 3.

⁴⁹ “CHP Kurultayının Dünkü Kararı”, **Bugün**, 28 Kasım 1947, s. 1, 3. ; “Dünkü Kurultay Tahmin Hilafına Sakin Geçti”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1947, s. 4.

⁵⁰ **a.g.m.**, **Bugün**, 28 Kasım 1947, s. 3.

kendi kanaatleri ve arzuları dairesinde her tarafta serbestçe çalışabilmelerine imkan vermiş ve son milletvekili seçimi de, bu partilerin karşılıklı çalışmaları ve rekabetleri içinde cereyan etmiştir.”

Hilmi Uran, program ve tüzük tasarıları üzerindeki açıklamalarında;

“Biz gerek program, gerek tüzük tasarılarımız için ilmine, irfanına ve tecrübesine güvenilebilen yüze yakın partili arkadaşın devamlı ve kıymetli mesaisinden faydalandık. Ve tüzük için bütün teşkilatımızın fikirlerini, mütalaalarını topladık. Her ikisi de esaslı birer tetkik ve çalışma mahsulü olan bu tasarıları sizlere sunarken, bunların aynı zamanda memleketin inkişafına yarayacak birçok esasları tatbik sahasına en iyi şekilde intikal ettirecek ve partimizin çalışma sistemini günün ihtiyaçlarına göre ayarlayacak projeler olduğuna da inanıyoruz. Fakat bütün bunlarla beraber yine inanıyoruz ki her iki tasarı da en uygun şeklini yüksek heyetinizin tasdikinden ve tashihinden sonra alacaktır. Biz bunu kolaylaştıralım diye, tasarıları sizler kurultayınızdan hayli zaman evvel takdim etmeye ve onları incelemenize imkan vermeye ihtimam ettik.

Bir çok başarılmamış taraflarımız vardır. Üzerlerinde daha devamlı mesaiyi lüzumlu kılan zayıf işlerimiz çoktur. Bütün bunlar, hepimizde giderilecek birer üzüntü kaynaklarıdır. Fakat temin edeyim ki, hususi maksatlarla daima gösterilmek veya iaşe edilmek istenildiğinden de, partimiz çok uzaktır; kuvvetlidir; canlıdır; her hangi bir seçim mücadelesini güvenle göğüsleyecek durumdadır.

Bir türlü bırakılmak istenmeyen baskı iddiaları, ağızlarda birer politika edebiyatıdır. Nitekim geçirdiğimiz son seçimler, bunun canlı bir misalidir. Ortada değişecek bir zihniyet varsa, bizimki değil, bize nasihat vermeyi itiyat etmiş olanların takip ettikleri tek tarafı gütmeye zihniyettir.”⁵¹ ifadelerini kullanmaktadır.

Seçim güvencesi konusundaki açıklamalarında ise Hilmi Uran;

“Arkadaşlar;

Biz seçim emniyetini daima ve her çeşit seçimde kazanma mülahazalarının üstünde tutmuşuzdur ve bunun vatandaş iradesine hürmetkar olmanın kaçınılmaz bir icabı olduğunu da mükerrerin söylemişizdir. Bu halin sebebini; İktidar Partisi olmanın çok kere bir zaaf olarak bize yüklediği uysallıkta değil, bu rejimin memleketimizde yerleşmesine bizim hakikaten taraftar oluşumuzda aramalıdır.

⁵¹ “Kurultayda Ağır ve Acı Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1947, s. 1, 3 ; “CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran’ın Nutku”, **Tasvir**, 21 Kasım 1947, s. 3.

Fakat kuvvetli bulunduğumuzu bildiğimiz ve seçimi kazandığımız herhangi bir yerde de gürültü ile bize seçimi kaybettiğimizi söyletmeye çalışarak bizim sabrımızı tüketenler; kaybettiklerini iyi bildikleri seçimler için seçimi kaybettiklerini söylemeyi öğrenmeli ve yavaş yavaş buna alışmalıdırlar. Demokrasinin icapları arasında bu da vardır.

Arkadaşlar;

Memleketteki çeşitli partilerle idare sisteminin yerleşmesini ve siyasi partilere mensup vatandaşlar arasında siyasi kanaati ne olursa olsun tam bir kardeşlik havası hakim olmasını ve bunların idari otoritelerden daima aynı muamele görmesini bütün samimiyetimizle istiyoruz. Partimiz için hiçbir yerden hiçbir imtiyaz beklemiyoruz; fakat hakkımızı da hiçbir yaygaraya kaptırmak niyetinde değiliz. Devlet Başkanımız sayın İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesini bu düşünce ve bu his altında memleketin siyasi inkişafı için bir müjde diye telakki etmişizdir ve bunun en açık delilinizi genel sekreterliğinizin teşkilatımıza yaptığı tamimde kullandığı samimi lisanda da bulmak kabildir. Biz şimdi de aynı yolun samimi yolcusuyuz ve aynı yolun samimi yolcusu olarak kalacağız. Memleket ve dünya umumi efkarı genel sekreteri ağzından bunu CHP'nin kanaati ve hareket hattı olarak bir kere daha bilmeli ve tanınmalıdır.”⁵² demektedir.

1.4.1. Genel Sekreter Tarafından Yapılan Açıklamanın Eleştirilmesi

Genel Sekreter Hilmi Uran'ın açıklamasının ardından çeşitli eleştiriler getirilmiştir. Kürsüye ilk gelen isimlerden biri olan Behçet Kemal Çağlar, Genel Sekreterin nutkuna dair; partinin başarılarını, başarısızlıklarını, sorunlarını ve bunların çözüm önerilerinin konuşulmasının ardından kurultay tarafından yeni bir program ve tüzük çalışması ortaya konulması gerektiğini belirtmiş, Hilmi Uran'ın bu konulara değinmesini beklediğini ifade ederek, kendisini gereğinden fazla iyimser bulduğunu sözlerine ekleyerek eleştirmiştir.⁵³

Kürsüye gelen Bursa delegesi Reşat Türel tarafından; Genel Sekreterin yapmış olduğu açıklamaların doyurucu olmadığını, tüm aksaklıkların, düzensizliklerin ve yanlışların sebeplerini birkaç kişide aramanın doğru olamayacağını, yapılan eleştirilerin büyük bir çoğunluğunun partiye değil, hükümetlerin icraat kusurlarından

⁵² “Kurultayda Hararetli Tartışmalar”, *Ulus*, 21 Kasım 1947, s. 6.

⁵³ “CHP Kurultayının En Hararetli Günü”, *Tasvir*, 21 Kasım 1947, s. 4.

kaynaklandığını, aşağıdan gelen isteklerin emir olarak alınmasının zorunluluğuna değinilmektedir.⁵⁴

Kayseri delegesi Şükrü Nayman ise; CHP'nin başarılarına rağmen bazı kusurlarının da bulunduğunu, Genel İdare Kurulu'nun aşağı kademelerden gelen isteklere önem vermemiş olmamasını eleştiriye tabi tutmuştur.⁵⁵

Ortada düzeltilmesi gereken birçok aksaklık bulunduğunu ifade ederek sözlerine başlayan Eskişehir delegesi Basri Aytüre; ayrıca, muhalefet tarafından basın organlarının silah olarak kullanıldığına değinerek, propagandaya önem verilmesini sağlayacak önlemler alınmalıdır demektedir.

Kürsüye gelen Kocaeli delegesi Nazmi Oğuz tarafından; partili üyelerin ihmallerinin CHP'nin karşısında bir muhalefet cephesi meydana getirmiş olduğu ifade edilmiştir.

Kürsüye gelen Kocaeli delegelerinden olan Cevdet Baykal tarafından;

“Bizim burada göreceğimiz dava, yalnız sayın genel sekreterin okuduğu rapor, tüzük ve program davası değildir. Asıl dava Halk Partisinde şahıs ve zihniyet değiştirme davasıdır. Yirmi yıldır CHP'nin muhtelif kademelerinde aynı ve değişmez şahıslar iş başında kalarak partiye tasarruf ettikleri içindir ki, Halk Partisi bir sarsıntı geçirmektedir. Artık CHP saflarında nöbet değiştirme zamanı gelmiştir. Bu nöbeti, yani elemanlara vermemiz mukadderdir. Tüzük değişmiş, program değişmiş bunlar birer vasıta ve müeyyidedir. Asıl değişmesi lazım gelen kafa ve zihniyetlerdir. Halin, zamanın, gidişin icaplarına uymayı bilmektedir. Halkı kazanmaktadır.”⁵⁶ cümleleri sarf edilerek eleştiri de bulunulmuştur.

1.4.2. Genel Sekreter Hilmi Uran'ın Eleştirilere Cevabı

Yapılan eleştirilere cevap vermek için Hilmi Uran tekrar kürsüye gelerek, şu yönde açıklamalarda bulunmuştur:

“Siyasi partiler içinde fikir ayrılıkları olabilir. Bizde de böyle bir fikir tartışması olmuştur. Bunun da parti tesanütüne zarar vermemiş olduğu, şu anda, şu çatının altında; bu partinin

⁵⁴ “Şiddetli Tenkitler Arasında”, **Ulus**, 21 Kasım 1947, s. 5.

⁵⁵ **a.g.m., Tasvir**, 21 Kasım 1947, s. 4.

⁵⁶ **a.g.m., Ulus**, 21 Kasım 1947, s. 5.

canlı müdafileri olarak hep birlikte bulunmaları ile sabittir. Bence bu, kardeşler arasında, bir çatı altındaki aile münakaşalarından başka bir şey değildir. Ailenin saadetine hariçten göz dikmiş olanlardır ki bunu izam etmekte ve karakter değiştirmesini istemektedirler.”⁵⁷

1.5. PROGRAM VE TÜZÜK KOMİSYONU ÇALIŞMALARINA DEVAM EDİLDİ

Tüzük ve Program Komisyonu, Konya milletvekili Tevfik Fikret Sılay’ın başkanlığında toplantılarına devam etmektedir. Tüzüğün yirmi ile yirmi üç arasındaki maddeleri üzerinde görüşmeler yapılmıştır.⁵⁸

Genel Başkanlığa dair olan yirminci madde de; “Parti genel başkanı büyük kurultay tarafından dört yıl süre için ve partililer arasından seçilir” denilmektedir. Bu maddenin tartışılması sırasında söz alan hatipler tarafından; dört yıllık sürenin, kurultayın toplanma süresini belirleyecek olan kurultay da alınacak esasa göre düzeltilmek üzere açık bırakılması düşüncesi ileri sürülmüştür.⁵⁹

Tüzük tasarısında yer alan yirmi birinci madde de; “Genel başkan partinin yüksek idaresini elinde tutar ve partiyi temsil eder. Parti prensiplerini savunmak, parti adına söz söylemek hususlarında en büyük yetki genel başkanındır.” denilmekte idi.

Bu madde de ifade ettiği anlam açısından tartışmalara yol açmıştır, yapılan tartışmaların sonunda; “Genel başkan partiyi temsil eder. Parti prensiplerini, parti politikasını ve ülkülerini savunmak ve parti adına söz söylemek yetkisi genel başkanındır.” şeklinde belirlenerek madde kabul edilmiştir.⁶⁰

Programın otuz üçüncü maddesi; “Tarım işlerini ekonomik çalışmalarımızın başlıca kaynağı ve köylüyü milletimizin temel unsuru olarak görmekteyiz. Bu sebeple ekonomi alanlarındaki çalışmalarımızda tarım istihsalinin verim, miktar ve keyfiyetçe yükseltip değerlendirilmesine ve köylünün sosyal kalkınmasına birinci derecede önem verir.”⁶¹ şeklindedir.

⁵⁷ a.g.m., *Cumhuriyet*, 21 Kasım 1947, s. 3.

⁵⁸ “Kurultayda CHP Genel Başkanlığı Meselesi”, *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1947, s. 1.

⁵⁹ “CHP Kurultayında Bugünkü Toplantı”, *Vakit*, 22 Kasım 1947, s. 1.

⁶⁰ “Halk Partisi Kurultayı”, *Vatan*, 22 Kasım 1947, s. 4.

⁶¹ Asım Us, “Sınıf Menfaatleri mi, Milli Menfaat mi?”, *Vakit*, 03 Aralık 1947, s. 2.

Program tasarısında yer alan kırkinci madde de; “Toprak kanununun ana prensipleri mahfuz kalmak üzere, bu kanunun mülkiyet güvenliği; toprak sahiplerine bırakılacak azami miktar ve kamulaştırma değeri yönlerinden gözden geçirilmesini faydalı buluruz.”⁶² denilmektedir.

Kırk yedinci madde de ise; “Orman Kanununun esasları mahfuz kalmak şartı ile 4785 sayılı kanun hükümlerinin gözden geçirilmesini ve ihtiyaca uygun bir hale sokulmasını gerekli buluruz.”⁶³ ifadeleri kullanılmaktadır.

Elli dördüncü madde; “Genel idare kurulu, parti divanının kendi arasından seçeceği 12 üye ile kurulur. Genel idare kurulu üyelerinden birini Genel Sekreterliğe seçer.”⁶⁴ şeklindedir. Altmış ikinci maddeye kadar olan maddeler aynen kabul edilmiştir.⁶⁵

Altmış ikinci maddenin son fıkrası; “Kurultay, Parti Divanına ayrıca kırk yedek üye seçer, inhilal vukuunda yedekler, aldıkları oy sırası ile Divana iltihak ederler” şeklinde komisyonca düzenlenmiştir. Madde oya konularak kurultay tarafından kabul edilmiştir.⁶⁶

Altmış üç, altmış dört, altmış beş ve altmış altıncı maddeler üzerinde tartışma açılma gereği duyulmadan aynen kabul edilmiştir.⁶⁷

Tüzük tasarısındaki yetmişinci maddenin görüşülmesi ile tartışma açılmıştır. Bu madde; “Parti Genel Başkanı ve Başkan vekili, Kurultay tarafından iki yıl süre için partililer tarafından seçilir.”⁶⁸ denmektedir. Madde aynen kabul edilmiştir.

Partiyi temsil etme yetkisine sahip olmaya dair yetmiş birinci maddede; “Parti prensiplerinin, parti politikasını ve ülkülerini savunmak, parti adına söz söylemek yetkisi Genel Başkanındır”⁶⁹ denilmektedir.

⁶² “Toprak Kanunu Yeni Bir Revizyona Tabi Tutuluyor”, **Bugün**, 03 Aralık 1947, s. 1.

⁶³ Mekki Sait Esen, “CHP’nin Yeni Programı Kurultayda”, **Cumhuriyet**, 02 Aralık 1947, 1, 3.

⁶⁴ “CHP ve Gençlik Davası”, **Bugün**, 30 Kasım 1947, s. 3.

⁶⁵ “Kurultayda Dünkü Fırtına”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1947, s. 4.

⁶⁶ “Yeni Parti Divanına Kimler Girecekler?”, **Akşam**, 30 Kasım 1947, s. 2.

⁶⁷ **a.g.m.**, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1947, s. 4.

⁶⁸ “Kurultay, Tüzüğü Kabul Etti”, **Akşam**, 01 Aralık 1947, s. 1. ; “CHP’nin Yeni Tüzüğü Kurultayda Kabul Edildi”, **Vakit**, 01 Aralık 1947, s. 1.

Ticaret filosunun geliştirileceğine ve dış seferlere önem verileceğine dair olan yetmiş ikinci maddeye şu fıkraların eklenmesi kabul edilmiştir:

“Kabotaj ulaştırma işlerinde deniz yolcu ve eşya taşıma hakkının devlet dışı özel teşebbüsler tarafından da yapılabileceğini kabul ederiz.

Daraltıcı kayıtların kaldırılarak türlü eşya taşımalarına imkan verilmesini uygun buluruz.

Vatandaşların istirahatını sağlayacak tedbirler alınmasını önemli bir iş sayarız.

Küçük taşıma vasıtalarının ulaştırma işlerimizde yardımcı unsur olduğunu kabul eder korunmalarını ve küçük gemi inşaatında özel teşebbüslere kolaylık sağlanmasını gerekli görürüz.”⁷⁰

Yetmiş üçüncü madde, şu şekilde kabul edilmiştir: “Parti genel başkanı, cumhurbaşkanı seçilmiş olduğu takdirde bu vazife üzerinde bulunduğu müddetçe genel başkanlığın bütün yetkileri ve sorumluları genel başkan vekiline ait olur.”⁷¹

Yetmiş beş ile seksen sekiz arasındaki maddeler aynen kabul edilmiştir. Seksen dokuzuncu madde de; parti kuruluşların teftişi, kontrolü ve parti müfettişlerinin görevi yetkilerinin Genel İdare Kurulu tarafından bir yönetmelik aracılığıyla düzenlendiğini dair bulunmakta idi. Madde de belirtilen yetki hakkı Genel İdare Kurulu’ndan alınarak Divan’a verilmek⁷² üzere değişikliğe tabi tutulmuştur.

Yüz yirmi yedinci maddeden, “Milletvekillerinin devlet bütçelerinden para ödemeyi gerektirecek herhangi bir ticaret işini dahi yapamayacakları” yolundaki kısmın kaldırılmasına karar verilmiştir.⁷³

Tüzük komisyon tarafından hazırlanılan ve milletvekili adaylığının şartlarına değinilen yüz kırk yedinci madde de; parti milletvekili adaylarının %70’nin illerden ve %30’nun da merkez teşkilatı tarafından belirlenmesi istenmekte idi. Yapılan

⁶⁹ “Yeni Parti Divanına Kimler Girecekler?”, **Akşam**, 30 Kasım 1947, s. 1.

⁷⁰ “Program Tasarısı Üzerinde Görüşmeler Sona Erdi”, **Ulus**, 03 Aralık 1947, s. 6.

⁷¹ “CHP Tüzük Tasarısı Kabul Edildi”, **Tasvir**, 01 Aralık 1947, s. 5. ; “Kurultay Encümenlerinin Hazırladığı Esaslar”, **Tasvir**, 24 Kasım 1947, s. 1, 5.

⁷² “Kurultayın Genel Başkanlığa Dair Kararı”, **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1947, s. 4.

⁷³ “Kurultay, Tüzüğü Kabul Etti”, **Akşam**, 01 Aralık 1947, s. 2.

tartışmaların ardından madde teklif olunduğu şekli ile kabul edilmiştir. Tüzük tasarısı oya konularak tüm maddeleri kabul edilmiştir.⁷⁴

1.5.1. Program ve Tüzük Komisyonu’nun Raporu

CHP Kurultayında Program Komisyonu tarafından hazırlanan tasarı yapılan çalışmaların ardından son şeklini almıştır. Tasarının son şekline dair raporun yayınlanılan bölümlerine aşağıda yer verilmektedir:

“Ana Prensipler bölümünde;

A-Devlet İdaresi

1-Partimiz memleketimiz için en uygun devlet idaresinin kayıtsız şartsız millet egemenliği esasına dayanmak gerekliliğine inanır. Bu egemenliği millet adına yalnız BMM kullanır.

Yasama ve yürütme yetkileri BMM de toplanır. Meclis yasama yetkisini kendisi, yürütme yetkisini kendi arasından seçeceği bir Cumhurbaşkanı ile onun tayin edeceği bir Başbakan ve bunun kuracağı Bakanlar Kurulu vasıtasıyla kullanır. Başbakan, Bakanlar ve Bakanlar Kurulunun Meclisin güvenini taşıması gerekir. Yargı hakkı millet adına usul ve kanuna göre bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından kullanılır. Partimizce Türk devletinin milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve devrimci bir Cumhuriyet olması esastır.

B-Yurttaşın Siyasi ve Medeni Hakları

2-Partimiz hürriyeti insanca yaşamının ve medeni her hukuk nizamının esası ve siyasi hakların kaynağı sayar. Partimiz insan kişiliğinin ve topluluğunun serbestçe serpilip gelişmesi için zaruri ve hayati bir şart bildiği fikir, vicdan, söz, yazı, yayım, toplanma, dernek, sendika ve siyasi parti kurma ve başka medeni ve siyasi haklardan eşit olarak faydalanma gibi hak ve hürriyetleri sağlamayı aileyi ve özel mülkiyeti korumayı başlıca vazife bilir.

3-Partimiz kadın ve erkek bütün yurttaşları hak ve vazife de eşit tutar.

CHP’nin Vasıfları bölümünde;

A-Cumhuriyetçilik

4-Cumhuriyetin milli egemenlik ülküsünü en iyi en sağlam şekilde temsil eden ve uygulayan devlet şekli olduğuna inanırız. Millet yalnız kendisinin sahip olduğu egemenliği

⁷⁴ “CHP’nin Yeni Tüzüğü Kurultayda Kabul Edildi”, **Vakit**, 01 Aralık 1947, s. 2.

tam bir serbestlik içinde tek dereceli olarak seçeceği milletvekillerinden terekküp eden, TBMM vasıtasıyla kullanır. Demokrasi esasına dayanan bu rejimi her türlü tehlikeye karşı korumak esas vazifemizdir.

B-Milliyetçilik

5-Partimiz Türk milletinin dil, kültür, ülku ve tarih birliğı ile saadet ve felaket ortaklığına inanmak ortak yurt sevgisi taşımak gibi tabii ve ruhi bağlarla birbirine bağı yurttaşlarının kurduğı sosyal ve siyasal bir bütün olarak kabul eder. Bu birlik üzerinde kurulduğı kutlu vatan toprakları hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir bütündür. Partimiz milliyetçiliğı, milletin bütünlüğünü ve bunun dayandığı milli ruh ve milli şuuru yaşatmak ve korumak manasına dünya milletleri ailesinin eşit ve şerefli bir üyesi sayarız. Bizim milliyetçiliğimiz hiçbir millet için zarar verici bir mahiyeti yoktur.

C-Halkçılık

6-Halkçılık partimizi adlandıran bir vasfımızdır. Halktan olarak halk için çalışır ve halkın faydasını her faydanın üstünde tutarız. Partimiz bütün yurttaşları kanun önünde eşit tutar, hiçbir ferde hiçbir aileye hiçbir sınıfa hiçbir cemaate üstünlük tanımaz. Şahıs, sınıf ve zümre tahakkümleriyle savaşmayı vazife bilir. Halkımızı meydana getiren çeşitli sosyal gruplar millet bütünlüğünü yaratır. Partimiz bunların karşılıklı faydalarını memlekete yüksek menfaatleri esasına göre ahenkleştirmeye çalışır. Bununla beraber partimiz halk çoğunluğunu teşkil eden köylümüzün ve çiftçimizin yaşama seviyesini yükseltecek tedbirleri almayı zaruri bir şart sayar. Topluluğun olduğu kadar kişinin de varlığını tanıyan partimiz, memleketimizin kişi ve topluluk değerlerinin denkleşmesi içinde gelişmesini ister.

D-Devletçilik

7-Devletçiliğimiz milli ekonomimizi bir bütün olarak kısa zamanda geliştirmek yoluyla milletimizin yaşama şartlarını dünyanın ve bugünkü gereklerine uygun ve üstün bir seviyeye ulaştırmak amacından doğmuştur. Milli ekonominin her kolunu birbirini tamamlayıcı surette ileri teknik araçlarla cihazlandırıp milli çalışmaların verimini arttırmayı ve milli sermayenin yurt ekonomisine yararlı alanlarda çalışmasını sağlamayı gerekli kılar.

8-Devlet bu amaçlara ulaşmak ve milli ekonomide kamu menfaatlerini ve hizmetlerini ve milli savunmayı sağlamak üzere doğrudan doğruya kendi tarafından yapılmasını gerekli gördüğü teşebbüsleri kurduğı ve kuracağı teşekküllerle üzerine almak görevindedir. Bu işler büyük medeni işletmeleri büyük enerji santrallerinin ve ağır endüstrinin kurulması savunma endüstrisi, bayındırlık işleri gibi büyük teşebbüslerle kamu hizmetlerini ilgilendiren ulaştırma ve PTT gibi teşebbüslerden ibarettir.

9-Partimiz, Sekizinci maddede belirtilenler dışında kalan her türlü ekonomi işlerinin özel teşebbüsler eliyle kurulmasını devletin bu teşebbüsleri teşvik etmesini, korumasını ve bunlara gerekli yardımlarda bulunmasını esas tutar, partimiz özel teşebbüslerin tam bir güvenlik içinde çalışmasını sağlamak üzere yurttaki hangi işlerin nerelerde, ne kadar zamanda ve hangi ölçülerde yapılmasının milli ihtiyaçları bakımından zaruri ve uygun olduğunu devletin belli plan ve programlarla ilan etmesini gerekli bulur. Buna rağmen özel teşebbüslerin başarmaya imkan bulamadığı veya yeter derecede başaramadığı, yahut kazançlı bulmadığı için girişmediği işleri devlet üzerine alabilir. Devlet kar kastıyla ziraat yapmaz.

10-Partimiz özel teşebbüslerle devlet teşebbüslerinin eşit şartlar içinde çalışmaları esasının kanunlarda, tüzüklerde ve kararlar da yer almasını esaslı sayar. Ekonomi işlerinde faydası belli ve mahdut kişilere inhisar etmemek üzere devletin tüzel teşebbüs kuruluşlarıyla kooperatif ve anonim ortaklık yapmasını caiz görürüz. Ancak bu ortaklıklar açık veya kapalı hiçbir şekilde istismar konusu olamaz.

11-Halkı her türlü istismardan korumak amacıyla genel olarak ekonomik teşebbüs ve faaliyetlerin normal işlere ve gelişmelerine engel olmayacak usul ve tedbirlerle devletin düzenlemesini ve denetlemesini gerekli sayarız.

12-Devlet ekonomi işletmelerinin kazanç düşüncesiyle yersiz fiyat artışlarına meydan verecek halkın yaşama şartlarını zorlayacak ve yaşama denkleğinin bozacak yollardan kaçınmaları ve yurttaki ferahlık, genişlik yaratma amacını gütmeleri esastır.

13-Milli ekonomi çalışma hayatının sosyal adalet ve güvenlik içinde korunmasını sağlayacak tedbirlerin alınması devletçiliğimizin amaçlarından biridir.

14-Milli ekonomiyi bünyesi içinde ve milletlerarası ekonomik şartları karşısında devamlı surette göz önünde tutup inceleyecek milli ekonomik teşebbüs ve faaliyetlerini planlara bağlamak ve uygun göreceği tedbirlerle ve programlarla belli süreler için hükümete teklifler yapmak üzere uzmanlardan ve ilgililerden tereküp eden yetkili bir genel ekonomi meclisi kurulmasını gerekli buluruz. Bu meclis hükümetçe hazırlanacak ve milli ekonomiyi ilgilendirecek olan kanun ve tüzük tasarılarını önceden incelemek ve görüş ve düşüncelerini bildirmekle de görevli kılınmalıdır.

E-Laiklik

15-Partimiz devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin muasır medeniyete, ilim ve fenlerin temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini din fikirlerinin devlet, dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutulmasını milletimizin her yönden ilerleyip yükselmesinde başlıca muvaffakiyet amili görür. Din

anlayışı vicdan işi olduğundan her türlü taarruzdan vatandaşa kanunların men etmediği ibadet ve ayinlerden dolayı karışılmaz.

F-Devrimcilik

16-Partimiz devrimciliği memleketimizde geri kalmış hayat düzeninin tasfiyesi ve yerine ileri medeniyet kurumlarının konması manasına alır. Bugüne kadar başarılan devrim eserlerinin ihtimamla koruyacak ve geliştireceğiz. Gerçek milli değerler üzerine kurulan yeni milli hayatımızı kısa zamanda en ileri medeniyet seviyesine yükseltmek amacımızdır. Bunun için gerekli hamlelerle durmadan ilerlemek karar ve azmindeyiz.

Devlet İşleri bölümünde;

I-Savunma Politikamız

17-Vatan savunması yurttaşın kutsi vazifesidir. Askerlik hizmeti mecburidir.

18-Yurdun savunulması için memleketin canlı ve cansız bütün varlıklarını kuvvet ve vasıtalarını kullanmayı esas tutarız. Türk ordusu her türlü siyasi düşünce ve etkilerin üstündedir. Ordunun kendisine verilen yüksek vazifeleri başarı ile yapabilecek kudrette ve asrın tekniğine uygun vasıtalarla cihazlanmış olmasına önem veririz.

II-Politikamız

19-Partimiz şahıs hürriyetlerinin dokunulmazlığını ana prensip sayar. Bir kimsenin ancak kanununun göz önüne aldığı hallerde ve şekillerde adalet makamlarının kararlarıyla tutunabileceğini ve oturduğu yerinde bu surette araştırılabileceğini kabul eder.

20-Mahkemeler, yargıçlar ve adalet unsurları her türlü siyasi düşünce ve tesirlerin üstündedir.

21-Yargıçların adalet görevlerini bağımsızlıkla yapabilmeleri için, vazifeleri kanunun güvencesi altında bulunmalıdır.

22-Davaların sürünceme de kalmasını önleyecek ve savunma güvenliği bozulmamak şartıyla süratle sonuçlanmalarını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Adalet işlerinin çok olduğu yerlerde mahkemelerin yüklerini hafifletmek maksadıyla sayılarını arttırmak ve bir mahkemenin göreceği iş makul bir ölçüyü aşmamalıdır. Adalet mahkemelerinin teşkili hakkındaki kanunun memleket menfaatlerine ve halk ihtiyaçlarına en uygun şekilde bir an evvel ikmalini gerekli görüyoruz.

23-Mahkemelerin kuruluşunda toplu hakim yoluna gidilmesini ve çocuk mahkemeleri ihdası esasını kabul ederiz.

24-Kanunların tatbikinde ve adaletin yerine getirilmesinde ilk mahkemelerle Yargıtay arasında üst derece mahkemelerinin kurulması gerektiğine inanıyoruz.

25-Cezaların infazında cezaevlerinin insanlık amacına uygun şekilde kurulup, düzeltilmesini hükümlülerin sağlık durumlarına önem verilmesini hükümlüleri çalıştırmak için her türlü tedbirlerin alınmasını ceza sistemimizin başlıca amacı sayarız.

26-Hükümlü çocuklar için ayrıca infaz tedbirleri düşünülmeli ve bunlar için eğitim mahiyetinde ayrı cezaevleri kurulmalıdır. Tutuklularla hükümlüler de ayrılmalıdır.

Toprak Mülkiyeti bölümünde;

27-Yurtta toprak mülkiyeti bir an önce hukuki belgelere bağlamak güdeceğimiz bir esastır.

III-Dış Politikamız

28-Yurtta barış, cihanda barış partimizin daimi prensibidir. BM anayasası nizamı içinde barış, adalet, eşitlik ve hürlik esaslarıyla ortak güvenliğe ve işbirliği anlayışına bağlı kalmak devletler arası hukuk prensiplerine saygı göstermek milli şeref ve bağımsızlığımızı korumak dış politikamızın amaçlarındandır.

IV-İç İdare ve Politikamız

29-Yurdun ve yurttaşların rahatlık ve güvenliğini korumuş bulundurmak için yalnız kanuna dayanan ve hiçbir hadise ve etki karşısında sarsılmayan bir hükümet varlığını idarenin temeli sayarız.

30-Mahalli idarelerimizi demokrasi bünyemizin temel unsurları sayarız. Belediye ve özel idarelerin kuruluşlarında işleyişlerinde ve denetlenmelerinde bu ana fikri önemle göz önünde tutarız. Keza bir kısım yurt hizmetlerinin mahallerinde halkça seçilmiş kurullara bırakılması ve bu kurullara geniş yetkiler sağlayacak kanunlar yapılması ve genel idarede illere kesin sorumlu geniş yetkiler verilmesi idare sistemimizin esasıdır. Özel idarelerin tam bir verimle işleyebilmesi için bunlar üzerindeki zaruri devlet kontrolünün bu idarelerin yetkilerini sarsmayacak bir düzende tutulmasını ve kendilerine ayrılan mali kaynakların de vazifelerini sağlamayı ve kanun yetkilerini kullanmayı mümkün kılacak bir hale getirilmesini ve idare kurullarına halktan seçilecek üyelerin katılmasını gerekli buluruz.

31-Her yurttaşın idarece alınan kararlara karşı bir yargı merciine başvurulabilmesinin sağlanmasını gerekli sayarız. Kamulaştırma işlerini bir sisteme bağlamayı uygun buluruz.

32-Belediye sınırları içinde bulunan ekonomik mahiyetteki kamu hizmetleri ve işletmeleri belediyelere ait olmalıdır.

33-Memurlukta, ehliyeti, memurluğu görülmesinde sınırları belli vazifeyi ve mesuliyeti esas sayarız. Memur statülerinde memurların haklarını ve refahlarını ve çeşitli bölgelerde hizmet verimini sağlayacak hükümlere yer verilmesini gerekli buluruz. Memuru halkın hizmetinde ve halk için çalışan değerli bir unsur telakki ederiz. Memurlar siyasi partilere giremezler.

34-İdare kurullarımızı halkın ihtiyacını vaktinde sağlayabilecek şekilde yurda yaymaya önem veririz.

V-Ekonomi Politikamız

A-Kooperatifçilik

35-Kooperatifçiliği milli ekonominin her kolunda kurmaya, yaymaya, kuvvetlendirmeye önem vereceğiz.

1-Tarım alanında, kredi satış kooperatiflerini müstahsilin istihsal kabiliyetini artıran istihsal maliyetini düşüren istihsal edilen maddeleri kıymetlendiren müesseseleri haline getirmek amacımızdır.

2-Kredi satış istihlak kooperatiflerinin diğer alanlarda da kurulmasına yardım edeceğiz.

3-Yapı kooperatiflerini ucuz kredi ucuz yapı malzemesi bulmalarını sağlayarak teşvik edeceğiz.

4-Kooperatiflerin ortaklarına tam bir güven sağlamasını temin için devlet denetleme organlarını kooperatif ortaklarının menfaatlerini koruyacak şekilde kullanacağız.

B-Kredi

36-Para piyasasını bir kredi enflasyonuna münker olmayacak şekilde düzenleyerek tarımda küçük endüstride, küçük ticarete ve istihlak kooperatiflerinde ucuzlatmaya çalışacağız.

C-Tarım

37-Tarım işlerini ekonomik çalışmalarımızın başlıca kaynağı, köylü ve çiftçiyi milletimizin temel unsuru sayarız.

Ekonomi alanındaki çalışmalarımızda tarım istihsalinin verim, miktar ve keyfiyetçe yükseltilip değerlendirilmesine, köylü ve çiftçinin sosyal kalkınmasına önem veririz.

38-Köylü ailelerinin gelişmesini sağlamak maksadıyla hiç veya yeter derecede toprağı olmayanları toprak sahibi kılmak, bunları tarım vasıtalarıyla donatmak ve gerekli kredilerle desteklemek amacımızdır.

Devletin elinde elverişli toprak bulundukça köylüye bu toprakların dağıtılmasını öne alırız.

39-Toprak kanununun ana prensipleri mahfuz kalmak üzere bu kanunun mülkiyet güvenliği, toprak sahiplerine bırakılacak azami miktar ve kamulaştırma değeri yönlerinden gözden geçirilmesini faydalı buluruz.

40-Ziraat Bankasını köylünün ve çiftçinin türlü, uzun ve kısa süreli bütün tarım kredi ihtiyaçlarını sağlayacak mali bir kudrete erdirmeyi gerekli sayarız.

41-Toprak ürünlerinin, istihsalinde kararlılığı sağlamak amacıyla, fiyatlarını köylü ve çiftçiyi koruyacak ve kalkındıracak bir seviyede tutmaya çalışacağız.

42-Çiftçiyi göreneğe bağı basit ve iptidai tarım vasıtalarından ve usullerinden kurtarıp ileri teknik tarım vasıta ve usulleriyle donatmak, çiftçiye iyi tohum sağlamak amacımızdır.

43-Bütün memlekete yaygın bir ilmi bir tarım araştırmaları kuruluğu meydana getirmek, tarım bilgisini en kısa yoldan köylüye ulaştırmak amacımızdır.

44-Çiftçinin boş zamanlarını değerlendirmek için el ve ev sanatlarının geliştirilmesine ve geçimi dar bölgelerde ek tarım işleri bulmaya önem vereceğiz.

45-Hayvancılığımızı bir plana göre geliştirmeye ve hayvan mahsullerini kıymetlendirmek için endüstri kurulmasını teşvik etmeye ve bu konuda devletin rehberlik etmesine ve hayvan sağlığını koruma kuruluşlarını kuvvetlendirmeye önem vereceğiz.

46-3116 sayılı orman kanununun esasları mahfuz kalmak şartıyla 4785 sayılı kanun hükümlerinin gözden geçirilmesini ve ihtiyaca uygun bir hale sokulmasını gerekli buluruz.

Yetiştirilecek özel ormanların kamulaştırılmayıp bu yolda teşebbüse girenleri teşvik etmeyi ve bunlara her türlü yardımı yapmayı faydalı sayarız.

47-Devlet ormanlarının devletçe işletilmesi esastır. Bu işletmelerin orman içlerinde ve kenarlarında yerleşen köylülere iş temin edici şekilde çalışmalarını ve kereste endüstrisi ile meşgul olmamalarını gerekli buluruz.

48-Ormanlardan halkın kereste, yakacak ve yakıtlık ihtiyaçlarını kolaylaştırmakla beraber yakacak istihsalini sağlamak için bir tedbir olmak üzere linyit işletmelerine önem vereceğiz.

49-Tarım kalkınması için tarım işlerinde mal güvenliğinin sağlanmasını ve bu maksatla bu alandaki mevzuatın gözden geçirilmesini gerekli buluruz.

50-Sel, dolu, yangın, kuraklık gibi afetlerden mahsullerin uğradığı zararlar karşısında çiftçiyi korumak amacıyla zirai sigortalar tesis etmek kararındayız.

D-Ticaret

51-Ticareti, milli ekonominin gerekli bir unsuru ve serbest rekabeti de milli ticaretin gelişmesi için başlıca şart sayarız.

Ticareti, istihlalcilerle istihlakçilere fayda sağlamayı temin yolunda teşvik edeceğiz. Ticaretin bu yönden özel kurullarınca ve devletçe düzenlenmesini, denetlenmesini lüzumlu buluruz.

52-Dış ticaretimizi, ödeme denkliğini göz önünde tutarak milli ekonomimizi kalkındıracak ve ihtiyaçlarımızı sağlayacak bir yolda geliştirmeyi uygun buluruz.

53-İhraç mallarımızın vasıf bakımından dış piyasalara devamlı bir güvenlik verecek şekilde kontrolünü sağlamayı gerekli buluruz.

Dış memleketlerde bulunan devlet kuruluşlarımızın bulundukları memleket piyasalarını takip ederek ihraç mallarımıza piyasa kazandırmakta ve ithal ihtiyaçlarımızı teminde tüccarlarımıza her türlü kolaylığı göstermelerini lüzumlu bir hizmet sayarız.

54-Partimiz, tarihi anıtları ve yer yer tabii güzellikleriyle tanınmış yurdumuzu vatandaşlarımıza tanıtip sevdirmek ve dünya milletlerinin memleketimizi gezip görmelerini sağlamak maksadıyla, her alanda esaslı tedbirler alınmasına ve bu yolda etraflı bir programla çalışılmasına önem verir.

E-Endüstri

55-Partimiz yurdun ihtiyaçlarına ve tabii imkanlarına uygun surette memleketin endüstrileşmesine hız vermek, endüstrimizi rasyonel esaslara göre geliştirmek ve onu teşvik etmek, korumak kararındadır.

56-Endüstrileşmede aşağıdaki esasları göz önünde bulundururuz:

a)Halkın gıda, giyinme ve barınma ihtiyaçlarını bol ve ucuz şekilde karşılayacak istihlak maddeleri endüstriyle bu endüstrinin gelişmesi için zaruri olan belli başlı istihsal vasıtaları endüstrisini korumak, kurmak, kurulmuş olanları geliştirmek,

b)Ham maddeleri memleket içinde bulunan endüstrinin kurulmasına ve geliştirilmesine önem vermekle beraber bir kısım hammaddeleri dışarıdan gelen ve harcıalem istihlak eşyası cinsinden olan endüstriyi de korumak ve kurmak,

c)Endüstri gelişmesinin başta gelen şartlarından olan enerji kaynakları işini ve yurttan yer yer su ve kömür kuvvetine dayanan elektrik santrallerinin kurulmasını ön plana alarak gerçekleştirmek,

d)Kanunlarımıza uygun olarak ve eşit şartlarla yabancı sermayesinden faydalanmayı isteriz.

57-Devlet eliyle yapılacak endüstrinin gelişmeye elverişli yerlerde kurulması göz önünde bulundurulmakla beraber memleketin belli bölgelerinde toplanması yerine ayrı bölgelere yayılmasını daha uygun buluruz.

58-Verimli bir servet kaynağımız olan deniz ve tatlı su mahsullerinin istihsaline ve endüstrisine önem vereceğiz.

59-Devlet teşebbüslerinde merkezci usuller yerine sorumluluğu, yetkiyi ve şahsi teşebbüs vasıflarını göz önüne alan ve işin bünyesine ve mahiyetine uygun bulunan bir idare ve işletme tarzının tatbik edilmesini ve bu türlü teşebbüsler personelinin ücret sisteminde verimi arttıracak usullerin uygulanmasını gerekli görürüz.”⁷⁵

1.6. İNÖNÜ İLE RECEP PEKER ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIK VE ANLAŞMAZLIĞIN YEDİNCİ KURULTAYDAKİ YANSIMALARI

İnönü ile Recep Peker arasında anlaşmazlık, parti grup toplantısında güvenoyu istemi için sarf edilen sözler ile başlamış, Yedinci Kurultayda yapılan karşılıklı söylemlerle had safhaya gelerek sorun boyutuna taşınmıştır.

26 Ağustos 1947 tarihli Parti Grubu toplantısında, iç politika üzerinde yürütülen tartışmaların sonunda, Recep Peker, yöneltilmiş olan bir soruya cevaben; Sayın İnönü ile ne iç politikada ne de diğer noktalarda aralarında hiçbir anlaşmazlık olmadığını, bir gün böyle bir durum hasıl olursa, grubun güvenine sahip olsa dahi tereddüt etmeksizin, İnönü’nün düşüncesi doğrudur deyip çekileceğini söylemiştir. Parti

⁷⁵ “CHP Programı İçin Komisyon Tasarısı”, **Tasvir**, 02 Aralık 1947, s. 1, 4 ; “CHP Kurultayının Bugün Sona Ermesi Muhtemel”, **Vatan**, 03 Aralık 1947, s. 4 ; “Kurultay Bugün Sona Eriyor”, **Akşam**, 03 Aralık 1947, s. 1 ; “Milliyetçilik ve Devletçilik İçin Dünkü Tartışmalar”, **Cumhuriyet**, 02 Aralık 1947, s. 4 ; “Kurultay Bu Sabah da Toplandı”, **Vakit**, 02 Aralık 1947, s. 1, 2 ; “Kurultay Bugün Dağılıyor”, **Vakit**, 03 Aralık 1947, s. 2.

Grubu tarafından, Recep Peker’e bu sözlerin sarf edilmesi üzerine güven oyu verilmiştir.⁷⁶

Güvenoyunu alarak hükümetin başına geçen Recep Peker, hükümetinin genel politikası hakkında, görüşme açılması fırsatını vermediği halde, kabinesine bağlı beş altı Bakanı, yıprandığı gerekçesiyle değiştirmeye çalışmıştır. Peker ile Cumhurbaşkanı arasındaki anlaşmazlık bu yüzden çıkmıştır. Peker altı Bakanı değiştireceği düşüncesini Cumhurbaşkanı’na iletmiş ve bu değiştirmeyi Meclis kapandıktan sonra yapmak istediğini de bildirmiştir. Cumhurbaşkanı tarafından, değişikliğin önemli olduğu, Büyük Meclisin tatile girmeden önce bu önemli durumu bilmesi gerektiği kendisine hatırlatılmıştır. Başbakan, zaman kalmadığını ileri sürerek, Meclisin tatile girmesinden sonra değişiklik kararının ilanında ısrarda bulunmuştur. Cumhurbaşkanı tarafından, CHP’nin önde gelen isimleri olan Şükrü Saraçoğlu, Hilmi Uran, Arıkan’ın önünde Recep Peker’e şu tebliğ yapılmıştır: “Hükümette büyük değişiklikler yapılacağını bana söylüyorsunuz ve bunu, Büyük Meclisin malumatına yetiştirmek istemiyorsunuz, böyle bir usule iştirak edemem, değişiklikleri B.M.M.ne yetiştirmesiniz iki gün sonra, Büyük Meclisi tekrar davet ederim.”⁷⁷

Kabinede yapılması düşünülen değişiklik isteğinden parti grubunun rastlantı sonucu haberi olmaktadır. Recep Peker, grupta Atıf İnan hakkında verilen bir önerenin hızlı bir şekilde görüşülüp karara bağlanmasını istediğini belirtmiş, buna sebep olarak da değişecek beş altı Bakan arasında Atıf İnan’ın da isminin bulunduğunu ve bu ismin zan altında gönderilmesine taraftar bulunmadığını açıklaması üzerine durum ortaya çıkmıştır.

Recep Peker, değişiklik isteğinin kabul görmemesinin ardından, manen ve maddeten yorgun olduğunu Cumhurbaşkanı’na açıklayarak istifasını sunmuştur.⁷⁸ İstifasını sunarak Başbakanlık görevinden ayrılan Recep Peker, CHP’nin üyesi olması dolayısıyla partinin diğer işleriyle ilgilenmeyi sürdürmüştür. Kurultaylara katılmak da bu görevlerinden yalnızca biridir.

⁷⁶ Nihat Erim “Bay Peker ve Meselesi”, **Ulus**, 04 Aralık 1947, s. 2.

⁷⁷ Erim, **a.g.m.**, **Ulus**, 04 Aralık 1947, s. 2.

⁷⁸ **a.g.m.**, **Ulus**, 04 Aralık 1947, s. 2.

CHP içinde birbiri ile kaynaşmaya, anlaşmaya imkan bulunmayan; hatta parti başkanı ile hükümet eski başkanı arasında bile gizlenemeyecek görüş ayrılıklarının⁷⁹ bulunduğu kurultayda gün yüzüne çıkmıştır.

Recep Peker, istifası dolayısıyla kurultayda sıkça gündeme gelen isimlerden biri olmaktadır. Recep Peker'in konu ile ilgili kurultayda yapmış olduğu açıklamaya aşağıda yer verilmektedir:

“Kurultayın vazifesini bitirdiği şu sırada bazı arkadaşlar, hükümetten, vazifeden ayrılışım meselesini açıklamamı istediler. Muhterem arkadaşlar, bu öyle bir şeydir ki; bir hükümetin vazife mevkiinden çekilmesi, bilhassa içinde bulunduğumuz iç ve dış şartların çeşitli tesirler arz eden manaları içinde bütün teferruatı ile derhal mütalaa ve münakaşa edilmeyebilir. Bugünkü durum, o durumdur.

Şimdi gösterilen istek üzerine; bana Parti Grubunda aynı şeyi sormuş olan sayın milletvekili arkadaşlarıma, Grupta cevap olarak arz ettiğim ana çizgiler içinde sayın kurultaya da bu konu üstünde malumat arz etmeyi vazife saydım.

Bir kere sayın arkadaşların inanmalarını rica ederim ki; ben, vazifemin son zamanlarında; hakikaten böyle ağır yükü taşımak kabiliyetini muhafaza edebilecek derecede iyi bir sağlık durumuna sahip değildim. İşlerin yorucu ve yıpratıcı tesiri altında; insan bünyesinin tahammül kabiliyetini aşan bir çalışma icap ediyordu. Bütün yakın arkadaşlarıma da malum olduğu üzere her bir ağır çalışma gününü, iki kuvvetlendirici enjeksiyonun tesiri altında geçiriyor ve o yorucu günü takip eden gece iki, üç uyutucu ilacın yardımına muhtaç bulunuyordum.

Bilhassa vazifeden ayrılışıma takaddüm eden son bir iki gün içinde, kendimi; sağlık bakımından perişan halde hissediyordum. Bir sabah giyinmeden evvel yıkıldım. Bütün bunların tesiri altında; içinde bulunduğum vazife devrinin önemini göze alarak, kendimi, takatimin son haddine kadar çalışmaya mecbur görmek kanaati vicdanı bilincinde idim. Siperde bir asker gibi nihayet işin başında duramayacak bir hale gelinceye kadar çalışmayı düşünüyordum.

Vazifeden ayrılışıma takaddüm eden son günlerin politika vaziyetlerini, sayın kurultay üyeleri pek iyi hatırlarlar. İç politikanın güdümü noktasında hükümetin kesin kanaati kabinenin Meclise karşı sorumluluğu esasına dayanması lüzumu üstünde toplanıyordu. Hükümetin iç politikada güdümünü, Parti Grubunun büyük bir çoğunlukla tasvibi üzerine

⁷⁹ Burhan Felek, “Kurultaydan Sonra”, **Cumhuriyet**, 06 Aralık 1947, s. 3.

vazifeye kuvvetle ve o zamanki nutkumda söylediğim gibi şevkle, heyecanla devam kararını verdim.

Fakat ben, bu kuvvetli güven oyunu almadan evvel her tarafta ve bilhassa Parti Grubu muhitinde, içimizde bilahare kendimin de dahil olduğumu anladığım bazı yıpranmış arkadaşlar bulunduğu ve bunların değişmesi lüzumuna ve bu yapılsa iktidar partisin ve ona dayanan hükümetin, daha kuvvetli çalışıp muvaffak olacağına dair kuvvetli bir cereyan belirtiliyordu. Ben, hükümetin mesul başı sıfatıyla bu cereyanın, kuvvetli mana ifade eden tesirine aldırmazlık edemezdim.

12 Temmuz beyannamesi benim görüşüme göre, büyük tecrübeli devlet adamının, hadiselerin içinde yetişmiş, acı ve tatlı hayatı tatmış, milletin fena günlerde nekbete doğru uçurumun kenarına gelişini hararetle görmüş ve kurtuluşun sevinçli mesut günlerinin zevkini tatmış; ak ve karayı görüp tecrübe etmiş büyük adamın son devirlerde milli hayatın yeni bir açılış devrine girerken karşılıklı iki partiye milli hayatın ayrılıklar yapabilmesi ihtimali olan serbest çatışmalardan kaçınıp anlayış ifade eder bir zihniyetle vazifelerini yapmalarını tavsiye etmiş olmasından ibarettir. Yoksa 12 Temmuz beyannamesi bir hükümetin Meclise karşı sorumluluk esasına dayanan vazife hissini değiştirecek bir mahiyet ifade etmez.

Partiler üzerinde yüksek hakemlik gibi bir anlayışa, ruhum bütün vazifenin devamı müddetince asla intibak etmedi. Normal çalışan partiler üstünde hakem olamaz. Bilhassa Demokrat Partinin partiler üstünde tarafsız yüksek hakem tarzında bir anlayışı desteklemeleri Türkiye’de demokratik hayatın davacısı olarak ortaya çıkmış bir partiye asla yakışmaz. Yüksek hakem millettir. Bu milletin verdiği tahkim name Anayasa ve kanunların mukaddes metinleridir.

Parti başında bulunan zat parti içindeki mertebelerin tabii olarak en üstünde bulunuyor. Fakat bu, partiler üstünde tarafsız yüksek hakem olmak gibi bir şey değildir. Bu telakki ne kanunun, ne hukuk anlayışının ifadesi olmayacak, bu yüksek mefhumlara uygunluk arz etmeyecektir. Bu, bizim büyüklüğüne ölçü kabul etmediğimiz, itibar vererek saydığımız zatın mevkiini, şahsına, kanuni bir devletin reisi olmak gibi vasfı olan kıymetini küçültecek bir mana ifade eder.

Hakikatleri tahrif ederek veya hiçbir mana ifade etmeyen şekilde müphem bir adam olarak kürsüden inemezdim. Meselenin esasına taalluk eden hadisenin ana çizgilerini anlatmaya kendimi borçlu gördüm.

Bazı arkadaşlar bana bazı vazifeler teklif lütfkarlığında bulundular. Halim ve takatim bu vazifeleri yerine getirmek imkanından beni mahrum bırakmaktadır.

Hakikaten işlerin yorucu tesirleri altında daha fazla dayanamadım. Hastalığım doğrudur. Her çalışma günümü iki ilacın tesiri altında; uykularımı iki üç ilacın yardımı ile yerine getirmekteydim. Bir sabah giyinmeden evvel yıkıldı. İçinde bulunduğum ağır şartlar çalışmamı icap ettirir mahiyette değildi. Buna rağmen iş başında duracak hale gelinceye kadar çalışmaya devam etmeyi düşünüyordum. İç politikanın güdümü noktasında hükümet mukarreratı sorumluluk esasına dayanıyordu. Bu sıralarda kendim de dahil olmak üzere bazı arkadaşların kabineden çekilmelerine zaruret hasıl olmuştu.

Şunu derhal söylemek isterim ki, kabineden ayrılmasını düşündüğüm arkadaşlar fedakar, gayretli, her türlü fedakarlığı gösterebilecek kimselerdi. Bunlar şahsi türlü meziyetlerinden başka, üzerlerine aldıkları vazifeleri başarmak gibi kutsal bir arzuya da sahip bulunuyorlardı. Görünen şartlar karşısında bunların değiştirilmesini lüzumlu buldum. İnkişaf eden hadiseler karşısında üzerime aldığım ağır vazifeyi büyük sahibine teslim etmeyi düşündüm. Biraz evvel bildirdiğim gibi, bu şartlar altında çalışma takatim son derecesine gelmiş bulunuyordu. Bir taraftan da B.M.M'nin güvenine sahip olduğum müddetçe vazife başında kalmayı kendim için bir vazife saydım.

Kurultay bir iş verdiği zaman bu bir vazife olur. Bun şu karardayım. İçinde bulunduğumuz hayatın fazla ihtilat arz edecek durumu karşısında hepimiz birbirimize yardım edelim. Bu anlayış bizim için bir esas olacaktır. B.M.M'nde vazife görebilmem için rahat bıraksınlar. Bu suretle oyları dağılıp ziyan olmasın, iş görecektir diğer arkadaşların üzerinde oyların teksifinde güçlüklerle meydan verilmesin.”⁸⁰ demektedir.

Başbakanlıktan çekilirken, sebep olarak yalnız sağlık durumundan bahsetmesinin ardından, Parti Grubu'nda ve Kurultay da öne sürmüş olduğu sebebe birtakım anlaşılması güç ifadeler arasına sıkıştırılmış düşünceler eklemek lüzumunu duymuş olan Recep Peker'den herkes konunun doğru bir şekilde aktarılmasını beklemekte idi. Recep Peker açıklamalarına devamla, şöyle demektedir:

“Grupta vuku bulan sert konuşmalar sonunda yeni hükümetin vazifeye devam edebilmesi için yeter derecenin en üstünü saydığım bir kuvvet ifade eden oyları aldım. İşte bu vaziyettir ki, maddi takatimi zorlayarak artık belirmiş ve Parti Grubunun da tasvibini kazanmış olan siyasi düşüncemi yürütmek istediğim böyle bir anda muhitin artık sönüp gitmiş olması lazım gelen cereyanlarında hiçbir sükunet eseri fark etmedim. Yani Grup kararına rağmen hükümetin, partinin, resmi kuvvetlerin, hepsinin bütün maddi ve manevi

⁸⁰ “CHP Yedinci Büyük Kurultayında Seçim Sonucu”, **Ulus**, 04 Aralık 1947, s. 5 ; “Recep Peker’in Kurultayda Dünkü Konuşması”, **Tasvir**, 04 Aralık 1947, s. 1, 5 ; “Peker’in Başbakanlıktan İstifasının İç Yüzü”, **Cumhuriyet**, 04 Aralık 1947, s. 1, 4 ; “CHP Kurultay Müzakereleri Dün Sona Erdi”, **Vatan**, 04 Aralık 1947, s. 4 ; “İnönü ile Recep Peker Arasındaki Anlaşmazlık”, **Akşam**, 04 Aralık 1947, s. 2 ; “CHP Büyük Kurultayı Dün Seçim Yaptı”, **Bugün**, 04 Aralık 1947, s. 2.

kuvvetlerinin tamam olarak destek olması şartıyla, ancak başarabileceği güç vazife için muhtaç olduğumuz mesnetlerin zaafı devam ediyordu. Grup birçok tartışmalardan sonra kendi kararını belirtmişken, hükümetin hareket hattı üzerinde tesirler ika etmeye devam eden bazı arkadaş unsurlarının bu hareketten vazgeçmeyişi kuvvetle sezerek bu hareketlerin hükümete zaaf ve hatta devlete zarar verici bir sonuca varmasını derpiş ederek hükümetin elindeki emaneti büyük makam sahibine teslim etmesi kararına vardım. Grupta ve siyasi bir teşekkülde işler enine boyuna hükümetin günün en mühim meselesi olan iç politika güdümü üstündeki kararını tespit ettikten ve bu büyük bir çoğunluk kararına bağlandıktan sonra, hala bu havanın sönmende esmeye devam etmesi zamanlar geçtikçe birtakım sirayetler yaparak geniş bir bozgun havasının umumi bünyemizi zararlı bir şekilde sarsması imkanını önlemek için esasen takatinin son mertebesine gelmiş olan bir çalışma hayatına artık son vermek...”⁸¹

Recep Peker’in, anlaşmazlık yoktur sözlerini sarf etmesinden sonra, güven oyu almasında kendisinin bahsettiği arkadaş unsurlarının; anlaşmazlık olduğu ve bu durumda Recep Peker’in iktidarda kalmasının, Türkiye’deki demokratik sistem ile CHP için zararlar getireceği yolundaki düşüncelerin haklılığının, kendisi tarafından yapılan açıklamalarda arkadaş unsurları tarafından bir kez daha görülmüş olduğuna inanılmaktadır.⁸²

Cumhurbaşkanı’nı 12 Temmuz Beyannamesi’ni ilan etmeye yönelten çeşitli sebepler arasında; Recep Peker’in, muhalefete hak tanımak istemeyen politikasının, 1947 Haziran’ın da çok partili hayatı bir çıkmaza sokması gibi çok önemli bir sebebi bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından, 12 Temmuz Beyannamesi’nde ilan ettiği ilke aracılığıyla, azlığa söz hakkı tanımayan totaliter zihniyeti, Türk vatandaşları önünde mahkum etmek için yayınlanılmıştır.⁸³

Cumhurbaşkanı’nın huzurunda Başbakan Recep Peker ve muhalefet lideri Celal Bayar gelişen durumları konuşmak üzere bir toplantı yapmış idiler. Bu toplantının ardından Celal Bayar, Sivas’ta bir nutuk söylemiştir. Recep Peker cevap vermiştir. Celal Bayar da, bu cevaba cevap vermiş idi. Başbakan yeni bir cevap hazırlamış...⁸⁴ bulunmakta idi. Bu kısır döngünün sürüp gittiğinden endişelenen Cumhurbaşkanı İsmet

⁸¹ Erim, “Bay Peker ve Meselesi II”, **Ulus**, 05 Aralık 1947, s. 2.

⁸² Erim, **a.g.m.**, **Ulus**, 05 Aralık 1947, s. 2.

⁸³ Erim, “Bay Peker ve Meselesi III”, **Ulus**, 06 Aralık 1947, s. 5.

⁸⁴ Erim, “Bay Peker ve Meselesi IV”, **Ulus**, 07 Aralık 1947, s. 2.

İnönü’de duruma el koymak adına 12 Temmuz Beyannamesi’ni Recep Peker ve Celal Bayar’ın da kabul etmesi ile yayınlamayı uygun bulmuştur.

Siyasi çevrelerde; Recep Peker’in anlaşmaya ulaşacak köprüleri kendi eli ile havaya uçurmuş olması hakim bir görüştür.⁸⁵ Recep Peker ve başında bulunduğu hükümetini göklere çıkaran, onun iktisadi ve idari politikasını övmek için kelime bulamayanlar, eski başbakanı yerin dibine batırmakta birbirleri ile adeta yarışır hale gelmişlerdir. Bu kişilere göre, totaliter ruhu temsil eden ve Türkiye’de istikrarlı bir hürriyet rejimi kurulmasına tek engel Recep Peker’dir. Bununla muhalefetin önüne bir yem atıldığı, harcanan bir adam sayesinde zaman kazanmaya çaba sarf edildiği ve muhalefetin de gaflet içinde bu oyuna gelmek üzere bulunduğu da açıkça görülmektedir.

⁸⁶

Recep Peker sorununu ele alan kişiler, başlangıç noktası olarak 12 Temmuz Beyannamesi’ni göstermektedirler. Fakat 12 Temmuz Beyannamesi bir başlangıç olmaktan çok, yalnızca bir aşamayı oluşturmaktan öteye gidememektedir. Sorunun başlangıcına ulaşabilmek için daha gerilere doğru uzanarak Recep Peker’in hükümet başına geçmesini zorunlu kılan şartlar üzerinde durulmadıkça düğümün çözülmesi beklenmemelidir.⁸⁷

Bu durumun demokratik gelişmeler açısından düşünüldüğünde olumlu bir yönü de bulunmaktadır. Recep Peker dışında kimse; “Cumhur Reisinin fırkalar üstünde hakimliği mevzuu bahis olamaz, kanun her şeyin fevkindedir” cümlelerini sarf edememekte idi. Recep Peker’in bu kadar serbest bir tartışmayı yapabilmesi, Türkiye’de esmekte olan hürriyet havasının genişliğini göstermesi⁸⁸ bakımından önemlidir. Recep Peker’in, Başbakan olarak düşüncelerini Cumhurbaşkanı’na söylemiş olması gayet normal bir durumdur. Kendisi bundan dolayı eleştirilmemeli, aksine takdir eylemenin doğru olacağı düşünülmektedir. Fakat, Recep Peker’in zihniyetinin, partiler arasında ılımlılık ve muhalefeti güvence ile çalıştırma düşüncesine uymadığı gerekçesiyle eleştirmenin daha doğru bir karar olacağına inanılmaktadır. Diğer taraftan, Recep Peker düşüncelerini TBMM’ye ve Türk vatandaşlarına açık bir şekilde ve zamanında

⁸⁵ Mekki Sait Esen, “Peker Meselesi Gittikçe Ciddi Mahiyet Alıyor”, **Cumhuriyet**, 06 Aralık 1947, s. 1.

⁸⁶ Nadir Nadi, “Peker’in Suçu”, **Cumhuriyet**, 07 Aralık 1947, s. 1.

⁸⁷ Nadir Nadi, **a.g.m.**, **Cumhuriyet**, 07 Aralık 1947, s. 3.

⁸⁸ Burhan Felek, “Partiler ve Devlet Reisi”, **Cumhuriyet**, 09 Aralık 1947, s. 3.

bildirilmesi ve güveni bu politika üzerinde araması gerekmekte idi. Recep Peker'in, eleştirilen yönü zihniyeti ve takip ettiği yöntemidir.⁸⁹ Bu durumun yaşanmasından sonra Recep Peker'in kurultay bitiminde milletvekilliğinden ve CHP'den de istifa ederek, İnönü'nün karşısında açık bir mevki alması gerektiği düşünülmektedir.⁹⁰

1.7. YEDİNCİ KURULTAYDA SEÇİMLER

1.7.1. Genel Başkan ve Genel Başkan Vekili Seçimi

İsmet İnönü'nün 595 oy alarak CHP Genel Başkanlığı'na; Hilmi Uran'ın 328 oy ile Genel Başkan Vekilliği'ne seçildikleri anlaşılmaktadır.

Genel Başkanlık için yapılan seçimde Peker'in 25; Genel Başkan Vekilliği için yapılan seçimde Peker'in 159; Yalçın'ın 45, Saraçoğlu'nun 27, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in 14, Ali Fuat Cebesoy'un 13 oy aldıkları bilinmektedir.⁹¹

Hilmi Uran, Genel Başkan Vekilliği'ne seçilmiş bulunmasından ötürü, aşağıda yer verilen nutku söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, şerefli partimizin hizmetine beni seçmek lütfünde bulundunuz. Güzide bir arkadaş topluluğunun hakkımda göstermiş olduğu bu teveccüh, hayatımın en büyük mazhariyeti ve belki de en büyük mükafatı oldu. Ben, bu teveccühün yüksek kıymetini olduğu kadar, şu anda bana yüklemekte olduğu yüksek sorumluluğu da tamamıyla görmekte ve takdir etmekteyim.

Tek güvenim, asıl memleket davasının çetin yollarında beni yalnız bırakmayacağınıza ve halkımıza biraz daha faydalı olabilmek için ben daima tenvir ve irşat etmek lütfünde bulunacağınıza beslediğim inançtır. Bu inançla, hepinizi ayrı ayrı ve mümtaz şahsınızda tekmil partili arkadaşlarımı hürmetle selamlarım.”⁹²

⁸⁹ Nihat Erim, “Bay Peker ve Meselesi III”, **Ulus**, 06 Aralık 1947, s. 2.

⁹⁰ Cihad Baban, “Recep Peker Hakkında Nihat Erim'in İfşaatı”, **Tasvir**, 05 Aralık 1947, s. 5.

⁹¹ “CHP Büyük Kurultayı Dün Seçim Yaptı”, **Bugün**, 04 Aralık 1947, s. 3.

⁹² “Hilmi Uran'ın Seçim Sonundaki Beyanatı”, **Bugün**, 04 Aralık 1947, s. 1, 2.

1.7.2. Genel Sekreter Seçimi

Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'ın Başkanlığında toplanan Divan, Genel sekreterliğe Konya Milletvekili Tefvik Fikret Sılay'ı seçmiştir. ⁹³

1.7.3. Divan Seçimi

Dr. Ahmet Hamit Selgil (Ankara il başkanı), Ali Rıza Türel (Konya milletvekili), Avukat Ali Taşkapılı, Hürrem Müftügil (Elazığ il başkanı), İsmet Eker (Çorum milletvekili), Kamil Coşkunoglu (Manisa milletvekili), Kemal Çelik (Seyhan milletvekili), Kemali Beyazıt (Maraş milletvekili), Dr. Kemal Satır (Seyhan milletvekili), Dr. Lebit Yurtoğlu (İzmir ilçe başkanı), Mehmet Orhon (İzmir il başkanı), Muhsin Adil Binal (Konya milletvekili), Nafı Atuf Kansu (Kırklareli milletvekili), Nurullah Esat Sümer (Antalya milletvekili), Arif Çubukçu (Ankara milletvekili), Avukat Arif Ödül (CHP İstanbul il idare kurulu başkanı), Dr.Cemal Kazancıoğlu (Çoruh milletvekili), Cemil Sait Barlas (Gaziantep milletvekili), Cevat Dursunoğlu (Erzurum milletvekili), Emin Erişirgil (Zonguldak milletvekili), Fahri Bük (Bursa milletvekili), Fazıl Şerafettin Bürge (Kocaeli milletvekili), Fazlı Meto (Adana çiftçi birliği başkanı), Tefvik Fikret Sılay (Konya milletvekili), Hüseyin Cahit Yalçın (İstanbul milletvekili), Hüsnü Çakır (Samsun milletvekili), Avukat Ömer Olgun, Recep Peker (İstanbul milletvekili), Sahir Kurtoğlu (Kırşehir milletvekili), Süreyya Örgüevren (Balıkesir milletvekili), Sadi Eliyeşil (İçel delegesi-fabrikatör), Şefik Tugay (Malatya milletvekili), Vehbi Koç (Ankara Ticaret Odası Başkanı), Zihni Ülgen (Bolu milletvekili), Ziya Arkant (Yozgat milletvekili), Esat Oktay, Mekki Gelenbeğ, Esat Uras, Mustafa Hatipoğlu. ⁹⁴

1.7.4. İdare Kurulu Seçimi

Kemal Çelik, Kemal Satır, Nurullah Esat Sümer, Muhsin Adil Binal, Cevat Dursunoğlu, Sahir Kurutluoğlu, Fazıl Şerafettin Bürge, Ali Taşkapılı, Cemil Sait Barlas, Ziya Arkant, Kemali Beyazıt, Ahmet Selgil. ⁹⁵

⁹³ "CHP Divanı ve İdare Kurulu Üyelikleri", **Bugün**, 05 Aralık 1947, s. 3.

⁹⁴ **a.g.m.**, **Bugün**, 05 Aralık 1947, s. 1, 3 ; "Kurultayda Seçim", **Akşam**, 04 Aralık 1947, s. 1 ; "İnönü CHP Genel Başkanı Seçildi", **Vakit**, 04 Aralık 1947, s. 2.

⁹⁵ **a.g.m.**, **Bugün**, 05 Aralık 1947, s. 3.

1.8. YEDİNCİ KURULTAY'IN SONRASINDA BASINDA YAPILAN YORUMLAR

1.8.1. Basında Yapılan Olumlu Yorumlar

Yedinci Kurultayı toplanmış olan CHP, tam anlamı ile siyasi hayatının bir dönüm noktasında bulunmaktadır. Yalnız kendi iç bünyesine değil, Türkiye'nin kaderine etki edecek önemli bir karar vermek durumuyla karşı karşıya gelmektedir.⁹⁶

Türkiye'nin kaderine yön verecek olanların gençler olduğu bilincinden yola çıkılmalıdır. Parti içinde demokrasinin ruhunu anlamış, CHP'ne bu ruh çerçevesinde yeni bir yön vermek gerekliliğine inanmış, genç bir grup bulunmaktadır.⁹⁷ CHP'de bu grubun üyelerinin çoğalabilmesi ve genç aydın üyelerin parti işlerine karışmaları ile belini doğrultacağı⁹⁸ gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu görüşlere; "Kurtuluş yolu; size düşman diye gösterilen genç münevverlerin ve olgun ve idealist vatandaşların açmaya çalıştıkları çığırdadır. Hakiki cankurtaranlar onlardır."⁹⁹ sözleri örnek olarak verilebilir.

Kurultayın Türk halkına neler kazandırdığına dair izlenimler ise; kurultayda hakim olan geniş düşünce sayesinde, Türk devletçiliğinin daha anlaşılır bir unsur haline getirilmesi sağlanmıştır.¹⁰⁰ Program, partinin sosyal yönünü, kesin biçimde çizer ve parti hükümetleri de programa uymaya mecbur bırakılırsa ileride iktidara geçecek hükümetler, sosyal amaçları ön planda tutmak zorunluluğunda olduklarını takdir edecek ve liberal esaslara kaymalarına¹⁰¹ karşı bir önlem alınmış olacaktır. Ayrıca, Program Komisyonu'nda partinin ana vasıfları konuşulurken çoğunluğun partisi olunduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Komisyon almış olduğu bu karar ile CHP'nin açıkça dayandığı topluluğun köylü sınıfı olduğunu tespit etmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin diğer ekonomik unsuru olan küçük esnaf ve işçiyi de unutmamak

⁹⁶ Asım Us, "CHP'nin Hayatında Dönüm Noktası", **Vakit**, 20 Kasım 1947, s. 1. ; Asım, Us, "Halkın Hükümetten ve İdareden Beklediği Nedir?", **Vakit**, 22 Kasım 1947, s. 1.

⁹⁷ Bahadır Dülger, "İleri Fikirlerle Homurdanan Kurultay", **Son Saat**, 25 Kasım 1947, s. 1.

⁹⁸ Burhan Felek, "CHP'nin Zayıf Tarafı", **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1947, s. 3.

⁹⁹ Ahmet Emin Yalman, "Tarih Bize Bakıyor", **Vatan**, 28 Kasım 1947, s. 3.

¹⁰⁰ Emin Erişirgil, "Kurultay Yeni Ne Fikirler Getirdi?", **Ulus**, 07 Aralık 1947, s. 2.

¹⁰¹ Esat Tekeli, "CHP Programı Etrafında", **Ulus**, 24 Kasım 1947, s. 2.

gerekmektedir. Programda, bu duruma dair ayrılmış önemli yerler bulunduğu da göze çarpmaktadır.¹⁰²

Kurultayda açık konuşma ve gizli seçim prensibinin, partinin bütün çalışmalarına ve bütün kademelerine hakim olması beklenen bir unsurdur.¹⁰³ Kurultay üyeleri; yukarıdan gelen etkilere uymamak, körü körüne adım atmamak konusunda büyük bir intibah ve istidat göstermekte olmaları edinilen izlenimlere dayanılarak ifade edilebilir. Oyların gizliliği ve konuşmaların açıklığı hakkında belirtilen ısrar ve hassasiyet de bunun bir delilini oluşturmaktadır.¹⁰⁴ CHP'nin içerisinde geniş düşünceli, idari baskıdan, şiddetten nefret eden mücadeleci unsurların bulunduğu ve bu unsurların aralıksız olarak ortaya yeni düşünceler attığı savunulmaktadır.¹⁰⁵ Bu durum da hem CHP hem de kurultay çalışmaları sayesinde Türkiye'nin ilerlemesinin önündeki engeller ortadan kaldırılmış olacaktır.

Kurultay da, iktidar partisi çoğunluğu, kendi partilerini “*totaliter ve imtiyazlı bir iktidar teşkilatı*” yani devlet ve hükümet gücüne dayanan ve ancak o sayede yaşayan bir kuruluş biçiminden kurtararak gerçek bir siyasi parti şekline koyabilirlerse ve demokratik prensipleri samimi surette kabul ederlerse, muhalefet partisinin bunu iyi niyetle karşılayacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. CHP'nin Yedinci Kurultayı'nda İsmet İnönü tarafından söylenen nutuk da; Türkiye'de gerçek bir demokrasinin kurulabilmesi için ne gibi şartların gerçekleşmesi gerektiğini, parti üyelerine açıklamakta ve bu yönde onlara birtakım önerilerde bulunmaktadır.¹⁰⁶ İleri sürülen bu önerilerin uygulama alanına yansıtılması ile Türkiye'de demokrasinin yerleşeceğine inanılmaktadır. Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi için tarafsızlık ilk şart olmalıdır. Gelişmekte olan Türk demokrasisinin partiler üzerinde yaşayan, tarafsızlığına herkesin inandığı bir Cumhurbaşkanıya ihtiyacı bulunmaktadır. İnönü'nün kurultayın açılış nutkunda konu etrafındaki sözleri bu ihtiyaca cevap verdiğinden, herkes üzerinde memnuniyet uyandırması beklenmektedir.¹⁰⁷ Bu

¹⁰² Alaeddin Tiritoğlu, “Meseleler: CHP ve Köylü”, **Ulus**, 25 Kasım 1947, s. 2.

¹⁰³ Sadi Irmak, “Kurultay Düşünceleri VI”, **Ulus**, 25 Kasım 1947, s. 2.

¹⁰⁴ Ahmet Emin Yalman, “Yedinci Kurultaydan İntibalar”, **Vatan**, 18 Kasım 1947, s. 3.

¹⁰⁵ Nihat Erim, “Tüzük Komisyonunda”, **Ulus**, 24 Kasım 1947, s. 2.

¹⁰⁶ Fuat Köprülü, “CHP ve Bugünkü Demokrasi”, **Son Saat**, 22 Kasım 1947, s. 1.

¹⁰⁷ Cihad Baban, “Kurultay Üyeleriyle Bir Konuşma”, **Tasvir**, 18 Kasım 1947, s. 1.

değişikliklere bakılarak CHP'nin daha demokratik bir bünyeye kavuşmak için çaba harcadığını söylemek mümkündür.¹⁰⁸

1.8.2. Basında Yapılan Olumsuz Yorumlar

Kurultay, CHP'nin bünyesine ve tutacağı demokrasi yoluna ve partinin inkılapçı yapısına uygun bir yön verebilecek yeterliliğe sahip bulunmamaktadır.¹⁰⁹

Düşünce ve kararlarda içten olunmadığı takdirde, ortaya atılan düşünceler, en sağlam hukuk prensiplerine dayansa da Türk vatandaşını memnun etmek ve ona siyasi bir güven duygusu aşılama imkanı bulunamayacaktır.¹¹⁰ Siyasi güvenin yolu, düşüncelerin açık olmasından geçmektedir. “Tam manasıyla demokratik bir nizamla geçmekte olan inkılapçı bir parti olarak Halk Partisi'nin bütün kötü mirasları ve açık bir hüviyetle millet muvacehesine çıkması ancak onun faydasına birtakım neticeler verebilir...”¹¹¹

CHP, Türkiye’de meydana gelen şartlar karşısında sürekliliğini ve başarılarını mümkün kılmak için önlem almaya ve riya cephesini tasfiye yapmaya zorunludur.¹¹² Fakat, kendilerine ve partilerinin programına güvenleri olmayan ve bir şefe dayanarak kendi çıkarlarını işleyen bir kurum düzeni sürdürmek isteyenlerin tasfiye olunmaları için daha beklemek gerekeceği anlaşılmaktadır.¹¹³

CHP'nin, demokrasi yolunda gayretli adımlar atmak isteğinde olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen demokrasinin, emirle işleyen bir cihaz olabileceğine hala inananların bulunduğu da açıkça görülmektedir.¹¹⁴ Bu yönde, CHP içinde bazı korkuların var olduğu hissedilmektedir. Delegelerin bir kısmı, İnönü'nün başkanlıktan ayrılması düşüncesinin; CHP'nin Türk vatandaşlarının gözündeki saygısını yitirmesine ve muhalifler tarafından bu durumun parti aleyhinde bir mücadele aracı olarak kullanabileceği görüşünü savunmakta¹¹⁵ olmaları bu hissi kuvvetlendiren bir unsur

¹⁰⁸ Nadir Nadi, “Yeni Tüzük”, **Cumhuriyet**, 02 Aralık 1947, s. 1.

¹⁰⁹ Bahadır Dülger, “İleri Fikirlerle Homurdanan Kurultay”, **Son Saat**, 25 Kasım 1947, s. 7.

¹¹⁰ Nadir Nadi, “Parti ve Memleket İçin En Büyük Tehlike”, **Cumhuriyet**, 18 Kasım 1947, s. 3.

¹¹¹ Dülger Bahadır, “Gizlilik Meselesi”, **Son Saat**, 20 Kasım 1947, s. 7.

¹¹² Ahmet Emin Yalman, “Riyanın Hakkından Gelelim”, **Vatan**, 07 Aralık 1947, s. 3.

¹¹³ “Ankara’dan İntibalar”, **Vatan**, 28 Kasım 1947, s. 3.

¹¹⁴ Cihad Baban, “Açıklığın Faydası Samimi Dertleşme”, **Tasvir**, 21 Kasım 1947, s. 5.

¹¹⁵ Bahadır Dülger, “Başkanlık Meselesi”, **Son Saat**, 21 Kasım 1947, s. 7.

olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, mutedil grubun oyları dağılırsa, müfrit grubun oyları az olmasına ve kurultayda azınlıkta kalmalarına rağmen iş başına geçebilmeleri gerçeği partinin geleceği için tehlikeli bir durum olarak görülmesi de korkuların varlığını göstermesi açısından önemlidir. Bu tehlikeyi sezen üyelerin bir önlem olarak İnönü'ye yeniden sarılmaları ve İnönü'yü, parti başkanlığından ayırmak istememeleri muhtemeldir.¹¹⁶ Genel seçimlere doğru yol alınırken, bu korkuların etkisiyle CHP'nin içinde çeşitli düşünce ayrılıklarının olması ihtimali yüksek görülmektedir.¹¹⁷ Yapılması gereken ise; "Sarmaşık halinde ve koltuk değneği ile yaşayabileceğine inanan bir parti; muhalif partinin halktan kuvvet alarak çalışan serbest teşkilatıyla hiçbir zaman boy ölçüşemeyeceği"¹¹⁸ gerçeği ile yersiz korkulardan kurtulup başarının yakalanması gerekmektedir. Başarının ise; Türk halkına iyi niyetli yaklaşılmasına bağlı bulunduğu hesaba katılması ve buna göre partiye yeni bir ruh verilmesi ile ulaşılabileceği göz önüne alınmalıdır.¹¹⁹

Kurultayın açılış nutkunda 12 Temmuz Beyannamesi'ne dair; "Bence beyannamenin salim zihniyetini yaşatacak ve her tarafta bulunabilecek asıl teminat; halkın, bu karşılama tarzıdır" sözlerine yer verilmiş olması, İnönü'nün, Türk vatandaşlarının siyasi yetkinliğine ve olgunluğuna güven ve saygısının canlı bir ifadesi olarak görülmelidir.¹²⁰ Bu düşüncenin, kurultayın geneline yayılması, partinin geleceği açısından olumlu sonuçlar meydana getirecektir.

Bir siyasi parti, geleceğin ufuklarını aydınlatmaya yarayacak programları ciddi olarak hazırlayabilmek için, öncelikle kendini, içinde bulunduğu şartlara uygun bir kalıba sokmak zorundadır.¹²¹ Bundan dolayı CHP, Türkiye yönetiminde kurmaya çalıştığı düzeni öncelikle kendi bünyesine aşılmalıdır. Bunu yapamadığı sürece eski zihniyeti, partinin içini kemiren bir unsur haline gelecektir.¹²²

Yeniden tek parti sistemine geri dönülmemesi ve siyasetin demokratik bir uyum ile devamı için, CHP'nin güçlü bir siyasi parti olarak uzun ömürlü olması

¹¹⁶ Baban, "Pekeristler Ellerine Partiyi Alamazlar", **Tasvir**, 20 Kasım 1947, s. 5.

¹¹⁷ Baban, "Halk Partisi İçin En Basiretli Yol", **Tasvir**, 14 Aralık 1947, s. 5.

¹¹⁸ Ahmet Emin Yalman, "İki Esaslı Tehlike", **Vatan**, 22 Kasım 1947, s. 3.

¹¹⁹ Yalman, "Yeni Gidişin Çaresiz İcapları", **Vatan**, 21 Kasım 1947, s. 3.

¹²⁰ Ahmet Emin, Yalman, "Eser ve Şahıs", **Vatan**, 19 Kasım 1947, s. 3.

¹²¹ Nadir Nadi, "Bir Kalıba Girmek", **Cumhuriyet**, 20 Kasım 1947, s. 3.

¹²² Nadi, "Oportünizmle Mücadele", **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1947, s. 3.

gerekmektedir.¹²³ Bundan dolayı bir siyasi partinin uzun ömürlü olması için uyması gereken en önemli ilkenin, basın organlarına yaklaşımına özen göstermesi olduğu unutulmamalıdır. Buna göre; “Gazeteler, serbest tartışmaya ve fikir yayımına alışmamış memleketlerde, büyük kuvvettedirler. Çünkü okuyuculardan çoğu, gazetenin her yazdığının farkında bile olmadan tesiri altında kalır. Kısa bir müddet sonra tamamen, okuduğu gazetenin kalıbı içine dökülmüş olur. Basını ihmal eden partiler, seçimlerde kaybetmeye mahkum kalırlar.”¹²⁴

Basın organlarına karşı yaklaşıma önem verildiğinden ve demokrasinin Türkiye’de yerleşmeye başladığına örnek olması açısından şu satırlara yer ayırmak gerekmektedir. İsmet İnönü’nün CHP’nin başkanlığından ayrılması taraftarı olan bir gazetecimizin “İnönü’ye Açık Mektup” başlıklı yazısında şu sözlerine yer vermekte olduğu görülmektedir:

“Sayın İnönü!

Halk Partisi Başkanlığını artık kabul etmeyiniz! Boşalacak yere hürriyet düşmanları gelemmez. Gelse de tutunamaz. Fakat bir kere siz partililerin üzerine yükseldiniz mi? Artık tutukluk kalmayacak! Halk Partisi, sizin prestijinize dayanamayınca, halka yaranmak ihtiyacını duyarak, demokrasi yolunda hızla yürümek mecburiyetini hissedecektir.”¹²⁵

Bu düşüncenin doğru yada yanlış olmasından ziyade, bu sözlerin dile getirilmiş olması, Türkiye’de demokrasinin hızlı bir şekilde yol almakta olduğunu göstermesi bakımından önemli görülmektedir.

CHP, demokrasi kuruculuğunun sorumluluk ve şerefinden bir pay almak istiyorsa, demokrasinin bütün icaplarının yerine getirilmesine tüm içtenliği ile yardım etmelidir.¹²⁶ Fakat, on yedi gün süren CHP Kurultayı; partiyi yeni bir ruha kavuşturmak ve milli hakimiyet sisteminin gereklerine uygun bir mücadele gücü haline getirmek açısından çok az ilerleme kaydedebilmiştir.¹²⁷

¹²³ Bahadır Dülger, “Halk Partisi’ni Muhalif Matbuat Kurtarmıştır”, **Son Saat**, 23 Kasım 1947, s. 1.

¹²⁴ Nihat Erim, “Demokraside Başarının Baş Şartı”, **Ulus**, 19 Kasım 1947, s. 2.

¹²⁵ Cihad Baban, “İnönü’ye Açık Mektup!”, **Tasvir**, 23 Kasım 1947, s. 1.

¹²⁶ Sadun Savcı, “Gece Kondu Mu Bu?”, **Vatan**, 23 Kasım 1947, s. 2.

¹²⁷ “Kurultayın Bilançosu”, **Vatan**, 04 Aralık 1947, s. 1.

İKİNCİ BÖLÜM

CHP’NİN SEKİZİNCİ GENEL KURULTAYI

2.1. SEKİZİNCİ KURULTAY ÖNCESİ

2.1.1. Divan Çalışmaları

Divan tarafından yayınlanan bildiride; Divan üyelerinin son seçimlere ait genel görüşlerini anlatmış olduklarını, CHP'nin seçim sonrası Meclis içinde ve dışında bir muhalefet partisi olarak çalışmalarına devam edeceği belirtilmekte, ayrıca CHP'nin muhalefet ve kontrol görevini de en iyi şekilde yapacağı bildirilmektedir.¹²⁸

CHP Yedinci Kurultayı'nda Halkevlerini kanun hükümleri çerçevesinde bir kuruluş şekline konmasına karar verilmiş ve bu kararın uygulanması CHP Genel İdare Kurulu'na bırakılmış idi.¹²⁹

Divan toplantısında, her yıl Halkevlerine verilen altı milyon liranın kesilmesi sebebiyle Halkevlerine yeni bir yön verilmesi konusu ele alınmıştır. Halkevlerinin yerel yardımlarla yaşatılması ve çalışmalarında parti prensiplerine bağlı kalınması karar altına alınmıştır.¹³⁰

CHP Genel Başkanlığı'ndan şu tebliğ yayınlanılmıştır:

Divan, görüşmeler sonunda CHP'nin bir muhalefet partisi olarak meclisin içinde ve dışında sarsılmaz bir gayretle çalışmayı görev bildiğini ve seçimlerde seçmenlerin % 40 oyunu kazanmış olmayı ayrıca teşvik edici bir unsur olarak kaydetmiştir.¹³¹

Divan, CHP'nin asıl prensiplerin ve açık, olumlu programların takipçisi olarak Türkiye çıkarlarının partiler üstünde bulunduğunu esas tutarak tam bir dayanışma ve enerji ile muhalefet ve kontrol görevinde Türkiye'ye büyük hizmetler edeceğine oy birliği ile güven vermektedir.¹³²

¹²⁸ "CHP'nin Takip Edeceği Yol", **Bugün**, 28 Mayıs 1950, s. 1.

¹²⁹ Asım US, "Halkevlerinin Tek Bir Tesis Haline Getirilmesi Meselesi", **Vakit**, 19 Haziran 1950, s. 1.

¹³⁰ "CHP Bir Köylü Partisi Haline Gelecek", **Son Saat**, 25 Haziran 1950, s. 1, 2.

¹³¹ "CHP Divanının Aldığı Kararlar", **Ulus**, 28 Mayıs 1950, s. 4.

¹³² "CHP Genel Sekreterliğinin Tebliği", **Yeni Sabah**, 28 Mayıs 1950, s. 7.

Divan tarafından, Kurultayın 29 Haziran 1950 Perşembe günü toplanması onaylanılarak, Kurultaya sunulacak gündem hazırlıklarının yapılması için Divan'ın da 23 Haziran 1950 Cuma günü toplanılması kararlaştırılmıştır.¹³³

CHP Divanı'nda üye adedi yirmi beşe indirilmiş, iki ay yerine dört ayda bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştır. İdare Kurulu, 9 veya 11 oydan oluşturulacak ve aralarından Genel Sekreteri seçeceklerdir.¹³⁴

2.1.2. İsmet İnönü'nün CHP Divanı'nda Seslendirdiği Nutuk

Divan çalışmalarının sona ermesi üzerine CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından bir konuşma yapılmıştır. Konuşmanın tam metnine aşağıda yer verilmiştir:

“CHP Divanı muhterem azası; büyük seçimlerden sonra ilk defa toplanmış bulunuyoruz. Seçim vaziyetini uzun boylu tetkik ettik. Mücadele ettiğimiz cereyanlar hesapsızdır. Bunların mühim bir kısmı her memlekette her seçim esansında karşı partilere reva görülen ifratlar cümlesindendir. Bu kısım ifratlar normal memleketlerde seçim ile beraber nihayet bulur. Bizde de böyle olmasını temenni ederiz.

Mücadele ettiğimiz cereyanlar arasında büyük inkılap ve ıslahat içinde geçen şerefli mazimizin biriktirdiği tepkiler vardır. Bunlar içinde CHP'ni otuz seneden beri bu memleketi ilerleten ve bin bir badireye karşı korumasını bilen başlıca siyasi teşekkül olarak her ne olursa olsun yıkıcı bir darbe indirmek isteyen kuvvetlerin aşıkâr ve sinsi çalışmaları vardır. Bütün bu unsurlara munzam olarak milletin değişmez zannettiği bir iktidarı değiştirmeyi tecrübe etmek arzusu müessir olmuştur. Bu arzu her millet için olduğu gibi bizim halkımız için olduğu gibi bizim halkımız içinde tabii ve masum bir şeydir. Bu şartlar altında iktidarı devretmiş, şimdi millet içinde serbest murakabenin ve iktidara karşı yapıcı bir muhalefetin teşkilatı olarak vaziyet almış bulunuyoruz. Siyasi kanaatlerimize ve ideallerimize iştirak eden vatansever yurttaşlar içinde bu yolda saflarımız daima açık olacaktır.

Bize düşen vazifeleri kısaca şu suretle hulasa etmek isterim:

1) İlk yapılacak şey; siyasi kanaati CHP içinde çalışmak yolunda tecelli etmiş olan ve bize itimat ile rey vermiş olan ve bize itimat ile rey vermiş olan vatandaşlarımızın ve parti teşkilatımızın bundan sonra da emniyet içinde çalışabileceklerine onları inandırmaktır. Bütün teşkilatımız mensupları bilmelidir ki şerefli bir maziden geliyorlar. Şerefli yeni bir

¹³³ “İnönü'nün CHP'lilere Hitabı”, **Vakit**, 28 Mayıs 1950, s. 2.

¹³⁴ “CHP Kurultayı Yarın Toplanıyor”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.

vazife almışlardır. Siyasi kanaatlerinin neticesi olarak hiçbir tazyike, hiçbir cebre maruz olmayacaklardır. Cumhuriyet kanunları bizim bu faaliyetimizi emniyet altında tutacaktır. İktidarın bizim emniyet içinde çalışmamıza müsamaha etmeyeceğini farz etmeye hakkımız yoktur.

Seçim neticesi olarak şurada burada vuku bulan hadiseleri münferit teşebbüsler addediyoruz. Ve bu halin süratle geçmesini bekliyoruz. İktidardan tek istediğimiz şey; bizim iktidarda iken verdiğimiz kadar emniyetin bize de verilmesidir. Siyasi kanaatimizde olan bütün vatandaşlar herhangi bir tecavüz karşısında en yakın hükümet merciine tam bir itimatla müracaat etmelidirler.

Bizim siyasi kanaatimizde olan bütün vatandaşlarımız herhangi bir tecavüz karşısında en yakın hükümet merciine tam bir itimat ile müracaat etmelidirler. Bütün siyasi teşkilatımız emniyet meselesi üzerinde herhangi bir hadiseyi bize bildirmelidirler. Parti teşkilatımız bu intikal günlerinde uzak yerlerde ve köşelerde kalan teşkilatımıza ve köylerimize gitmeli, sığağı sığağına seçimi kaybetmenin bundan sonra her partinin başına gelecek bir hadise olduğunu ve seçimi kaybeden tarafın emniyet içinde çalışması keyfiyetinin hiçbir suretle sarsılmayacağını anlatmalıdırlar. Bu onların seçim neticesinde ve şimdiye kadar hiç alışılmamış bir hadise karşısında ruhlarında hissedecekleri sarsıntıyı tamir edecektir. Demokratik rejimin yaşaması seçimi kaybedenlerin siyasi emniyetlerinin hiçbir suretle muhtel olmayacağına inanmalarına bağlıdır. Bu kanaatimi bütün teşkilatımıza süratle vermeliyiz. Bütün teşkilatımız seçim zamanı gibi köylere giderek memlekette huzur ve sükunun her davanın başında olduğunu, siyasi kanaatlerinin kanun nazarında muhterem olduğunu ve emniyetlerini sarsacak her hadiseyi emniyetle hükümete götürmelerini ve bize haber vermelerini anlatmalıdırlar. Bütün teşkilattan bu acil ve faydalı faaliyeti rica ederim.

2)İktidarı kaybetmekle bu memleketin fenalığını isteyen yıkıcı unsurların hücumundan kurtulmuş değiliz ve kurtulmayacağız. Biz büyük ıslahat yapmış olmanın ve pek az kalan küskünlerinin hususu ile ikinci cihan harbinin başından beri bu memleketi kendi siyasetlerine uydurmak için çalışmış olan ecnebi unsurların taarruzlarına maruz olmakta devam edeceğiz. Unutmamalıdır ki memleketimiz hususu ile 1945'den beri büyük bir sinir harbi içinde yaşamaktadır. Bu sinir harbinin bizim memlekette başlıca hedefi CHP'dir. CHP iktidarda olduğu zaman nasıl mukavemet etmiş ise muhalefette olduğu zaman da bu memlekete teveccüh eden sinir harbine ve yıkıcı cereyanlara bütün kuvvetiyle mukavemet edecektir. Bu sebeple bütün parti teşkilatımız mahiyeti meşuk olan sinir harbi gazeteleri, broşürleri ve ajanslarının partimiz aleyhine devam edecekleri amansız mücadeleyi fark etmelidirler. Bir memlekete iktidar yalnız başına yabancı tesir ve taarruzlara mukavemet edemez. O memlekette kök salmış olan en kuvvetli muhalefet partisi bazı ahvalde yabancı tesirlere mukavemet için daha kuvvetlidir. Teşkilatımız türlü tezvirlerle bilhassa Halk Partisine tevcih olunan yıkıcı taarruzların bütün memlekete tevcih olunmuş bir suikastın

mukaddimesi olduğuna inanmalıdırlar. Vaziyet böyle geniş bir ufuktan mütalaa olunursa maruz olduğumuz ve olacağımız iftiraların şiddeti arttıkça ruhumuzdaki nefret daha ziyade artacaktır.

3)İktidar karşısında vazifemiz memlekette muhalefet ve murakabe ihtiyacını şerefli bir surette tatbik etmektir.

Demokratik rejimin bu memlekette yerleşmesi ve feyiz vermesi iki şarta bağlıdır. Bunlardan birincisi, iktidarın muhalefete tahammül etmesi ve muhalefeti emniyet içinde yaşatmasıdır. Bu şartın beş senelik emeğimizle tahakkuk etmiş olduğunu zannediyoruz. İkinci demokratik rejimin feyizli bir halk idaresi suretinde tecelli etmesi muhalefet partisine bağlıdır. Eğer iktidar karşısına geçen muhalefet partileri devleti ve milleti kötölemek pahasına da olsa her şeyi fena göstermek yolunu tutarlarsa, eğer muhalefet partisi her hükümetin tabii olan her güçlüğünü büyötmeye kalkarsa hulasa iktidarla muhalefet arasındaki münasebet şuursuz bir çekişme ve dalaşma halinde soysuzlaşırsa demokratik rejimin atisi yoktur.

Belirtmek istiyorum ki iktidar karşısındaki murakabe rolümüz tamamıyla yapıcı olacak ve milletimizin dört sene sonraki yeni seçimlerde iktidarı kime vereceğinin sükunetle ve selametle muhakeme etmesine fırsat verecektir.

4)Biz otuz seneden beri devletin ali siyaset ve emniyetini memlekette kökleştiren ve koruyan başlıca teşkilatı olarak çalıştık. Bu müddet esnasında hükümetlerin ali siyaset ve emniyetinin başlıca organı olarak her türlü yardımı ve müzaheretini gördük. Bundan sonra hükümet müzaheretinden azade olarak kendi kudretlerimizle memleketin ali menfaatlerini muhafaza ve müdafaa etmeye çalışacağız. Bunlar büyük vazifelerdir.

CHP, muvaffakiyetli ve feragatli yetişmesi ve çalışması ile bu büyük vazifeleri ifa etmeye ehliyet kazanmıştır. Bütün teşkilatımızın büyük bir itimadı nefisle yeni imtihanlarda milletimizin karşısına daha büyük şanslarla çıkmasını temenni ederim.

Biz iktidarda iken, halk idaresini bütün icaplarıyla tahakkuk ettirmek için çok çalıştık. Delili, bugün memleketin aldığı neticedir. Biz muhalefette iken halk idaresinin feyizli bir surette yerleşmesi için daha çetin vazifeler karşısında kalabileceğimizi biliyoruz. Vatandaşlarımızın her suretle alakasına ve yardımına güvenebiliyoruz.”¹³⁵

¹³⁵ “İsmet İnönü CHP’ne Düşen Vazifeleri Açıkladı”, **Ulus**, 28 Mayıs 1950, s. 4 ; “Muhalefet Liderinin İlk Demeci”, **Milliyet**, 28 Mayıs 1950, s. 7 ; “İnönü, CHP Divanında Mühim Bir Konuşma Yaptı”, **Yeni Sabah**, 28 Mayıs 1950, s. 7. ; “İnönü’nün CHP’lilere Hitabı”, **Vakit**, 28 Mayıs 1950, s. 2 ; “CHP’nin Takip Edeceği Yol”, **Bugün**, 28 Mayıs 1950, s. 2 ; “CHP Divanı Toplandı”, **Akşam**, 28 Mayıs 1950, s. 2.

2.2. SEKİZİNCİ KURULTAY HAZIRLIKLARI

Kurultaya katılacak delegelerin ücretlerini kendileri karşılayarak Ankara'ya gelecekleri ve tüm masraflarını kendilerinin üstleneceği bilinmektedir.¹³⁶

Tüzüğe göre, partili milletvekilleri kurultayın doğal üyeleri sıfatına sahip bulunmaktadırlar. Bu, tüm milletvekillerinin CHP mensubu olmasından kaynaklanan bir durum idi. Ancak safların değişmesinden dolayı – 14 Mayıs 1950 seçimleri – CHP Meclis'te azınlık haline gelmiştir.¹³⁷ Bu durumda, eski milletvekillerinin kurultaya kabul edilmesi tüzüğe aykırı bulunmaktadır.¹³⁸ Eski milletvekillerinin kurultaya katılıp katılmayacakları hakkında alınmış bir karar yoktur. Ancak, illerden gelen delege sayısının az olması ihtimali göz önünde bulundurularak eski milletvekillerinin kurultaya delege sıfatı ile katılmalarının gerektiği de düşünülmektedir.¹³⁹

Parti tüzüğünün yetmiş altıncı maddesi gereğince, Kurultay üyeleri; Genel Başkan, Genel Başkan Vekili, Parti Divanı üyeleri, partili milletvekilleri, İl İdare Kurulu Başkanları ve illerden gelen delegeler olarak belirlenmiştir. Tüzüğün bu açık hükmü karşısında, Kurultayın açıldığı gün, bir tahrir verilerek, eski milletvekillerinin de kabulü için bir karar alınmasının sağlanacağı düşünülmektedir.¹⁴⁰

CHP Genel Başkan Vekilliği'nin kaldırılacağı¹⁴¹ ve CHP Başkanı seçilecek kişinin etkin bir şekilde partisinin liderliğini üstleneceği belirtilmekte ve CHP'nin gençleştirilmesi ve esaslı bir kadro değişikliğine tabi tutulacağına kesin gözüyle bakılmaktadır.¹⁴² Yapılacak değişiklikler arasında; ılımlı bir devletçiliğin ele alınacağı ve Türk köylüsü ile daha sıkı ilişkilerde bulunulacağı ve Türk köylüsünün kalkındırılması esaslarının da programda yer bulacağı anlaşılmaktadır.¹⁴³

¹³⁶ “CHP Kurultayını Bekleyen Zor İşler”, **Yeni Sabah**, 10 Haziran 1950, s. 5.

¹³⁷ Mümtaz Faik Fenik, “CHP'nin İçinde Bulunduğu Çıkmazlar”, **Zafer**, 25 Haziran 1950, s. 1.

¹³⁸ “CHP Kurultayı Yarın Toplanıyor”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.

¹³⁹ “CHP Kurultayı İçin Hazırlıklar Başladı”, **Bugün**, 17 Haziran 1950, s. 1.

¹⁴⁰ Mümtaz Faik Fenik, “CHP Kurultayı Toplanırken”, **Zafer**, 28 Haziran 1950, s. 1, 6. ; “Kurultayın Toplanmasına İki Gün Kaldı”, **Vakit**, 26 Haziran 1950, s. 1.

¹⁴¹ Emin Karakuş, “CHP Kongresi İçin Hazırlık Başladı”, **Hürriyet**, 23 Haziran 1950, s. 1, 4.

¹⁴² **a.g.m., Bugün**, 17 Haziran 1950, s. 1

¹⁴³ “CHP Divanı Toplantısı”, **Yeni Sabah**, 25 Haziran 1950, s. 7. ; **a.g.m., Vakit**, 26 Haziran 1950, s. 1.

Kurultay gündemini oluşturan unsurlar;

1-Genel Başkan veya Genel Başkan Vekili tarafından kurultayın açılması,

2-İki Başkan ve altı katip seçilmesi,

3-Genel Başkan veya vekilinin söylevi,

4-Genel Sekreterin iki kurultay arasındaki parti faaliyetine ait raporunu okuması,

5-Yirmi kişilik rapor tetkik komisyonu, yirmi beş kişilik program - tüzük komisyonu, otuz beş kişilik dilek ve on beş kişilik hesap komisyonları seçimi,

6-Kurultaya sunulan tasarı ve teklifleri ve komisyon mazbataları üzerinde müzakere,

7-Seçimler, şeklinde belirlenilmiştir. ¹⁴⁴

Sekizinci Kurultayın açacağı yolda yapılacak hazırlıklar, CHP gibi idealist bir partinin gücünü göstermesi bakımından önemli görülmektedir. ¹⁴⁵

2.2.1. CHP'nin Gençleştirilmesi Çalışmaları ve CHP İçindeki Hizipleşme

Yıpranmış olan tüm üyelerin tasfiye edilerek, CHP'yi yeni prensip ve programla ortaya çıkarmak ve CHP'yi tamamen genç üyelerin ellerine emanet etmek düşüncesi genel bir izlenim halindedir. ¹⁴⁶

“Halk Partisi bakımından yapılacak iş, Halk Partisini yıkanları kendi talihlerine bırakmak ve Halk Partisini kurtarmaya bakmaktır. Halk Partisini kurtarmak ise, ancak gençlerin, yalnız gençlerin işbaşına geçmesiyle kabil olabilir.” ¹⁴⁷

¹⁴⁴ “Halk Partisi Kurultayı Perşembe’ye Toplanıyor”, **Bugün**, 27 Haziran 1950, s. 1. ; “CHP Büyük Kurultayı Perşembe Günü Ankara Halkevinde Toplanıyor”, **Hürriyet**, 27 Haziran 1950, s. 3.

¹⁴⁵ Nihat Erim, “Partimiz ve Kurultayımız”, **Ulus**, 29 Haziran 1950, s. 3.

¹⁴⁶ “CHP İçinden Bir Yeni Parti”, **Yeni Sabah**, 07 Haziran 1950, s. 5.

¹⁴⁷ Ali Naci Karacan, “Halk Partisini Diriltmek İstiyorlarsa -2-”, **Milliyet**, 26 Haziran 1950, s. 5.

Gençlerin ve siyasi hayata yeni katılanların arasındaki olaylar şu yöndedir: Bu düşünceyi savunanların ortak görüşü; başarılı olamamış ve Türk milletinin güvenini kaybetmiş olan kişilerin iş başından uzaklaştırılmalarına ve CHP'ye bir tür gençlik aşısı yapılmasına taraftar bulunduklarını belirtmektedirler. Bu mücadeleden yeni bir ayrılığın ve yeni bir partinin doğması ihtimalini uzak görmeyenler, CHP içinde düşüncelerini saklamadan paylaştıkları bilinmektedir.¹⁴⁸

CHP'nin genç üyelerinden oluşan bir grup tarafından, kurultaya sunulmak üzere bir teklif hazırlanmış ve bu teklif bir broşür halinde yayınlatılmıştır. Bu teklif de CHP içinde esaslı yeniliklerin yapılması ve mekanizmanın demokrasi ilkelerine uyum sağlanması yönünde değiştirilmesinin gerektiği düşüncesi savunulmaktadır.¹⁴⁹

Bu broşürde eski milletvekillerinden Hıfzı Oğuz Bekata, Süreyya Anamur, Abdi Ağabeyoğlu, Raşit Börekçi, Dr. Cemil Çangüner, Sedat Çumralı, Şevket Raşit Hatipoğlu, Sadi Irmak, Sait Köksal, Fahri Kurtuluş, Hilmi Öztarhan, Reşat Şemsettin Sirer, Emin Soysal, Ali Kemal Yiğitoğlu ile divan üyelerinden Dr. Lebib Yurtoğlu bulunmaktadır. Yayınlanan broşürün kurultay üyeleri tarafından benimseneceği beklenmektedir. Bu broşürde, 1950 seçimlerinden sonra CHP için yeni bir dönemin başladığı, partinin tarihi bir dönüm noktasında bulunduğu anlatılmakta ve şöyle denilmektedir:

“Halk Partisi, şimdi üzerinde bulunduğu dönüm noktasında vakit geçirmeksizin köklü ve şümüllü bir revizyona ve organizasyona muhtaçtır. Parti bunu geciktirmemelidir. Çünkü bu dönüm noktasının üzerinden atlayarak her şeyi zamanın tamirine bırakmak imkanları yoktur. Sonra partinin muhtaç olduğu revizyon 1950 seçimleri açıkça göstermiştir ki, kısmi veya şekli de olamaz. Bu, partinin zihniyetine, prensiplerine, programına, tüzüğüne, kadrolarına, fonksiyonlarına varıncaya kadar bütün varlığına birden şamil olmak gerektir. Nihayet bu revizyonun telifçi ve idare-i maslahatçı bir zihniyetle yapılması da maksadı sağlayamaz. Bilakis bunun ıslahatçı bir zihniyetle yapılması şarttır. Ancak bundan sonra CHP yeni bir zihniyet, sağlam bir yapı, işlek bir teşkilat, dinamik bir kadroya ulaşır ve müessir usullerle çalışabilir. Ancak bu suretledir ki partinin tekrar milletçe beğenileceğine ve milletin güvenini kazanacağına inanıyoruz.”¹⁵⁰

¹⁴⁸ “Halk Partisi Ciddi Bir Buhran İçinde”, **Son Saat**, 27 Haziran 1950, s. 2.

¹⁴⁹ Mümtaz Faik Fenik, “Halk Partisinde Islahat İsteyenler”, **Zafer**, 29 Haziran 1950, s. 1.

¹⁵⁰ “CHP'den Üç Parti Doğuyor”, **Son Posta**, 28 Haziran 1950, s. 6.

Yenilik taraftarı olan genç üyelere göre; CHP'ye zamanında iyi hizmetlerde bulunmuş olanlar, broşür sahiplerinin daima minnet ve şükranla anacağı kişiler olacaklardır. Ancak saygıdeğer partililerin eski hizmetleri, güçten düştükleri zamanlarda da çaba, dikkat ve enerji isteyen makamları ellerinde bulundurmalarına hak kazandırmamalıdır,¹⁵¹ denilerek gençlerin işbaşına gelmesinin önemi belirtilmektedir.

CHP, yine eski üyeleriyle ortaya çıkacağına, içerde bir mücadele olacak ve genç nesil idareyi eline alamazsa, partiden ayrılarak başka bir teşekkül kuracaktır. Eğer, eskiler ve eski dönemin başarılı olmamış kişileri, ortadan çekilip meydana yeni nesle bırakmazlarsa, bu sonuç ufukta belirmeye başlayacak gibi gözükmektedir.¹⁵²

2.2.2. Sekizinci Kurultay Öncesi Basında Yapılan Yorumlar

CHP, 14 Mayıs 1950 seçiminden sonra iktidarı kaybettiği için ilk defa yapılacak bu kurultayın CHP'nin kendi içinde büyük etkiler uyandırması beklenilmektedir. Toplanacak olan kurultayın sonunda CHP, kendisine demokratik bir çeki düzen vermekte başarılı olursa yaşama imkanını bulabileceği¹⁵³ düşünülmektedir. Demokrasi rejiminin yerleşmesi, yerleştiğine inanılması için iktidarda bir nöbet devrinin yaşanması ilk şartı oluşturmaktadır. Katılım oranı oldukça yüksek ve huzur içinde yapılmış bir seçim sonunda, iktidarın muhalefet eline geçmesi, genç demokrasinin geleceği için sağlam temel hazırlayan bir unsur olmuştur.¹⁵⁴ Seçimler sonucunda, "CHP 1950 seçimlerini kaybedip iktidarı devretmekle, millete borçlu olduğu vazifelerden en değerlisini yapmıştır"¹⁵⁵ yorumları ağırlık kazanmıştır.

Kurultayda alınacak kararların, CHP'nin yalnız kendi kaderi bakımından değil, Türkiye'de çok partili demokrasi rejiminin geleceği bakımından da büyük öneme sahip sonuçlar vermesi beklenmektedir.¹⁵⁶ Beklentiler arasında ayrıca, Sekizinci Kurultayın CHP'nin yeni çalışma hayatında yönünün belirlenmesini sağlayacak, program ve tüzük üzerindeki teknik çalışmalara ışık tutması yer almaktadır.¹⁵⁷

¹⁵¹ Mümtaz Faik Fenik, **a.g.m., Zafer**, 29 Haziran 1950, s. 1.

¹⁵² Cihad Baban, "En Kestirme Yol", **Zafer**, 23 Haziran 1950, s. 6. ; "CHP Kurultayı Toplanıyor", **Milliyet**, 29 Haziran 1950, s. 1.

¹⁵³ Mehmedalioğlu, "Halk Partisi Kurultayı", **Son Saat**, 28 Haziran 1950, s. 2.

¹⁵⁴ Necmettin Sadak, "Eski İşime Başlarken", **Akşam**, 22 Mayıs 1950, s. 1.

¹⁵⁵ Nihat, Erim, "CHP'ni Sevmeyenler ve Hakikat", **Ulus**, 24 Haziran 1950, s. 3.

¹⁵⁶ Asım Us, "Halk Partisi Kurultayı İçin Hazırlıklar", **Vakit**, 18 Haziran 1950, s. 1.

¹⁵⁷ Kemal Zeki Gençosman, "Kurultaydan Beklediğimiz", **Ulus**, 29 Haziran 1950, s. 3.

Program, ana prensiplerini korumakla birlikte, açıklığa doğru gitmeli ve Türkiye'nin geleceği göz önünde tutularak ideolojisi açısından, uygulanmasına imkan tanıyacak bir bütün oluşturmalıdır.¹⁵⁸ Siyasi partiler, seçimleri kazansa da kazanmasa da, her zaman kendi öz güçlerine dayanabilecek şekilde programlı ve teşkilatlı olmak kaydı ile ayakta durabilmekte¹⁵⁹ olduğu gerçeği göz önüne alınmalıdır.

CHP muhalefet ve kontrol organı olarak çalışmaya başlarken, son seçimdeki kaybın sebeplerinin ciddi bir araştırma ve inceleme yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.¹⁶⁰ İnkılap hayatında esaslı temeller kurmuş olan CHP'nin kurucusu Atatürk'ün prensiplerinden ayrılmamak ve daima halka doğru giden bir yol takip edilmek zorundadır. Bunun içinde Türkiye'de antipati yaratmış bulunan kişileri fiili hizmet dışı bırakarak yeni bir bünye ile meydana çıkılması ve gelişmesi lazımdır. Bunun yapılamadığı gün yeniden kalkınıp Türk milletinin hizmetinde çalışmaya manen ve maddeten imkan bulunmayacaktır. Bu imkanın yaratılması, kurultay delegelerinden beklenilmektedir.¹⁶¹

CHP'yi Türk halkından uzaklaştıran sebepler kurultay tarafından iyi belirlenerek, merkezden taşraya doğru bir yayılma ve genişleme planı hazırlanabilir. Bu tarz doğru kararlardan olumlu sonuçlar elde edilebilmesi için, o kararları uygulayabilecek ve yayabilecek dinç, fedakar elemanlara ihtiyaç duyulduğu da açıkça görülmektedir.¹⁶² Bundan dolayı CHP, kendi kendini aramak ve kesin olarak bulmak görevi ile karşı karşıya¹⁶³ bulunmaktadır diyebiliriz.

CHP içinde, tüm siyasi hayatları ile antidemokratik düşünceye sahip insanlar esaslı bir tasfiyeye tabi tutulmazsa, Türkiye'de demokratik bir muhalefet yapacak güç ve beceri gösterilemeyecektir.¹⁶⁴ Sekizinci Kurultayda genel prensip

¹⁵⁸ Necmettin Sadak, "CHP Ne Yapacak?", **Akşam**, 22 Haziran 1950, s. 1. ; Necmettin, Sadak, "İktibaslar: CHP Ne Yapacak?", **Ulus**, 23 Haziran 1950, s. 3.

¹⁵⁹ Ali Naci Karacan, "Mühim Olan Hükümetler Değil, Siyasi Partilerdir", **Milliyet**, 27 Mayıs 1950, s. 5.

¹⁶⁰ Asım Us, "Gelecek Kurultay İçin Hazırlık", **Vakit**, 28 Mayıs 1950, s. 1.

¹⁶¹ "CHP Kurultayı Toplanırken", **Bugün**, 28 Haziran 1950, s. 2.

¹⁶² Eşref Şefik, "Toparlanabilecekler mi?", **Son Saat**, 30 Haziran 1950, s. 1.

¹⁶³ Nadir Nadi, "CHP", **Cumhuriyet**, 28 Haziran 1950, s. 3.

¹⁶⁴ Mehmedalioğlu, "CHP Bugünkü Şekli ile Muhalefet Yapabilir mi?", **Son Saat**, 29 Haziran 1950, s. 5.

kararlarında anlaşıldığı ve parti için bir zaaf oluşturan kişiler tasfiye olunduğu takdirde, CHP güçlü bir hale gelecektir.¹⁶⁵

Parti içinde farklı düşüncelere sahip üyelerin olduğu bilinmektedir. Cemil Sait Barlas başta olmak üzere bazı CHP'liler tarafından, partinin bir Köylü ve İşçi Partisi haline getirilmesi¹⁶⁶ ve belirlenecek özel esaslar çerçevesinde hareket edilerek varlık gösterilmesi düşüncesi savunulmaktadır. Bu düşüncelyi savunanlara göre; diğer partilerin liberalizmi savunması karşısında CHP'nin izlemesi gereken tek yol devletçilik prensibi olmalıdır.¹⁶⁷

2.3. KAYALIBAY OLAYI'NIN GÜNDEME GETİRİLMESİ

İstanbul'da Teknik Okul pansiyon amiri Muzaffer Kayalıbay'ın Ömer İnönü'nün de bulunduğu bir kavgadan sonra otomobille ezilerek öldürölmüş olduğu yönünde Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan tarafından ortaya atılan bir iddia mevcuttur.¹⁶⁸

1945 tarihinde soruşturmayı, Taksim emniyet baş komiserliğince yapılan olay bir kaza raporuyla günlük polis vukuatı arasında yer almış ve ölüme sebebiyet iddiası ile de adliyyeye gönderilmiştir.

Muzaffer Kayalıbay'ın eşi Olga Kayalıbay'ın ifadesine göre, olay anı yaşananlar şu şekilde gelişmiştir:

“Kocam Muzaffer ve arkadaşım Anaçka ile birlikte hadise günü Tokatlayan da (Konak Otel) oturuyorduk. Bu sırada yanıma evvelden bana kocam tarafından takdim edilmiş olan Ankara eski valisi Nevzat Tandoğan'ın oğlu Haldun Tandoğan geldi. Bir müddet afaki mevzulardan konuştuktan sonra Muzaffer de tekrar askere çağırılması münasebeti ile bana yeni bir apartman bulmak icap edeceği meselesine temas edildi. Haldun Tandoğan, kendisinin oturmakta olduğu Barlı apartmanında bize münasip boş bir daire olduğunu söyleyerek hemen bize burayı gösterebileceğini bildirdi. Tam Mete caddesinin Maçka'ya giden köşesine sapmak üzere iken Cihangir istikametinden fenerleri sönük vaziyette hızla gelen bir otomobilin yanıma da durduğunu gördük. Haldun hemen yanıma da ayrılarak

¹⁶⁵ “Kurultay Arifesinde CHP'de Huzursuzluk ve Anlaşmazlık Artıyor”, **Son Posta**, 20 Haziran 1950, s. 7.

¹⁶⁶ Mekki Sait Esen, “CHP'de Beliren Yeni Temayüller”, **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1950, s. 3.

¹⁶⁷ Emin Karakuş, “CHP Kongresi İçin Hazırlıklar Başladı”, **Hürriyet**, 23 Haziran 1950, s. 4.

¹⁶⁸ “Otomobil Hadisesi Dolayısı İle”, **Bugün**, 28 Haziran 1950, s. 1.

otomobile doğru yürüdü ve içinde bulunanlara bizim anlayamadığımız bir dille bir şeyler söyledi. Bunun üzerine bu meçhul otomobilde bulunanlar birer birer dışarıya fırlayıp benimle Anaçka'nın durduğu kaldırıma doğru ilerlediler. O zaman derhal vaziyeti hissetmiş olan arkadaşım ile bana karşı bir hareket olacağını pek iyi anlamıştım.

Yine bu mahut otomobilden inenlerden bir kısmı Muzaffer'e doğru ilerlemiş, onunla münakaşaya tutuşmuşlardı. Vakıa ben bu münakaşaları layıkıyla anlayamıyordum ama bize taalluk eden bir mesele olduğunu da pekala fark ediyordum. Bu münakaşa kısa zamanda gittikçe hararetlendi ve derhal Muzaffer'e hücum etmeye başladılar. Bir müddet alt alta, üst üste bir boğuşma cereyan etti. Bir aralık yakasını mütecavizlerden nasılsa kurtarıp gerileyebilen Muzaffer, imdat polis, bekçi yok mu diye bağırdığı gibi esasen aynı zamanda milli emniyetin memuru olduğu cihetle daima üzerinde taşıdığı düdüğü de usulü veçhile öttürmeye başladı.

Bütün olan bitenleri ben de arkadaşım da gayri ihtiyari olarak seyrediyor, oradan uzaklaşmak bile aklımıza gelmiyor, büyük bir şaşkınlık içinde ne olacağını bekliyorduk. Muzaffer'in feryatları üzerine otomobilde bulunanlar, Hüsnü Paşa'nın yeğeni bayan Mihri, Recep Peker'in oğlu, Saraçoğlu'nun büyük oğlu, Kazım Özalp'ın küçük oğlu Teoman, Devlet Demiryollarında çalışan Şaban beyin oğlu Gündüz, Ömer İnönü'den ibaretti. Zavallı kocam bunların her birisiyle dişiyle tırnağı ile var kuvvetleriyle boğuşuyordu. Fakat bu sırada meçhul bir otomobilin yolcuları arasında bulunan gözlüklü genç, yani Ömer İnönü tarafından kasıklarına ve husyelerine doğru atılan bir tekme ile yere serilmiş, hiçbir veçhile hiçbir kimseye karşı mukavemet edecek, hatta imdat isteyecek hali kalmamıştı, o sadece yerde bağırsakları dışarı fırlamış halde, “Yandım Allah, yandım anacığım” diye inliyor, kıvranıyordu. Bayan Mihri, “Ne yaptınız, maksadınız bu muydu?” diye dehşetle bağıırıyor, meçhul otomobilin yolcuları da birer ikişer yeniden otomobillerine biniyorlardı. Bu kadının feryadı beni ikaz etmiş, yani hadisenin başladığı andan o dakikaya kadar olup bitenler karşısında irademi tamamen kaybetmiş olarak sadece seyirci vaziyetinden kurtulmama sebep olmuş, hemen orada inleyen Muzaffer'in yanına koşmaya teşebbüs etmiştim. Fakat bunda da geç kalmıştım. Çünkü meçhul otomobil, kısa bir manevradan sonra istikametini değiştirip harp meydanında düşman kuvvetlerinin üstünden geçer gibi kocamı çiğneyip geçmiş ve bir anda bütün süratiyle gözden kaybolmuştu.”¹⁶⁹

Adli soruşturmayı idare eden savcı yardımcılarında Şekip Musluoğlu'nun kararnamesine göre soruşturma tamamlanmış ve Birinci Ağır Ceza Mahkemesinde Rober Murat – Muratyan – adında bir kişi aleyhine dava açılmıştır. 1946 yılına kadar

¹⁶⁹ “Kayalıbay-Ömer İnönü Hadisesi”, **Milliyet**, 30 Haziran 1950, s. 5.

devam eden mahkeme sonunda Rober Murat'ın – Muratyan –¹⁷⁰ beraatına 12 Haziran 1945 tarihinde karar verilmiş ve bu karar Yargıtay tarafından da onaylanılmıştır.¹⁷¹

1945 tarihinde adli soruşturmayı idare eden savcı yardımcısı Şekip Musluoğlu;

“Kanaatimce bu hadisenin başka bir mahiyeti yoktur. Ne ise aynen o şekilde tahkikat yapılmış ve mahkeme de hakiki deliller üzerinde cereyan etmiştir.

Buna başka bir mahiyet verilmesi doğru değildir. Sanık da Rober Murat'tan – Rober Muratyan – başkası olamaz. Hatta o zamanlar Rober Murat ile ölü Muzaffer'in babası 3000 lira karşılığında anlaşmışlar, babası da davadan vazgeçmiştir.”¹⁷² demektedir.

Önergenin sahibi Ahmet Gürkan'ın, TBMM kürsüsündeki iddialarından sonra, maktulün babası Emekli Binbaşı Halil Kayalibay da aynı iddiayı tekrarlamıştır. Olayda hayatını kaybeden Muzaffer Kayalibay'ın eşi Olga, Muzaffer'i önce tekmelemek, sonra otomobille ezmek suretiyle öldürenin Ömer İnönü olduğunu eklemiştir.¹⁷³ Bu durum ve iddialar üzerine hükümet tarafından olaya Adalet Bakanlığı'nın el koyması zorunlu görülmüş ve İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na gereken tebligat yapılmıştır.¹⁷⁴

Muzaffer Kayalibay'ın babası Halil Kayalibay tarafından, 1945 tarihinde Cumhurbaşkanı görevinde bulunan İsmet İnönü'ye gönderilen mektubun tam metnine aşağıda yer verilmektedir:

Ankara, 28/12/1945

“Sayın Cumhurbaşkanı,

[...]oğlum Muzaffer'in kasten öldürülmüş olmasından dolayı keyfiyeti zatı devletlerine arz hususunda cesaret buluyorum. Şöyle ki:

¹⁷⁰ “Hadisenin Tek Şahidi Olan Bekçi Mustafa Kıt ile Konuştuk”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.

¹⁷¹ “Ömer İnönü'nün Adının Karıştığı Ölüm Hadisesi”, **Milliyet**, 28 Haziran 1950, s. 5.

¹⁷² **a.g.m.**, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.

¹⁷³ “Taksim'deki Ölüm Vakasının Esrarı”, **Zafer**, 30 Haziran 1950, s. 1.

¹⁷⁴ “Ömer İnönü'nün Adı Karışan Cinayet”, **Vakit**, 29 Haziran 1950, s. 1. ; “Adalet Cihazı Yeniden Tahkikata El Koydu”, **Son Posta**, 30 Haziran 1950, s. 7.

Maruzatım; mahkemenin tahkikatı evveliyeye ve mevcut şahitlerin ifadeleriyle sabittir.

10-11 Mart 1945 tarihinde ve saat 2 raddelerinde İstanbul'da Tokatlıyan otelinden çıkıp Taksim meydanına arkadaşı Ankara valisi Nevzat Tandoğan'ın oğlu Haldun Tandoğan ile birlikte oğlum Muzaffer Kayalibay ve eşi de olduğu halde Taksim meydanında Haldun Tandoğan'ın Barlı apartmanına giderlerken Park otel tarafından fenersiz ve tecrübe 35 plaka ile süratle gelmekte bulunan otomobilin bunlara çarparak geçmesinden ve otomobilin birkaç metre ileride durup içindekilerin kendilerine yol vermediklerini ileriye sürerek adaba mugayir birçok sözlerle işi kavgaya intikal ettirmeye ve otomobilin içinden çıkan üç şahıs ki bunlar; Mudurnu kaymakamı Cevat Çapanoğlu, Taksim Modern Garaj sahibi Numan, radyo tamircisi Murat Rober'dir. Bunlar oğlum Muzaffer ile Haldun Tandoğan'a hücum ederek var kuvvetleriyle alelhusus içlerinden Mudurnu kaymakamı Cevat Çapanoğlu (Haldun Tandoğan'ın ifadesiyle) tabanca çekmek suretiyle her iki gencin tehdit etmelerinden dolayı bunlar da korkarak Haldun'un Barlı apartmanına kaçmak fırsatını bulmuşlar ve kapılarını da kapatmış iseler de bu üç canı kapıya dayanarak tekmelemek ve karısını dışarıda bırakıp kaçan ve adaba mugayir daha ağır sözlere devam etmişler ve nihayet Haldun Tandoğan dışarıdaki bayanı içeri almak için dışarı çıktığı zaman tekrar Haldun'un üzerine hücum etmişler ve bu sırada oğlum Muzaffer'de otomobilin kaçmasını men etmek keyfiyeti zabıtaya haber vermek için otomobile koşuyor dışarıda bulunan caniler de otomobile daha evvel atlamış bulunuyorlar bu sırada otomobilin açık kapısından istifade eden oğlum da çamurluğa atlamış bulunduğu ve ani olarak harekete geçen otomobilin içerisinden biri durumun nezaketini hissetmiş olacak ki bu da gözlüklü ve bütün sayılan hadisat esnasında otomobilden inmemiş bulunan genç tarafından atılan kuvvetli bir tekme ile oğlum yere düşüyor ve otomobilde seyrini bozmuş bulunduğu bu anda bordur taşına çarparak kaldırırda hızı kesilerek duruyor. Tekrar geri gelerek ve oğlumun düştüğü yerden ve üzerinden görerek geçiriyor ve içinde beş kişi olduğu halde çiğniyorlar. Bu suretle kasten ölümüne sebep oluyorlar.

Hadise esnasında otomobilde gözlüklü genç birisiyle şık bir bayanın da bulunduğu şahitlerin ifadeleriyle sabit olmaktadır.

Bugüne kadar geçen 9,5 ay zarfında gözlüklü genç ile şık bayanın gerek ilk tahkikatta ve gerekse muhakeme safahatında gizli tutulmakta olduğu ve bundan dolayı davanın esrarlı bir surette cereyan etmekte bulunduğu görülmekte olup bu esrarın tahakkuk ettirilmesini ve kasten öldürülmüş oğlumun kanına mukabil tazminatı nakdiyenin verdirilmesine yüksek delaletini silah arkadaşlığımız adına rica eder saygı ile ellerinizden öperim.”¹⁷⁵

¹⁷⁵ “Muhalefet Başkanı İnönü'ye Karşı İkinci Komplo!”, **Ulus**, 27 Haziran 1950, s. 6.

Muzaffer Kayalıbay olayına, İstanbul Polis eski Müdürü olan Ahmet Demir'in de isminin karıştığı bilinmektedir.¹⁷⁶ Muzaffer Kayalıbay olayı sırasında İstanbul Emniyet müdürü bulunan Ahmet Demir, olay hakkında şu açıklamada bulunmuştur:

“Gece geç vakit evime, bir otomobil kazası olduğunu bildirdiler. Diğer alelade vesait kazalarından pek tabii ki farkı yoktur bunun. Hadise hakkında izahat aldığım zaman, Muzaffer'i ezen otomobilin karanlıktan istifade ederek kaçtığını öğrendim. Bütün karakollara, tarif edilen otomobilin aranması için emir verdim. Hatırimda pek kalmadı, galiba, bir iki gün sonra Rober Muratyan yakalandı. Bana bildirildiğine göre; Muzaffer'in akrabaları mezkur otomobili garajlarda arıyorlarmış. Nihayet Haldun Tandoğan Taksim karakoluna müracaat ederek, hadiseye sebebiyet veren tecrübe plakalı otomobili Modern garaja ait olup Rober Muratyan isminde bir genç tarafından alındığını ve o gece direksiyonu Rober'in kullandığını ihbar etmiş. Bunun üzerinde Rober sanık olarak mahkemeye sevk edilmiştir.”¹⁷⁷

Olayda suçlu görülen ve mahkeme kararı ile beraat edilen Rober Murat – Muratyan – da açıklamada bulunanlar arasındadır. Rober Muratyan açıklamasında; “Ben, her şeyi mahkeme sırasında söyledim. Arabayı ben kullanıyordum. Otomobilde Ömer İnönü yoktu. Ben kendisini ne gördüm, ne de tanırım.”¹⁷⁸ Bütün söylediklerim mahkeme evrakında mevcuttur. Bu hadise hakkında fazla hiçbir şey söyleyemem.”¹⁷⁹ demektedir.

Rober Muratyan, Kayalıbay olayında suçsuz bulunarak beraat etmiş idi. Rober Muratyan'ın beraat ettiğine dair mahkeme kaydının metnine aşağıda yer verilmektedir:

¹⁷⁶ Yılmaz Çetiner, “Muzaffer Kayalıbay'ın Ölümü Hadisesi”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 4. ; “Muzaffer Kayalıbay'ın Ölümü Hadisesi”, **Zafer**, 02 Temmuz 1950, s. 8.

¹⁷⁷ “Esrarlı Ölüm Hadisesi”, **Akşam**, 01 Temmuz 1950, s. 1, 2.

¹⁷⁸ “Kayalıbay Ailesinin Eski Avukatı Diyor ki: Yeni Delil Bulunabilirse İade-i Muhakeme Mümkün Olacak”, **Hürriyet**, 29 Haziran 1950, s. 4.

¹⁷⁹ “Hadisenin Tahkikatı Dün Yeniden Başladı”, **Yeni Sabah**, 01 Temmuz 1950, s. 5. ; “Muzaffer Kayalıbay'ın Ölümü”, **Vakit**, 28 Haziran 1950, s. 2.

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Umum Müdürlüğü

“10 Mart 1945 gününe bağlayan gece saat iki sıralarında Taksim meydanı civarında vukua gelen otomobil kazası, dava dosyasında mevcut İstanbul Cumhuriyet Savcılığının 2/6/1946 tarih ve 2275-945 sayılı iddianamesiyle İstanbul İkinci Sorgu Yargıçlığının 19/6/1946 tarih ve 3247-945 sayılı kararnamesine İstanbul Birinci Asliye Ceza Mahkemesinin 11-12-1945 tarih ve 945-648 esas sayılı ve İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesinin 12/6/1946 tarih ve 946-99 esas sayılı kararlarıyla bu kararın tasdikine dair olan Yargıtay Birinci Ceza Dairesinin 20/2/1947 tarih ve 224 esas sayılı kararına ve bu kararların dayandığı mahkeme tutanakları münderecatına nazaran aşağıda yazılı şekilde cereyan etmiştir:

Haklarında dikkatsizlik ve tedbirsizlikle ölüme sebebiyet vermekten dolayı 29-3-1945 tarihli talepname ile kamu davası açılmış olan sanık Hayık oğlu 1325 doğumlu Murat Rober adındaki şahıs ile diğer sanık 1329 doğumlu Cevat Çapanoğlu ve hadisede şahit sıfatıyla dinlenmiş olan Numan Turhan bu sonuncuya ait Fiat marka 35 tecrübe plakalı otomobil ile 10 Mart 1945 günü akşam üstü Taksim’de rastlayıp davetlerine icabet eden ve iddianamede aşüfte diye vasıflandırılmış olan bir kadını da yanlarına alarak Numan Turhan ve Cevat Çapanoğlu arkada, arabayı sevk ve idare eden Rober Murat ve kadın ön sırada olmak üzere dört kişi Kireç Burnuna kadar gidip orada gezdikten sonra geç vakit geri dönerlerken Gümüş suyu yokuşunu Taksim meydanına kavuşturan yolda Modern Garaj hizasındaki 1,3,5 sayılı binaların önüne geldikleri sırada تنها bulunan yol ortasında küme halinde konuşmakta olan (hadisede mağdur) Muzaffer Kayalibay, karısı Olga Kayalibay ile arkadaşları Aluşka ve Haldun Tandoğan ile karşılaşmaları üzerine arabayı kullanmakta olan Rober Murat’ın (tutanaktaki tabiriyle) klakson çalmasına rağmen bu dört kişiden iki erkeğin lakayt kalarak yoldan çekilmemeleri hasebiyle şoför Rober’in otomobili bir çarpma tehlikesini tevlit edebilecek şekilde yanı başlarında birden bire durdurmaya mecbur olduğu ve alkol aldığı kendi ifadesine ve hekim raporuyla sabit olan mağdur Muzaffer’in otomobilin bu şekilde gelip duruşundan hiddetlenerek otomobilin şoför mahallindeki açık penceresinden “Beni çiğneyemeyeceksin” diye bağırarak şoför Rober’i yumrukla dövmeye başladığı ve bu yüzden bir taraftan Rober Murat, Cevat Çapanoğlu diğer taraftan Muzaffer Kayalibay ve Haldun Tandoğan olmak üzere dört kişi arasında çıkan kavga sonradan Cevat Çapanoğlu’nun teskin edici müdahaleleriyle yatışmak istidadını göstermiş ise de Muzaffer’den haksız yere dayak yemiş olmasından münfail bulunan sanık Rober, Muzaffer’e hakaret eylediği ve söve söve otomobile binip motoru işletmeye başladığı sırada mağdur Muzaffer, kendisini teskin etmek isteyen arkadaşının elinden sıyrılarak hareket etmek üzere bulunan otomobilin sol tarafındaki gayet dar basamağına atladığı ve Muzaffer’in bu vaziyette hareket etmiş olan otomobilden şoför ve beni dışarı almak ve hareketten men etmek maksadına matuf icra-i fiil ve hareketleriyle, Rober’in kaçıp

kurtulmak maksadına matuf mukabil hareketlerinin çatışmasından ötürü serbest bir irade ile sevk ve idare edilemeyen otomobilin 40 metre kadar gittikten sonra kaldırım kenarına, sol ön çamurluğu ve tekerleği ezip eğriltecek ve kenar taşlarında iz bırakacak şekilde kuvvetle çarparak yaya kaldırımına çıktığı ve bu çarpma neticesinde Muzaffer asıldığı yerden düşerek otomobilin arka sol tekerleği altında kalmak suretiyle tabibi adli raporunda belirtildiği üzere ölümü tevhit edecek şekilde yaralandığı, Muzaffer'in yere düşmesiyle müdahale ve tecavüzden kurtulmuş olan Rober'in de kaçtığı anlaşılmıştır.

Hadisenin bu yolda cereyan ettiği hazırlık tahkikatında, ilk tahkikatta ve yargılama sırasında yeminle dinlenen bütün şahitlerin birbirine uygun ve biri diğerini teyit edici ifadeleri ve sanığın dayak yediği hakkındaki tabip raporu ile bilir kişilerin "hadiseye ölü Muzaffer'in sebebiyet verdiği ve tedbirsizlik, dikkatsizlik, nizama riayetsizliğin ölü Muzaffer'e ait olduğu ve şoför sanık Rober'in işte tedbirsizlik, dikkatsizlik, nizama riayetsizliğini gösterecek bir kusuru bulunmadığı" yolundaki raporundan tam bir vuzuhluk anlaşıldığının Ağır Ceza Mahkemesi sanık R Murat'ın cezayı müstehzim bir fiil ve hareket sabit olmadığı mucip sebebine dayanarak kendisine isnat olunan suçlardan beraatına 12/6/1946 tarihinde oybirliğiyle hükmetmiş İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından temyiz edilen bu hüküm, Yargıtay Birinci Ceza Dairesince 20/2/1947 tarihinde oybirliğiyle tasdik edilerek kazayı muhakeme halini iktisap eylemiştir.

Burada belirtilmesi gereken bir cihet de kaza sırasında otomobil içinde bulunan bütün şahısların kovuşturma ve soruşturmanın bütün safhalarında, hazırlık tahkikatı, ilk tahkikat ve son tahkikat sırasında bütün şahitler tarafından en ufak bir tereddüde meydan vermeyen biri diğerini tamamıyla teyit edici şekilde tayin ve teşhis edilmiş olduğu keyfiyetidir. Tutanakta bazen "gayri mazbut" kelimeleriyle vasıflandırılan ve hadise ile hiçbir ilgisi bulunmamak yönünden zan altına alınmamış olan kadından başka otomobil içinde üç erkek vardır:

1-Otomobil sahibi Numan Turhan; kendisine suç teşkil edecek hiçbir fiil ve hareketi isnat edilmemiş olduğundan şahit sıfatıyla dinlenmiştir.

2-Tevfik oğlu 1329 doğumlu Cevat Çapanoğlu, hadise mahallinde bulunmayan ve o gün Ankara'da olduğu anlaşılan ölü Muzaffer'in annesi bayan Zeliha, oğluna bir tekme vurulduğunu öne sürdüğünden ilk önce sanık olarak ifadesine müracaat edilmişse de tekme vurulduğu hakkında hiçbir delil elde edilmediği gibi hadise mahallinde görgü şahitlerinin yeminle dinlenen ifadeleri tekme vurulmadığını vuzuhla belirttiğinden daha ilk tahkikat sırasında meni muhakemesine karar verilmiştir.

3-Kazanın vukuu sırasında otomobil kullanmakta olan şoför Rober Murat yukarıda arz olunduğu üzere cezayı müstehzim bir fiil ve hareketi sabit olmadığından hakkındaki

kovuşturma beraatla neticelenmiştir. Otomobildeki şahısların bunlardan ibaret olduğu bütün şahitlerin ve bu arada mağdur Muzaffer'in karısının hadise gecesini birlikte bulunan bütün arkadaşlarının ifadeleriyle ve tam bir katiyetle sabit olmuştur.

Ceza İşleri Umum Müdürlüğü”¹⁸⁰

Kayalibay Olayı dolayısıyla en çok yıpranan isimlerden en önemlisi eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmaktadır. Kayalibay olayı ile ilgili olarak CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün, basına vermiş olduğu açıklamasında;

“1945 Mart’ında İstanbul’da vuku bulan bir otomobil hadisesine ait Büyük Millet Meclisindeki sözlü soruyu okuyucular görmüşlerdir. Ulus’ta neşrolunan vesikalar gösteriyor ki, hadise adalet cihazında bütün derecelerden geçerek kati şeklini meydana çıkarmıştır. Bütün hakimlerin kararlarına göre, hadisede İnönü ailesinin hiçbir iştiraki ve tesiri yoktur. Şu halde Meclis kürsüsünde ailemiz aleyhine söylenen sözler yeni bir hakikatin ve soru sahibinin dediği gibi, elinde bulunan vesikaların icabı ise ihbar mahiyetinde telakki olunarak Cumhuriyet Savcısının ve Adalet Bakanının harekete geçmesi icap eder. Bu muamele yapılmadığı halde muazzam bir şantaj tertibinin devamına meydan bırakılmış olur.

Şurasını kati olarak beyan ederiz ki, hadisede Ömer İnönü'nün hiçbir dahili yoktur. Ömer İnönü, hadisede ismi zikrolunan Haldun Tandoğan’dan başka erkek kadın hiçbirini bugüne kadar tanımamıştır. İsmet İnönü, hadisede mağdur olanın babasının mektubu ve nakdi tazminat talebi ile hadiseden haberdar olmuş ve adli takibatın neticesini resmi kanaldan öğrenmiştir. Ailemiz, muazzam bir iftira karşısında bulunmaktadır”¹⁸¹ demektedir.

Kayalibay olayı dolayısıyla yıpranan isimlerden bir diğeri de, Ömer İnönü’dür. Ömer İnönü, kendisi hakkındaki iddialar karşısında şu açıklamada bulunmuştur:

“Bahis mevzuu olan mesele ile en küçük bir alakam yoktur. Hakkımda söylenen sözler sadece bir iftiradır. 10 Mart 1945 gününde okulda bulunuyordum. O sıralarda sarayda kaldığım doğru değildir. Hadiseye ismi karıştırılanlardan yalnız Haldun Tandoğan’ı tanır ve selamlaşırız. Onunla da fazla bir ahbablığım yoktur.

¹⁸⁰ “Muhalefet Başkanı İnönü’ye Karşı İkinci Komplol”, **Ulus**, 27 Haziran 1950, s. 6.

¹⁸¹ “Otomobil Hadisesi Dolayısı İle”, **Bugün**, 28 Haziran 1950, s. 1, 2. ; “İnönü Demeç Verdi”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 1, 5 ; “İnönü, Ailemiz Muazzam Bir İftira Karşısındadır, Dedi”, **Vakit**, 29 Haziran 1950, s. 2. ; “İsmet İnönü Diyor ki: Hadisede İnönü Ailesinin İştiraki Yoktur”, **Son Posta**, 28 Haziran 1950, s. 1, 7.

Diğerlerini katiyen ne bilir, ne tanırım. Onlar da beni tanımazlar. Bu itibarla hadise aleyhimde uydurulmuş bir tertipten başka bir şey değildir.”¹⁸²

2.3.1. Haldun Tandoğan’ın İddiaları Ret Etmesi

Ankara eski valisi Nevzat Tandoğan’ın oğlu Haldun Tandoğan, kendisine yöneltilmiş olan iddiaları ret etmektedir.

“Muzaffer Kayalıbay’ın ölüm hadisesi dolayısıyla Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan tarafından verilen sözlü sorunun görüşülmesi sırasında alakalı Bakanın izahatından sonra soru sahibi de söz almış ve hadise hakkında beyanatta bulunurken şahsımdan da bahsetmiş ve Nevzat Tandoğan’ın oğlu Haldun Tandoğan ile karşılaşılıyorlar. Haldun Dolma Bahçe sarayına telefon ediyor ve diyor ki: ‘İşte istediğiniz kadınlar burada gelin beraber gideceğiz’ demiştir. Muhterem B.M.M kürsüsünden hakkımda yapılmış olan bu beyanat dolayısıyla kanuni hakkım sadece beyanatın neşrini tektip gibi çok dar bir çerçeveye inhisar etmektedir. Bu itibarla milletvekili Ahmet Gürkan’ın bu beyanatu karşısında hadisenin bahsedildiği gibi cereyan etmemiş olduğunu bildirir, şahsım hakkında yapılan kötü isnadı tamamıyla ret eder ve hadise gecesi Ömer İnönü ile hiçbir telefon muhaveresinde bulunmadığım gibi, kendisiyle de herhangi bir arkadaşlık münasebetim bulunmadığını ve mevzu bahis hadisede sadece tesadüfen şahit huzurunda açıklarım.

Milletvekili Ahmet Gürkan’ın da efkârı umumiye karşısında şahsıma karşı reva gördüğü kötü isnadı gene efkârı umumiye huzurunda ispat etmesi, kendisinin gerek teşebbüs eylediği hak ve adalet hamiliğinin ve gerekse şeref ve namuslarına göstermesi lazım gelen dikkat ve hürmetin zaruri bir neticesidir sayarım”¹⁸³ demek suretiyle kendisinin olaylarla bir ilgisinin bulunmadığını belirtmiştir.

2.4. SEKİZİNCİ KURULTAY’IN AÇILIŞI

CHP Sekizinci Büyük Kurultayı, Ankara Halkevi’nde Genel Başkan Vekili Hilmi Uran’ın başkanlığı altında toplanmıştır.¹⁸⁴ Kürsüye gelen İsmet İnönü, Atatürk’ün anısı için kurultay üyelerini bir dakikalık saygı duruşuna davet etmiş, saygı duruşunun ardından CHP’nin muhalefet görevini titizlikle yapacağını, partinin

¹⁸² “Ömer İnönü İthamları Ret Ediyor”, **Son Posta**, 29 Haziran 1950, s. 1, 5. ; “Muzaffer’in Ölüm Hadisesi”, **Akşam**, 28 Haziran 1950, s. 2.

¹⁸³ “Tokat Milletvekilinin Takriri”, **Bugün**, 29 Haziran 1950, s. 1, 2. ; “Ömer İnönü Hadisesi”, **Zafer**, 29 Haziran 1950, s. 6 ; “Tokat Milletvekilinin Takriri”, **Bugün**, 29 Haziran 1950, s. 1, 2. ; “Haldun Tandoğan Anlatıyor”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.

¹⁸⁴ “Dün CHP Kurultayı Toplandı”, **Son Saat**, 30 Haziran 1950, s. 1, 2. ; “Kurultayın Çalışmaları”, **Hürriyet**, 30 Haziran 1950, s. 4.

devletçilik prensibine bağlılığını belirtmiştir.¹⁸⁵ İnönü'nün konuşmasından sonra yoklama yapılmıştır. Yapılan yoklamanın ardından Başkanlık Divanı seçimine geçilmiştir. Gizli oyla yapılan seçimde; Başkanlığa 333 oy ile İstanbul Parti Başkanı ve delegesi İlhami Sancar, İkinci Başkanlığa 273 oyla Nazif Çağatay (İzmir delegesi); katipliklere de Hamdi Orhon, Naşit Uluğ, Necat Sağcıgil, Nevzat Güven, Talat Çini seçilmişlerdir.¹⁸⁶

Seçimlerin tamamlanmasının ardından sıra faaliyet raporunun okunmasına gelmiş idi. On yedi sayfalık faaliyet raporunda Yedinci ve Sekizinci Kurultaylar arasında geçen süre boyunca yapılan işler hakkında açıklamalar yapılmakta ve seçimin kaybedilmesinin sebebi ise; “Seçim propagandası ve aday tespitinde isabetli hareket edilmiştir. Bütün bunlara rağmen oylarda ekseriyet kazanılmamasının sebebi, halkın daha iyi bir iktidar bulabilmek gibi masum bir temayül ile oylarını karşı partiye vermiş olmasıdır.”¹⁸⁷ şeklinde ifade edilmektedir.

2.4.1. İdare Kurulu Raporu

İdare Kurulu raporunun Teşkilat İşleri'ne dair açıklamalarına aşağıda yer verilmektedir:

“a)İlk iş olarak parti kuruluşlarının Tüzük ve Yönetmeliklere uygun bir şekilde işlemelerini sağlamak için bütün kuruluşlar vazife bakımından müstemirren takip olunmuş ve birçok yerlerde teşkilatın taranmasına ve yeniden üye kaydına önem verilmiş ve bu hususta teşkilatımızın himmet ve gayretiyle kayıtlar düzeltilmiş, birçok üye kayıt olunmuş, bütün memlekette hususıyla teşkilatın henüz çok genç olduğu Doğu illerinde yeni kuruluşlarla teşkilat genişletilmiştir.

b)1947 yılı ilçe kongrelerinden geri kalmış olanlar partili milletvekilleri veya müfettişler huzuruyla 1948 yılı başında ikmal edilmiş ve bu kongrelere, her yerde büyük bir iştirak sağlandığı gibi konuşma ve tartışmalar da hareketli ve canlı olmuştur.

c)1949 yılında da kongre faaliyetleri aynı yolda devam etmiş, birçok kongrelerimize gene milletvekilleri, müfettişlerimiz, Genel İdare Kurulu üyeleri ve bazı kongrelere de sayın Genel Başkan Vekilimiz ve Başbakan ve işlerin müsaadesi nispetinde diğer Bakan arkadaşlarımız katılmışlardır.

¹⁸⁵ a.g.m., **Son Saat**, 30 Haziran 1950, s. 2.

¹⁸⁶ “CHP Sekizinci Kurultayı Dün Ankara’da Toplandı”, **Bugün**, 30 Haziran 1950, s. 2.

¹⁸⁷ “CHP Sekizinci Kurultayı Dün Sabah Ankara’da Toplandı”, **Yeni Sabah**, 30 Haziran 1950, s. 5.

d) Tüzüğün 89'ncu maddesine uyarak Genel İdare Kurulunuz vazifeye başladığı tarihlerde Teftiş Yönetmeliğinin tadilini ele almış veya tatbikatın arızasız yürütülebilmesi için İl İdare Kurullarından fikir ve mütalaa istemiştir.

e) Muhtelif Yönetmeliklerin tanzimi ve gerekenlerin Divanın müzakeresine arzı Genel İdare Kurulunun vazifeleri arasında bulunmaktadır. Tüzüğün bu hükümlerine uyularak ilk önce mahalli parti gruplarının özel yönetmeliği tanzim olunmuş ve illere tebliğ edilerek bu yönetmeliğin tatbikiyle bu işlerimizin daha sistemli bir şekilde tedbiri ve kongre dileklerinden mahalline ait olanların daha kolay yerine getirilmesi sağlanmıştır.

f) Parti Tüzüğümüzün 38'nci maddesi Kadın kolları teşkilini emretmektedir. Bu teşekkülün yalnız il ve ilçelerde kurulması kabul edilmiş olmasına rağmen iyi işlemediği teessürle görülmüştür. Milletimizin yarısını teşkil eden kadınlarımızın parti işlerimize katılmalarını sağlamak için yeni Genel İdare Kurulunun bu işi ehemmiyetle tekrar ele alarak muvaffakiyete ulaştırmanın en halis temennimizdir.”

İdare Kurulu raporunda Sosyal İşler başlığında şu açıklamaya yer verilmektedir:

“Programımız yurttaşın emeğini milli varlığın dayanacak ve korunacak en önemli değer kaynağı saydığı için memlekette kol ve fikir işçisinin her türlü meseleleriyle uğraşmayı esas vazifelerimizden telakki etmiş bulunmaktayız.”

Dilek İşleri başlığında yapılan açıklamaya göre;

“Partimiz kurulduğu günden beri halkın ihtiyaçlarını, dertlerini ve şikayetlerini dinleyerek mümkün olduğu kadar çarelerini aramayı geleneklerinin önemlilerinden saymıştır. Bu dileklerin başında daima kongre dileklerimiz gelmiş bunları da partili ve diğer vatandaş dilekleri takip etmiştir. Bu dileklerin tespitinde ve takip edilerek yerine getirilmesinde daima titiz bir hassasiyetle çalışılmış ve hemen her dileğin neticesi mahalline ve hatta çok defa dilek sahibine bildirilmiştir” denilmektedir.

Raporda yer alan Halkevleri başlığı altında ise;

“Memleket gençliğine, aydınlarına ve bütün yurttaşlara çeşitli hizmetler yapmış olan bu kültür müesseselerimiz son yıllarda mali bakımdan sıkıntılı duruma düşmüşlerdir. Bu durum karşısında milli hayatın ve milli eğitimin başlıca yuvaları olan Halkevlerimizin ve odalarımızın bundan sonra da yaşamaları için Hükümet ve öncü idarelerden yardım sağlanamazsa bunların yerlerindeki parti teşkilatının ve vatandaşların yardımıyla

çalışabilmeleri tedbirlerinin partimizce aranılması çok yerinde olacaktır ” açıklamasında bulunulmuştur.

Programa dair;

“Genel İdare Kurulunuz parti programında esaslı bir tadile gitmeyi uygun görmemiş ve yalnız partimizin seçim platformunda memleket umumi efkarına arz edildiği veçhile, programın ana prensipler bölümünün idare şekline taalluk eden maddesinin tadilini teklif etmiştir” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir.

Tüzük için;

“Her partinin amacı programında tespit olunduğu gibi, bu amaca varmak için kurulacak teşkilatın kuruluş ve işleyiş nizamı da onun tüzüğü ile tayin edilir. İlerleyen zaman en çok tadil zarureti tüzükte gerekli kıldığı gibi iktidardan muhalefete geçmiş olmak da kuruluş ve çalışma sistemlerimizde değişiklikler yapmayı istilzam ettirmiştir ” açıklaması yapılmıştır.

Propaganda ve Basın başlığı altında şu açıklamalara yer verilmektedir:

“a)Genel İdare Kurulunuza tüzüğümüzün 58’nci maddesinin (L) fıkrası propaganda ve basın işlerinin parti bakımından düzenlenmesi vazifesini verdiği gibi, 145’nci maddesi de partinin fikir ve prensiplerin yayıcısı olarak tespit eylediği Ulus gazetesinin siyasi yayımlarını da ona vermiştir.

b)Ulus gazetesi için İngiltere’ye eskiden sipariş olunan makinelerimiz gelmiş olup bugün Ulus yeni makinesinde basılmaktadır.

c)Ulus müessesesinin Akşam baskısı olarak çıkarmakta olduğumuz (Ankara) gazetesi de her gün biraz tekamül ederek yürümektedir.

d)Köylüye ve geniş halk kütlelerine hitap organımız olan Karagöz Gazetesi yeni baştan organize edilmiş gerek münderecat ve gerekse resim ve karikatür bakımından tekamül ettirilerek muntazam neşredilmekte bulunmuştur.

e) Partili arkadaşlarımız İstanbul’da kaliteli ve yüksek tirajlı bir parti gazetesi olmadığından şikayet etmektedirler. Evvelce bu isteğe uyularak 1946 seçimlerini müteakip İstanbul’da (Memleket) adıyla bir gazete çıkarılmaya başlanmış ve dokuz ay çıkarılmışsa da İstanbul’da matbaamızın bulunmaması ve o zamanki politika havasının tesiriyle bu

gazetenin tutturulmasına imkan görülememiş ve partimize ağır külfetlere mal olan bu gazetenin masrafına dayanılamayacağı anlaşılarak keyfiyet ilk toplanan Divanımıza arz olunup Divan kararıyla kapatılmış ve tasfiyesi yapılmıştır.”

Parti programında ayrıca;

“Parti Tüzüğü’nün 58’nci maddesi gereğince doğrudan doğruya Genel İdare Kuruluna ve 63 – 66’ncı maddeleri gereğince de Divan yoluyla Genel İdare Kurulumuza verilen vazifelerin iki kurultay arasında geçen müddet içinde tam olarak yerine getirilmesine çalışılmıştır. Şöyle ki:

Tüzüğümüz gereğince her iki ayda bir toplanan Divanımıza programımızı ilgilendiren her meseleye ya Genel İdare Kurulunun iki aylık umumi raporu veyahut her mesele için tanzim edilen hususi raporlar veya sayın Divan üyelerinin teklifleri ile muntazaman arz edilmiş ve bir karara ihtiyaç gösteren konular üzerinde karar alınarak işler bu kararlara göre yürütülmüştür ” denilmektedir.

Seçim İşleri başlığında ise;

“Memleketimizde demokrasi rejiminin gelişmeleriyle mütenazır olarak milletvekili adaylığı tespiti işinde en büyük yetki illere verilmiştir.

a)Seçimlerin her çevrede bir elden ve muntazam bir halde yürütülmesi için eski müfettiş yönetmeliği ve bölge taksimatı değiştirilerek yeni esaslara göre bir yönetmelik yapılmış ve her ile bir müfettiş verilmiş seçim hazırlıklarının yapılması sağlanmıştır.

b)Seçimlerde en mühim işlerden biri de teşkilatın seçmenlerle temas etmesidir. Bu hususu göz önüne alınarak her ile en az bir cip arabası temin olunmuştur.

c)Genel seçimlerin büyük masrafları icap ettirdiği göz önüne alınarak her ilin genişliği, nüfus miktarı, ilçe sayısı, seçeceği milletvekili adedi gibi sabit durumları ve ayrıca siyasi faaliyet bakımından hususiyetleri hesap edilerek her seçim çevresine ihtiyacı nispetinde yardım yapılmıştır.

d)Yeni Seçim Kanunu çıktıktan sonra bu kanunun seçmenlere ve bu anlamda partililerimize tahmil ettiği vazifeleri yerine getirebilmek için parti kuruluşlarımız daimi olarak direktif ve tamimlerle beslenmiştir.

e)Seçime başlamadan önce, kitap, broşür, duvar ve el afişleri gibi propaganda malzemesi bol bir nispette seçim çevrelerine ulaştırılmıştır.

f)Seçim mücadelesi başlayınca müfettişlerimiz, milletvekili adaylarımız ve partili arkadaşlarımız derhal seçim mücadelesine geçirilmişlerdir. Bu arkadaşlarımız bütün memlekette en ücra yerlere kadar giderek seçmenleri aydınlatmaya çalışmışlardır.”

Cevat Dursunoğlu tarafından okunan Genel İdare Kurulu raporu, kurultay üyelerince kabul olunmuştur.¹⁸⁸

2.4.2. Sekizinci Kurultay’ın Açılış Nutku

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından Sekizinci Kurultayın açış nutku okunmuştur. Nutkun tam metnine aşağıda yer verilmektedir:

“Sayın üyeler;

Sivas kongresinden beri Kurultaylarımız memleketlerimizin büyük meseleler içinde bulunduğu devirlere rast gelmiştir. Bunun içinde bulunduğumu vaziyet CHP’nin 1945’den beri memlekette tahakkuk ettirmeye çalıştığı demokrasinin ehemmiyetli bir tekamül merhalesidir. Muhtelif siyasi partilerin emniyet içinde çalışmalarını ve tek dereceli seçimin icaplarını temin etmeye çalışan CHP 1950 seçimlerini kaybederek iktidardan çekilmiş ve kendisinin kurmaya uğraştığı bir siyasi bünyede bir gün muhalefet ve murakabe vazifesini üzerine almıştır. Biz, üç buçuk milyon küsur seçmenin kararı ile bu vazifeyi yüklenmiş bulunuyoruz. Memleketimizin demokratik rejimde eriştiği bugünkü merhale memleket içinde bütün ideal ve insaf sahiplerinin, memleket dışında ve geniş medeniyet aleminin takdirini devlet ve milletin üzerine ve hususuyla büyük partimiz üzerine celp etmiştir.

Bir defa daha bütün dünyanın gözünde sabit olmuştur ki, CHP memleket idaresinde yalnız memleket ve milletin ilerlemesi ve yükselmesi davalarının arkasındadır. CHP senelerden beri haksız ve insafsız bir surette kendisine tevcih olunan isnat ve iftiraların esasında çürük olduğunu bütün dünyaya karşı itiraz göstermez bir surette ispat etmiştir. Memleketimizi bugünkü tekamül merhalesine erdirmek için 1945’ten beri yendiğimiz güçlükler hesapsızdır. Bir taraftan Alman harbinin fiilen bitmesini müteakip, memleket ve millet aleyhine açılan soğuk harp propagandaları bünyemizi zehirlemeye çalışıyordu. Biz, yabancının açtığı sınır harbine memleketin dayanabilmesini temin etmeye çalışırken, öte taraftan siyasi hayattaki çekişmelerimizin içeride huzurunuzu ve istikrarımızı bozmamak için maddi ve manevi bütün kuvvetimizce uğraşıyorduk. Bu şartlar içinde memleket anlayışında tekamülü bir damla kan dökülmeksizin temin edebilmemiz ve 1950 seçimlerinde ifade edilen millet iradesine göre huzur ve şükran içinde iktidar değişmesini

¹⁸⁸ “Kurultay Çalışmalara Başladı”, **Ulus**, 30 Haziran 1950, s. 5.

idrak etmemiz, milletimiz için büyük bir ilerleme işareti ve partimiz için idealimizin, iyi niyetin ve engin vatan aşkının yeni bir delili olmuştur.

Muhterem arkadaşlar;

Partimizin çalışması uzun vadeli ve sükunetli bir çalışma olacaktır. Memleket hizmetinde tecrübeler görmüş, kanun içinde kalmamış ehemmiyeti ve feyzini tecrübe etmiş bir parti olarak iktidardayken bize karşı reva görülen usulleri takip etmemeye çalışacağız. Memlekette siyasi emniyeti muhafaza etmek şartıyla iktidarın bütün kuvvetiyle iş görmeye koyulmasını bekleyeceğiz.

Kendi parti teşkilatımızda prensiplerimizi, fikirlerimizi her gün daha iyi anlatacağız. Bir fikir ve program partisinin bütün vasıflarını memleketin gözü önünde canlandıracağız. Teşkilatın bugün muhalefette ve bir gün tekrar iktidarda memlekete hizmet esnasında uyanık birine inanmış olarak siyasetini ve idealini hiçbir engelden yılmayarak cesaretle takip edecektir. CHP'liler iyi bilmelidirler ki, kendi aralarında beraberlik ve tesanüt zihniyeti muvaffakiyetleri ve memleket yeni hizmetleri için tek vasıttır. Bu kurultayda her şeyden evvel muhalefete geçtiğimiz bugünkü durumda memleketin ve partinin halini gözden geçirmek arzusu hakim olmuştur. Programda herhangi bir değiştirme ve tartışma için sebep görmedik. Yalnız Anayasada yapılacak değişme için kurultayda bir prensip kararı almaya ihtiyacımız vardır. Bundan başka bazı sade değişmeler vardır ki kurultay bunları süratle mütalaa edebilir.

Bugün yeryüzünde ekonomide kendi ölçüsüne göre bir hudut dahilinde devletçi olmayan memleket kalmamıştır. Birleşik Amerika'da bile devletin büyük menfaatini talep ettiği fabrikalar vardır ki devletin eliyle kurmaktadır. Sosyalist İngiltere'de devletçi tedbirler malumdur. Yüce kurultayın takdirine mahzar olursak öyle sanırım ki bizim içinde ekonomide devletçi sistemin ruhu serbest teşebbüsle, devlet teşebbüsünün hududunu kendi imkanımıza göre isabetle tayin etmek meselesidir. Bu tayin ile biz çok uğraştık. İktidar bu çalışmada devam ederse memleket fayda görebilir. En çok tenkide uğradığımız bir esası misal olarak ele aldım. Ve kanaatimizde ne kadar samimi olduğumuzu göstermeye çalıştım. CHP'liler bilmelidirler ki, muhalefet partisi olarak memleketin dışarıya karşı savunmasında ve içeride gelişmesinde, imarında ve ekonomik ilerlemesinde onun murakabesi daimi bir feyiz kaynağı olacaktır.

Sayın üyeler,

Şimdi size muhalif parti olarak çalışmamızda karşısında bulunduğum güçlüklerden bahsedeceğim. Bu güçlükler esas itibarıyla memleketin serbest münakaşa hayatına alışmamış olmasında ve tahammülsüz bir iktidarın her vesile ile muhalefetin kurtulmak hevesinde ifadesini bulur.

Henüz daha bir aylık bir zaman içinde şikayet edecek sebepler olması anlaşılmaz bir şey görülür. Fakat bu bir aylık hadiseler iyi işaretler değildir. Hükümet programı yapacağı işlerden ziyade seçim propagandası gibi bizi itham ile meşgul oldu. Mutedil cevaplarımız Meclis Kürsüsünden haksız isnat ve iftiralara karşılık gördü ve bize Meclis kürsüsünde mütevazı şekilde müdafaa imkanı bile verilmedi. İktidarın resmi temsilcileri kendilerine tevcih olunan tenkitleri hücum telakki ediyorlar ve bunları milletin reyine tevcih edilmiş hücumlar diye vasıflandırıyorlar. Seçim kanunu işlemesi ve seçimde vazifeli hakimlerin kararları iktidarı temin eden yerler için makbul ve muhalefete milletvekilliği veren yerler için uzun münakaşaya vesile teşkil etmektedir. Son bir iki gün için de iktidarın gizli toplantılardan kendi vasıtalarından sızan haberler ve anlayışlar seçim ve demokrasi mefhumlarını karanlık istikametlere getirecek mahiyettedir.

Seçim emniyeti denilen mevzuunun siyasi iktidarın tesirinden kurtulması için senelerce çalışılmıştır. Şimdi bir kalemde muhalefet hakkında seçim şikayetleri neticeleri yalnızca çokluk partisinin grup kararlarına bağlanmaktadır. Bu hadiseler usulün akıbetlerinden bahse lüzum yoktur sanırım. Bu hadiseler memleketin siyasi hayatında bir muhalefetin aziz bir müessese olduğuna inanmış bir zihniyetin işaretleri değildir. Diğer taraftan iktidara değişmesi ile bütün devlet dairelerinde geniş ve derin bir değiştirmeye kalkışılmış olması insanın inanamayacağı bir siyasi huzursuzluğun mukaddeması sayılabilir. Askerde, her türlü ihtisas ve hizmetlerde bu kadar geniş bir değiştirmeyi icap ettirecek hiçbir sebep tasavvur olunamaz. Bunlar öyle bir ruh haletinin icraatıdır ki neticeleri takip olunan gayelerin tam rüknü olacaktır. Endişe ederiz ki bu hakikat tecrübe ile meydana çıktığı vakit telaşların ve hataların tamirine pek güç imkan bulunacaktır. Bütün yüreğimizle temenni edelim ki, bu bir ay zarfındaki hadiseler üst üste meydana gelen bir takım kozlar olarak iyi niyetin ve mesuliyet hissinin galebesi karşısında süratle selamet yollarını bulabilsin.

Sayın arkadaşlar,

Muhalefet partisi olarak vazife görürken iktidarda iken elimizde olmayan bazı kuvvetlerimiz ve kolaylıklarımız vardır. Hususi ile beş seneden beri iyi ne yaparsak yaptığımız daha iyisi vardır, iddiasına karşı değersiz kalırdı. Çok defa iftira mahiyetini alan bu isnatların ardı arkası kesilmiyordu. Şimdi bu isnat ve iftiraların haksız mahiyetlerini umumi efkar önünde daha kolay meydana çıkaracak bir durumdayız. Cumhuriyetin ilanından beri bu memlekette yapılmış ne iş varsa hatta karşıımızdakilerin yaptıklarının bile hesabını vermek istiyoruz. Müruru zaman tanımaksızın kimin ne isnadı ve iftirası varsa hemen tahkikat açılmasını umumi efkar önünde talep ettik. İktidar taraftarlarının mecliste ve gazetelerde namuslu vatandaşları itham altında tutmaları rejimine ya nihayet verecek, yahut elinde olan vasıtalarla hakikatleri meydana çıkarmaya teşebbüs edecektir. Her türlü iftiraya karşı 27 senelik Cumhuriyete alnımız açık ve yüreğimiz temiz olduğunu her Halk Partili bilecek ve söyleyecektir. Suçlu kim varsa suç nefisine aittir. Onun dün, evvelki gün

veya bugün Halk Partisi içinde bulunmuş olması partimizi hiçbir surette kirlfetmez. CHP'lilerin bir murakabe cihazı olarak memlekete karşı ciddi vazifeleri olduğuna inanmaları lazımdır. Biz şu sağlam kanaatteyiz ki, memleketin idaresi için şimdiye kadar takip edemediğimiz esaslar bu memleketin hayrına ve faydasına olmuştur. Bu esaslar bundan sonra içinde aynı mahiyeti taşımaktadır. Bizi en çok tenkide maruz bırakan mevzu yani ekonomik durumu da cesaretle ele alabiliriz. Bizim devletçiliğimiz bu memleketi daha evvel hiçbir zamana nasip olmamış derecede imar etmiştir. Vücuda getirdiğimiz eserlerin imkanlardan az olduğu iddiası ispata muhtaçtır. Bu ancak istikbalde münakaşa mevzuu olabilir.

Biz o kanaatteyiz ki, bu makul bir devletçi politika takip olunmadan Anadolu'muz gelecekte de imar edilemez. Hiçbir sermaye sahibi Ankara'da, Kayseri'de, Sivas'ta, Nazilli'de, Ereğli'de fabrika yapamazdı. Erzurum, Trabzon, Diyarbakır, Elazığ, hatta İzmir şehirlerinin kalkınması için devlet hazinesinden yardımlar yapılmıştır. Ancak bu sayede bu merkezlerimiz biraz toplanabilmiştir. Bu zeminde sayısız imar eserlerini memleketin her tarafında sayabiliriz. Tarihin garip bir tecellisidir ki biz, birçok yerlerimizde fabrikalar yapmadığımız, şehirlerine su getirmediğimiz için rey alamadık. Ve bize verilmeyen reyler bir yerde devlet eliyle fabrika ve büyük küçük serbest teşebbüs fikrini uygun bulmayanlara verilmiştir. Memleketin bu anlayıştan uyanacağını ve bizim prensiplerimizin ve gayretlerimizin faydalarını takdir edeceğini emniyetle bekleyebiliriz.

Ehemiyyet verdiğimiz nokta bu sene il ve ilçe kongrelerinin de yapılıp il ve ilçe kurulların seçilmesi ve 1951 senesi içinde memleketin vaziyeti ve siyasi program ile üzerinde etraflı tetkikler yaparak bir kurultayın toplanmasıdır. Tüzüğümüze göre Genel Başkanın, Divanın ve Genel İdare Kurulunun seçilmesi de mühim mevzularımızdan biridir.

Sayın üyeler;

Bu umumi mülahazalarla vaziyet hakkında bir fikir vermeye çalıştım. Sekizinci Kurultayın işleri sizin kıyasatlı ellerinizdedir. Müzakerelerinden ve kararlarınızdan memleketimize ve onun bir büyük siyasi teşekkülü olan partimize büyük faydalar ve hayırlar bekliyoruz.”¹⁸⁹

¹⁸⁹ “İnönü, Dün Kurultayı Açış Nutkunu Söyledi”, **Bugün**, 30 Haziran 1950, s. 3. ; “Halk Partisi Kurultayı Dün Toplandı”, **Son Posta**, 30 Haziran 1950, s. 7 ; “Genel Başkanın Nutku”, **Vakit**, 29 Haziran 1950, s. 2 ; “CHP Sekizinci Büyük Kurultayı Dün Sabah Toplandı”, **Ulus**, 30 Haziran 1950, s. 5 ; Mekki Sait Esen, “CHP'nin Sekizinci Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Cumhuriyet**, 30 Haziran 1950, s. 4 ; “CHP Kurultayı”, **Zafer**, 30 Haziran 1950, s. 6.

2.5. SEKİZİNCİ KURULTAY'IN ÇALIŞMALARI

2.5.1. Kulis Çalışmaları

CHP Kurultayının ikinci gününün daha çok kulis çalışmaları şeklinde geçtiği anlaşılmaktadır. Muş delegesi Şemsi Ağaoğlu tarafından verilen bir önergede; seçimin kaybedilmesine sebep olarak merkez teşkilatının göstermiş olduğu % 30 oranındaki adayların yol açtığı iddia edilmiştir. Bu önerge okunmasının ardından Tüzük Komisyonu'na gönderilmiştir.¹⁹⁰

Tartışılan diğer bir durum ise; CHP Kurultayında üç grubun varlığı iddialarıdır. Bu iddiaya göre; İlk grubu, ıslahat isteyenler¹⁹¹ oluştururken; İkinci grubu partinin geçmişteki günahlarına katılmayan gençler; Üçüncü grubu ise, geçmişe ait günahı bulunmayan yaşlıların – idare-i maslahatçılar – oluşturduğu belirtilmektedir.¹⁹²

2.5.2. Meclisin Terk Edilmesi Teklifi

Gaziantep delegesi Refik Danış tarafından verilen bir önerge üzerine görüşme açılmıştır.¹⁹³ Verilen bu öneride; DP hükümeti tarafından Seçim Kanunu'nun gereklerinin bir tarafa bırakılarak tutanakların iptal edilmek istendiği ve bu durum karşısında CHP'nin Meclisi terk etmeleri¹⁹⁴ konusunda kurultayca bir karar alınması gerektiği bildirilmekte idi. Konu üzerinde birçok üye söz almıştır. Kürsüye gelen Fehmi Ataç; bu durumun soğukkanlılıkla üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konu olduğunu ifade etmiştir. Durumun Meclis Grubu'na havale edilmesini, konunun yeni kurulacak Parti Genel İdare Kurulu ile birlikte karar verilmesini teklif etmiştir.¹⁹⁵

Önergenin okunmasının ardından Faik Ahmet Barutçu da söz alarak; Seçim Kanunu hükümlerinin açıklığı karşısında iktidar partisinin herhangi bir tertibe

¹⁹⁰ “CHP Kurultayında Kulis Faaliyetleri”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 4. ; “CHP Kurultayında Kulis Faaliyeti”, **Son Posta**, 01 Temmuz 1950, s. 1, 7.

¹⁹¹ Emin Karakuş, “CHP Kurultayında İdareyi Ele Almak İçin Üç Grup Çarpışıyor”, **Hürriyet**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

¹⁹² “CHP Kurultayı”, **Son Saat**, 01 Temmuz 1950, s. 2.

¹⁹³ “CHP Kurultayı Dün de Toplandı”, **Zafer**, 02 Temmuz 1950, s. 8.

¹⁹⁴ “CHP Kurultayı Bugün Sona Eriyor”, **Bugün**, 02 Temmuz 1950, s. 1. ; “CHP Kurultayı”, **Vatan**, 02 Temmuz 1950, s. 6.

¹⁹⁵ “Kurultaya Bir Teklif”, **Vakit**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

başvuracağına ihtimal vermediğini açıklamıştır. ¹⁹⁶ Faik Ahmet Barutçu; “Tutanakların ancak seçim kanunu hükümlerine göre tetkik edilmesi lazımdır. Bu iş bu şekilde tetkik edilmezse muhalefete ehemmiyet verilmemiş olur. Muhalefetin emniyet ve imkanların parlamentoda bulamayacak olursak şüphesiz ki vazifemizi yapamadığımızdan meclisi terk etmemiz pek tabii karşılanmalıdır. Yalnız bunu kurultayda bir prensip haline koymayarak parti grubuna bırakılmasını rica ederim” diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Dr. Sezai eleştirilerde bulunarak genel merkezin parti ileri gelenlerinin teşkilatla ilgili olmadığını en büyük yanlışın da seçimlerden sonra partinin hükümetten ayrılamamış olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. ¹⁹⁷ Divan üyelerinden olan Ali Rıza Türel ise; CHP’nin çizeceği yol ile ilgili olarak, CHP’nin “Sağa mı, sola mı gidileceği soruluyor. Dosdoğru yolumuza devam edeceğiz” demektedir. ¹⁹⁸

Yapılan tartışmaların ardından önerenin, gruba havale edilmesi karar altına alınmıştır. ¹⁹⁹

2.5.3. Doğu Anadolu’nun Kalkındırılması Planı

Doğu Anadolu’yu kalkındırmak için verilen bir önerge okunmuştur. Doğu kalkınma planının Demokrat Parti programında yer alması için girişimde bulunulması hakkındaki önerge de; Türkiye’nin doğusu ve batısı arasında fark bulunmadığı, Türkiye’nin bir bütün olduğu belirtilmiştir. Avni Doğan tarafından, doğunun Türkiye’nin bir mahrumiyet bölgesi olduğu, yardım kanununun tefrika yaratmak gayesiyle değil, muhtaç olan bölgeye bir an önce el uzatmak için çıkarıldığını, bu bölgenin şerefte, haysiyette, hukukta aynı hakları taşıdığı ifade edilmiştir. Demokrat Parti’nin bu konuda son sözü söylediğini, bu yüzden önerenin hükümete değil, gruba havale edilmesi gerektiğini eklemiş bulunmakta idi ve bu teklif kurultay tarafından kabul edilmiştir. ²⁰⁰

¹⁹⁶ a.g.m., Zafer, 02 Temmuz 1950, s. 8.

¹⁹⁷ “CHP Kurultayı Dün de Toplandı”, *Yeni Sabah*, 02 Temmuz 1950, s. 7.

¹⁹⁸ “CHP Kurultayı Bugün Sona Eriyor”, *Bugün*, 02 Temmuz 1950, s. 2.

¹⁹⁹ “CHP Kurultayında Bir Delege CHP’nin Yanlış Teşhisten Öldüğünü Söyledi”, *Son Posta*, 02 Temmuz 1950, s. 7.

²⁰⁰ “CHP Kurultayında Dün Alınan Kararlar”, *Cumhuriyet*, 02 Temmuz 1950, s. 3.

2.5.4. Halkevleri'nin Geleceği

Halkevleri Komisyonu tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Halkevleri Komisyonu raporuna göre;

“1-Halkevlerinin kendi bünyeleri içinde mevcut vasıta ve imkanlarından faaliyet ve hayatiyetlerini idame için ne suretle faydalanabilecekleri her evin hususiyetine göre ayarlanması zaruridir. Divanca halkevlerinden alınacak mütalaalara da dayanılarak ihtiyaca yeter ve mübalağasız bir şekilde mesainin devamını mümkün kılacak hususların tayin ve tespiti ve bu yolda derhal faaliyete geçilmesi, bu maksatlar için de halkevleri idare teşkilat ve çalışma talimatnamelerinin yeniden ele alınarak halkevlerine hareket serbestisi verecek ve günün icaplarına göre ayarlanacak yeni bir yönetmeliğin hazırlanması.

2-Divanın çıkaracağı bu yönetmelikler ve vereceği direktifler dahilinde, mahalli ve umumi şartlar da göz önünde tutularak her halkevinin kendi imkanlarından ve vasıtalarından faydalanması ve bu sahadaki faaliyetlerini hızlandırıp bu suretle temin edecekleri gelirlerle mesailerine devam etmeleri.

3-Halkodaları durumunun Divanca bir tetkike tabi tutularak Partimiz için en uygun olan şeklin kararlaştırılması hususunda mutabık kalınmıştır.”²⁰¹

Halkevleri konusunda; Dr. Sezai (Muğla), Halkevleri'nin CHP'nin elinden alınmasının anayasanın çiğnenmesi olacağını belirtmiştir.²⁰² Söz alan Şükrü Nayman ise, “*evvela bu evler içinde bizi öldürecekler, sonra bu evlerden çıkacağız*” diyerek görüşlerini ifade etmiştir. Söz alan diğer bir isim olan Hasan Refik ise; Türkiye'nin hukuk devleti olarak yaşamaya devam ettiği sürece Halkevleri'nin CHP'nin elinden çıkmayacağını belirtmiştir. Yapılan görüşmelerin ardından sonuç itibari ile Kurultayın Halkevleri konusunda kesin kararlar alınmaması, ana prensiplerin belirlenilmesi, bu konunun çözümünün Genel İdare Kurulu'na bırakılması kararlaştırılmış ve durumun Tüzük Komisyonu'nda görüşülmesi kabul edilmiştir.²⁰³

²⁰¹ “CHP Büyük Kurultayı Heyecanla Devam Ediyor”, **Ulus**, 02 Temmuz 1950, s. 5.

²⁰² **a.g.m., Son Posta**, 02 Temmuz 1950, s. 7.

²⁰³ “CHP Kurultayı”, **Vatan**, 02 Temmuz 1950, s. 6.

Dar parti endişelerinin dışında, geniş ve derin bir memleket görüşüyle Halkevinin Türk milletine mal edip yaşatmak için muhalefet ve iktidar partileri birbiriyle anlaşma yoluna gitmeleri ²⁰⁴ en iyi çözüm yolu olarak görülmektedir.

2.5.5. Program ve Tüzük Tasarısı Üzerinde Yapılan Değişiklik Teklifleri

Komisyon tarafından hazırlanan program ve tüzük tasarısı, içerdiği değişiklik teklifleri arasında önemli bir esası mevcut bulundurmaktadır. Yedinci Büyük Kurultay'da tartışma konusu edilen güçler birliği yerine güçler ayrılığına geçişin, değişiklik teklifi olarak Sekizinci Kurultaya da sunulduğu görülmüştür. Bu konuda raporda şöyle denilmektedir:

“Kuvvetler birliği esasından, kuvvetler ayrılığı esasına geçişin gerek partimizin tuttuğu istikameti, gerekse demokratik gelişimin icaplarına uygunluğu müşahade edilmiştir.” ²⁰⁵

Parti Tüzüğü'nün yedinci maddesi, tadil teklifine uygun olarak eski metinde (en az bir yıldan beri) kaydı çıkarılmak ve (aday) kelimesi yerine (istekli) tabiri ikame olunmak suretiyle değiştirilmiştir.

On ikinci madde aidatın toplanmasında ve hesap işlerinin murakabesinde Parti teşkilatının başlangıçtan beri göstermekte olduğu itina ve hassasiyete bağlı kalınmak suretiyle açıklanmış ve mekanizmanın işleyişi bakımından bazı kolaylıklar sağlanmıştır. On üç ile on sekiz arasındaki maddeler herhangi bir tartışmaya gerek duyulmadan aynen kabul edilmiştir.

On dokuzuncu maddeye, idari teşkilat çerçevesiyle bağlı olmaksızın mahalli ihtiyaçlara ve nüfus durumuna göre Parti kurulunun kaldırılmasını sağlayan bir genişlik ve elastikiyet verilmiştir. Böylece mülki teşkilat ve coğrafi hususiyetler göz önünde tutularak yerine ve gereğine göre ocak ve itibari ilçeler kurulabilmesi imkanı sağlanmıştır.

²⁰⁴ Behçet Kemal Çağlar, “Halkevi, Halkın Evi Olmalı!”, **Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 3.

²⁰⁵ “CHP Kuvvetlerin Ayrılığını Kabul Etti”, **Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 4. ; “CHP Kurultayı Dün de Münakaşalı Geçti”, **Son Posta**, 03 Temmuz 1950, s. 7.

Yirminci madde, Partimizin yeni tekamül merhalesinde hamle imkanlarını artırmak üzere ilçe ve il kongrelerinin de her yıl yapılmasını mümkün kılacak şekilde değiştirilmiştir. Otuzuncu maddeye kadar olan maddeler aynen kabul edilmiştir.

Otuzuncu madde, Parti kongrelerinde kararların selametle ve çoğunlukla alınmasını sağlayacak şekilde değiştirilmiştir.

Otuz birinci maddede yapılan değişiklikle kongrelerde bütün seçimlerin gizli oyla yapılması esası mahfuz tutulmuş ancak, kongrelerde başkanlık divanı ile komisyonların bir an önce işe başlayabilmelerine müessir olan seçimlerin üçte iki çoğunlukla açık oyla yapılabilmesi imkanını sağlamıştır. Böylece yalnız muayyen günlere inhisar eden kongre çalışmalarında vakit kaybı önlenilmekle kalmayacak ayrıca bu hizmetlerin geçici mahiyeti ve ihtisas karakteri sebebiyle başkanlık divanı ile komisyonların en yetkili uzuvlardan isabetle seçilmesi de mümkün olacaktır.

Kırk beşinci madde ile idare kurullarının ilk seçimlerinin nasıl yapılacağı tespit edilmiş ve kurula ikinci bir başkanlık görevi de ilave olunmuştur.

Kırk yedinci maddede yeni ihdas olunan İkinci Başkanlığın zaruri bir neticesi olarak İdare Kurullarında vazife taksimi bu esaslara göre ayarlanmıştır. Yürürlükte olan tüzüğün ellinci maddesine idare kurullarına bölgelerindeki yayınla ilgilendirmek ve her türlü neşir imkanlarından doğacak cereyanları takip etmek üzere (O) fıkrası ilave olunmuştur.²⁰⁶

Partiye üye kayıt işlerinin kolaylaştırılma yoluna gidildiği anlaşılmaktadır. İl ve ilçe kongrelerinin her yıl yapılması esası belirlenmiş, kongrelerde seçimlerin gizli oyla olması ve Ocak, Bucak, İl ve İlçe Kurullarında bir parti Danışma Kurulu'nun meydana getirilmesi kabul edilmiştir.²⁰⁷

Tüzükte en esaslı değişiklik teklifi dördüncü bölümde yapılmıştır. Buna göre; muhalefet partisinin iktidar partisinin çalışmalarını kontrol etmesini sağlamak, genel politikası üzerinde teşkilatı canlı tutma amacı ile teşkilatta dinamik bir yapının

²⁰⁶ “CHP Büyük Kurultayı Bugün Sona Eriyor”, **Ulus**, 03 Temmuz 1950, s. 5.

²⁰⁷ “CHP Kuvvetlerin Ayrılığını Kabul Etti”, **Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 4. ; “CHP Kurultayı Dün de Münakaşalı Geçti”, **Son Posta**, 03 Temmuz 1950, s. 7.

bulunması imkanını sağlayacak değişiklikler yapmak. Kurultaydan sonra parti Divanı, içeriği, çalışmaları ve oluşma tarzının değiştirilmesi suretiyle korunulacak, fakat buna karşılık Genel Başkan Vekilliği kaldırılarak daha geniş yetkilerle Genel Sekreterlik makamı kurulacaktır.²⁰⁸ Genel Sekreterin seçilmesi işlemi de değiştirilerek, yeni bir şekil verilmeye çalışılmaktadır. Genel Sekreter, kurultay tarafından parti üyeleri arasından seçilecektir. Görevi bir sonraki kurultaya kadar devam edecektir. Genel İdare Kurulu'nun görevleri genişletilmiş, sürekli olarak çalışması esası kabul edilmiştir.

Parti Divanı'nın oluşturulması hakkındaki madde değişikliğe tabi tutulmuş ve şu şekli almıştır: “Parti Divanı, kurultayca partililer arasından seçilen genel sekreter ve otuz üye²⁰⁹ ile hükümetin başkanından, partili meclis başkanından, parti meclis grubu başkan ve başkan vekillerinden kuruludur. Divanda üyelik açıldıkça yerlerine oy sırasıyla yedeklerden alınır.”²¹⁰

Elli sekizinci maddenin (O) ve (P) fıkraları günün ihtiyaçlarına göre genel idare kurulunun vazifelerini genişletmek suretiyle tespit ve ilave olunmuştur. Ayrıca adı geçen maddenin (N) fıkrasındaki (Partili kadınlardan kollar kurmak) esası üzerinde ısrarla durulmuştur.²¹¹

Kurultaya teklif edilen ana prensipler arasında, devlet yönetimine dair; “Partimiz memleketimiz için en uygun devlet idaresinin kayıtsız şartsız millet egemenliği esasına dayanması lüzumuna inanırız. Bu egemenliğin millet adına kullanılması kuvvetler ayrılığı esasına dayanmasıdır. Yargı hakkı millet adına usul ve kanuna göre bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından kullanılır.

Partimizce Türk devletinin milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve devrimci bir Cumhuriyet olması esastır.”²¹² açıklamalarına yer verilmektedir.

Tüzük ve program komisyonu raporları ittifakla kabul olunmuştur.²¹³ Kabul olunan bu prensip kararın, Türkiye şartlarına göre incelenmesine ve parti teşkilatının

²⁰⁸ **a.g.m., Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 4.

²⁰⁹ **a.g.m., Ulus**, 03 Temmuz 1950, s. 5.

²¹⁰ **a.g.m., Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 4.

²¹¹ **a.g.m., Ulus**, 03 Temmuz 1950, s. 5.

²¹² “CHP Kuvvetlerin Ayrılığını Kabul Etti”, **Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 4. ; **a.g.m., Son Posta**, 03 Temmuz 1950, s. 7.

²¹³ “Kurultaya İştirak Edenlerin İttifakı ile İnönü, CHP Genel Başkanlığına Seçildi”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s. 1.

düşüncesinin alınmasından sonra belirlenecek şekil ile Dokuzuncu Kurultaya sunulması karar altına alınmıştır.²¹⁴

2.6. SEKİZİNCİ KURULTAY'IN KAPANMASI

2.6.1. Genel Sekreterlik Mücadelesi

Genel Başkan seçiminde 488 üyeden 487'sinin İnönü'ye oy vermiş olduğu Hilmi Uran'ın da bir oy aldığı anlaşılmıştır.²¹⁵ Genel Başkan seçimin ardından kurultay başkanı İlhamı Sancar, Genel Sekreterlik için adaylıklarını koyacakların isimlerini yazdırmalarını bildirmiştir.

Cemil Sait Barlas, Nihat Erim, Faik Ahmet Barutçu, Şemsettin Günaltay, Avni Doğan, Kasım Gülek ve Cevat Dursunoğlu'nun Genel Sekreterlik için isimleri yazdırılanlar arasında oldukları görülmüştür.

Bunun üzerine söz alan Cevat Dursunoğlu partiye karşı olan bağlılığını belirterek görevi kabul edemeyeceğini bildirmiştir. Divan üyeliği için listelerde adı geçenlerden Fazıl Şerafettin Bürge, Dr. Aziz Uras, Lebit Yurtoğlu, Hilmi Uran, Mehmet Orhon da divanda görev kabul edemeyeceklerini söylemişlerdir.²¹⁶

Genel Sekreterlik için yapılan seçime 392 delegenin katıldığı anlaşılmıştır. Seçim sonucunda; Nihat Erim 159, Şemsettin Günaltay 152, Kasım Gülek 117, Avni Doğan 35, Cemil Sait Barlas 23, Faik Ahmet Barutçu 4, Cevat Dursunoğlu ve Şükrü Saraçoğlu birer oy almışlardır. Kurultay esası 247 oy olduğundan seçimin tekrar edilmesi karar altına alınmıştır.²¹⁷

Tekrar edilen seçimin sonuçlarına göre; Kasım Gülek 224, Şemsettin Günaltay 214, Cemil Sait Barlas 35, Nihat Erim 12 oy almışlardır. İkinci oylamada 485 delegenin seçime katıldığı anlaşılmıştır.²¹⁸

²¹⁴ “CHP Kurultayında Bugün Seçim Yapılacak”, **Akşam**, 03 Temmuz 1950, s. 2.

²¹⁵ “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Zafer**, 04 Temmuz 1950, s. 6.

²¹⁶ “CHP Sekizinci Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Bugün**, 04 Temmuz 1950, s. 1. ; “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Hürriyet**, 04 Temmuz 1950, s. 4.

²¹⁷ “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Vakit**, 04 Temmuz 1950, s. 2.

²¹⁸ **a.g.m.**, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s. 4.

2.6.2. Divan Seçimi

481 delegenin katıldığı Divan üyeliği seçimine göre; Avni Doğan 293, Cemal Eyüpoğlu 284, Cavit Oral 278, Nihat Erim 274, Cemil Sait Barlas 262, Server Somuncuoğlu 260, Reşat Şemsettin Sirer 246 oy almışlardır.²¹⁹ İkinci turda Divan üyeliğine seçilenlerin isimleri ve aldıkları oy sayıları ise; Şefik Soyer 218, Nazif Çağatay 203, Vedat Dicleli 198, Yavuz Abadan 193, Zihni Betil 194, İsmail Rüştü Aksal 170, Kemali Beyazıt 164, Sahir Kurutluoğlu 161, Ali Rıza Türel 150, Şemsettin Günaltay 144, Kemal Satır 144, Celal Sait Siren 135, Halil Sezai Erkurt 120, Sadi Irmak 112, Sait Odyak 111, Şevket Adalan 107, Ali Taşkapılı 103, Kemal Aşkar 99, Cevat Dursunoğlu 93, Fuat Börekçi 92, Reşat Şemsettin Sirer 92, Şerif Melal 91, Hasan Şükrü Adal 91 olarak belirlenmiştir.²²⁰

Divan, yeniden Genel Başkan seçilen İsmet İnönü'nün başkanlığında toplanarak, kendi aralarından gizli oyla Genel İdare Kurulu üyelerinin seçimini gerçekleştirmişlerdir. Bu seçimin sonucuna göre; Genel İdare Kurulu; Cemil Sait Barlas, Cavit Oral, İsmail Rüştü Aksal, Vedat Dicleli, Kemali Beyazıt, Kemal Satır, Cemal Eyüpoğlu, Zihni Betil, Ferit Melen ve Halil Sezai Erkut'tan oluşturulmuştur.²²¹

2.6.3. Sekizinci Kurultay'ın Kapanış Nutku

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından, çalışmalarını sonlandıran Sekizinci Kurultayın kapanış nutku okunmuştur. Kapanış nutkunun tam metnine aşağıda yer verilmektedir:

“Sekizinci Kurultayın milletimiz yolunda olan çalışmalarını başarılarla bitiriyoruz. Kurultayın görüşmelerinde memlekete karşı asil ve derin vazife duygusu, ideal yolunda solmaz ve zayıflamaz hizmet aşkı vatandaşlarımızın dikkatli gözlerinde belirmiştir, inanındayız.

Bir defa daha sabit olmuştur ki, CHP memleketimizin siyasi mukadderatının iktidarda veya murakabede dayanıp güvenilebileceği başlıca bir siyasi varlıktır.

²¹⁹ “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Yeni Sabah**, 04 Temmuz 1950, s. 5. ; **a.g.m., Vakit**, 04 Temmuz 1950, s. 2.

²²⁰ **a.g.m., Bugün**, 04 Temmuz 1950, s. 2.

²²¹ “CHP'nin Sekizinci Kurultayı İyi Bir Tesir Bıraktı”, **Bugün**, 05 Temmuz 1950, s. 3. ; “CHP Divanına Seçilenler”, **Yeni Sabah**, 05 Temmuz 1950, s. 5.

Kurultay delegeleri merkezde çalışanlara şevk ve kuvvet vermişlerdir. Kurultay delegeleri toplantıdan sonra memlekete partimize yeni bir çalışma kuvveti ve heyecanı götüreceklerdir. Büyük seçimden sonra muhalefet durumunda yaptığımız bu Kurultayın partimizin istikbalinde ve memleketimizin siyasi gelişmesinde daima hatırlanacak kıymetli bir yeri olacaktır.

Gerek karşıımızdaki siyasi teşekkülleri, gerek kendi teşkilatımızı ve işlerimizi sert ve geniş şekilde incelemekten ve tenkit etmekten çekinmedik. Ümit ederiz ki vatandaşlarımız en ciddi mevzuların en sert ifadelerle tenkidindeki Sekizinci Kurultay üslubunun bize karşı reva görülen ifade tarzlarından ne kadar insaflı olduğunu takdir edeceklerdir.

Merkezde, yeni bir seçim ve tertibe göre çalışma cihazı iş başına gelmektedir. Önümüzdeki bir sene içinde illerimizde de büyük seçimler yapılacaktır. Bu vesile ile partimizi şimdiye kadar idare etmiş olan Genel Başkan vekilimize, parti divanımıza ve Genel İdare Kurulumuza teşekkürlerimizi sunarız.

Aziz arkadaşlar,

Partimiz bir fikir ve program partisi olarak gelişmekte devam edecektir. Dört sene için seçilmiş olan Demokrat Parti iktidarının memleket ve millete yararlı hizmetlerini daima takdir ve elimizden geldiği kadar ona yardım edeceğiz.

İktidarın memlekete hizmet etmesi için elinde geniş imkanlar ve geniş zaman vardır. Memleket iktidarın bir an evvel sükunetle ve bütün kuvvetiyle işe koyulmasını bekliyor.

Her gün dünyanın bir ucunda ansızın bir ateş tutuşuyor, her ateşin nelere başlangıç olabileceğini hiç kimse tahmin edemiyor. El birliğiyle vatanımızın selameti ve müdafaası üzerinde bütün kabiliyetlerimizi sarf edeceğiz.

Şu noktanın da hiçbir tereddüde mahal kalmayacak bir şekilde bilinmesini isteriz ki, memleket içinde murakabe partisi olarak, iktidara ve her türlü siyaset cereyanlarına karşı vazifelerimizi hiçbir engel tanımadan ifa edeceğiz.

Memleket içinde teşkilatımız, Büyük Meclis içinde Grubumuz, asil milletimizin yürekten güvenine layıktır.”²²²

²²² “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Yeni Sabah**, 04 Temmuz 1950, s. 5 ; “İnönü Tekrar CHP Genel Başkanı Seçildi”, **Milliyet**, 04 Temmuz 1950, s. 5. ; “İnönü Diyor ki: Memleket İçinde Teşkilatımız, Büyük Meclis İçinde Grubumuz Asil Milletimizin Yürekten Güvenine Layıktır”, **Ulus**, 04 Temmuz 1950, s. 1 ; “CHP Genel Başkanı, Sekizinci Kurultay Sona Erenken Delegelere Hitaben Bir Nutuk Söyledi”, **Bugün**, 05 Temmuz 1950, s. 1, 2. ; “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Zafer**, 04 Temmuz 1950, s. 6 ; “CHP Kurultayı Dağıldı”, **Vakit**, 04 Temmuz 1950, s. 2. ; Mekki Sait Esen, “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarını Bitirdi”, **Cumhuriyet**, 04 Temmuz 1950, s. 1 ; “İnönü’nün Kurultaya Hitabesi”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s. 3.

2.6.4. Genel Sekreter Kasım Gülek'in Basın Açıklaması

Kasım Gülek sözlerine, Sekizinci Kurultayın yenilik hamlesinin yapılacağına en güçlü delili olduğunu belirterek başlamıştır. Kurultaya katılan beş yüzden fazla partili tarafından vakarlı, düzenli, güzel bir çalışma gösterildiğini savunan Gülek, partinin geleceği için en çok önem verilen olaylardan birinin de toplantısını yapan kurultay olduğunu belirtmiştir. Kurultayda görülen çalışma ve hamle yapma çabası, yeni görev alan parti üyelerine güç ve cesaret vermektedir. Gülek sözlerine devamla; *“Biz de bu teveccühe azami surette layık olmaya gücümüzün yettiği kadar çalışacağız”* demektedir.²²³

Kasım Gülek'in Genel Sekreterliğe seçilmesi, CHP'de gençlerin işbaşına geldiklerini göstermesi bakımından önemli görülmektedir. Kasım Gülek'in Genel Sekreterliğe seçilişi, CHP ile iktidar partisi arasındaki ilişkilerinde uygun bir yola sevk edileceğini²²⁴ gösteren bir işaret olarak kabul edilmektedir.

2.7. SEKİZİNCİ KURULTAY'IN ARDINDAN BASINDA YAPILAN YORUMLAR

2.7.1. Basında Yapılan Olumlu Yorumlar

CHP'nin dün tutulan yolu, geçmiş yıllara ait şartların ürünü ve sonucu şeklinde göstermek, daha eleştirci ölçüler kullanmak ve devletçiliği, taassup ifade eden bir parti bayrağı halinden çıkarmak mümkün olmalıdır.²²⁵ CHP iktidarının Türkiye'ye sunduğunu iddia ettiği demokrasi kurumunun en önemli faydası, herkesin dilediğini rahatlıkla söyleyebiliyor olmasıdır.²²⁶ CHP'nin kurultayda göstermiş olduğu rahat söylemler, olgunluk ve disiplin manzarası iktidar ile muhalefet organlarının karakteristik birer özelliğini²²⁷ yansıtmaktadır.

Türkiye'de güçlü bir muhalefet partisine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyacın giderilmesi, ancak *CHP'nin yeni baştan genç ellerde canlı kurulması* ile mümkün

²²³ “Kasım Gülek'in Dünkü Beyanatı”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s. 1, 3. ; “CHP Kurultayı Dağıldı”, **Vakit**, 04 Temmuz 1950, s. 2.

²²⁴ “CHP Divanı Dün İlk Toplantısını Yaptı”, **Vatan**, 05 Temmuz 1950, s. 1.

²²⁵ Ahmet Emin Yalman, “CHP Kurultayının Belirttiği İstidatlar”, **Vatan**, 02 Temmuz 1950, s. 3.

²²⁶ Selim Ragıp Emeç, “Hadiselerin Mantığı”, **Son Posta**, 03 Temmuz 1950, s. 7.

²²⁷ Asım Us, “Kurultayda İsmet İnönü”, **Vakit**, 07 Temmuz 1950, s. 1.

olacaktır. ²²⁸ Yeniden kuruluş halinde olan bir partinin Genel Sekreterliği'ne Kasım Gülek gibi genç, çalışkan ve parti mücadelesinde etkin bir kişinin getirilmiş olması, parti hesabına büyük bir kazanç olarak görülmektedir. ²²⁹

Hükümette bulunurken muhalefete geçmek belki güçtür. Fakat hükümette olup muhalefete alışmak, hükümete alışmaktan daha güç bir durumdur. Hükümetle muhalefet, görüş ayrılıkları içinde, birlikte Türkiye hizmetine alıştıkları gün bu Türkiye uygarlığın tepesine erişmiş olacaktır. Bu konuda iki tarafa da büyük gayret düşmektedir. ²³⁰ *“İki taraf da şurayı iyice bilmelidir ki iktidarda bulunmak, mutlaka her yapılan şeyde isabet temin eder bir amil değildir. Muhalefet demek her şeye hayır demek değildir.”* ²³¹ Muhalefetin yapacağı tek şey, kendi idare kurulları arasında bir düşünce inkılabını gerçekleştirmek ve bu sayede doğruların meydana çıkarılıp görülmesini sağlayarak, iktidarın ardından eleştiri ve kontrol görevine alışabilmektir. ²³²

CHP'nin Sekizinci Kurultayı'na dair genel izlenim; Türkiye'de muhalefetin ayakta kalmasını ve kontrol görevini hakkıyla yerine getirebilecek siyasi bir partinin varlığını tahammülle karşılayabilecek durumda bulunan hemen herkesi memnun bırakacak bir başarı ile dağılmıştır. Genel Başkan, Genel Sekreter ve Divan üyelikleri seçimleri, gayet demokratik bir hava içinde geçmiş, iş başına partiyi kalkındırabilecek ehliyeti kendi bünyesinde ve kabiliyetinin değerinde görebilenler getirilmiştir. ²³³ Sekizinci Kurultay, CHP'nin yalnız fikirler ve program etrafında toplanmış insanlardan oluşan saf bir topluluk haline gelmesi gerektiğini kabul etmiştir. ²³⁴

2.7.2. Basında Yapılan Olumsuz Yorumlar

Tek parti disiplini ve rakipsizlik içinde geçen dönemin ardından, CHP'nin muhalefet görevinde bulunuşu Türkiye'de ilk defa görülmektedir. ²³⁵ Muhalefete geçen CHP'deki genel düşünce; parti kendi kendini avutmamalı, aldatmamalı, herkesin

²²⁸ Sedat Simavi, “CHP Kongresi”, **Hürriyet**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

²²⁹ “CHP'nin Sekizinci Kurultayı İyi Bir Tesir Bıraktı”, **Bugün**, 05 Temmuz 1950, s. 3.

²³⁰ Necmettin Sadak, “Hükümete Alışmak Muhalefete Alışmak”, **Aksam**, 01 Temmuz 1950, s. 2.

²³¹ Burhan Felek, “Devr-i Sabık”, **Cumhuriyet**, 06 Haziran 1950, s. 3.

²³² Mümtaz Faik, Fenik, “İktidara Yapılan Hücumlar”, **Zafer**, 05 Temmuz 1950, s. 8.

²³³ Bugün, “CHP Kurultayı”, **Bugün**, 06 Temmuz 1950, s. 3.

²³⁴ Cahit Zamangil, “VIII. CHP Kurultayı”, **Ulus**, 08 Temmuz 1950, s. 2.

²³⁵ Nihat Erim, “Başkan İnönü'nün Nutku -1-“, **Ulus**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

gözüne çarpan zaafılarını ve yanlışlarını görmekten ve itiraf etmekten korkulmaması yönündedir.²³⁶

“Eğer Halk Partisi kendi kendini eleştirmek, bazı yanlışlarını itiraf etmek, demokratik gelişmesinden dolayı DP’ye geniş bir kredi vermek cesaretini ve büyüklüğünü gösterseydi, hiçbir şey kaybetmez; aksine kredi kazanır, yeni iktidar partisini de ölçülü olma, siyasi barışa ve işbirliğine doğru sevk etmiş olurdu. Gururlu olmaya, yersiz övünmeye ve gerçeğe farklı bir anlam yüklemeye çalışılırsa siyasi hayatta uzun vadeli sonuçlar alınamayacağı görülecektir. CHP, tahrik yolunu tutmazsa durumun çok kısa zamanda normal bir hale geldiğini görecektir.

CHP’nin geçmişteki iktisadi siyasetin körü körüne ve kesin surette savunması yapılan bir yanlışlık olarak karşılırlarına çıkacaktır.”²³⁷

CHP yeniden hayat bulabilmek için zaaf meydana getiren sebebi ortadan kaldırmalı, kendi bünyesinde fikri bir tasfiye hareketine girişmelidir.²³⁸ Parti için yanlış şüphe ile bir güç olarak kabul edilen birtakım sahte politika şöhretleri sahneden çekilirse yada çekilmeye mecbur bırakılırsa CHP gerçekten güçlenmiş olacaktır.²³⁹ CHP’de isimleri eski gidiş taraftarı diye tanınanlar bir süre için olsun kenara çekilmek anlayışını göstermezlerse ve siyasi hayatta yeni sayılan genç unsurların el ele verip partinin geleceğine hakim olmalarına meydan bırakılmazsa, CHP kendisinden beklenen role sahip çıkamayacak ve siyasi hayatımızda kontrol ve istikrarın sağlanması için başka önlemleri düşünmek gerekecektir.²⁴⁰

Sekizinci Kurultayda seçilen CHP Divanı’na ve İdare Kurulu’na yeni bir muhalefet partisi yaratmak gibi ağır bir görev düşmektedir. Parti Divanı’nın, muhalefette başvurulacak prensipler ve ölçülerde açık ve net kararlara varması ve bunları ahenkle uygulaması lazım gelecek gibi görülmektedir.²⁴¹ Parti Divanına girenler, eski görüşlerinde ve düşüncelerinde ısrar edecek olurlarsa, partinin içinde

²³⁶ “CHP’de Çarpışan Cereyanlar”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 3.

²³⁷ Ahmet Emin Yalman, “Yeni Bir Halk Partisine Doğru”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 3.

²³⁸ Nadir Nadi, “Tasfiye”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1950, s. 1.

²³⁹ Mümtaz Faik Fenik, “CHP’ye Dostça Bir Tavsiye!”, **Zafer**, 23 Haziran 1950, s. 6.

²⁴⁰ Ahmet Emin Yalman, “Dahili İşlerimizin Ağırlık Merkezi CHP Kongresindedir”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s.3.

²⁴¹ Yalman, “Parti Münasebetlerine Tenkitli Bir Bakış”, **Vatan**, 07 Temmuz 1950, s. 3.

hiçbir değişiklik yapılamayacağı ve kurultayın bir formaliteden ibaret kalacağı söylenebilir.²⁴²

“CHP Büyük Kurultayı’nı açarken kafadaki eski örümcekleri kaldıramamıştır.”²⁴³ CHP üyeleri bütün kerametın şeften geldiğine inanmış bulunmaktadır. Buna en çarpıcı örnek olarak Genel İdare Kurulu’nun kurultaya sunmuş olduğu rapordan şu cümleleri gösterebiliriz: “Büyük inkılap ve devlet adamımız sayın İnönü’nün partimiz başında bizler için daimi bir ilham ve enerji kaynağı olacağına inanarak onun etrafında dürüst bir muhalefeti her şeye rağmen devam ettirmeye azmetmiş bulunmaktayız.”²⁴⁴

Hiçbir insanın yapısı, belli bir yaştan sonra değişmeyeceğı gibi, İnönü de, CHP’nin başında kaldığı sürece, partiyi aynı şekilde idare etmeye devam edecek ve partinin içindeki bütün genç unsurları kendi güçlü şahsiyetinin etkileri altında ezecektir.²⁴⁵ Yedinci Kurultayda İnönü, bir mektupla “Ben Halk Partisi Başkanlığından çekilmeliyim. Benim çekilmem almanız icap eden en radikal tedbirdir”, demişti. Fakat o tarihte Recep Peker sağdı ve rahmetli Peker, İnönü ile demokratik idare açısından anlaşmazlık halinde olduğu için bir kısım delegeler tarafından; “İnönü çekilirse Peker başa geçer, hükümete hakim olur. İnönü Çankaya’da mahpus hale gelir!” diyerek, İnönü’ye Başkan kalması için ricada bulunulmuş idi. Ya şimdi? Peker ölmüştür, İnönü Cumhurbaşkanlığı’ndan çekilmiştir ve elinde partisine yararlı olabileceğı hiçbir icra-i vasıta da kalmamıştır. O halde vaktiyle çekilmesine engel olan sebepler artık mevcut olmadığına göre, İnönü’nün CHP Başkanı yapılmasındaki ısrarın anlamı nedir?²⁴⁶

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından okunmuş olan nutuk da, eski usul tartışmalar ile eski zihniyet ve zıtlıklar bulunduğu göze çarpmaktadır. İktidarda bulundukları sırada CHP hükümetlerinin başarılarından bahsedenlerin, “mevcut siyasi ve manevi bağlarımız çok kıymetlidir, fakat eksiktir” demeleri gerçekten hazindir. CHP bu bağların eksik olduğunu iktidarda bulundukları zaman neden görememiş ve eksiklikleri

²⁴² Mümtaz Faik Fenik, “İki Nutuk Arasındaki Tezat”, **Zafer**, 06 Temmuz 1950, s. 8.

²⁴³ Rükneddin Erer, “CHP’nin Büyük Kurultayı”, **Son Saat**, 04 Temmuz 1950, s. 2.

²⁴⁴ Mümtaz Faik Fenik, “Hala Şef Sistemindeler!”, **Zafer**, 02 Temmuz 1950, s. 1, 8.

²⁴⁵ Ali Naci Karacan, “İnönü Halk Partisi Başından Çekilmeli”, **Milliyet**, 29 Mayıs 1950, s. 5.

²⁴⁶ Karacan, “Oturdular, Konuştular, Dağıldılar!”, **Milliyet**, 04 Temmuz 1950, s. 5.

tamamlamaya çalışmadıkları da ilginçtir. ²⁴⁷ Genel Başkan İsmet İnönü, kurultayın açılış nutkunda, Demokrat Parti'ye karşı eleştirilerde bulunurken, yeni iktidarın, “seçim ve demokrasi mefhumlarını karanlık istikametlere bile sevk ettiğini” iddiasını gündeme getirmiştir. Kurultayın kapanış nutkunda ise, “Dört sene için seçilmiş olan Demokrat Parti iktidarının memlekete ve millete yararlı hizmetlerini daima takdir ve elimizden geldiği kadar ona yardım edeceğiz” ²⁴⁸ ifadelerini kullanmasından dolayı, okunan iki nutuk arasında zıtlıklar bulunduğu görülmüştür.

2.8. KAYALIBAY OLAYI'NDA DAVANIN GÖRÜŞÜLMESİNE TEKRAR BAŞLANDI

2.8.1. Kayalibay Olayı'nda Hazırlık Soruşturması'nın Yapılması

Kayalibay olayı yeni bir boyut kazanmaktadır. Hazırlık soruşturması kapsamında birçok kişinin bilgisine başvurulmaktadır. İstanbul Cumhuriyet Savcısı Nail Özkan ile savcı yardımcılarında Selman Yörük – Yörükoğlu – tarafından ilk olarak dinlenen, Ankara eski Valisi Nevzat Tandoğan'ın oğlu Haldun Tandoğan'dan sonra, eski Vali Dr. Lütfi Kırdar ile Emniyet eski müdürü – Ahmet Demir – ve Taksim bekçilerinden Mustafa Kıt ve Cemalettin Saraçoğlu'nun da bilgilerine başvurulmuştur.

249

Muzaffer Kayalibay'ın ailesinin avukatları Emin Abdullah Özerol, Saffet Olgaç ve Orhan Babaoğlu tarafından Adalet Bakanlığı'na bir dilekçe verilmiştir. Avukatların dilekçelerinde, Muzaffer Kayalibay'ın ölümü üzerinde tüm işaretlerin Ömer İnönü tarafında toplandığı belirtilerek soruşturmanın herhangi bir etkiden uzak olarak devam etmesini sağlamak için, ceza muhakemeleri kanununa göre Ömer İnönü'nün tutuklanması talep edilmektedir. ²⁵⁰

²⁴⁷ Mümtaz Faik Fenik, “Tezatlarla Dolu Perişan Nutuk!”, **Son Saat**, 05 Temmuz 1950, s. 2. ; Mümtaz Faik Fenik, “Tezatlarla Dolu Perişan Nutuk!”, **Zafer**, 03 Temmuz 1950, s. 1. ; Cihad, Baban, “Hodri Meydan... Buyursunlar”, **Son Saat**, 04 Temmuz 1950, s. 1.

²⁴⁸ Mümtaz Faik Fenik, “İki Nutuk Arasındaki Tezat”, **Zafer**, 06 Temmuz 1950, s. 8.

²⁴⁹ “Taksim Faciasının Kurbanı”, **Hürriyet**, 02 Temmuz 1950, s. 6.

²⁵⁰ “Ömer İnönü'nün Tevkifini İstediler”, **Yeni Sabah**, 05 Temmuz 1950, s. 1, 5.

2.8.2. Kayalibay Olayı’nda ‘İlk Tahkikat’ın Açılması

Muzaffer Kayalibay’ın ölümü olayı etrafında yeniden açılmış olan adli soruşturmaya devam edilmektedir. Olayda ismi geçen Hüseyin Hüsnü Paşa’nın yeğeni Mihriban, sivil emniyet memurları aracılığıyla adliyeye davet edilerek ifadesine başvurulmuştur.²⁵¹

Muzaffer Kayalibay’ın ölümü olayında savcılıkça yeniden açılmış olan ve beş gün devam eden *hazırlık soruşturması* elli kadar kişinin bilgisine başvurulmak suretiyle ikmal edilmiştir. Savcılık tarafından toplanan bilgilere göre, Ömer İnönü hakkında bir talepname hazırlanarak ölüme sebebiyet suçundan hakkında ‘*ilk tahkikat*’ açılması isteğiyle dosya Üçüncü Sorgu Hakimliği’ne verilmiştir.²⁵² Olayın araştırılması sürerken ilginç bir istek ortaya atılmıştır. TBMM’de Af Kanunu görüşülmekte iken CHP Mardin milletvekili Aziz Uras tarafından, Teknik Okul Pansiyon Amiri Muzaffer Kayalibay’ın ölümü olayında suçlu görülen Ömer İnönü hakkındaki takibatın Af Kanunu hükümlerinden istisna edilmesi teklif edilmiştir.²⁵³

Mahkeme tarafından, olayla ilgili sorgulamalara devam edilmektedir. Teknik Üniversite Pansiyon Amiri Muzaffer Kayalibay’ın ölümünden dolayı sanık olarak bulunan Ömer İnönü’nün, Ankara Adliyesi Sorgu Yargıçlığı’nda istinabe yoluyla sorgusu yapılmıştır. Sorgusunun ardından Ömer İnönü’nün basına yaptığı açıklama da; “Hadise ile hiçbir ilişğim yoktur. Adalet tecelli ettiği vakit yapılan neşriyatın ne kadar haksız olduğunu efkarı umumiye öğrenecektir.”²⁵⁴ sözlerine yer vermiştir.

2.8.3. Kayalibay Olayı’nda Dava’nın İleri Bir Tarihe Ertelenmesi

Tahkikat açılmasına dair karar, mahkeme tarafından verilmiştir. Mahkeme salonunda, kimliklerin belirlenmesinin ardından İstanbul Üçüncü Sorgu Yargıçlığı’nın tahkikat açılması hakkındaki kararı okunmuştur. Kararnamede görgü tanıklarının birbirini tutmayan ifadeleri kaydedilmekte idi. Ömer İnönü’nün suçlu bulunduğu dair kesin deliller bulunmamakla beraber Ağır Ceza Mahkemesi bu delilleri bulabileceği takdirde Ömer İnönü’nün Türk Ceza Kanunu’nun 448’nci maddesine göre

²⁵¹ “Muzaffer’in Esrarlı Ölümü”, **Yeni Sabah**, 07 Temmuz 1950, s. 1.

²⁵² “Ömer İnönü”, **Akşam**, 14 Temmuz 1950, s. 1.

²⁵³ “Kayalibay’ın Ölümünden Dolayı Savcılık Ömer İnönü’nün Cezalandırılmasını İstedi”, **Milliyet**, 14 Temmuz 1950, s. 5.

²⁵⁴ “Ömer İnönü’nün Sorgusu Yapıldı”, **Milliyet**, 11 Ağustos 1950, s. 1, 5.

cezalandırılmasını, sanığın suç tarihinde yaşının ve Af Kanunu'nun da dikkate alınması istenmekte idi. Kararın okunmasından sonra Muzaffer Kayalibay'ın annesi ve babası tarafından, davaya müdahil olarak kabul edilmelerini isteyen birer dilekçe verilmiştir. Olga'nın avukatı da müvekkili namına aynı istekte bulunmuştur.

Mahkeme heyeti tarafından, Olga'nın da müdahil sıfatıyla duruşmaya kabul edilmesi kararlaştırılmıştır.

Bundan sonra Ömer İnönü'nün sorgusuna geçilmiştir. Ömer İnönü;

“Muzaffer Kayalibay'ın ölümü hadisesiyle, uzaktan yakından hiçbir alakam yoktur. Hadise vuku bulduğu zaman ne orada idim, ne de o civarda bulunuyordum. Bu işe isminin karıştırılmasına hala hayret ediyorum.” demek suretiyle olay ile ilgisi bulunmadığını belirtmiştir.

Müdahil taraf avukatlarınca; olaya isimleri karışmakla beraber, bu işte ilgileri olan bazı tanıklar dinletecekleri mahkeme başkanına iletilmiştir. Ömer İnönü'nün avukatları da bu sözlere katılmışlardır.

Mahkeme heyeti ise şu yönde bir karara varmıştır:

“Olay ile ilgili görgü, bilgi tanıklarının mahkemeye davet edilmelerine, Muzaffer Kayalibay'ın öldüğü gece hastanedeki nöbetçi doktorların belirlenmesine ve isimlerinin alınmasına, tanıklar bir günde dinlenemeyeceğinden duruşmanın 08- 09 ve 10 Ocak 1951 tarihine bırakılmasına karar verilmiştir.”²⁵⁵ denilmektedir. Davanın nasıl sonuçlanacağı merak konusudur.

Politika da Türk milleti adına hürriyetin kontrolü görevini üstlenenler, onurlarından fedakarlık etmek zorunluluğunda bırakılmamalıdır.²⁵⁶ Kayalibay olayında adli soruşturma tamamlanarak, gerçeğin ortaya çıkarılması ve eğer olayda bir başka suçlu bulunuyorsa cezasını çekmesi beklenmektedir. Böylelikle, İsmet İnönü'de ailesi için manevi bir huzursuzluk ve ağırlık oluşturan bu iddianın etkilerinden kurtulmuş olacaktır.²⁵⁷

²⁵⁵ “Ömer İnönü Hakkında Açılan Davaya Başlandı”, **Bugün**, 16 Kasım 1950, s. 1, 3.

²⁵⁶ Feridun Osman, Mentешеoğlu, “Afili Demokrasi Olmaz”, **Ulus**, 06 Temmuz 1950, s. 2.

²⁵⁷ Mümtaz Faik Fenik, “Komplo Efsanesi Vehimden İbarettir”, **Zafer**, 30 Haziran 1950, s. 6.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN DOKUZUNCU KURULTAYI

3.1. KAYALIBAY OLAYI'NDA İKİNCİ PERDE

3.1.1. Kayalibay Olayı'na Yön Veren İfadeler

Yaklaşık bir yıldan beri devam edilen Kayalibay davasında sona yaklaşılmaktadır.²⁵⁸ Teknik Okul Pansiyon Amiri Muzaffer Kayalibay'ın ölümüne neden olmaktan dolayı sanık sandalyesinde bulunan Ömer İnönü'nün duruşmasına İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam edilmiştir. Otuz kadar tanığın dinlenilmiş olduğu duruşmada ilk önce Kayalibay'ın eşi Olga Kayalibay söz alarak Ömer İnönü'yü tanımadığını ifade etmiş ve ardından şu sözleri sarf etmiştir:

“Hadise gecesı arkadaşım Aluşka, kocam ve Haldun Tandoğan ile birlikte Tokatlayan'dan çıkmış, Ayaz Paşa'ya doğru yürüyorduk. Biz önden erkeklerde arkadan geliyordu. Bu ara geriden gelen bir otomobil Haldun'un yanında durdu. Münakaşaya başladılar. Bizde korkup Barlı apartmanının otuz kırk metre ilerisindeki tratuvaya kaçtık. Muzaffer ile Haldun evvela Barlı apartmanına girdiler, kapıyı kapadılar. Ötekiler kapıyı zorladılar. Sonra münakaşa yine dışarıya intikal etti. Bu arada otomobil hareket etti. Muzaffer otomobile tutunmuştu. Sonra baktık ki yerde yatıyor, konuşamıyordu. Yalnız, “Hastayım, Amerikan hastanesine götürün” dedi. Otomobildekileri tanıyamadım. Yalnız önde bir kadın oturuyordu.”

Olga Kayalibay'dan sonra tanık olarak bekçi Mustafa Kıt dinlenilmiştir. Mustafa Kıt tarafından verilen ifadeye göre; “Hadise gecesı Kayalibay olduğunu sonradan öğrendiğim bir adam ayağa kalktı ve “şu adamları yakala” dedi. Gittim, otomobilde iki tarafta iki kapı da açıktı. Şoför mahallinde bir kadınla bir erkek oturuyordu. Arka tarafta da bir erkek vardı. Şoför mahallindeki erkek gözlüklü idi numarayı almak için otomobilin gerisine döndüm. O sırada gaza basıp kaçtılar. O sırada Rober kaldırımında idi. Muzaffer de yaralanmıştı.”²⁵⁹

Olayların, önünde yaşandığı Barlı apartmanının kapıcısı Sabri Şimşek de otomobil hareket ettiğinde, Rober kaldırımında bulunuyordu. Rober, Muzaffer'i çiğnemiş olamaz, demek suretiyle hem bekçi Mustafa Kıt hem de Olga Kayalibay tarafından anlatılanlar ile ifadelerinin örtüştüğü görülmektedir. Numan Turan ise farklı bir beyanda bulunarak; yaşanan tartışmanın ardından Taksim'e doğru kaçtıklarını, Rober'in de otomobil ile kaçmış olduğunu, kendisinin olayı ancak bir sonraki gün haber aldığını belirtmiştir.

²⁵⁸ “Kayalibay Davası Neticelendi”, **Bugün**, 06 Temmuz 1951, s. 1.

²⁵⁹ “Kayalibay Hadisesinin Duruşması”, **Bugün**, 09 Ocak 1951, s. 3.

Anlaşılabileceği üzere, verilen ifadeler kısmen de olsa birbiriyle örtüşmektedir. Haldun Tandoğan, Mustafa Kıt ve Sabri Şimşek otomobilin hareket etmesinden sonra Rober'in kaldırımında bulunduğunu; Cevat Çapanoğlu ile Numan Turan ise otomobili Rober'in kullandığını, Rober ise çok dayak yemiş olduğunu ve bu yüzden Muzaffer'i çiğnemiş ise de bunun farkına varamadığını belirtmiştir.²⁶⁰

3.1.2. Kayalibay Olayı'nda Öne Sürülen İddiaların Çürütülmesi

Kayalibay olayı ile ilgili olarak, mahkeme tarafından çalışmalara devam edilmektedir. Kayalibay olayının gerçek suçlusunun Ömer İnönü olduğunu iddia eden Şaban Civan mahkemede verdiği ifadesinde; İstanbul'a eşya getirmek üzere Mersin'den hareket ettiğini, gece 23.30'da araba vapuru ile Üsküdar'dan Kabataş'a geçtiğini, eşyayı dağıtmasının ardından garaj aramak için Taksim'e geldiğini ve bu sırada da olaya tanıklık ettiğini belirtmiştir. Şaban Civan, kullandığı aracın projektörlerini yakarak yetmiş metreden olayı iyice izlediğini ve hatta yanından geçtiği sırada Ömer İnönü'nün kendisine "Ben Ömer İnönü'yüm. Gördüklerini, sakın kimseye söyleme" dediğini de sözlerine ilave etmiştir. Sanık avukatları, Şaban Civan tarafından öne sürülen bu iddiaları, resmi belgeler aracılığıyla çürütmeye başlamışlardır. Örneğin Şaban Civan'ın, olay gecesi için "*ılık bir yaz gecesi idi*" demesine karşın, sanık avukatları rasathaneden alınan resmi raporu mahkemeye sunarak olayın yaşandığı 10 Mart gecesinin karlı olduğunu ortaya çıkarmışlar ve araba vapuru ile gece 23.30'da Kabataş'a geçtiğini iddia eden Şaban Civan'ın bu sözüne karşılık olarak Denizyollarının resmi tarifesi mahkemeye sunulmuş ve bu resmi tarife göre yapılan son seferin saat 21.00'de olduğu kanıtlanmıştır. Böylelikle Şaban Civan'ın öne sürdüğü iddia tamamen çürütülmüş olmaktadır.

Söz alan sanık avukatları tarafından, tanıgın birbirini tutmayan ifadeleri ile mahkemeyi yanlış yola yönlendirdiği ileri sürülerek Şaban Civan'ın tutuklanması istenilmiştir. Buna karşılık Orhan Babaoğlu da bu isteğe katılmamakla birlikte karşı da gelmeyeceğini belirtmiş ve bir önceki duruşmada da şüpheli açıklamalarda bulunan Cevat Çapanoğlu, Numan Turan ve Rober'in de yalancı şahitlikten tutuklanması isteminde bulunmuştur. Bunun üzerine Cumhuriyet Savcısı, tüm tanıkların

²⁶⁰ a.g.m., Bugün, 09 Ocak 1951, s. 3.

dinlenmediğini, bu isteğin ancak tanıkların tamamının dinlenilmesinden sonra dikkate alınacağını ve henüz tutuklamanın zamansız olacağını belirtmiştir. Dava bir sonraki güne ertelenmiştir.²⁶¹

3.1.3. Kayalibay Olayı'nda Ahmet Gürkan'ın İddiaları ve Yeni Tanıkların İfadeleri

TBMM'deki sözleri ihbar olarak kabul edilen ve bu davanın açılmasına sebebiyet veren DP Tokat milletvekili Ahmet Gürkan, tanık olarak dinlenilmiş ve şu sözleri sarf etmiştir:

“Ömer İnönü'nün bir adam çiğnediğini öteden beri okuyor, içimde bir uhde olarak taşıyordum. Nihayet milletvekili seçildikten sonra bu hususu meclise açıkladım. Bu açıklama takriri üzerine sağdan soldan mektuplar geliyor ve telefon ediliyordu. Maksadım bir şahsi itham veya mahkum ettirmek değil, hakikatin meydana çıkmasını sağlamaktı. Sonrada Emniyet Genel Müdürlüğünde mütercim Fehmi ile görüşüm. Fehmi bana; Ben Kayalibay'ın karısı Olga ile babası ve annesi ile konuşurlarken dinledim. Birbirlerine Muzaffer'i öldüren Ömer'dir. Nasıl söyleyebiliriz? Gene bir seçim olur, İnönü iktidara gelir bizi Rusya'ya sürer, fırınlarda yakarlar” dediklerini nakletmiştir.²⁶²

Ahmet Gürkan'ın ardından İstanbul polis eski müdürü olan Ahmet Demir tanık olarak dinlenilmiştir. Ahmet Demir; Ömer İnönü'yü ve Kayalibay'ı tanıdığını, yalnız bu tanımanın Kayalibay ile sadece selamlaşmaktan ibaret olduğunu belirtmiştir. Olayı, Taksim Karakolu'nu telefon ile arayarak Haldun Tandoğan'ın kendisine haber vermiş olduğunu ve olayın ertesi günü kendisini Kayalibay'ın eşi olarak tanıtan bir bayanın gelerek, kocasının kendisiyle mutlaka görüşmek istediğini söylediğini ama hastane ile yaptığı görüşmede Kayalibay'ın komada ve konuşamayacak durumda olmasından dolayı hastaneye gitmemiş olduğunu ifade etmiştir.

Mahkeme tarafından Ahmet Demir'in ifadesinin alınmasının ardından, olay gecesi otomobilde olduğu iddia edilen '*Sarışın kadın*' olarak belirtilen Behire Sertel'in ifadesine başvurulmuştur. Behire Sertel; “Sarışın kadın ben değilim. O akşam otomobilde de değildim. Olayı gazetelerde okudum. Ömer İnönü, aile dostumuzdur” demek suretiyle olayla bir ilişkisinin bulunmadığını belirtmiştir.

²⁶¹ “Kayalibay Hadisesinin Üçüncü Duruşması Yapıldı”, **Bugün**, 10 Ocak 1951, s. 1, 2.

²⁶² “Kayalibay Hadisesi Duruşması Talik Edildi”, **Bugün**, 11 Ocak 1951, s. 1, 3.

Mahkeme başkanı tarafından bazı tanıkların dinlenilmesine gerek olmadığı, önceki ifadelerinden yararlanılarak tarafların ve savcılığın kabul etmesi durumunda bu tanıkların dinlenilmesinden vazgeçilmesi isteminde bulunulmuş ve taraflar ile savcılık tarafından da bu durum uygun görülerek kabul edilmiştir. Duruşma, 21 Şubat 1951 Çarşamba gününe bırakılmıştır.²⁶³

3.1.4. Kayalibay Olayı'nda Ömer İnönü'nün Suçsuzdur İddiası

Kayalibay olayının duruşmasında maktulün kardeşi Danyal Kayalibay tarafından, sanık olarak yargılanan Ömer İnönü'nün avukatlarından olan Ali Rıza Türel'in olayın meydana geldiği sırada Bakan olarak görev yapması sebebiyle Ömer İnönü'nün savunma avukatı olamayacağı ileri sürülmüş ve Ömer İnönü'ye yönelik suçlayıcı bir tavırda da bulunulmamıştır.

Öğleden sonra yapılan oturumda ise Kayalibay'ın avukatları söz alarak suçun Ömer İnönü tarafından yapılmadığını üçüncü bir kişinin ortaya çıkarılması için Rober, Cevat Çapanoğlu ve Numan Turan'ın tutuklanması isteminde bulunmuşlardır. Mahkeme tarafından duruşma, 31 Mayıs 1951 Perşembe gününe ertelenmiştir.²⁶⁴

3.1.5. Kayalibay Olayı'nda Ömer İnönü'nün Beraatı'nın İstenmesi

Kayalibay olayı ile ilgili olarak 31 Mayıs 1951 tarihinde yapılan duruşmada, esas hakkındaki görüşleri Cumhuriyet Savcısı Selman Yörükoğlu tarafından okunmuş ve olayın 10 Mart 1945 gecesinden, duruşmanın yapıldığı güne kadar yaşanan gelişmelerin kısa bir tarihçesi yapılmıştır.

Cumhuriyet Savcısı Yörükoğlu'nun konuşmasının tamamlanmasının ardından, Ömer İnönü'nün avukatları tarafından savunmada bulunulmuştur. Savunmanın sunulmasından sonra, sanık olarak yargılanan Ömer İnönü'ye söz hakkı tanınmış ve Ömer İnönü şu açıklamada bulunmuştur:

“Şimdiye kadar ifadelerimde daima bütün samimiyetimle belirttiğim gibi ben masumdum. İsnat olunan hadise ile hiçbir alakam yoktur. Durum böyle iken haksız

²⁶³ a.g.m., **Bugün**, 11 Ocak 1951, s. 1, 3.

²⁶⁴ “Ömer İnönü'nün Suçsuz Olduğu Anlaşıyor”, **Bugün**, 24 Mayıs 1951, s. 1.

bir iddia ile açılan bu davada şahsıma ve aileme karşı ağır tecavüz ve isnatlara maruz kaldım. Tek tesellim, şerefli adalete olan imanım ve güvenimdir.”

Duruşma sonunda savcı, DP Tokat milletvekili olan Ahmet Gürkan’ın ve kendisi tarafından gösterilen tanıkların vermiş oldukları ifadelerin, dedikodudan ibaret olduğunu belirttikten sonra Ömer İnönü’nün suçu işlediğine dair kanıt bulunmadığını söylemiş ve beraatını istemiştir.²⁶⁵ Mahkemeden ne yönde bir karar çıkacağı ileriki günlerde netlik kazanacaktır.

3.1.6. Kayalıbay Olayı’nda Geline Son Durum

Yaklaşık bir yıl devam edilmiş olan Kayalıbay davasında sona gelinmek üzeredir. DP Tokat milletvekili olan Ahmet Gürkan tarafından TBMM Başkanlığı’na sunulan sözlü soru önergesi, 1945 tarihinde karara bağlanmış olan Kayalıbay davasını yeniden gün yüzüne çıkarmıştır. TBMM kürsüsünde Ahmet Gürkan tarafından, Muzaffer Kayalıbay’ı otomobil ile çiğneyerek kasten öldüren kişinin Ömer İnönü olduğunu ve bu olayın kanıtlarına sahip bulunduğu iddia edilmekte idi. İhbar olarak kabul edilen bu açıklama ile Adalet Bakanlığı ilgilenmiş, olay İstanbul Savcılığı tarafından takip edilmiştir.

Hakkı Ketencioğlu’nun başkanlığında açılan duruşmada, Ömer İnönü’ye söylemek istediği son bir sözünün olup olmadığı sorulmuş; kendisinin, bir diyeceği olmadığını belirtmesi üzerine de sekiz sayfa tutan karar özeti okunarak Ömer İnönü’nün beraatına ittifak ile karar verildiği bildirilmiştir.²⁶⁶ Böylelikle Ömer İnönü, Kayalıbay davasından beraat ederken, İnönü ailesinin üzerindeki kara bulutlarda dağılmış olmaktadır.

3.2. DOKUZUNCU KURULTAY ÖNCESİ

3.2.1. İsmet İnönü’nün Basın Toplantısı

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, CHP merkezinde bir basın toplantısı yaparak şu açıklamada bulunmuştur:

²⁶⁵ “Ömer İnönü’nün Beraatı İstendi”, **Bugün**, 01 Haziran 1951, s. 1.

²⁶⁶ “Kayalıbay Davası Neticelendi”, **Bugün**, 06 Temmuz 1951, s. 1, 3.

“İstanbul’a dinlenmek için geldim ve siyasi bir faaliyette bulunmadım. Partimizin iç ve dış meseleler üzerindeki fikirlerini şu iki cümlede hulasa edebilirim: İç meselelerde büyük davamız beş-altı seneden beri tesis etmeye çalıştığımız demokratik rejimin tekamülünü temin etmektir. Dış meseleler üzerinde esasen bizim memlekette prensip ve fikir ayrılığı yoktur.

Siyasi partiler iktidardan çekildikleri zaman hayırla yad olunacak birçok hatıralar bırakmalıdır. CHP’nin mazisi birçok hizmet ve şerefle doludur. İnsanlar gibi siyasi partiler de birçok imtihanlardan ve buhranlardan geçmeden karakter tayin edemezler. CHP, iktidarda ve muhalefette büyük siyasi buhranlar içinde büyük dünya buhranları içinde imtihan vermiş bir partidir.”²⁶⁷

CHP Genel Başkanı ayrıca partinin 1954 seçimlerini kazanmak ümidinde olduğunu;²⁶⁸ eskiden meydana gelmiş olan önemli kapılmaları halletme işinin mahkemeyi ilgilendirdiğini ve dünkü iktidar gibi bugünkü iktidarın da Arap devletlerine dostluk hisleriyle bağlı olduğundan Arap devletlerinin Türk hükümetinin dostluk tavassutlarından yararlanacağını bildirmiştir.²⁶⁹

Kurultay öncesi basına verilen bu açıklamadan; iç politikada demokratik rejimin sağlanması ve sürdürülmesi görevinin muhalefet partisi olarak yaşatmanın CHP’nin asli görevi şeklinde görüldüğü sezilmektedir. Dış politikada da, Ortadoğu’nun içinde bulunduğu duruma ve Türkiye’nin bu durum karşısında alacağı tavır da – eski iktidar dönemindeki tavra atıfta bulunularak – Arap devletleriyle dostluk ilişkilerinin önemli rolü olduğunun altı çizilerek vurgulanmaya çalışıldığı görülmüştür.

3.2.2. Program ve Tüzük Tasarısı Üzerinde Yapılan Değişiklik Teklifleri

Tüzük Komisyonu; parti Meclis Grup Başkanları ve parti Genel Sekreterinden başka Tahsin Bekir Balta, Nihat Erim, Yavuz Abadan, Şemsettin Günaltay, Mümtaz Ökmen ve Fikret Sılay gibi parti ileri gelenlerinden oluşturulmuştur.

270

²⁶⁷ “İnönü’nün Dünkü Basın Toplantısı”, **Milliyet**, 26 Ekim 1951, s. 1, 7.

²⁶⁸ “Dün Bir Basın Toplantısı Yapan İnönü İç ve Dış Siyasete Dair Sorulan Sualleri Cevaplandırdı”, **Hürriyet**, 26 Ekim 1951, s. 5.

²⁶⁹ **a.g.m.**, **Milliyet**, 26 Ekim 1951, s.1, 7.

²⁷⁰ “H.P. Divanı Toplanıyor”, **Hürriyet**, 24 Ekim 1951, s. 5.

“Parti Genel Başkanı İnönü’nün riyaset ettiği bu toplantılarda tüzük ve programında yapılacak tadilatla CHP Büyük Kongresinin günü tespit edilecektir. Büyük Kongre Kasım’ın ortalarına doğru toplanacaktır.”²⁷¹ Divan toplantılarında hazırlanacak olan tüzük ve program tasarısının Kurultayda görüşülmesi beklenilmektedir.

CHP merkez binasında Faik Ahmet Barutçu, Cahit Zamangil ve Tahsin Bekir Balta’dan oluşan bir komisyon tarafından partinin programı gözden geçirilmiştir. Komisyon tarafından, parti programının prensiplerini oluşturan altı ok üzerinde durulmuş; bu prensiplerin ne yönde anlaşılması gerektiği belirlenmeye çalışılmıştır.²⁷²

Parti içinde yapılmak istenen değişikliklerin en önemlisi olarak, demokratik prensiplerin program ve tüzük üzerinde daha fazla hakim olmasını sağlamaya çalışmanın gerekli olduğu düşünülmektedir.²⁷³ Kurultaylar arasında geçen zamanda bu prensiplerin nasıl bir çerçeve içinde düşünülmesi gerektiğinin kararlaştırılması ve parti çalışmalarının bu esaslara göre ayarlanması beklenilmektedir. Parti programında yapılması beklenen en önemli değişiklik olarak, parti Genel Sekreterinin Kurultayın yerine Divan tarafından seçilmesi ve Divan’ın da otuz kişiden elli kişiye çıkarılması konularının oluşturduğu göze çarpmaktadır.²⁷⁴

Yeni tüzük tasarısında ele alındığı şekliyle, Genel Sekreterin parti Divanı tarafından seçilmesini belirtmektedir.²⁷⁵ Bu duruma karşı olanların başında ise Kasım Gülek gelmektedir. Kasım Gülek; konu ile ilgili olarak yaptığı açıklamada, mevcut olan tüzükte yer aldığı üzere, Genel Sekreterin Kurultay tarafından seçilmesine taraftar bulunduğunu belirtmiştir. Aksi halde, bir önceki kurultayda atılan demokratik hamleden gerilemek olur. Gülek, Genel Sekreterin, Türkiye ve parti yapılanmasında, muhalefet için kritik bir dönemin gerektirdiği saygıya sahip olabilmesi için kurultay tarafından seçilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiştir.²⁷⁶

²⁷¹ “CHP Divanı Toplandı”, **Milliyet**, 28 Ekim 1951, s. 1, 7.

²⁷² “CHP Kurultayı İçin Yapılan Hazırlıklar”, **Bugün**, 04 Kasım 1951, s. 1.

²⁷³ “CHP Divanı Toplandı”, **Akşam**, 26 Ekim 1951, s. 2. ; “Bugün H.P. Divanı Toplanıyor”, **Hürriyet**, 26 Ekim 1951, s. 1.

²⁷⁴ **a.g.m.**, **Bugün**, 04 Kasım 1951, s. 1, 2.

²⁷⁵ “CHP Kurultayı 26 Kasım’da Toplanıyor”, **Vatan**, 12 Kasım 1951, s. 5.

²⁷⁶ Mekki Sait, Esen, “CHP Tüzüğünde Yapılacak Değişiklik”, **Cumhuriyet**, 16 Kasım 1951, s. 5.

CHP içinde, tüzüğün değiştirilmesi çalışmalarına karşı çıkanlar da mevcuttur. Genel İdare Kurulu üyelerinden Cemil Sait Barlas, tüzüğün bu yıl değiştirilmesine taraftar bulunmadığını, değiştirme kararı verildiği takdirde de Genel Sekreter ve Genel İdare Kurulu üyelerinin Kurultay tarafından seçilmesinin doğru olacağını vurgulamıştır.²⁷⁷

Ayrıca hazırlanacak tasarıda, İdare Heyeti ile parti Genel İdare Kurulu'nun ortak çalışmasını sağlayacak maddelerin mevcut olacağı da bilinmektedir.²⁷⁸

3.2.3. İstanbul Delegelerinin İstekleri

CHP Dokuzuncu Kurultayı'na katılacak İstanbul delegeleri, 19 Kasım akşamı Beyoğlu ilçe merkezinde bir araya gelmişlerdir. Bu toplantıda, delegeler İstanbul teşkilatının dilek ve düşüncelerini belirlemişlerdir. Buna göre; dileklerin iki kısımda toplanmış olduğu göze çarpmaktadır. İlk kısmı, CHP'nin iç düzenine ait dilekler oluşturmaktadır. Buna göre; teşkilat öncelikle parti içinde yapılmaya başlanan tasfiye işleminin tamamlanmasını istemektedir. 14 Mayıs seçimlerini takip eden sürede parti içinde bir tasfiye hareketi başlamış, fakat parti tüzüğünün imkan vermemesinden dolayı bu işlemi tamamlamak mümkün olamamıştır. Ocaklardaki kütükler gözden geçirilmiş, üyeler toplantılara davet edilmiş, fakat toplantılara katılmayan üyelere dair bir ihraç kararı alınamamıştır. Kurultayda bu durumun yaratmış olduğu sorunlara değinilerek, İdare Kurulu'na bu konuda yetki verilmesinin istenmesi beklenilmektedir. Ayrıca, parti Genel Sekreterinin Kurultay tarafından seçilmesi konusunda ısrarcı olunması da İstanbul delegelerinin beklentileri arasında yer almaktadır.

CHP'nin genç bir kadroya sahip olması yolunda çalışmalara devam edilmesi ve yıpranmış kişilerin tekrar aday olarak gösterilmesinden vazgeçilmesi de istekler arasında yerini almakta olduğu bilinmektedir. İsmet İnönü'nün partinin başkanlığını devam ettirmesinin yeniden isteneceği düşüncesi ağır basmaktadır. İkinci kısmı ise; Türkiye'nin sorunlarına dair dilekler oluşturmaktadır. Buna göre; parti tarafından benimsenilen inkılapların feda edilmemesi üzerinde önemle durulmaktadır. Özellikle laiklik ve devletçilik ilkelerinde titiz davranılması gerektiğinin altı çizilmektedir.

²⁷⁷ "CHP Kongresi Hazırlığı", **Hürriyet**, 12 Kasım 1951, s. 5.

²⁷⁸ "CHP Kurultayı İçin Yapılan Hazırlıklar", **Bugün**, 04 Kasım 1951, s. 1, 2.

Tarımsal kalkınmada CHP'nin başlatmış olduğu atılımların iktidar partisi tarafından devam ettirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca ilköğretim seferberliğine hız verilmesine de dilekler arasında yer verilmiştir.

Kurultaya katılacak olan İstanbul delegelerinin isimleri ise; İlhamı Sancar, Şükrü Kaya, Falih Rıfkı, Ali Rıza Türel, Ali Rıza Arı, Ekrem Özden, Atıf Ödül, Rıfat Ekinci, Hakkı Tarık Us, Muhittin Gençaslan, Orhan Birgit, Cehdi Türel, Nusret Safa Coşkun, Reşit Ülker, Nizameddin Nazif, Hasan Derman, Fehmi Ataç, Adil Vardarlı, Muin Küley, Cevat Nizami, Fikret Oyman.²⁷⁹

3.2.4. Dokuzuncu Kurultay Öncesinde Basında Yapılan Yorumlar

Dokuzuncu Kurultay, CHP'nin iktidardan çekilerek muhalefete geçmesinin ardından tam hazırlık ile yaptığı ilk toplantı olması dolayısıyla önemli görülmektedir. Sekizinci Kurultay, 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinin CHP tarafından kaybedilmesinin ardından tam bir hazırlık yapılarak toplanılamamış ve beklenen çalışmaları da bir sonraki kurultaya bırakarak dağılmış idi.²⁸⁰

CHP, muhalefet amaçlarını olumlu bir anlayışla yerine getirmek ve Türk milleti tarafından iktidara yeniden layık görülmek istiyorsa, işe öncelikle kendi kendini eleştirebilme ile başlamalıdır.²⁸¹

“Halk Partisi, canlı ve kuvvetli olarak yaşamlıdır ki, hizmetlerini ifa edebilsin, murakabe vazifesini görsün ve onun bu hizmet ve vazifelerinden memleket istifade etsin. Particilik bir gaye değil, memlekete hizmet etmek için vasıta. Bu itibarla, gerek DP, gerek Halk Partisi, vatana hizmet etmek isteyen insanların toplandıkları çatı altlarıdır. İktidar ve muhalefet, bir ışığın müspet ve menfi cereyanları gibi, birbirine lazım olan içtimai unsurlardır. Bunun birisi yani muhalefet olmadığı takdirde, demokrasi olmadığı takdirde, demokrasi ışığı elbet yanmaz. İktidar nasıl vazifesini layıkıyla yapmaya mecbursa, muhalefet de memleket ölçülerine göre aynı vazifeyi, aynı sadakat ve vatanperverlikle başarmaya mecburdur.”²⁸²

²⁷⁹ “CHP Kongresine Sunulacak Dilekler”, **Akşam**, 20 Kasım 1951, s. 1, 2.

²⁸⁰ Asım Us, “Halk Partisi Kurultayına Hazırlık”, **Vakit**, 20 Kasım 1951, s. 1.

²⁸¹ Ahmet Emin, Yalman, “Sihirbaz Değneği”, **Vatan**, 26 Kasım 1951, s. 1.

²⁸² Cihad Baban, “CHP Kurultayı Açılırken: I”, **Son Saat**, 23 Kasım 1951, s. 1

Demokrasinin Türkiye’de yerleşmesi ve yaşaması için iktidar ve muhalefetin layıkıyla yapılması gerektiğine dair çarpıcı ve bir o kadar da yerinde bir izlenimdir.

Başarı yollarının açılması için CHP’nin iki hamleye ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, geçmiş ve geçmişte yapılanların savunulmasından vazgeçilmesi ve parti artık demokrasi sistemini benimsediğine göre, tek parti zamanına ait olan bazı hareketleri o dönemin gerektirdiği zorunlu sonuçlar sayıldığına belli edilmesidir. İkincisi de, devletçilik iddiasının CHP tarafından, anlamının açıklanmasıdır. Eğer devletçilik; CHP üyelerine göre devletin esas, Türkiye vatandaşlarının da ona kul diye anlaşılması anlamına geliyorsa, böyle bir kurala bağlı kalan bir siyasi partinin demokraside yeri ve devamlı bir rolünün bulunmayacağı bilinmelidir.²⁸³

3.2.5. Dokuzuncu Kurultay Öncesi Parti İçi Hesaplaşma

Halk Partisi Dokuzuncu Kurultayı’nın toplanmasından önce, parti safları arasında bazı kıpırdamalar olduğuna dair genel bir kanı belirmiştir. Çeşitli hiziplerin birbirleri ile çarpışma halinde oldukları görülmektedir. Bu duruma ilk örnek olarak; “Adana’da Cavit Oral ile Kasım Gülek taraftarları sanki iki ayrı parti mensupları imişler gibi birbirleriyle mücadele ediyorlar”²⁸⁴ verilebilir.

Halk Partisi’nin idareci kadrosu hakkındaki görüşlere yer vermek ve Halk Partisi Kurultayına – daha toplanmadan – basının verdiği önemi göstermek açısından şu satırları eklemek gerekmektedir: “Hadisat göstermiştir ki, Halk Partisi’nin idareci kadroları eskimiş ve aşınmıştır. Bugün idare heyetinde ve divanda bulunan insanların ekserisi, siyasi hadiseler karşısında ve memleket meseleleri muvacehesinde objektif olamamaktadırlar. Çünkü her biri, mağlubiyetin hırsını derin derin duymakta, bundan dolayı da makul kararlar verememektedirler.”²⁸⁵

Halk Partisi’nin idari kadrosu ve bu kadro arasında meydana gelen olaylara dair ileri sürülen fikirler;

²⁸³ Ahmet Emin Yalman, “CHP Hangi Yolda”, **Vatan**, 24 Kasım 1951, s. 5.

²⁸⁴ Cihad Baban, “Halk Partisi Kongresi Karşısında İsmet İnönü”, **Son Saat**, 5 Kasım 1951, s. 1

²⁸⁵ Baban, “CHP Kurultayı Açılırken: II”, **Son Saat**, 24 Kasım 1951, s. 1

“Keskin sirke küpüne zarar verdiği için, hırslarını parti menfaatlerinden üstün tutanlar, eskimiş ve aşınmış bulunmaktadır. Üstelik ne kadar inkar ederlerse etsinler, birbirleriyle de geçinememektedirler. Kasım Gülek, İnönü’yü bile iptal etmek isteyen bir yol tutmuştur. Adana’da Cavit Oral’a oyun oynadığı için iki hemşehri birbirlerine karşı dost değildir. Samimi olarak Halk Partisine ve memlekete bağlı insanlar, İnönü’nün, bir sürü dalkavuşun ortasında kendini onlara kaptırmasını hoş karşılamıyorlar. Bu sebeplerden dolayı da idare kadrosu aşınmıştır. Yalnız unutmamak lazımdır ki, Halk Partisi’nin idare kadrosunu teşkil eden bu insanlar Halk Partisini iktidardan uzaklaştırmak için, ellerinden geleni yapmış ve hatta 1946 seçimlerini başarmış (!) olan kahramanlardır. Bir topluluğu sülük gibi emmenin sanatını iyi bilirler, dün Türk milletinin başına nasıl dert olmuşlardır. Bundan dolayı da yer değiştirirler; fakat partinin başından bir türlü çekilip gitmezler”²⁸⁶ yönündedir.

İdari kadro arasında yaşanan olaylara çarpıcı diğer bir örnek ise; Şemsettin Günaltay ve Cemil Sait Barlas arasındaki durumdur.

“Şemsettin Günaltay, Kasım Gülek’in seçimlerden evvel kendisi hakkında söylediği sözlerden dolayı muğber olduğunu ifade edebilmek için derin bir sükuta gömülmüştür. Barlas, - sahibi olduğu - Pazar Postası gazetesi ile, Halk Partisini kendi düşünce ve prensiplerine doğru sürüklemek için idealistçe, fakat boşuna bir gayret sarf etmektedir.”²⁸⁷

İdari kadro arasında yaşanan olaylardan duyulan rahatsızlığın yanı sıra, parti içinde de genel bir hoşnutsuzluk havasının hakim olduğu anlaşılmaktadır. “Kore davası dolayısıyla ortaya attığı tezler çürümüş, Atlantik Paktı muvacehesindeki durgun tutumu gözden kaçmamış, ara seçimlere takaddüm eden günlerde yaptığı ağır neşriyat boşuna gittiği için partide memnuniyet uyandırmamıştır.”²⁸⁸ sözleri durumdan hoşnut olunmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

3.2.6. İsmet İnönü’nün Genel Başkanlığı’nın Tartışılması

Muhalefetsiz bir demokrasi anlayışı olamayacağı için CHP’nin canlanması, güçlenmesi, harekete gelmesini istemek gerekmektedir. CHP’nin güçlenmesi, şef anlayışına bağlı kalınarak yapılmamalıdır. Türk halkı tarafından, bir gün tekrar iktidara

²⁸⁶ Baban, **a.g.m.**, **Son Saat**, 24 Kasım 1951, s. 1

²⁸⁷ Baban, “Halk Partisi Kongresi Karşısında İsmet İnönü”, **Son Saat**, 5 Kasım 1951, s. 1

²⁸⁸ Baban, **a.g.m.**, **Son Saat**, 5 Kasım 1951, s. 1

gelmesi olası bu partinin şef rejimine dönüş yapılmasından, haklı olarak endişe duyulmaktadır.²⁸⁹

Kurultay öncesi müfritlerden Cemil Sait Barlas'ın feda edildiği, İnönü'nün de eski hakimiyetini kaybettiğine dair bazı iddialar ortada dolaşmaktadır.

“Siyasi çevrelerde son günlerde beliren kanaate göre, CHP grubu Mecliste takip edeceği yolu, kendisi çizmiş ve direksiyonu İnönü'nün, elinden almıştır. Şimdi gruba Barutçu'nun hakim olduğu bildirilmektedir.

Parti içindeki cereyanlarda İnönü ağır basmakla beraber, müfritlerden Barlas'ın feda edildiği ve daha bazı fedakarlıklarla hizipleri telif etmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.”²⁹⁰

İleriye sürülen bu iddiaların doğruluğunun yada yanlışlığının toplanacak olan kurultayda ortaya çıkacağına kesin gözüyle bakılmaktadır.

İnönü'nün başkanlıktan ayrılacağı konusunda öne sürülen bazı görüşler mevcuttur. Bu görüşe aşağıda yer verilmektedir:

“Opportuniste grubu, İnönü başkanlıktan ayrıldığı takdirde, parti içinde ayakta duramayacağını çok iyi bildiği için bilhassa İnönü'nün ismine ve prestijine sıkı sıkı sarılacaktır.

Halk Partisi Kongresi, istese de, kendisini İnönü'nün manevi baskısından kurtaracak halde değildir ve İnönü tekrar başkan seçilecektir. Kabul etmek lazımdır ki, bugün hala sayın İnönü Halk Partisi'nin vahdetini temsil etmektedir ve tıpkı dün olduğu gibi, kendisiyle mesai arkadaşları arasında çok büyük bir mesafe yaratmış bulunmaktadır. İşte, asıl Halk Partisi'nin de zaafı burada, bu derin çukurdadır...”²⁹¹

İnönü'nün başkan olmadığı durumda partinin başına gelebilecekler için ileri sürülen bazı varsayımlar ve öneriler şu yöndedir:

“İnönü de her insan gibi fanidir. Bugünkü manzara odur ki, İnönü'ye Allah gecinden versin, bir emri hak vaki olacak olsa, parti üç-beş parçaya bölünebilir. Daha şimdiden Halk Partisi'nin kimlerin etrafında hizipleneceğini görür gibi oluyoruz. Vaziyet böyle olunca, Halk Partisi'ne düşen vazife İnönü hayatta iken, partinin birlik ve vahdetini müdafaa ederek

²⁸⁹ Doğan, Nadi, “Kongre Toplanıyor”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1951, s. 1.

²⁹⁰ “CHP Grubuna Faik Ahmet Barutçu Hakim!”, **Son Saat**, 12 Kasım 1951, s. 1

²⁹¹ Baban, “Halk Partisi Kongresi Karşısında İsmet İnönü”, **Son Saat**, 5 Kasım 1951, s. 2

liderler yetiştirebilmektir. Halbuki İnönü riyaseti muhafaza ettikçe, buna imkan tasavvur edilemez. Ve işte bundan dolayıdır ki İnönü istemeyerek kendi partisine en büyük fenalığı yapmaktadır.

Halk Partisi Kongresi İnönü'nün riyasetten uzaklaştırmak iktidarında olmadığına göre, bu tarihi vazifeyi bizzat İnönü yapmalı, fiili politika içinde kendisini yıpratmayarak fahri başkan sıfatıyla mevkiini muhafaza etmeli ve kendisi hayatta iken partiyi sevk ve idare edecek insanların yetişmesine nezaret etmeli, ihtiyat bir kuvvet olarak parti üstünde lazım olduğu zaman buhranı halletmek üzere hazır beklemelidir...”²⁹²

Bu yönde ileri sürülen fikirlerin ışığında Kurultayın alması gereken kararlar hakkında da şu düşüncelerin mevcut olduğu görülmektedir:

“Kongrede Halk Partisi bu profesyonel politikacıları başından atmaya muvaffak olur da, taze ve dünün mesuliyetine karışmamış insanlara mevki verirse, buhranın en büyük kısmını atlatmış olur.

Bundan başka, kongrenin yapacağı ikinci büyük iş de, sayın İnönü'ye fahri başkanlık vererek onu gündelik siyasetin üstüne çıkarmaktır. Biz, parti lideri olarak İnönü ile mücadele etmekten cidden eza duyduğumuzu ifade etmeliyiz. Kendisi ile karşı karşıya mücadele etmek yerine, kendisiyle saygı münasebetleri içinde karşılaşmayı her zaman tercih ederdik. Kendisinin boş ve bir işe yaramayan manasız ısrarı yüzünden politikanın nankör çarklarına kapıldı. Ve kapılmakta devam etmektedir. Kendisi hayatta iken Halk Partisine kendi kendine yürümek imkanını bahsettiği gün, kendi partisine en büyük hizmeti ifa etmiş olacaktır.”²⁹³

Bu sözlerin sarf edilmesi ile, Halk Partisi'nin geleceğe güvenle bakmasının, parti Genel Başkanı tarafından alınacak kararlara bağlı olduğunun bu satırlar aracılığıyla vurgulanmaya çalışıldığı görülmektedir.

3.2.7. Tüzük Tasarısı

Parti tüzüğünde yapılan tadilat çalışmaları tamamlanmış, tasarının delegelere dağıtılmasına başlanmıştır. Bu tasarıda yapılması istenen değişikliklerin neler olduğuna gelince;

²⁹² Baban, **a.g.m.**, **Son Saat**, 5 Kasım 1951, s. 2

²⁹³ Baban, “CHP Kurultayı Açılırken: II”, **Son Saat**, 24 Kasım 1951, s. 2

“Genel merkezde basınla ilgili bir genel sekreterlik tesis edilecektir.

Vilayetlerde il haysiyet divanları tesis edilecek ve parti teşkilatındaki Başkan vekilliği kaldırılacak yerine bir parti sekreterliği tesis edilecektir.

Divan üyeleri, miktarı 30’dan 50’ye çıkarılacaktır.”²⁹⁴

Yeni tüzük tasarısında tüm idare kurullarından İkinci Başkanlıklar kaldırılarak; İkinci Başkanlıkların yerine, yazı işleri için İdare Kurulu üyelerinin arasından seçilecek olan Sekretere yetki verilmesi planlanmaktadır.²⁹⁵ Genel Sekreter, sayıları otuzdan elliye çıkartılan Divan’ın üyeleri arasından; Yardımcısının ise Genel İdare Kurulu üyeleri arasından seçilmesi beklenilmektedir.²⁹⁶ İllerde ise Haysiyet Divanları’nın kurulması da yeni tasarının maddeleri arasında yerini aldığı göze çarpmaktadır.²⁹⁷

Hazırlanarak delegelere dağıtılan tasarının delegeler üzerinde bir hayal kırıklığı yarattığı görülmektedir. Delegeler parti tüzüğünün, partilerini tek parti sisteminden çok partili sisteme geçişini sağlayacak geniş ve kesin bir değişiklik yapılacağını beklediklerini ifade etmektedirler. Diğer yandan partinin altı prensibinden de bir kısmının feda edilmesi yönündeki görüşlerinde kuvvetlendiği göze çarpmaktadır. Bu prensiplerden özellikle devletçilik prensibinin sınırlarının belirlenmesi tartışma konusunun başında gelmektedir. Bu görünen sebeplerden başka, parti içinde fikir ayrılıklarından doğan anlaşmazlıkların her gün biraz daha fazlaşacağı²⁹⁸ düşüncesi hakimdir.

3.2.8. Tüzük Tasarısının Ayrıntıları

Yeni tüzük tasarısına göre; partinin nispi temsil sistemine taraftar görüldüğü, devlet sisteminde kuvvetler arasında eşitlik sağlayacak ve siyasi bağımsızlıkları koruyacak Anayasa değişikliğine gerek olduğu belirtilmiştir.²⁹⁹ Hazırlanan program

²⁹⁴ “CHP Kurultayı Daha Şimdiden Otelde Toplandı”, **Son Saat**, 24 Kasım 1951, s. 1.

²⁹⁵ “CHP Kurultayı Pazartesi Toplanıyor”, **Bugün**, 24 Kasım 1951, s. 1. ; “CHP Kurultayı Hazırlıkları Tamamlandı”, **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1951, s. 1.

²⁹⁶ “CHP Kurultayı”, **Vakit**, 24 Kasım 1951, s. 2.

²⁹⁷ **a.g.m.**, **Bugün**, 24 Kasım 1951, s. 1.

²⁹⁸ **a.g.m.**, **Son Saat**, 24 Kasım 1951, s. 2.

²⁹⁹ “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Son Posta**, 26 Kasım 1951, s. 7.

tasarısında ayrıca altı ok prensibine de bağlı kalındığı göze çarpmaktadır.³⁰⁰ Milliyetçilik prensibi; CHP, Türkiye halkının dil, kültür, ülkü ve kader birliği içinde ayrılık kabul etmez bir millet olarak gelişmesini ister, şeklinde açıklanmıştır.³⁰¹

Devletçilik prensibinin açıklanılmasında ise;

“Milli ekonominin her kolunu birbirini tamamlayacak şekilde süratle geliştirmek; yurdumuzu ve geri kalmış bölgeleri hızla imar etmek; yurdun tabii servetlerini değerlendirmek ve iş sahaları açarak tam çalışmayı gerçekleştirmek; refahı umuma intikal ettirmek ve halkın hayat seviyesini yükseltmek; halkı iktisadi sahada istismardan korumak; iktisadi faaliyetlerde ve çalışma hayatında sosyal adalet prensibini hakim kılmak ve sosyal emniyet tedbirlerini tamamlamak ve partimizin ana davalarından olan köy kalkınmasını sağlamak devletçiliğimizin hedefleridir.

Bu hedeflere ulaşmak için; Memleketin bütün imkan ve kuvvetlerini harekete getirmeyi; savunma sanayi, ağır sanayi, enerji santralleri, sulama teşebbüsleri, petrol ve maden kömürü işletmeleri ve iktisadi mahiyetteki kamu hizmetleri gibi memleket ekonomisini bir bütün olarak kalkındırmaya yarayan işlerle özel teşebbüsün hiç veya yeter derecede ele almadığı işlerde ve bölgelerde devletin teşebbüse geçmesini; hususi teşebbüslerin devlet işletmeleriyle eşit şartlar ve tam emniyet içinde çalışıp gelişmesini lüzumlu görürüz.”³⁰² ibarelerine de yer verilmektedir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sebebiyle Türkiye’de uygulanan Milli Korunma Kanunu devletçilik olarak anlaşılmakta idi. Bu durumun ortadan kaldırılması için devletçilik prensibinin açıklanılmasına önem gösterildiği anlaşılmaktadır.³⁰³

Laiklik prensibi için yapılan açıklamaya göre; devlet tarafından, dini düşüncelerin dünya işlerinden ayrı tutulmasının esas olarak kabul edildiği göze çarpmaktadır.³⁰⁴

³⁰⁰ “CHP’nin Program Tasarısı”, **Vakit**, 25 Kasım 1951, s. 2. ; “CHP Tüzük Tasarısının Esasları”, **Vatan**, 25 Kasım 1951, s. 7.

³⁰¹ “CHP Kurultayı Hazırlıkları Bitti”, **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2.; “İnönü’nün Vereceği Bir Nutukla CHP Kurultayı Yarın Saat On’da Açılacak”, **Hürriyet**, 25 Kasım 1951, s. 1.

³⁰² “CHP Kurultayına Sunulan Tadil Tasarısı”, **Vakit**, 26 Kasım 1951, s. 2. ; “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Vatan**, 26 Kasım 1951, s. 5.

³⁰³ “CHP Yeni Programında Altı Umdeye Bağlı Kalıyor”, **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1951, s. 5.

³⁰⁴ **a.g.m.**, **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2.

“Partimiz devlet idaresindeki kanunların nizamların ve usullerin çağdaş medeniyet icaplarına, ilim esaslarına ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini, din fikirlerinin devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutulmasını esas bilir:

Vicdan hürriyeti esas olduğundan vatandaşların dini inançlarına, umumi ahlak ve amme nizamına aykırı olmayan ibadet ve ayinlerine karışılmaz.

Din ve mezhep ayrılığı, vatandaşlık hak ve münasebetleri üzerine tesir edemez”³⁰⁵ cümleleri sarf edilerek konunun önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Programın onuncu maddesi basın hürriyetine hasredilmiş ve basının hükümeti tam bir serbestlik ile eleştirebilmesini basın hürriyetinin ilk şartı sayılmıştır.³⁰⁶ Yasal, iktisadi ve mali yollar aracılığıyla bu esası daraltmayı amaçlayan önlemlerin ve hareketlerin ret edileceği önemle vurgulanılmaktadır.³⁰⁷ Radyo ve yayın araçlarının tarafsızlığı sorunu da maddeye alınmış, bütün bunlardan partilerin eşit şartlarla yararlanabilmesi istenmiştir.³⁰⁸

Yeni tüzük tasarısında seçim sistemine dair; seçim sonuçlarını oy sayısına yaklaştıracak ve farklı düşüncelerin Meclis çatısı altında temsil edilmesine olanak tanıyacak bir seçim sistemine taraftar bulunulduğu açıklamasına yer verilmiştir.³⁰⁹

Memurlar hakkında; tek görevlerinin Türkiye devletinin memuru olarak, Türk halkına hizmet etmek olduğu belirtilmektedir. Memurun geçimi ve geleceği hükümet tarafından güvenceye alınması gerektiği üzerinde durularak, devlet memurunun siyasi partilere girmemesi ve aktif parti politikası yapmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, devlet memurunun siyasi düşüncesinin ödül ve karşılık almasına neden olamayacağı vurgulanarak, hazırlanan programda tarafsızlık ilkesinin esas tutulduğu belirtilmektedir.³¹⁰

Programda, askeri mahkemelere temas edilerek; siyasi suçların askeri mahkemelerde bakılmasına olanak tanıyan hükümlerin kaldırılarak, Türkiye

³⁰⁵ a.g.m., **Vakit**, 26 Kasım 1951, s. 2.

³⁰⁶ Mekki Sait Esen, “CHP Kurultayı Bugün Çalışmalarına Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1951, s.5.

³⁰⁷ “CHP Kurultayı Hazırlıkları Bitti”, **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2. ; Emin, Karakuş, “Bugün Ankara’da Açılacak Olan CHP Kurultayına 1033 Delege İştirak Edecek”, **Hürriyet**, 26 Kasım 1951, s. 5.

³⁰⁸ “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Son Posta**, 26 Kasım 1951, s. 7. ; “CHP Kurultayına Sunulan Tadil Tasarısı”, **Vakit**, 26 Kasım 1951, s. 2.

³⁰⁹ a.g.m., **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2.

³¹⁰ “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Vatan**, 26 Kasım 1951, s. 5.

vatandaşlarının tabii yargıç tarafından yargılanılmasının sağlanması gerektiğine işaret edilmiştir.³¹¹

Tasarının sosyal sorunlar bölümünde, grev hakkına yer verilen madde dikkat çekicidir. Programın otuz sekizinci maddesine göre; grev yapmanın, emek sahiplerinin doğal haklarından olduğu, fakat kamu hizmetlerinin aksamasına veya işçinin ezilmesine engel olacak önlemlerin de alınmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir.³¹² Sosyal sorunlar bölümünde, ayrıca; “Vatandaşa bedeni ve fikri kabiliyetine göre çalışma imkanını vererek iş verenlerin hakları göz önünde bulundurularak emeği istismardan koruyacak ve işsizlere iş bulmak için gerekli tedbirleri almak devletin vazifesidir”³¹³ denilmek suretiyle parti nazarında vatandaş ve vatandaş haklarının önemini vurgulayan sözlere de yer verilmiş olduğu görülmektedir.

Sağlık politikasına dair olan kırk birinci maddeye göre; vatandaşların sağlığını korumayı devletin asıl görevlerinden sayan CHP tarafından, koruyucu hekimlik kuruluşlarının devlet eliyle en kısa sürede şehir ve köylerde tamamlanmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Vatandaşların tedavi edilmesi sürecinde hastalık sigortaları usulünden yararlanmalarının sağlanması ve bu sigorta usulünü Türkiye’nin tamamına yayman sağlık politikalarının özünü oluşturduğu vurgulanılmaktadır.

Programda belirtilen diğer bir önemli konuda, eğitim sorunlarıdır. Bu konu ile ilgili olarak; eğitimde esasın, vatan ve devlet sevgisi olduğu, ayrıca devrimlere bağlılığın ve demokrasi terbiyesinin oluşturduğu vurgulanılmıştır.³¹⁴

Devlet menfaatlerinin her türlü parti çıkarlarının üstünde tutulmasının zorunlu olduğu, ordu ve adaletin kesin olarak siyasetin dışında kalması gerektiği maddelerde belirtilmiştir.

Yeni program tasarısında sıralanan değişiklik isteklerinin en dikkat çekeni ise; “CHP yeni programla; yurdun ve bağımsızlığın korunmasını siyasi görüş

³¹¹ a.g.m., **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2. ; “İnönü’nün Vereceği Bir Nutukla CHP Kurultayı Yarım Saat On’da Açılacak”, **Hürriyet**, 25 Kasım 1951, s. 5.

³¹² “CHP Kurultayı Hazırlıkları Bitti”, **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2.

³¹³ a.g.m., **Son Posta**, 26 Kasım 1951, s. 7.

³¹⁴ a.g.m., **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2.

ayrılıklarının üstünde tutmayı taahhüt etmektedir”³¹⁵ maddesidir. Bu madde ile CHP Kurultayının demokrasi rejiminin gereklerini Türkiye’de yerleştirme ve yaşatma çalışmaları adına attığı en önemli adıma tanıklık edilmektedir.

Programda iç politikaya dair maddelerin dışında, ayrıca dış politika ile ilgili maddelere de değinilmektedir:

“Yurtta barış; cihanda barış, partimizin daima prensibidir. Birleşmiş Milletler nizamı içerisinde barış, adalet, eşitlik ve hürlik esaslarıyla ortak güvenliğe ve işbirliği anlayışına bağlı kalmak, devletler arası hukuk prensiplerine saygı göstermek, milli şeref ve bağımsızlığını korumak dış politikamızın esaslarıdır.”³¹⁶

Maddelerin belirlenmesi bu yöndedir; fakat, yeni programa ve yeni programın maddelerine muhalif olanların varlığı göze çarpmaktadır. Bu muhaliflerin başında, Genel İdare Kurulu üyelerinden olan Cemil Sait Barlas gelmektedir. Cemil Sait Barlas, yeni programa muhalefet etmesinin sebeplerini şu cümlelerle açıklamaya çalışmaktadır:

“Avrupa siyasi partilerinde olduğu gibi, parti her kongrede yapılan müzakerelerden mühim olarak bir muhalefet beyannamesi neşrederek kendi umdeleri veya tatbikat zaviyesinden hükümetin icraatını tenkit etmelidir. Büyük seçim arifesinde bir beyanname çıkarılarak CHP iktidara geçtiği takdirde yapacağı işleri bildiren müşahhas bir tatbik programı neşredilmelidir.”³¹⁷ diyerek muhalefet partisi olarak yerine getirilmesi gerekenlerin yapılması taraftarı olduğunu belirtmiştir.

3.3. DOKUZUNCU KURULTAY’IN AÇILIŞI

CHP Kurultayı 26 Kasım 1951 sabahı saat 10’da Büyük Sinema salonunda, Parti Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından sunulacak olan nutuk ile açılacaktır. Büyük Sinema salonunun kapısında partili delegeleri ve milletvekillerini karşılamak üzere bekleyen sima, partinin Genel Sekreteri Kasım Gülek’tir. Nezaketi ile tanınan Kasım

³¹⁵ “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Son Posta**, 26 Kasım 1951, s.7.

³¹⁶ **a.g.m.**, **Son Posta**, 26 Kasım 1951, s.7.

³¹⁷ Mekki Sait Esen, “CHP Kurultayı Bugün Çalışmalarına Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1951, s.5.

Gülek, “Gerek delegeleri, gerek davetlileri kapıdan karşılayarak her birinin elini sıkıyor ‘hoş geldiniz’”³¹⁸ diyerek partinin kurultaya verdiği önemi belirtmiş oluyordu.

Kurultaya yaklaşık bin kadar delege, altmış milletvekili, eski milletvekilleri ve eski Bakanların katıldığı görülüyordu. Kurultaya ayrıca gazetecilerde davet edilmişlerdi. Davetli gazeteciler için yerler ayrılmış; fakat bu yerlerde de gazetecilerin dışında delegeler oturmuş bulunuyordu. Kurultayda her şey düşünülmüş ve delegeler ile gazetecilerin bir arada bulunması mümkün olamamıştır. Bu konuda gazetecilerde ortak bir kanı oluşmaya başlamış olacak ki; “gazetecilerin delegelerle olan irtibatları alınan bazı tedbirlerle tamamen ortadan kaldırılmıştır.” veya “gazetecilerin, delegelerle buluşmaları ihtimali dikkate alınmış olacak ki dışarıdaki gazino da bile gazeteciler oturamıyordu.”³¹⁹ gibi düşünceler yaygınlaşmaya başlamış idi. Elbette tek davetli grup, basın mensupları değildi. Basın mensuplarının dışında, “localarda ise DP ve MP temsilcileri, Ankara Belediye Başkanı, Baro Başkanı”³²⁰ görülüyordu.

Kurultayın başlıca meşgalesini oluşturacak unsurun, tüzük ve programın günün şartlarına göre değiştirilmesi hususunun olması beklenmektedir.³²¹ Ayrıca İkinci Başkanlık konusunun nasıl ele alınacağı da beklentiler arasında yer almaktadır. İkinci Başkanlık durumunun kabul edilmemesi halinde, Şemsettin Günaltay’ın Genel Sekreter olacağı, Genel Sekreter Yardımcılığına da Kasım Gülek’in getirileceğine dair ortada bir söylenti dolaşmaktadır.³²²

Kasım Gülek, Genel Sekreter sıfatıyla Cumhurbaşkanı ile temasta bulunmamış olması ve ara seçimlerde de Cumhurbaşkanı’ndan güvence almamış olmasından dolayı parti içerisinde eleştiriye uğramıştır. Kasım Gülek’in tüm bu eleştirilere rağmen lehine olan bir durum olarak da Türk basınına karşı nazik olması ve protokol kurallarına harfî harfine uygun davranışlar sergilemesi gösterilmektedir.³²³

³¹⁸ “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.; Doğan Nadi, “Kurultaydan İntibalar”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1951, s. 1.

³¹⁹ a.g.m., **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³²⁰ a.g.m., **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³²¹ “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Son Posta**, 26 Kasım 1951, s. 7.

³²² “CHP Kurultayı Bu Sabah Toplantılarına Başladı”, **Akşam**, 26 Kasım 1951, s. 2.

³²³ “CHP Kurultayına Sunulan Tadil Tasarısı”, **Vakit**, 26 Kasım 1951, s. 2.

Usule göre Genel Başkanın Kurultayı açması gerekmekte idi. Saat 10'da CHP Genel Başkanı İsmet İnönü alkışlar arasında salona girmiş riyaset kürsüsündeki yerini alarak; “Partimizin Dokuzuncu Kurultayını açıyorum, hepinizi sevgi ile selamlarım”³²⁴ sözlerini sarf ederek kurultayın açılışını yapmıştır.

Açılışın ardından kurultaya katılan herkes bir ağızdan İstiklal Marşını okumuş, marşın okunmasının ardından “Başkan İsmet İnönü’nün teklifi üzerine Atatürk’ün ve daha sonra da Kore şehitlerinin ruhlarını taziz”³²⁵ ve “aralarından ebediyen ayrılan partililer için ayrı ayrı tazim duruşuna davet etti.”³²⁶ Saygı duruşundan sonra yoklama yapılmasına başlanmıştır.

Yapılan yoklamanın ardından Riyaset Divanı seçimlerine geçilmesi gerekmekte idi. Başkanlık seçimi için verilmiş olan bir önergede, adaylardan biri İlhamı Sancar (İstanbul), diğeri ise Nüvit Yetkin (Malatya) olmasından dolayı; söz alan Malatyalı bir delege, CHP teşkilatı içerisinde Malatya’nın muzaffer bir uzuv olduğunu, bu açıdan Başkan’ın Malatya’dan seçilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu teklif, Kongreye katılanların geneli tarafından protestolar yapılmasına neden olmuştur. Başkanın, tüzük gereği, Kongreye iki tane reis seçileceğini bildirerek durumu yatıştırmış olduğu görülmüştür.³²⁷ Bu teklifin kongre üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerin silinmesinin ardından yapılan seçimler sonucunda Kurultay Başkanlıklarına İlhamı Sancar (İstanbul delegesi)³²⁸ ve Nüvit Yetkin (Malatya delegesi)³²⁹ seçilmişlerdir.

Başkanlık seçiminin ardından sıra altı katibin belirlenmesine gelmişti. Yapılan seçimlerin ardından seçilen katiplerin isimleri şöyledir:

³²⁴ “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³²⁵ “CHP Kurultayı Dün Toplandı”, **Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7. ; “CHP’nin Dokuzuncu Kurultayı Dün Ankara’da Açıldı”, **Hürriyet**, 27 Kasım 1951, s. 1.

³²⁶ “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.; “CHP Kurultayı, İnönü’nün Nutku İle Dün Açıldı”, **Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 5.

³²⁷ “Bu Sabah Saat 10’da Ankara’da Toplanan CHP Kurultayı’nda Gülek-Günaltay Mücadelesi”, **Son Saat**, 26 Kasım 1951, s. 2.

³²⁸ **a.g.m.**, **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³²⁹ **a.g.m.**, **Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7.; “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1951, s. 4.

Cemal Aras (Yozgat), Fehmi Ataç (İstanbul), Nazmi Oğuz (Kocaeli), Kadir Ünlü (Rize),³³⁰ Nejat Köknar (Edirne), Mehmet Ali Alparslan. Divan katipleri de seçildikten sonra Kurultay, İlhamı Sancar'ın başkanlığında çalışmalarına başlamış, ilk sözü Genel Başkan İsmet İnönü almıştır.³³¹

3.3.1. Dokuzuncu Kurultay'ın Açılış Nutku

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından okunan kurultay açılış nutkunun tamamına aşağıda yer verilmektedir:

“Bir buçuk seneden beri Halk Partisi'nin başlıca muhalefet partisi olarak vazife ifa eylediğini söylemekle söze başlayan CHP Genel Başkanı, iç siyaset bünyemizde vatandaşları birbirinden uzaklaştıran derin ve şamil içtimai hastalıklar olmadığını, bir aralık herkese endişe verecek manzara ile irtica ve gerilik temayülünün görüldüğünü, bu yolda geniş neşriyata girişildiğini, fakat milletin sağ duyusu, fikir adamlarının, siyasi partilerin buna karşı hassasiyet gösterdiklerini, diğer taraftan bu harekete karşı iktidarın tedbirler aldığını, bu suretle ehemmiyetli bir irtica dalgasının milletin mukavemeti karşısında kırıldığını, ancak bu meselenin siyasi bünyemizde müzmin bir ihtimal olarak işleyeceğe benzediği için resmi ve gayri resmi mevkide farksız olarak vatandaşların daima uyanık bulunmalarına ihtiyaç olduğunu”³³² beyan etmiştir.

İnönü, iktidara tarizlerde bulunarak, “27 senelik Cumhuriyetin inkarı ve kötülenmesi siyasetini geliştirerek, az zamanda ve açıktan açığa Atatürk'ün adına, eserine ve heykeline tecavüz derecesine vardılar”³³³ demek suretiyle iktidar partisi hakkındaki düşüncelerini sıralamıştır.

Sözü, eski iktidar yeni muhalefet partisi olarak CHP'ye getiren İnönü, devamla: “Bir seneden beri müsavi olmayan vasıtalarla, karşısında ve varlık mücadelesi içindeyiz. Fert ve vatandaş olarak herkese müsavi gözle bakan bir idarenin kurulmasını bekliyoruz. Partizan bir idarenin hal ve ati için engin mahzurlarını anlatmaya çalışıyoruz. Kanaatimiz asla sarsılmayacaktır.”³³⁴

³³⁰ “Kurultayda Dünkü Müzakereler”, **Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 2.

³³¹ **a.g.m., Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³³² **a.g.m., Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7 ; **a.g.m., Bugün**, 27 Kasım 1951, s. 1. ; **a.g.m., Vatan**, 27 Kasım 1951, s.6.

³³³ **a.g.m., Son Saat**, 26 Kasım 1951, s. 2.

³³⁴ “CHP'nin Dokuzuncu Kurultayı Dün Ankara'da Açıldı”, **Hürriyet**, 27 Kasım 1951, s. 5.

Genel Başkan İsmet İnönü, nutkunu; “Halk Partisi’nin senelerden beri Cumhuriyetin ıslahatının ve inkılaplarının mesuliyetlerini taşıdığını ve daima Nazilik ve Komünistlik gibi iki büyük cereyana mukavemet ettiğini, umumi olarak milletimizin sağ duyusunun ve bünyemizin örgüsünün nifaksız yaşamanın imkanlarını verdiğini”³³⁵ sözlerini sarf ederek sürdürmüştür.

İnönü, Türkiye’de demokrasi rejiminin yaşaması için gerekli açıklamalarda bulunarak;

“Demokrasi rejiminin doğru işlemesi başlıca mücadele konusu olduğunu izaha geçerek iktidarla muhalefet arasındaki görüş ayrılıklarını belirtmiş vatana faydalı olmaya çalışmış insanlar ve parti olarak vazifelerini hulus ile ifa etmeye gayret ettiklerini söylemiş ve sözü dış emniyet üzerine intikal ettirerek dünya ve milletler arası münasebetlerin fenalaştığı şu son yılda dünya felaketini önlemek isteyen devlet adamlarına başarı diledikten sonra”³³⁶ şunları ilave etme lüzumunu duymuştur.

Demokratik rejim için en zararlı girişimlerin neler olduğuna dair;

“a)İktidar, muhalefeti adalet teminatından mahrum etmek yolundadır. Geçen sene seçimden sonra tutanakların kabulünde Yüksek Seçim Kurulu kararını tanımamak kapısı açılmıştır. Bu suretle CHP milletvekillerinin tutanaklarının tasdiki bir seneden fazla sürmüştür.

b)Radyonun çalışması aşık bir adaletsizlik ve haksızlık halindedir. CHP’ne devlet radyosunda her türlü isnatlar yapılıyor. Aynı vasıta ile tashih ve müdafaa hakkı tanımayan bir itham müessesesinin telkininde bulunmaya Türk Cemiyeti layık değildir.

İktidarın iktisadi baskısı altında vatan vazifesi ifa etmeye çalışan gazetelerimizi gelecek nesillerimiz derin minnet duygularıyla yad edecektir.

c)Gerçekten resmi ilanlar meselesi demokratik rejimimiz için bir afet halini almıştır. Bu usul basın hürriyetini vahim bir şekilde çürütmek istidadındadır. Bunun muhalefet basının üzerindeki tesirlerini görüp asla aldanmamalıdır. Bu tesirler milletin ahlakı ve istikbali üzerinde derin yıkımlar yapabilir.

d)Demokratik rejim için en zararlı bir işaret de, muhalefetin tasarrufunda ve suç mefhumunda, yürürlükte olan kanunların teminatından mahrum edilmesi temayülünün görülmesidir. Hatta CHP için borç takdir, tespit ve tahsil suretiyle onu tahrip etmek yolunda

³³⁵ a.g.m., *Milliyet*, 27 Kasım 1951, s. 7.

³³⁶ a.g.m., *Son Posta*, 27 Kasım 1951, s. 7 ; a.g.m., *Milliyet*, 27 Kasım 1951, s. 7.

hususî kanun çıkarılması teklifinde bulunanlar bile olmuştur. Muhalefet gazetesine ve yazarlarına atıf olunan hareketlerde itham edenler eldeki kanunlara göre suç olmadığını söyledikleri halde kendi hususî telakkilerine göre suç sayarak ayrıca tedbir ve kanun lüzumu ileri sürdükleri görülmektedir.”³³⁷ sözlerini sarf etmiştir.

İnönü, Türkiye’nin izlemiş olduğu dış politikaya dair bazı endişelerini ve endişelerinin gerekçelerini şu sözlerle açıklamaya çalışmaktadır:

“Dünyada milletlerarası münasebetler geçen bir sene zarfında anlaşma ve sulh ihtimalinden daha ziyade uzaklaşmıştır. Karşı karşıya duran millet toplulukları artık ümitlerini kesmiş gibi bütün güçleriyle hazırlığa başlamışlardır. Son zamanlarda üçüncü cihan harbini önlemek için yeniden teşebbüsler görülüyor. Bir insanlık felaketini barışla ve hiç olmasa uzun bir mütareke devri ile önlemek isteyen devlet adamlarına yürekten başarılar dileriz. Hakikatin acı yüzü, esef ederiz ki, teşvik edici görünmüyor.”³³⁸

İsmet İnönü, Orta doğu sorunlarına gösterilen önemi belirten;

“Bizim durumumuz hürriyet ve sulh isteyen tarafla dayanışma halindedir. Türkiye’nin emniyeti meselesi bir seneden beri milletimizin umumi efkârını birinci derecede işgal eden acele mahiyet almıştır. Atlantik Paktına davetimizle şimdiye kadar rastladığımız güçlüklerin ilk ve ehemmiyetli kısmı aşılmıştır. Ancak Türkiye için Atlantik Paktına iltihak keyfiyeti, Orta doğu komutanlığı ihtiyacı ile bir zamana rast gelmiştir. Atlantik Paktına iltihakımızın nihai formaliteleri Orta doğu’da savunma tertipleri alınması ile beraber yürüyeceği benzetilmektedir.

Biz iktidarın resmi beyanlarında söylenildiği gibi, Atlantik Paktı meselesinin önce halledilip bitirilmesini doğru buluyoruz. Hakikatte iki mesele ahdi ve askeri tertip olarak birbirinden ayrı görünür. Şüphe yoktur ki, her iki tertip arasında işbirliği yapacak esasi unsurlar mevcuttur. Ortadoğu savunmasına Arap devletlerinin iştirak ettirilmesi çok faydalı ve bu uğurda harcanan emekler yerindedir. Arap devlet adamları arasında beraber çalışmanın lüzumunu takdir edenlerin bulunacağını ümit ederiz.”³³⁹ sözlerine yer vermiştir.

Atlantik Paktı’na katılıp katılmama kararının henüz verilmediğini ve Orta doğu sorunları gündemde iken hükümetin alacağı kararlara etki etmemenin gerekliliğine

³³⁷ “İnönü’nün Dünkü Nutku”, **Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 8. ; “Halk Partisi Kurultayı Dün Toplandı”, **Vakit**, 27 Kasım 1951, s. 5 ; “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1951, s. 4.

³³⁸ **a.g.m.**, **Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 8. ; **a.g.m.**, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1951, s. 4.

³³⁹ **a.g.m.**, **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7. ; “İnönü’nün Nutkunun Özü”, **Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 6 ; “CHP Kurultayı Dün Toplandı”, **Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7.

inanan İsmet İnönü; “Müzakereler olurken ve hadiseler had bir safhada iken Ortadoğu ihtimalleri üzerinde daha fazla mütalaa yürütmek istemeyiz”³⁴⁰ diyerek durumun nezaketine işaret etmiştir. Atlantik Paktı ve Orta doğu sorunlarının Türkiye’yi olumsuz etkilememesi için iktidar partisinin ne yapması gerektiğine dair fikirlerini ise; “Biz Üçüncü Cihan Harbinde, Atlantik Paktı ve Orta doğu münasebetleri sebebiyle ve her ihtimalde ilk günü nispeten kuvvetlerle harbe tutuşacak durumda görünürüz. Türkiye’nin savunma hazırlıklarına büyük ehemmiyet verilmesini istemek hakkımızdır”³⁴¹ sözleriyle ifade etmiştir.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, sunduğu nutkun son kısmını partinin çalışma meselelerine ayırmış, ara seçimler ve bu seçimlerin sonuçlarının parti üzerindeki etkileri hakkında açıklamalarda bulunmuştur:

“Bir seneden beri muhtar, belediye ve il genel meclisi ve nihayet kısmi olarak milletvekili seçimleri yapıldı. Yeni iktidarın seçim zihniyeti ve usulleri hakkında bazı dersler almış bulunuyoruz. Ehemmiyetli olan nokta, seçim neticesine karşı iktidarın gösterdiği telaş ve seçimi kaybetme ihtimalinin gözünde aldığı manadır. İktidar her seçimden evvel ve seçimden sonra muhalefetin tasfiyesini beklemiş, ilan etmiştir. Bu ümitle seçimde takip ettiği usuller ehemmiyetle üzerinde durulacak mahiyettir. Tecrübeler seçim kanununun açık bıraktığı kapıların iktidar tarafından haksız olarak istismar edilebileceğini gösteriyor. İktidar seçimde bir tek yerin kaybolmaması için ne vasıtalarla tevessül etmek istidadında olduğunu Malatya Belediye seçiminde memlekete ispat etmiştir. Bir seneden beri geçen tecrübeler gelecek küçük ve büyük seçimlerde ne gibi güçlükler olacağını bir dereceye kadar gösteriyor. Seçim kanununda ıslahat yapılırsa kötüye kullanılmak istidadı görülen açıklar kapatılabilir. Herhalde gelecek seçimler için vatandaşın ve partilerin murakabesi büyük ehemmiyet kazanmıştır.” denilmektedir. Ayrıca seçim ile ilgili olarak; “Bir seneden beri geçen tecrübeler, gelecek küçük ve büyük seçimlerde ne gibi güçlükler olacağını bir dereceye kadar gösteriyor. Seçim Kanununda ıslahat yapılırsa, kötüye kullanılmak istidadı görülen açıklar kapatılabilir. Herhalde gelecek seçimler için vatandaşın ve partilerin murakabesi büyük ehemmiyet kazanmıştır. Biz muhalefette iken yapılan seçimlerin neticesi, bizim için 1950 seçimi gibi kalmıştır. Yani, seçmenler bizi %40 tutmuştur. Uzun bir iktidardan senelerce süren insafsız ve asılsız isnatlardan sonra hususıyla bir seneden beri devlet radyosunun ve iktidar gazeteleri ve siyaset adamlarının hiçbir ölçü tanımayan haksız tecavüz ve tesirlerine rağmen, seçmen bizi %40 tutmuş ve bazı yerlerde muhalefet oyları iktidardan fazla gelmiştir.” konularına da değinildiği görülmektedir.

³⁴⁰ a.g.m., *Vatan*, 27 Kasım 1951, s. 6.

³⁴¹ a.g.m., *Son Saat*, 26 Kasım 1951, s. 2.; a.g.m., *Bugün*, 27 Kasım 1951, s. 2.

“Siyasi parti olarak medeni ve normal mücadelenin seçimlerde olacağına biz öteden beri prensip olarak inanmışızdır. Bu sebeple milletvekilleri ara seçimine girilmesi fikrini şahsen ben de iltizam ettim. Biz iktidarda iken bize karşı tatbik olunan usullere muhtaç olmamaya elimizden geldiği kadar gayret etmeyi memleketin yüksek menfaati için uygun buluyoruz. İktidarın bize ne kadar imkan vereceğini ati gösterecektir.

Kurultaya yeni bir tüzük tasarısı sunulmuştur. Tecrübelerimiz tüzüğümüze isabet şeklini verecektir.

Program tasarısı esas itibariyle murakabede olan bir partinin teferruat ifadesine girmemesi suretinde vücut bulmuştur. Temel ifadesini altı okta bulan prensiplerimiz tastamam duruyor. Muhalefette olduğumuz kısa zaman programımızın temellerinin ne kadar sağlam olduğunu şüphe götürmez bir surette ispat etmiştir.”

Parti içi çalışmalar konusunda da; “Çalışmalarınız partimiz hayatında kendimize güvenin, vatan ve millet yolunda yeni bir aşkla ilerlemenin esaslarını ve manevi şartlarını hazırlayacaktır. Gelecek günlerde milletimiz partimizden büyük hizmetler bekliyor. Teşkilatımız memleketimizin siyasi bünyesinde derinlere kök salmış feyizli bir varlıktır. Partili arkadaşlarımız yurdun her köşesinde yüksek ülkünün, vatanseverliğin yolcusu olmuşlardır. Teşkilatımız büyük bir vazife ifa eden bir partinin azası olarak fedakarlıkla, feragatle çalışmaktadırlar. Muhalefette iken yapıcı bir murakabe, gelecek iktidar için fikri ve manevi olarak esaslı hazırlık, teşkilatımızın çalışma zihniyetini ifade ettiğini iftiharla söyleyebiliriz.”³⁴² sözlerine yer verilmektedir.

İnönü; Kurultayın görüşüne sunulan program tasarısında partinin temel ifadesini Altı Okta bulan prensiplerinin tamamıyla korunduğunu belirterek nutkunu tamamlamıştır.³⁴³

Genel Başkan İsmet İnönü’nün nutku, muhalefet tarafından Türkiye’nin iç ve dış sorunlarını aydınlatıcı bir unsur olarak görülmektedir.³⁴⁴ Eğer CHP, iktidar partisinin hatalarını arayarak, iğnelemek yolundaki gidişten kendini kurtarır ve açılış nutkunda değinildiği gibi, Türkiye’nin çeşitli sorunlarına olumlu bir ruh ile sahip çıkarsa, hem Türk demokrasisinin yol almasında hizmet edilmiş olacaktır, hem de

³⁴² **a.g.m., Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 8. ; **a.g.m., Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 6 ; **a.g.m., Vakit**, 27 Kasım 1951, s. 5 ; **a.g.m., Bugün**, 27 Kasım 1951, s. 2. ; “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1951, s. 4.

³⁴³ “CHP Kurultayı Dün Toplandı”, **Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³⁴⁴ Asım US, “Dokuzuncu Kurultay Açılırken”, **Vakit**, 27 Kasım 1951, s. 1.

geçmişindeki hataları unutturmak ve Türkiye vatandaşlarından sevgi ve saygı kazanma imkanını bulmuş olacağına inanılmaktadır.³⁴⁵

3.4. DOKUZUNCU KURULTAY ÇALIŞMALARI

3.4.1. Genel İdare Kurulu Raporu

İsmet İnönü'nün açış nutkunu tamamlamasının ardından, partinin ikinci ismi olan Genel Sekreter Kasım Gülek tarafından, Genel İdare Kurulu raporu okunmuştur. Raporda; çoğunluğun oyu ile iktidara gelmiş bir siyasi partinin tüm işlerinde azınlığı ihmal etmemesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca iktidarın yapılan çalışmalarının ve çalışma sisteminin her yönden demokratik esaslara uygun olması gerektiği ele alınan konuları oluştururken;³⁴⁶ iktidar partisi ile ilişkilerdeki zorlukların devam etmesi ihtimali de ileri sürülen hususlar arasında yerini almaktadır.³⁴⁷ Raporun okunmasından sonra bazı delegeler hemen tartışılmasını, diğer bir kısım delegeler ise raporun öncelikle komisyonda görüşülmesini teklif etmişlerdir.³⁴⁸ Sonuç itibarıyla kurultaya sunulmuş olan raporun komisyonda müzakeresinin ardından görüşülmesi karar altına alınmıştır.

349

Kurultayın gündeminde ayrıca, Rapor inceleme, Program, Tüzük, Hesap ve Dilek Komisyonlarına ek olarak bir de Basın Yayın ve Propaganda Komisyonu ile Memleket Meseleleri Komisyonlarının oluşturulması için verilen teklif çoğunlukla kabul edilmiştir.

Bu sırada, Atatürk'ün geçici kabrinin toplu bir şekilde ziyaret edilmesi kararlaştırılmış ve gündem gereğince Komisyon seçimlerine geçilmiştir.³⁵⁰

3.4.2. Dokuzuncu Kurultayın Türk Basınına Yaklaşımı

Komisyon seçimleri sürerken; Kore'de çarpışan Türk askerlerine başarı ve sağlık dileklerinin ulaştırılmasına, üniversite bahçesine dikilecek Atatürk heykeli için

³⁴⁵ Yalman, "CHP Kongresi'nden İlk İntibalar", **Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 5.

³⁴⁶ "CHP Kurultayı, İnönü'nün Nutku İle Dün Açıldı", **Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 5.

³⁴⁷ "CHP Kurultayında İlk Gün", **Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 5.

³⁴⁸ **a.g.m., Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³⁴⁹ "CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı", **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.

³⁵⁰ **a.g.m., Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7.

kurultayın maddi yardımında bulunmasına, Türk basınına teşekkürlerin iletilmesi teklifleri ³⁵¹ de kabul edilmiştir.

CHP aleyhine yayın yapmış olsun veya olmasın tüm Türk basınına teşekkür edilmiş olması ve ayrıca CHP içindeki çalışmalarından dolayı Nihat Erim, Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay’a saygı ve teşekkürlerin bildirilmesi hususlarında, konular kişilerden uzak tutulmalıdır denilerek, ³⁵² Kurultayda demokratik bir havanın hakim olduğu ve bu konuda da delegelerin hassas davrandıkları anlaşılmaktadır.

3.4.3. Genel Sekreterlik Mücadelesi

Kurultayın ilk gününde Genel Sekreterlik mücadelesine dair ileriye sürülen bazı iddialar vardır. Buna göre; Şemsettin Günaltay’ın kendisine teklif edilen Genel Sekreterlik görevini kabul etmeyeceği ³⁵³ söylentisi yaygındır. Bu söylentilere göre; Günaltay ancak partinin Genel Başkanı olabileceğini ifade etmekte imiş. Gülek, Doğu bölgeleri delegeleri arasında lehinde bir blok kurmayı başarmış, Günaltay’ın da bu bloğu dikkate alarak yenilmektense çekilmeye tercih ettiği ³⁵⁴ yönündeki iddialar gündemde idi.

Bir diğer görüş ise; bir grup tarafından destekleneceği tahmin olunan Nihat Erim ve Cemil Sait Barlas’a karşılık, Kasım Gülek’in çoğunluğu her zaman olduğu gibi kendi yanına çevireceği düşüncesi yaygın bir kanıdır. ³⁵⁵ Bu iki farklı görüşten hangisinin doğru çıkacağı, Kurultayın ileriki günlerinde netlik kazanacağı benzenmektedir.

3.4.4. Milletvekili Sayısında Değişiklik Teklifi

Halk Partisi Dokuzuncu Kurultayı, ikinci gününde Nüvit Yetkin’in başkanlığında toplanarak çalışmalarına başlayacak idi. Kurultayın ilk günkü kalabalıklığının aksine oturumun açılması için gereken çoğunluk sağlanamadığından

³⁵¹ a.g.m., *Son Posta*, 27 Kasım 1951, s. 7 ; a.g.m., *Milliyet*, 27 Kasım 1951, s. 7.

³⁵² a.g.m., *Akşam*, 27 Kasım 1951, s. 5. ; a.g.m., *Vatan*, 27 Kasım 1951, s. 5.

³⁵³ “Günaltay CHP Genel Sekreterliği İstemiyor”, *Son Saat*, 27 Kasım 1951, s. 1.

³⁵⁴ “CHP Kurultayı Sırf Kulis Faaliyeti”, *Son Saat*, 28 Kasım 1951, s. 2.

³⁵⁵ a.g.m., *Son Posta*, 27 Kasım 1951, s. 7.

yaklaşık yarım saat kadar çingırak çalındığı ve boş sıralardan ancak bir kısmının doldurulabildiği³⁵⁶ görülmüştür.

Boş sıraların bir kısmının doldurularak oturumun açılmasının ardından Kore’de savaşırken kayıp olan Türk askerlerinin ailelerine gerekli yardımların yapılması için milletvekillerinin Mecliste harekete geçmelerine dair sunulan teklif³⁵⁷ kabul edildi. Bundan başka verilen bir diğer önergede, mevcut milletvekili sayısının Türkiye’nin nüfusuna göre fazla olduğu, her yüz binde bir milletvekili seçilmesi ve milletvekili gelirlerinin azaltılması da istenmekte idi. Teklifin delegelerin büyük bir çoğunluğu tarafından desteklendiği görüldü.³⁵⁸

Bu teklifi destekleyen bazı delegeler, iktidar partisine atıfta bulunarak zamanında Demokrat Parti mensuplarının bu görüşü savundukları halde iktidara geçtiklerinde bunu uygulamadıklarını belirtmişler ve teklifin milletvekili gelirlerine dair olan kısmını³⁵⁹ Meclis Grubuna, milletvekilleri sayısının azaltılması konusunun ise Ana Davalar Komisyonu’na gönderilmesi³⁶⁰ kabul etmişlerdir.

3.4.5. El Öpme Geleneği

Komisyon raporlar gelmediği için söz alan delegeler, çeşitli konularda fikirlerini Kurultay ile paylaşmak üzere kürsüye çıkmışlardır. Kürsüye gelen Siirt delegesi Haydar Koyuncu – geleneklere uyararak – kendisini yolcu etmeye gelen Siirtlilerin Ankara’ya ulaştığında kendileri adına İnönü’nün elini öpmesini ısmarladıklarını naklederek³⁶¹ “Bu kutsal vazifemi yerine getiriyorum”³⁶² dedikten sonra kürsüden inerek İnönü’nün elini öpmüştür.

³⁵⁶ “CHP Kurultayı Dün Gürültülü Geçti”, **Yeni Asır**, 28 Kasım 1951, s. 1.

³⁵⁷ “CHP Kurultayında Ekseriyet Zorlukla Temin Edildi”, **Son Posta**, 28 Kasım 1951, s. 7.

³⁵⁸ Nizam, Payzın, “CHP Kurultayı’nın İkinci Gününde Bir İhraç Kararı Yüzünden Şiddetli Münakaşalar Oldu”, **Hürriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

³⁵⁹ a.g.m., **Son Posta**, 28 Kasım 1951, s. 7.

³⁶⁰ “CHP Kurultayı Çalışmalarına Dün de Devam Etti”, **Milliyet**, 28 Kasım 1951, s. 7.

³⁶¹ a.g.m., **Son Posta**, 28 Kasım 1951, s. 7.

³⁶² a.g.m., **Yeni Asır**, 28 Kasım 1951, s. 1.

Genel Başkanları İsmet İnönü'nün delegelerin gözündeki önemini vurgulamak isteyen Necati Erdoğan adlı delege ise, “İnönü'nün aleyhinde ne kadar konuşulursa konuşulsun onun kıymetinin bir kat daha arttığını”³⁶³ ifade etmiştir.

Yalnız Çoruh delegesi, Necati Erdoğan ile aynı görüşü paylaşmamış olacak ki; kürsüye çıktığı zaman İnönü'ye eleştiride bulunacağını söyleyerek söze başlamış ve parti içinde idareciler arasında mevcut olan anlaşmazlıkları gidermeye çalışmadığını vurgulayarak dikkatleri ve dolayısıyla şimşekleri üzerine çekmiş oldu. Fakat bu delege de sarf etmiş olduğu sözlerinin aksine geleneklere ne kadar bağlı olduğunu göstermek istercesine kürsüden ayrılırken İnönü'nün elini öpmeyi ihmal etmemiştir.³⁶⁴

3.4.6. Dokuzuncu Kurultayın Kaygısı

Mebrure Aksoley adındaki delege, kurultayda sadece dört kadın delege bulunmasının az olduğunu, kadınlara daha fazla saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁶⁵

Mebrure Aksoley tarafından ayrıca; Medeni Kanun yerine şer-i esasların istenmiş olduğu, kadın memurların tasfiyelerinin yapıldığı ileri sürülmüş,³⁶⁶ okul çağındaki kız çocuklarının okullara gönderilmediğini ve çarşaf giyen kadın sayısındaki artışa dikkat çekilerek, kadınları karanlıkta bırakılan Türk milletinin ilerleyemeyeceğini ve CHP olarak iktidara gelinmese dahi Türk inkılabının esaslarından hiçbir fedakarlıkta bulunulmaması gerektiği belirtilmiştir.³⁶⁷

Kürsüye gelen Isparta delegesi Tahsin Arda ise, muhtar seçimlerine değinerek; muhtar seçimlerinin çoğunluğunu Halk Partisi'nin kazanmış olduğunu ve bu muhtarların iktidarın baskısı altında kaldığını iddia etmiş, muhtarların mahkemelerde beraat ettiklerini söyledikten sonra bu memlekette adaletin mevcut bulunduğunun ispat

³⁶³ a.g.m., **Son Posta**, 28 Kasım 1951, s. 7.

³⁶⁴ “CHP Kurultayı’ndan Klişe Enstantaneler: İnönü’nün Elini Öpmeden Kimse Kürsüden İnmiyor!”, **Son Saat**, 29 Kasım 1951, s. 2.

³⁶⁵ Doğan Nadi, “Dünkü Kurultaydan İntibalar”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

³⁶⁶ “CHP Kurultayı Müfritlere Cephe Aldı”, **Vatan**, 28 Kasım 1951, s. 5.

³⁶⁷ “CHP Kurultayında Dünkü Hararetli Tenkitler”, **Akşam**, 28 Kasım 1951, s. 4. ; Nizam Payzın, “CHP Kurultayı’nın İkinci Gününde Bir İhraç Kararı Yüzünden Şiddetli Münakaşalar Oldu”, **Hürriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

edildiğini ³⁶⁸ de ilave ederek fikirlerini kurultay davetlileri ile paylaşma gereğini duymuştur.

3.4.7. İhraç Kararı Tartışması

Mardin milletvekili olan Aziz Uras'ın başkanlığa vermiş olduğu önergenin okunmasına sıra gelmişti. Önergenin içeriği ise, kurultayda gürültülerin artmasına yol açacak türden idi. Önerge de Haysiyet Divanı tarafından 1950 yılında partiden ihraç edilen Ekrem Tur'un – İstanbul İl İdare Kurulu eski üyesi idi – durumunun Kurultayda yeniden incelenerek, hayatının sonuna kadar CHP'li kalacağını söyleyen bu zatın af edilmesi ³⁶⁹ isteniyordu. Önergenin okunmasının ardından kurultay salonunda elektrikli bir havanın patlak vermesi kaçınılmaz olmuştur. İstanbul delegeleri ayağa kalkarak önerge aleyhinde bağırmaya başladığı görülmüştür.

Orhan Bilgin (İstanbul) tarafından, partiden haklı olarak ihraç edilmiş olan birinin yeniden partiye alınmasının doğru olmadığı ifade edilmekte idi. Bu sözlerin ardından konuşan Muhittin Baha Pars ise, kendisini savunamayacak bir kimse hakkında ulu orta konuşulmaması gerektiğini söyleyerek kurultayda Ekrem Tur'un durumunun tayin edilmesini dilerken ³⁷⁰ İstanbul delegeleri salonu terk ediyor ve: “Sinan Tekelioğlu’nu da tekrar partiye alın” ³⁷¹ ifadelerini kullanmakta idiler.

Burhan Felek'in konu ile ilgili olarak, kesinleşmiş bir kararı kurultayın incelemeye yetkili bulunmadığını, parti içinde disiplini sağlamak için yapılmış olan tüzük hükümlerine uymak zorunluluğunda olunduğunu belirtti. ³⁷²

Usule göre, Kurultayın bu tarz bir ihraç kararını incelemeye yetkili olmadığı da bir gerçektir. Toplantıya ertesi gün devam edilmek üzere oturuma son verilmiştir.

³⁶⁸ a.g.m., **Son Posta**, 28 Kasım 1951, s. 7 ; a.g.m., **Yeni Asır**, 28 Kasım 1951, s. 1.

³⁶⁹ “CHP Kurultayı Dün Gürültülü Geçti”, **Yeni Asır**, 28 Kasım 1951, s. 1. ; Nizam Payzın, a.g.m., **Hürriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

³⁷⁰ “CHP Kurultayının İkinci Günü”, **Bugün**, 28 Kasım 1951, s. 1.

³⁷¹ a.g.m., **Yeni Asır**, 28 Kasım 1951, s. 4.

³⁷² Mekki Sait Esen, “Kurultayda Dün Parti Meseleleri Görüldü” **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

3.4.8. CHP içinde Öz Eleştirisi

Kurultay, İlhamı Sancar'ın başkanlığında oturumu açılarak ³⁷³ Genel İdare Kurulu raporu ile bu rapor hakkındaki komisyon raporu tartışılmaya başlanılmıştır. Sunulan komisyon raporunda, daha önce yapılmış olan kurultay tarafından alınan karara göre düzenlenmesi gereken Program ve Tüzük tasarılarının geç hazırlandığı, Kurultayın toplantıya geç çağrıldığı, İdare Kurulu raporunun zamanında delegelere dağıtılmadığı ve Ulus gazetesinin yayınlarında ciddi ve realist olmaması konuları eleştirilmiştir. ³⁷⁴

Oturumun açılışında ilk konuşan Hıfzı Oğuz Bekata; bu kurultayın daha önce düzenlenmiş olan kurultaylardan farklı olduğunu belirtmek amacıyla, “İdeal ve demokratik zihniyetin ifadesi”³⁷⁵ diyerek kurultayı vasıflandırmıştır. Öncekilerin bir merasim kurultayı ³⁷⁶ olduğunu ekledikten sonra “Mükemmel bir siyaset adamını sevindirmek için onu tenkit ediniz. Basit bir politikacıyla dost olmak için onu övmek kafidir”³⁷⁷ sözünü sarf etti.

Dokuzuncu Kurultayın parti tarafından daha önce yapılmış olan kurultaylarına göre daha eleştirici bir ruha sahip olduğu sarf edilen sözlerden anlaşılmaktadır. ³⁷⁸ Eleştirilen konulardan biri haline gelen Ulus gazetesinin yayınları hakkında konuşan Fikret Oyman, Ulus gazetesine dair raporda yer almış olan “Ulus’un neşriyatının daha vakur ve ciddi olması” temennisine işaretle bu cümlelerin daha mücadeleci ve realist bir ruh taşıması şeklinde değiştirilmesi taraftarı olduğunu belirtmiştir. ³⁷⁹

Fikret Oyman, ara seçimlerden önce Ulus gazetesinin yapmış olduğu yayınlara ve kurultayın toplantıya çağrılmamasını hatalı bularak Genel Sekretere atıfta bulunmuş ve “Biz, İstanbul’da seçime gitmeyi doğru bulmadık, fikirlerimizi söyledik, fakat daha divan karar vermeden gazetede neşriyat başladı ve seçimden kaçınmanın partiye ihanet olacağı yazıldı. Her biri birer tarafta aday olduğundan seçimlerde parti

³⁷³ “CHP Kendi Kendini Tenkit Ediyor”, **Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁷⁴ “CHP Kurultayında Dün İdare Heyeti Şiddetle Tenkit Edildi”, **Milliyet**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁷⁵ Mekki Sait Esen, “CHP Kurultayında Dün Yapılan Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 29 Kasım 1951, s. 5.

³⁷⁶ “CHP Kurultayı’nın Üçüncü Günü İdare Heyeti’nin Faaliyeti Şiddetli Tenkide Uğradı”, **Vatan**, 29 Kasım 1951, s. 1.

³⁷⁷ a.g.m., **Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁷⁸ “Kurultayda Dünkü Müzakereler”, **Akşam**, 29 Kasım 1951, s. 4.

³⁷⁹ a.g.m., **Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.

merkezinde yalnız Kemali Beyazıt'ı bulduk. Bir genel sekreter aynı zamanda seçimleri idare mevkiinde bulunduğundan biraz da feragatli olması lazımdı.”³⁸⁰ demiştir.

Rapor üzerinde konuşmak için söz almış olan delegelerin çoğunluğu 1946 ve 1950 seçimlerinden bir ders çıkarılamayarak 16 Eylül ara seçimlerine geçilmesi için iktidarın zorlandığı³⁸¹ – ki bu durumu en iyi Hıfzı Oğuz Bekata'nın sözleri ile vurgulamak gerekmektedir – Hıfzı Oğuz Bekata;

“Türk milleti açık ve dürüst olmayı sever. CHP'nin hataları vardır ve af edilmemiştir. Aynı hatalara düşmemek için bunları söylemek ilerisi için faydalı olacaktır. Büyük darbelerden mütenebbih olmadık. İç ve dış bünyemize pembe gözlükle bakmakla sadece kendimizi aldattırız. Demokratik idarede hiçbir partinin seçimlerden kalması doğru değildir. Fakat kendisince iyi olmayan şartlar içinde bir partinin seçime girip mağlup olması da doğru değildir. İktidar ara seçimleri yapmaya niyetli görünmüyor iken Anayasa mecburiyetini ileri sürerek bu seçimleri yapmaya biz tahrik ettik ve netice itibarıyla hezimetimizi elimizle hazırlamış olduk.”³⁸² hususu eleştiriye tabi tutulmuştur.

Delegeler ayrıca; Genel Merkezin teşkilatın nabzını gerektiği gibi yoklayamadığını, Genel İdare Kurulu'nun Divan ve Meclis Grubu ile uyumlu bir çalışma ortamı sağlayamadığı konularını eleştirerek, eski hataların onarılması gerekirken aksine bir tutum sergilenerek hataların tekrar edildiğini ileri sürmüşler ve ara seçimlerde eski Bakanların aday gösterilmesine değinilerek hakim olan merkeziyetçi anlayışın aleyhinde bulunmuşlardır.

Sadece bu konular üzerinde eleştiriler yapılmamış, eleştirilerin yoğunlaştığı diğer bir önemli unsur da; Halkevlerinin partiler üstü milli bir kurum haline getirilmesi adına 1947 tarihinde toplanmış olan Yedinci Kurultay tarafından alınan kararların uygulama sahasına koyulmadığı³⁸³ fikri oluşturmuştur.

Söz alan Hıfzı Oğuz Bekata, Halkevleri konusunda yapılan hatalara dikkat çekecek; “İşler kapımızı çaldıktan sonra şaşalıyoruz. Halkevleri bizim için bilinmeyen bir mesele mi idi. Daha 1947 Kurultayın da karara bağlandığı şekilde bir tesis haline getirilseydi bugün kapılarına mühür vurulmazdı. Koskoca bir teşkilat bugünkü gibi

³⁸⁰ Mekki Sait Esen, **a.g.m., Cumhuriyet**, 29 Kasım 1951, s. 5.

³⁸¹ **a.g.m., Milliyet**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁸² **a.g.m., Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁸³ **a.g.m., Milliyet**, 29 Kasım 1951, s. 7.

idare edilemez. Esaslı bir ayıklamaya ihtiyaç vardır.”³⁸⁴ sözleri ile parti teşkilatının gerektiği gibi işlemediğini ve değişiklik yapılmasının partinin geleceği için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Söz alan Muzaffer Ünsal, konuşmasında CHP’nin ilk hedefinin; Türk milletinin güvenini yeniden kazanmak olduğunu, bunu da ancak geçmişte yapılmış olan hataların kabul edilip tekrarlanmayacağına Türk milletinin ikna edilmesi ile mümkün olabileceğini³⁸⁵ belirterek şu sözleri; “Maalesef idare kurulu hataları tamir edecek yerde eski yolun yolcusu olduğunu millete ilan etmiş, murakabe vazifesini de yapamamıştır.”³⁸⁶ sarf etmiştir.

Muzaffer Ünsal konuşmasını, ara seçimler konusuna değinerek şöyle sürdürmüştür: Ara seçimlerde eski Bakanların alakadar olmadıkları yerlerden aday gösterilmeleri, ayrıca tamamının da Genel İdare Kurulu üyelerinden olmaları hepimizi acı acı düşündürmüştür. “Mesela Zonguldak’ta Kemal Satır’dan başka aday gösterilecek mahalli teşkilattan kimse yok mu idi.”³⁸⁷ diyerek tepkisini dile getirmiştir.

Ara seçimlerde yerel adayların gösterilmemesi ve sonuçta yaşananların Halk Partisi üzerindeki etkilerine dair bir başka görüşe göre de; Ara seçimlerde üç eski milletvekilinin Aydın’dan aday gösterilmesi, Vedat Dicleli’nin Muğla’ya gönderilmesi, hatta Cemil Sait Barlas’ın da Denizli’ye yollanması, tarafsız bir görüşten ziyade yenilginin acısını çıkarmak gibi iptidai hislerden ileri gelmiş bulunmaktadır. Böyle olmayıp da, Muğla’dan Vedat Dicleli’nin yerine yerli bir aday gösterilmiş olsa idi. Aydın’dan başarılı olamamış üç milletvekili yerine bir milletvekili ve iki de yerli aday ile iktifa edilmiş olsa idi, seçim belki yine kazanılmaz. Fakat hiç şüphe yok ki, daha iyi neticeler almak mümkün olurdu³⁸⁸ denilmektedir.

Muzaffer Ünsal, kendi deyimiyle gerçekleri ifade cesaretini göstermek için sözlerine devamlı: “Halk efkarında CHP lehinde bir temayül varsa bunu idare heyetinin çalışmasından ziyade DP iktidarının kanunsuz icraatında ve beceriksizliğinde aramak lazımdır. Her ne pahasında olursa olsun hakikati ifade etmek cesaretini göstermeliyiz.”

³⁸⁴ a.g.m., *Son Posta*, 29 Kasım 1951, s. 7 ; Mekki Sait Esen, a.g.m., *Cumhuriyet*, 29 Kasım 1951, s. 5

³⁸⁵ a.g.m., *Son Posta*, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁸⁶ Mekki Sait Esen, a.g.m., *Cumhuriyet*, 29 Kasım 1951, s. 5

³⁸⁷ a.g.m., *Son Posta*, 29 Kasım 1951, s. 7. ; a.g.m., *Vatan*, 29 Kasım 1951, s. 5.

³⁸⁸ Cihad Baban, “CHP Kurultayı Açılırken: II”, *Son Saat*, 24 Kasım 1951, s. 1.

³⁸⁹ demek suretiyle İdare Heyetinin mevcut çalışmalarından rahatsız olduğunu açıklamış oluyordu.

Parti propagandasının başı boşluktan kurtarılmasını arzu eden, Osman Şan adlı delege, partinin kurmuş olduğu Ankara ajansı tarafından ücreti karşılığında Halk Partili gazetelere gönderilen haberlerin yeterli olmadığını belirtmiştir.

Kürsüye gelen Mustafa Yıldırım ise, iktidar partisinin baskısına atıfta bulunarak CHP'nin şahlanmaya doğru yol aldığı bir devirde Adnan Menderes'in keskin zekasıyla Halk Partisine el uzattığını ve sonuç olarak heyecanı durdurduğunu, Genel Kurulun ise bu duruma kapılmış olmasını eleştirdi. Diğer delegelerde iktidarın baskısından şikayet ederek ³⁹⁰ Mustafa Yıldırım ile aynı görüşü paylaştıklarını ortaya koymuş oldular.

Bundan sonra Cemil Sait Barlas'ın başkanlığa vermiş olduğu önerge okunmuştur.³⁹¹ Önergede dış politika meselelerinde muhalefet partileriyle danışma gereğini görmeyen iktidarın ve Devlet Başkanı'nın Kurultay tarafından uyarılması istenmekte idi. ³⁹²

Cemil Sait Barlas, kürsüye gelerek önergesini açıklamak amacıyla; dış politika konularında iktidar partisinin muhalefetin fikrini almadığını ve dış politika konularını gazetelerden izlemek zorunda kaldıklarını söylemektedir. Kendilerinin iktidarda bulunduğu dönemlerde muhalefet ile daima temas kurulduğunu da sözlerine eklemiştir. Bu konularda Devlet Başkanı'nın partizanlıktan kurtulması için Kurultay tarafından uyarıda bulunulmasını sağlayacak bir karar almasını istemektedir. ³⁹³

³⁸⁹ a.g.m., **Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁹⁰ a.g.m., **Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁹¹ "CHP Kurultayında Bir Dakika Evvel Red Edilen Bir Dakika Sonra Kabul Edildi", **Son Posta**, 30 Kasım 1951, s. 7.

³⁹² "CHP Kurultayında Dünkü Çalışmalar", **Yeni Asır**, 30 Kasım 1951, s. 4. ; "Kurultayda Dün Divan Aleyhinde Bulunuldu", **Vatan**, 30 Kasım 1951, s. 5.

³⁹³ "CHP Kurultayı Dün de Tüzük Tadilatını Görüştü", **Bugün**, 30 Kasım 1951, s. 1. ; "CHP Kurultayında Dün Yeni Tüzük Görüldü", **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1951, s. 5.

Cemil Sait Barlas'ın sarf etmiş olduğu bu sözler, alkışlarla karşılandığından başkan önergenin onaylanmış olduğunu söyleyerek oya koyma gereğini duymadığını belirtmiştir.³⁹⁴

Önergenin onaylanmasının ardından Hesap Komisyonu'nun hazırlamış olduğu raporu okundu. Bazı delegeler, iktidarın eline koz verilmemesi için hesapların incelenirken kapalı oturum yapılmasını isteme hatasında bulundular. Öne sürülen bu teklif, gürültü ile karşılanmasına yol açtı. Hesap Komisyonu raporu kabul edildikten sonra, sıra tüzük tasarısı üzerinde görüşmeler yapılmasına gelmişti.³⁹⁵

Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Altı Ok'un bir kısmının feda edilmesinin söz konusu edildiği sırada feda etmenin aksine bunlara bir yenisinin daha eklenmesini ileri sürdü. Nizamettin Nazif'in teklifinde Yedinci Ok, Kadın haklarına işaret etmekte idi.³⁹⁶ Nizamettin Nazif ile aynı görüşü paylaşan Müjgan Ağaoğlu, teşkilatta kadın kollarının kurulmasını teklif eden görüşlerini belirtmiştir.³⁹⁷

3.4.9. Eleştiriler Karşısındaki Tutum

Bu iddia ve eleştirilere Genel Kurul adına, partinin Genel Sekreteri olan Kasım Gülek tarafından cevap verilerek; Program, Tüzük ve Genel İdare Kurulu raporunun geç kalması konuları ile Kurultayın toplanmasının gecikmesinin sebeplerini açıklanmaya çalışılmıştır. Gülek, teşkilatta fikir ayrılıkları olabileceğini, ancak teşkilat kademeleri arasında çekişme olduğunu ileri sürmenin ortaya çıkaracak sakıncalarına işaret etmiştir.³⁹⁸

Meclis Grubu ile Genel İdare Kurulu arasında önemli bir anlaşmazlık bulunmadığını ve fikir çalışmaları olmayan toplulukların çalışmayıp uyuduğuna inanmanın³⁹⁹ yerinde olacağını belirterek; Meclis Grubu ile Genel İdare Kurulu arasında anlaşmazlık olduğu iddialarını da yalanlamış bulunmaktadır.⁴⁰⁰

³⁹⁴ a.g.m., **Son Posta**, 30 Kasım 1951, s. 7 ; a.g.m., **Yeni Asır**, 30 Kasım 1951, s. 4.

³⁹⁵ a.g.m., **Yeni Asır**, 30 Kasım 1951, s. 4.

³⁹⁶ a.g.m., **Son Saat**, 29 Kasım 1951, s. 2.

³⁹⁷ a.g.m., **Yeni Asır**, 30 Kasım 1951, s. 4. ; a.g.m., **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1951, s. 5.

³⁹⁸ a.g.m., **Milliyet**, 29 Kasım 1951, s. 7.

³⁹⁹ "CHP Kurultayı'nda Gülek, Raporu Tenkit Edenlere Cevap Verdi", **Vakit**, 29 Kasım 1951, s. 1.

⁴⁰⁰ "CHP Kurultayı Dün Hayli Tartışmalı Geçti", **Bugün**, 29 Kasım 1951, s. 1.

Kasım Gülek, biz insan gücünün imkanları doğrultusunda çalıştık. Görevini yerine getirmiş insanların vicdan rahatlığıyla Kurultayın huzuruna çıktık ⁴⁰¹ diyerek kendisini savunmuştur. Kasım Gülek, iktidar partisinin kendilerine yüklediklerini belirterek “Karşımıza şimdi de yedi milyon liralık bir borç çıkardılar, cesaretleri varsa mahkemeye baş vursunlar, çoğunluklarına dayanarak hareket ettikleri takdirde biz de gerekirse maddi manevi bütün varlığımızı ortaya koyarak çalışacağız” ⁴⁰² ifadesini kullanmaktadır. Gülek, sözlerine devamla: “Günün birinde elbette iktidara geleceğiz, o gün kinci bir hisle kendimize karşı cephe alanlarla mücadele etmeyeceğiz” demektedir.

Genel Sekreter Kasım Gülek’in konuşmasının ardından bir sonraki gün yeniden toplanmak üzere oturuma son verilmiştir. ⁴⁰³

CHP Kurultayı sabah toplanarak sürdürmüş olduğu çalışmalarına devam etmektedir. Oturum açıldığında Meclis Grubu Başkan Vekili olan Avni Doğan kürsüye gelerek ileri sürülen düşünceleri cevaplandırmıştır. ⁴⁰⁴ Başkan Vekili Avni Doğan, partili milletvekillerinin Mecliste, insan gücünün imkan verdiği ölçülerde çalıştıklarını, o ana kadar Mecliste on üç kanun tasarısı, altmış üç sözlü ve yazılı soru önergesi ve iki gensoru önergesi verildiğini belirtti. ⁴⁰⁵ Meclis Grubu ile Genel İdare Kurulu arasında öne sürüldüğü gibi bir anlaşmazlığın olmadığını ve bu tür anlaşmazlık söylentilerinin asılsız olduğunu belirtti. ⁴⁰⁶

Avni Doğan’ın sözünü tamamlayarak kürsüden inmesinin ardından kürsüye Meclis Grup Başkan Vekillerinden Faik Ahmet Barutçu gelmiştir. Faik Ahmet Barutçu ise; grubun yapmış olduğu çalışmalar hakkında açıklamalarda bulunarak ikinci Adnan Menderes hükümetinin beyannamesi okunduktan sonra, Adnan Menderes’in partiler arasında iyi ilişkilerin kurulması yolunda uzatmış olduğu dostluk eline karşılık verildiğini söylemiştir. ⁴⁰⁷ Muhalefet partisi olarak görevlerini Mecliste gerektiği gibi yapamadıklarını, bunun nedeni olarak da karşılaşılan güçlükleri öne sürmüştür. Bu

⁴⁰¹ Nizam Payzın, “CHP Kurultayında Umumi İdare Heyeti’nin Faaliyeti Tenkit Edildi”, **Hürriyet**, 29 Kasım 1951, s. 5.

⁴⁰² **a.g.m., Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7. ; Mekki Sait Esen, **a.g.m., Cumhuriyet**, 29 Kasım 1951, s. 5.

⁴⁰³ **a.g.m., Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.

⁴⁰⁴ “CHP Kurultayında Bir Dakika Evvel Red Edilen Bir Dakika Sonra Kabul Edildi”, **Son Posta**, 30 Kasım 1951, s. 1, 7.

⁴⁰⁵ **a.g.m., Yeni Asır**, 30 Kasım 1951, s. 1, 4.; **a.g.m., Cumhuriyet**, 30 Kasım 1951, s. 1, 5.

⁴⁰⁶ **a.g.m., Son Posta**, 30 Kasım 1951, s. 7 ; **a.g.m., Yeni Asır**, 30 Kasım 1951, s. 1, 4.

⁴⁰⁷ **a.g.m., Cumhuriyet**, 30 Kasım 1951, s. 1, 5.

güçlükleri ise; hükümeti kontrolün tek etkili aracı olan gensoruyu serbestçe kullanmak hakkına sahip olmadıkları⁴⁰⁸ şeklinde ifade etmiştir.

3.4.10. Tüzük Tasarısı'nın Tartışılması

Tüzüğün birinci maddesinde Atatürk'ün partinin kurucusu olduğu belirtilmekte idi. Sıra ile söz alan delegeler Atatürk'ün partinin Ebedi Şefi olduğunu vurgulayarak bu kelimelerin birinci maddeye ilave edilmesini istediler.⁴⁰⁹ Komisyon başkanı ise; Atatürk'ün tüm partilerin malı olduğunu, Atatürk'ü kendilerine mal etmenin demokratik bir hareket olamayacağını belirtti.⁴¹⁰ Bu sırada, İzmir delegesi olan Necip Mirkelamoğlu'nun “Bir demokratik parti de, kurucu olur ama, genel şef, değişmez şef, layemut şef olmaz”⁴¹¹ dediği duyuldu. Teklif üç oya karşı çoğunluk tarafından ret edildi.⁴¹²

Diğer maddelerin – dokuzuncu madde – tartışılması sırasında, birinci maddenin yeniden tadil edilmesini isteyen 120 imzalı bir önergenin başkanlığa sunulduğu görülmüştür. Bu önergede “*Ebedi Başkan*” kelimesinin birinci maddeye ilave edilmesi istenmekte idi. Delegeler, söz alarak ileri sürülen bu tezi şiddetle savunmuşlardır.⁴¹³ Yüz imzalı bu önerge ile sabahleyin kabul edilmiş olan birinci madde üzerinde yeniden müzakere açılmış oldu.⁴¹⁴

Kürsüye gelen Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu tarafından; Atatürk sevgisine değinilerek, Atatürk kelimesine maddelerde ne kadar çok yer verilirse, tüzüğünde bir o kadar kıymetinin artacağı ifade edilmiştir. Ardından da Atatürk'ün en yakın arkadaşı olan sayın İnönü'nün de bu konuya dair bir şeyler söylemek istediğini hissettiğini, bu yüzden de kürsüyü daha fazla meşgul etmeyeceğini belirtmiştir.⁴¹⁵

⁴⁰⁸ a.g.m., *Son Posta*, 30 Kasım 1951, s. 7 ; a.g.m., *Yeni Asır*, 30 Kasım 1951, s. 4.

⁴⁰⁹ a.g.m., *Son Posta*, 30 Kasım 1951, s. 7.

⁴¹⁰ “CHP Kurultayı'nda Mehmet Aslıhan Adında Bir Delege Tarafından İnönü'ye Tebdil Hava Tavsiye Edildi”, *Son Saat*, 30 Kasım 1951, s. 2 ; a.g.m., *Yeni Asır*, 30 Kasım 1951, s. 4.

⁴¹¹ a.g.m., *Son Saat*, 30 Kasım 1951, s. 2.

⁴¹² a.g.m., *Son Posta*, 30 Kasım 1951, s. 7.

⁴¹³ a.g.m., *Yeni Asır*, 30 Kasım 1951, s. 4.

⁴¹⁴ “Halk Partisi Kurultayı”, *Milliyet*, 30 Kasım 1951, s. 7.

⁴¹⁵ a.g.m., *Yeni Asır*, 30 Kasım 1951, s. 4. ; “CHP Kurultayında Tüzük Müzakereleri Dün Başladı”, *Akşam*, 30 Kasım 1951, s. 5. ; “CHP Kurultayı'nda Dünkü Görüşmeler”, *Vakit*, 30 Kasım 1951, s. 2.

Nizamettin Nazif'in yapmış olduğu emri vakisi ⁴¹⁶ üzerine kürsüye çıkan Genel Başkan İnönü; birinci maddenin Atatürk'ün Ebedi Başkan olarak düzeltilmesinin gerekli ve yerinde bir hareket olacağını ⁴¹⁷ belirtmek zorunda kaldı. Teklif oya konuldu. Fakat bu seferde sabahki oylamanın tersine üç muhalif oya karşı sunulan teklif çoğunlukla kabul edildi. ⁴¹⁸ Böylelikle Atatürk'ün partinin Ebedi Başkanı olduğu kurultay tarafından çoğunlukla kabul edilerek tüzükteki yerini almıştır.

Bundan sonra Ocak, Bucak, İlçe ve İl Başkanlarının da Kurultaylar tarafından seçilmeleri karar altına alınmıştır. ⁴¹⁹ Kurultaya katılacak delegelere dair olan yirminci maddenin son fıkrasında “partili eski Genel Başkanlar, Genel Başkan Vekilleri, Genel Sekreter ile Meclis Grubu Başkan Vekilleri, eski Başbakan ve Bakanların Kurultayın fahri üyesidir” ⁴²⁰ denilmekte idi. Bu fıkranın kaldırılması yönünde bir önerge verildi. Söz alan delegelerden Cevat Kaban, bu fıkra kabul edildiği vakit ⁴²¹ Kurultayın eski Başkanlar ve eski Başbakanlar ile bit pazarına ⁴²² döneceğini söyleyince gürültüler oldu. Başkan, Cevat Kaban'a sözünü geri aldırdı ve sonuçta madde Kurultay tarafından aynı şekliyle kabul edilmiştir. ⁴²³ Böylelikle eski Bakan ve eski Başbakanlara, Kurultaya girme hakkı ⁴²⁴ tanınmış olmaktadır.

Tüzük maddelerine göre, bu tarihten sonra Halk Partisi teşkilat kongrelerinin her yıl yapılması ve Kurultay toplantısının da bir ay önceden ilan edilmesi karar altına alınmıştır. ⁴²⁵

Parti Divanı yerine kurulacak olan ⁴²⁶ Parti Meclisine dair görüşmeler yapılırken zaman yetmezliğinden dolayı, ertesi gün toplanmak üzere oturuma son verilmiştir. ⁴²⁷

⁴¹⁶ a.g.m., *Son Saat*, 30 Kasım 1951, s. 2.

⁴¹⁷ a.g.m., *Son Posta*, 30 Kasım 1951, s. 7 ; a.g.m., *Bugün*, 30 Kasım 1951, s. 1.

⁴¹⁸ a.g.m., *Yeni Asır*, 30 Kasım 1951, s. 4. ; a.g.m., *Vatan*, 30 Kasım 1951, s. 5.

⁴¹⁹ a.g.m., *Cumhuriyet*, 30 Kasım 1951, s. 5. ; a.g.m., *Vatan*, 30 Kasım 1951, s. 5.

⁴²⁰ a.g.m., *Vatan*, 30 Kasım 1951, s. 5.

⁴²¹ a.g.m., *Yeni Asır*, 30 Kasım 1951, s. 4.

⁴²² a.g.m., *Son Saat*, 30 Kasım 1951, s. 2.

⁴²³ a.g.m., *Son Posta*, 30 Kasım 1951, s. 7.

⁴²⁴ a.g.m., *Son Saat*, 30 Kasım 1951, s. 2.

⁴²⁵ a.g.m., *Milliyet*, 30 Kasım 1951, s. 7.

⁴²⁶ a.g.m., *Son Posta*, 30 Kasım 1951, s. 7.

⁴²⁷ a.g.m., *Yeni Asır*, 30 Kasım 1951, s. 4.

CHP Kurultayı son oturumunu İlhamı Sancar'ın başkanlığında toplanarak tüzük tasarısı üzerinde yürütülen çalışmalarına devam etmiştir.⁴²⁸ Parti Divanı'nın kaldırılmasından sonra, yerine Parti Meclisi'nin kurulmasına ait teklif üzerinde görüşmelere başlanmıştır.⁴²⁹ Parti Meclisi'nin kurulmasına dair olan tüzük tasarısının yirmi dördüncü maddesi üzerine söz almış olan delegelerin çoğunluğu böyle bir kurumun gerekli olacağını belirten açıklamalarda bulunmuşlardır. Sinop delegesi Server Somuncuoğlu, Parti Meclisi'nin karar alması gereken konularla karşılaştığında bile, kendisine yetki ve sorumluluk verilmediğinden bahsetmiştir.⁴³⁰ Ayrıca; Parti Meclisi'nin de Genel İdare Kurulu gibi yapmış olduğu çalışmalardan sorumlu tutulup, kurultaya hesap vermesinin sağlanması yönünde maddenin değiştirilmesi isteminde bulunmuştur. Tam tersi bir fikrin savunucusu olan İlhamı Sancar, kürsüye gelerek o güne kadar Parti Divanı'nın, Genel İdare Kurulu ile parti teşkilatına hakim bir otorite kurmaya çalıştığını ve bu yüzden de Genel İdare Kurulu ile sık sık anlaşmazlığa düşülmüş olduğunu anlatmıştır. Acı deneyimlerden ders çıkarılarak Parti Meclisi ile teşkilatına hakim olabilecek bir yetkinin verilmemesini dilediğini belirtmiştir.⁴³¹

Konuyla ilgili olarak Nihat Erim ise; Parti Meclisi yetkisinin sadece danışma olduğunu, bu kuruma daha fazla yetki verilmesine olanak olmadığını, neden olarak da bu meclisin Kurultaya karşı sorumlu tutulamayacağını göstererek, Somuncuoğlu'nun teklifinin kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Nihat Erim, sözlerine devamla; Parti Meclisine bazı kanuni yetkiler tanınması durumunda Genel İdare Kurulu'nun daima azınlıkta kalacağını belirterek, maddenin olduğu gibi kabul edilmesini istemiştir. Komisyon başkanı da bu fikre katılmış ve madde aynı şekliyle kabul olunmuştur.⁴³²

Parti Meclisi'nde yer alacak olanların Genel Başkan, Genel Sekreter, Genel İdare Kurulu üyeleri, Meclis Genel Başkanı ve üyeleriyle birlikte her ilden gizli oyla seçilecek birer delegenin bulunması yönünde karar alınmıştır. Parti Meclisi'nin dört

⁴²⁸ "CHP Kurultayında İnönü Başkan, Gülek Genel Sekreter Seçildi", **Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴²⁹ "Halk Partisi Kurultayı Dün Gece Sona Erdi", **Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴³⁰ "CHP Kurultayı Dün Gece Kapandı", **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴³¹ "CHP Kurultayında İnönü Başkan, Gülek Genel Sekreter Seçildi", **Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 7. ; "CHP Milletvekili Adaylarının Hepsini Teşkilat Seçecek", **Akşam**, 01 Aralık 1951, s. 2.

⁴³² **a.g.m.**, **Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 7. ; **a.g.m.**, **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1951, s. 5.

ayda bir toplanması ve Kurultaydan almış olduğu talimatları uygulayarak partinin kontrol organı şeklinde görev yapacağı belirtilmiştir.⁴³³

Genel İdare Kurulu ile Genel Sekreterin seçimine dair olan otuz birinci maddenin görüşülmesi sırasında söz alanlar, Genel Sekreterin, Genel İdare Kurulu üyeleri arasından seçilmesi isteminde bulunmuştur. Sonuç itibariyle, Genel Sekreterin Kurultay tarafından seçilmesi karar altına alınmıştır.⁴³⁴

Elli dördüncü madde de; parti milletvekili adaylarının %70'nin illerden, geri kalan %30'nun ise Parti Meclisi tarafından gizli oyla seçileceği belirtilmekte idi.⁴³⁵ Madde üzerinde yapılan değişiklik teklifinde ise, adayların belirlenmesinin yüzde yüz olarak teşkilata verilmesi istenmekte idi.⁴³⁶

Teklif üzerine söz alan delegeler, adayların en azından seçim şansına sahip bir parti üyesi olması gerektiğini ve bunu da ancak seçim bölgesindeki partililerin seçebileceğini belirtmişlerdir. Delegeler, Merkez tarafından %30 oranında aday gösterilmesinin, birtakım ihtirasların artmasına ve parti içinde çatışmalara neden olacağını, sakıncalı olan bu unsurun bir tarafa bırakılarak adayların yüzde yüzünün parti yerel teşkilatı tarafından gösterilmesini teklif etmişlerdir.⁴³⁷ Teklifin tartışılması sırasında Nihat Erim söz hakkı alarak; adayların belirlenmesinin yüzde yüz teşkilata bırakılmasının demokrasinin esası olduğunu belirten cümleler sarf ettikten sonra⁴³⁸ teklif oya konulmuştur. Adayların tamamının teşkilat tarafından gösterilmesi ve Genel Kurulun konuya dair bir yönetmelik hazırlaması kararlaştırılmış ve yer alan diğer maddelerin görüşülmesinin ardından tüzük kabul edilmiştir.⁴³⁹

⁴³³ a.g.m., *Milliyet*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴³⁴ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴³⁵ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴³⁶ a.g.m., *Milliyet*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴³⁷ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7 ; a.g.m., *Cumhuriyet*, 01 Aralık 1951, s. 5.

⁴³⁸ a.g.m., *Milliyet*, 01 Aralık 1951, s. 7 ; "Milletvekili Adaylarının Tamamını Teşkilat Seçecek", *Bugün*, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴³⁹ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7 ; a.g.m., *Akşam*, 01 Aralık 1951, s. 2.

3.5. DOKUZUNCU KURULTAY’IN KAPANMASI

3.5.1. Genel Sekreterlik Mücadelesi

Kurultayda yapılan tüm tartışmaların başlıca konusunu seçimler oluşturmakta idi. İsmet İnönü’nün Genel Başkanlığa yeniden seçileceğine kesin gözüyle bakılmaktadır. Genel Sekreterin de Kasım Gülek olacağı anlaşılmaktadır. Genel İdare Kuruluna gireceklerin arasında Cemil Sait Barlas ve Cavit Oral’ın isimleri geçmektedir.

Günün diğer önemli bir konusunu da; Şemsettin Günaltay’ın parti Genel Başkan Yardımcılığı veya İkinci Başkanlığa getirilip getirilmeyeceği hususu oluşturmaktadır. Bu konuda, tüzükte İkinci Başkanlık ihdası için Kurultaya teklif sunulması yönünde bazı delegeler tarafından karar alınmıştı. Fakat İsmet İnönü’nün Şemsettin Günaltay’ı istemediğine dair propagandalar çıktığından bu görüşün bir hayli zayıfladığı görülmektedir. İleriki oturumlarda durumun netlik kazanması beklenmektedir.⁴⁴⁰ Tartışmalar sırasında, Mehmet Aslıhan’ın sarf etmiş olduğu sözleri dikkat çekicidir. Mehmet Aslıhan, Genel Başkan Vekilliği kurulmasının karşısında olduğunu, üzerine titredikleri şefin, tebdil hava almak amacıyla, yurttan dolaşmasını tavsiye ettiğini belirtince, teklifi gürültülere boğularak, hatip susturulmuştur.⁴⁴¹ Hatibin susturulmuş olmasından, sarf edilen sözlerin bazı delegelerin gözünde sayın İnönü’nün yerini değiştirmeye yetmediği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Kurultayda seçim propagandalarının uyandırdığı gergin havadan kaynaklanan bir olay da yaşanmıştır. Delegelerden eczacı Sait Sakarya ile Nihat Erim arasında tartışma meydana gelmiştir. Sait Sakarya’nın, Şemsettin Günaltay’ın adamı bulunduğu ve yapmış olduğu eleştirileri Günaltay’ın talimatları doğrultusunda yerine getirdiği söylentisi dolaşmakta idi. Bu söylentilerden rahatsız olan Sait Sakarya, Nihat Erim’e “Benim tesir altında hareket ettiğimi söylüyor muşsun, doğru mu?” diye sorduğu, buna cevaben Nihat Erim’in de: “Seninle konuşamam, defol” demesi üzerine tartışma yaşandığı ve araya girenlerin olayın büyümesine engel olduğu

⁴⁴⁰ “Kurultayda Baş Olmak İsteyenlerin Mücadelesi”, **Son Posta**, 30 Kasım 1951, s. 3. ; Mekki Sait Esen, “Bugün İdare Kurulu Seçilecek”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1951, s. 5.

⁴⁴¹ **a.g.m., Son Saat**, 30 Kasım 1951, s. 2.

kulislerde yankılanmaktadır.⁴⁴² Bu tartışmaların Genel Sekreterlik seçimine etki edip etmeyeceği ve Genel Sekreterlik makamına kimin geleceği merak konusu olmaktadır.

3.5.2. Genel Başkan ve Genel Sekreter Seçimleri

Yapılacak olan Genel Başkan, Genel Sekreter ve Genel İdare Kurulu ile Haysiyet Divanı seçimlerine dair bazı önergeler okunmuştur. Okunan bu önergelerde, yer alacak adayların isimlerinin kara tahtaya yazılması ve bu yolla koridor faaliyetleri ile liste sorunlarına son verilmesi talep edilmekte idi. Bu önergelerin kabul edilmesinin ardından adayların isimleri başkanlığa yazdırılmış ve Kurultay Başkanlığının da bu isimleri içeren listeleri dağıtması ile sorunun çözülmesi yoluna gidilmiş olmaktadır. Bu sırada bir de tasnif komisyonu belirlenmiştir. İlk olarak Genel Başkan ve Genel Sekreter adaylarının isimleri yazılmıştır. İnönü, Genel Başkanlığa; Gülek ise Genel Sekreterlik için tekrar aday gösterildiler.⁴⁴³ Genel Başkan ve Genel Sekreter seçimine geçildi.⁴⁴⁴ Seçim işleminin ardından tasnifleme sürerken Basın Yayın ve Propaganda Komisyonu'nun sunduğu rapor okunarak kabul edilmiştir. Bu arada Program tasarısının da bir sonraki kurultayda görüşülmesi karar altına alınmıştır. Sıra tasnif sonucunun açıklanmasına gelmiş idi.⁴⁴⁵ Sonuçta; İsmet İnönü seçime katılan 689 delegenin 679'nun oyu ile yeniden Genel Başkan seçilirken, Kasım Gülek ise aldığı 642 oy ile yeniden Genel Sekreter seçilmiş oldu.⁴⁴⁶ Seçim sonucunun açıklanmasının ardından saat 18'de oturuma ara verilmiş idi.

Verilen aranın ardından akşamki oturum açılır açılmaz Genel Başkan İsmet İnönü'nün Ana Davalar Komisyonu raporunun⁴⁴⁷ okunması sırasında, bir Parti Meclis Başkan Vekilliğinin kurulmasını ve bunun da işarı oyla yapılmasını istediği bir takriri okundu. Takrir, Tüzük Komisyonu'na gönderildi. Fakat komisyon usul bakımından en

⁴⁴² a.g.m., *Son Posta*, 30 Kasım 1951, s. 3.

⁴⁴³ "CHP Kurultayında İnönü Başkan, Gülek Genel Sekreter Seçildi", *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴⁴⁴ a.g.m., *Milliyet*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴⁴⁵ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴⁴⁶ a.g.m., *Milliyet*, 01 Aralık 1951, s. 7. ; "CHP Kurultayı Dün Gece Kapandı", *Cumhuriyet*, 01 Aralık 1951, s. 5.

⁴⁴⁷ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7. Üzerinde görüşme açılmayan Ana Davalar Komisyonu raporunun içeriğinde; Anayasa teminatı, mülkiyet hakkına dokunulmaması, seçim güvenliğinin kurulması, yeni bir seçim sisteminin kurulması, basın hürriyetinin sağlanması, tüm vatandaşlara eşit haklar verilmesi, inkılapların korunması, irticaa yer verilmemesi, komünizm ile mücadele edilmesi, iktidar partisinin dış politika konularında muhalefet partisinin fikrinin alması istenmekte idi. Bu rapor kurultay tarafından kabul edilmiştir.

az elli delege tarafından imzalanması gerektiğini belirterek İnönü'nün takririni iade etmiştir. Bunun üzerine İnönü'nün talebini içeren altmış dört imzalı bir önerge tekrar verilmiştir. Bu sırada Sami Alaçam (Ankara), partisinin Genel Başkanı'na derin saygı ve bağlılığını belirttikten sonra tüzüğün kabul edilmesinin ardından ortaya atılan yeni bir değişiklik teklifinin İnönü'den bile gelmiş olsa doğru olamayacağını ifade etmiştir. Durumdan rahatsız olan Muğla delegesi Dr. Sezai de; iki saat önce kabul edilmiş olan bir tüzüğün hatır için de olsa değiştirilmesini doğru bulmadığını belirtti.⁴⁴⁸ Tüzük Komisyonu tarafından; İsmet İnönü'nün teklifi gönderdiği sırada, tüzük tasarısı kurultayca görüşülüp onaylanılmış olduğu gerekçesiyle, teklifin 1953 yılında toplanacak olan kurultayda ele alınması amacı ile Genel İdare Kurulu'na gönderilmesi uygun görülmüştür, şeklinde bir karara varılmıştır.⁴⁴⁹

İdare Heyeti seçimlerinin tasnifi sürerken İnönü kürsüye gelerek; “Dokuzuncu Kurultay feyizli çalışmasını bitirmek üzeredir. Bu kurultayın toplanmasını merakla bekleyenler çoktu. Kurultay dostların kendisine bağladığı ümitleri haklı çıkarmıştır”⁴⁵⁰ dedikten sonra, “partinin dün olduğu gibi bugün de dimdik olduğunu ve er geç istikbalin CHP’de olacağını”⁴⁵¹ belirterek kurultayın kapanış konuşmasını tamamlamıştır.

İnönü'nün kapanış konuşmasının ardından kürsüye Genel Sekreter Kasım Gülek gelerek, dava uğrunda gerektiği takdirde canını ve malını vermeyi garanti ettiğini belirtmiştir.⁴⁵²

3.5.3. Divan ve Genel İdare Kurulu Seçimi

Seçim sonuçlarına göre Divan üyeleri; Şemsettin Günaltay 427, Yavuz Abadan 384, Fuat Sirmen 308, Mustafa Nuri Üçüncüoğlu 286, Ali Rıza Türel 283, Şefik Soylu 220, Tevfik Fikret Sılay 210, Mümtaz Ökmen 208, Şükrü Kaya 198 olarak belirlenmiştir.⁴⁵³

⁴⁴⁸ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7. ; a.g.m., *Cumhuriyet*, 01 Aralık 1951, s. 5.

⁴⁴⁹ a.g.m., *Akşam*, 01 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁵⁰ a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7. ; a.g.m., *Cumhuriyet*, 01 Aralık 1951, s. 5.

⁴⁵¹ a.g.m., *Milliyet*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴⁵² a.g.m., *Son Posta*, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴⁵³ a.g.m., *Akşam*, 01 Aralık 1951, s. 2.

Ertesi gün açıklanan tasnif sonuçlarına göre; Genel İdare Kurulu üyeliklerine, Cemil Sait Barlas, Ferit Melen, Halil Sezai Erkut, Zihni Betil, Dr. Kemali Beyazıt, Reşat Şemsettin Sirer, Mebrure Aksoley, Kemal Satır, Cevat Dursunoğlu, Cavit Oral, Kamil Boran, Cahit Zamangil, Server Somuncuoğlu ve Atıf Topaloğlu seçilmişlerdir.⁴⁵⁴

Genel İdare Kurulu eski üyelerinden olan Vedat Dicleli, Cemal Reşit Eyüpoğlu ve İsmail Rüştü Aksal bu defa seçilmemişlerdir. Genel İdare Kurulu'na yeni giren isimler ise; Reşat Şemsettin Sirer, Mebrure Aksoley, Kamil Boran, Cahit Zamangil, Atıf Topaloğlu, Cevat Dursunoğlu ve Server Somuncuoğlu'dur.⁴⁵⁵

3.6. DOKUZUNCU KURULTAY'IN SONRASINDA BASINDA YAPILAN YORUMLAR

3.6.1. Basında Yapılan Olumlu Yorumlar

Kurultayın CHP'nin geleceği açısından yüklendiği görev ve sorumluluk, partinin o güne kadar yapmış olduğu kurultaylarla karşılaştırılamayacak derece de ağırdı. Bu kurultay, CHP'nin siyasi hayatında sahip olduğu eski ile yeni tutumu hakkında ve hangi yola sapacağına karar verecek; bir bakıma partinin kaderini ve geleceğini belirleyecekti. Bu yüzden Kurultay sadece CHP'ni değil, aynı zamanda diğer siyasi partileri de ilgilendirmesi gereken önemli bir olay idi.⁴⁵⁶ Bir buçuk yılın şartları altında diriliğini koruyan, olgunluğunu elden bırakmayan CHP'nin, bunu güçlü temellerine ve parti olarak kendisini yılmaktan ve yıkılmaktan alıkoyan kökleşmiş geleneklere bağlı azmine borçlu olduğunu savunan görüşler mevcuttur. Bu görüşü savunanlara göre; 1954 yılında gerçekleştirilecek seçimlerde herkesin, Türk milletinin oy sonuçlarına rıza gösterildiği taktirde Türkiye'nin, tarihinin en çetin sınavının atlatılmış olacağını ve bu güzel eserin yerleşmiş olacağı düşüncesi hakimdir.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ “Kongre Kongre Derken...O Bitti. Netice Malum: İnönü Yerli Yerinde!”, **Son Saat**, 01 Aralık 1951, s. 2. ; “CHP Genel Başkanlığı'na İnönü Seçildi. Parti Tüzüğünde Yapılan Değişiklik”, **Vakit**, 01 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁵⁵ **a.g.m., Akşam**, 01 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁵⁶ Ali Naci Karacan, “Eski Hamam, Eski Tas!”, **Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁵⁷ Necmettin Sadak, “Parti Kurultayının Uyandırdığı Düşünceler”, **Akşam**, 02 Aralık 1951, s. 2.

İktidar ve muhalefet partisi taraftarlarının arasındaki durumu, yapıcı yönü ile ele alan görüşler mevcuttur. Buna göre; Türk milleti, demokrasi alanındaki sınavların en zor olanlarını alınının akıyla atlatmış olmakla birlikte, iktidar ve muhalefet taraflarında yer alan vatandaşlar, birbirlerinin düşmanları değil, milli davada görevleri tamamlayıcı etkenler olacaklarına inanılmaktadır.⁴⁵⁸ Demokrasi kavramının sadece partilerin taraftarları arasında değil, aynı zamanda CHP içinde de yaşaması düşüncesini isteyenlerin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. CHP'nin Dokuzuncu Kurultayı'nın eleştirisi açısından sert, fakat o oranda da olgun bir hava içinde gelişmiş olduğu gözlerden kaçırılmamalıdır. Delegeler tarafından partinin ileri gelen kişileri ele alınmakta ve hataların teker teker sayılmasında çekinilmediği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Çoruh delegesi Ferit Alparslan'ın sözlerini zikretmekte yarar görülmektedir. Ferit Alparslan; yaşanan sel felaketinde davet edilen Genel Sekreter, gelip de baş sağlığı dilemek üzere partililerin gönlünü almamıştır. Felaket geçiren bir bölgeye davet edildiği halde gelmemiş olan Genel Sekretere ne buyurulabilir?,⁴⁵⁹ diyerek Kurultay önünde düşüncelerini serbestçe ifade etme fırsatını bulmuştur.

Yapılan eleştirilerin daha çok parti ilişkilerine dayandırıldığı görülmektedir. Söz alan delegelerin, vatandaşlar arasında eşit muamele yapılmadığından, partizanlık fikrinin devlet işlerinde büyük rol oynadığından şikayet ettikleri bilinmektedir.⁴⁶⁰ Muhalefetin güçlenmeye başladığına işaret edilebilir. Güçlü bir muhalefet partisi, iktidarda bulunan bir parti için en sağlam desteği oluşturması bakımından önemli görülmelidir,⁴⁶¹ denilerek demokrasilerde muhalefet partisinin önemli bir rolünün bulunduğu dikkat çekilmek istenilmiştir.

Genel Sekreter Kasım Gülek tarafından, Dokuzuncu Kurultayın, CHP'nin muhalefette yer alınan sürede yapmış bulunduğu ilk esaslı kurultay olduğunu ve kurultayın demokratik bir çizgide sürdürüldüğü ifade edilmiştir.⁴⁶² Siyasi görevi ne olursa olsun, ülkesini seven ve demokrasiye bağlı olan her Türk vatandaşı, CHP'nin

⁴⁵⁸ Ahmet Emin Yalman, "Yapı İlerliyor", **Vatan**, 29 Kasım 1951, s. 1.

⁴⁵⁹ Cemalettin Bildik, "Kurultaydan Notlar", **Akşam**, 01 Aralık 1951, s. 3.

⁴⁶⁰ Emin Karakuş, "Kurultay İtibaları", **Hürriyet**, 30 Kasım 1951, s. 5.

⁴⁶¹ Ahmet Emin Yalman, "Yeniden Diriliş", **Vatan**, 30 Kasım 1951, s. 1.

⁴⁶² "Kasım Gülek'in Dün Yaptığı Basın Toplantısı", **Cumhuriyet**, 07 Aralık 1951, s. 5.

bünyesinde yapılmış olunan olumlu yöndeki gelişmeyi hayırlı bulacak ve sevinecektir.
463

Dokuzuncu Kurultaydan edinilen izlenim ise; Türkiye’de parti çekişmeleri geçicidir ve kalpten kalbe köprüler kurmanın ve milli anlamda bir işbirliğine gitmenin imkanının bulunacağı zaman hiç de uzak görülmemeli, ⁴⁶⁴ şeklindedir.

3.6.2. Basında Yapılan Olumsuz Yorumlar

Kurultayın CHP’nin geleceği açısından yüklendiği görev ve sorumluluk, partinin o güne kadar yapmış olduğu kurultaylarla karşılaştırılamayacak derece de ağırdı. Bu kurultay, CHP’nin siyasi hayatında sahip olduğu eski ile yeni tutumu hakkında ve hangi yola sapacağına karar verecek; bir bakıma partinin kaderini ve geleceğini belirleyecekti. Bu yüzden Kurultay sadece CHP’yi değil, aynı zamanda diğer siyasi partileri de ilgilendirmesi gereken önemli bir olay idi. ⁴⁶⁵ Hürriyete alışkanlıkları az olan CHP’nin Türkiye’de muhalefet partisi olduğu işitiliyor. Ama neye karşı muhalif oldukları anlaşılmamıştır. İktidar partisinin getirdiği ve uygulamaya koyduğu hangi prensiplerin muhalifidirler ve yerine kendilerinin getirecekleri hangi prensipleri koyacaklardır, bunu tayin etmeleri için bu Kurultay beklenen fırsattır. Bunu bulduklarında, muhalefetin nasıl yapılması gerektiğini de keşfetmiş olacakları kesindir.
466

Muhalefet tarafında yer alan bir parti için, Kurultayda ilk konuşulması gereken, program konusu olmalı idi. Ancak, programlar arasındaki farklar ortaya konularak iktidarı eleştirebilirlerdi. ⁴⁶⁷ Vicdanlara huzur verecek önemli bir fikrin – programın – her şeyden önce vatandaşın tüm endişelerini dağıtarak: “Artık insanlığıma tasallut korkusundan kurtuldum” diyebilmesine imkan tanıyacak bir içeriğe sahip olması gerekirdi. ⁴⁶⁸ Dünyanın her tarafında yapılan parti kurultaylarında program konuları üzerinde günlerce konuşulur ve sert tartışmalar yaşanır. Kime söyleseniz ki, Türkiye’de bir muhalefet partisi toplanmış ve program hakkında konuşmamış; ama

⁴⁶³ Ahmet Emin Yalman, “Şefliğin Tasfiyesi”, **Vatan**, 02 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁶⁴ Ahmet Emin Yalman, “Herkes Şeref Payı”, **Vatan**, 01 Aralık 1951, s. 5.

⁴⁶⁵ Ali Naci Karacan, **a.g.m.**, **Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁶⁶ Behzat Bilgin, “Halktan Daima Uzak Kalan Muhalefet...”, **Yeni Asır**, 01 Aralık 1951, s. 1, 3.

⁴⁶⁷ Cihad Baban, “CHP Kurultayı’nın Hatıra Getirdikleri”, **Son Saat**, 03 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁶⁸ Şevket Bilgin, “Milletin Asgari Basiret ve İtiyat Vazifesi”, **Yeni Asır**, 04 Aralık 1951, s. 3.

milletvekillerinin nasıl seçileceğine, genel başkanın nasıl seçileceğine dair görüşmelerle zaman geçirmiştir. O parti için, o kişinin vereceği cevap şu olur: “Bunlar muhalefeti, memleket için değil, kendileri, kendi mevkileri için yapıyorlar.” Türkiye’nin ihtiyaçlarını düşünmeden, nasıl milletvekili olabileceklerini düşünenlere de, bu memleket kolay güvenmez,⁴⁶⁹ denilmektedir. Yeniden iktidara gelmek, Türkiye’nin kaderinde yeniden söz sahibi olmak umudunu besleyen bir muhalefet partisinin hala İnönü’den başka bir şey düşünmemesi, hangi önemli düşünceye sahip – program tasarısı – olduğunu ilan etmek ihtiyacını hissetmemiş olması, demokratik anlayışa sığmayacak bir keyfiyettir.⁴⁷⁰ Kurultayın toplanış amacı; bir Genel Başkan, bir de Genel Sekreter seçmekmiş gibi bu görevi yerine getirip ardından da programın görüşülmesine gerek yok, diyerek Kurultayı dağıttılar. Kurultayın fikir yönü, kısır denilebilecek kadar zayıf kalmıştır.⁴⁷¹

Seçilecek Başkan veya Sekreterin kimler olacağını belirlemek yalnız o kurultayın bileceği bir durumdur. Fakat halk da, kurultay görüşmelerinin sonunda çizilen parti görünüşüne bakarak “eski hamam, eski tas!” kararını verirse şaşılmalıdır. Bu da halkın oy hakkıdır.⁴⁷²

CHP’nde hala her şeyin yukarıdan gelen talimatlar doğrultusunda yapıldığı seziliyor. Bu, bir şef partisidir. CHP Kurultayı, alışılmış görüntüsünü sürdürmeye devam ederde halktan gelen ve aşağıdan yukarıya yönelen fikirler bulamazsa boş bir merasimden ibaret olacaktır.⁴⁷³ CHP’nin geçmişini hatırlayanlar, kurultaylarının her zaman hesaplı bir hazırlık içinde yapıldığını, ileriye sürülecek teklif ve fikirlerin bile önceden kararlaştırıldığını bilirler. Çeşitli kademelerde görev almak üzere belirlenen kimseler, önceden parti başkanının onayına sunulur, sonra da Genel İdare Kurulu’nun seçimine bırakılarak; adaylığını koymadan, akıllarından dahi geçirmedikleri görevlere tayin edildikleri görülürdü.⁴⁷⁴

CHP’nin bünyesi içinde, birbirine taban tabana zıt iki görüşün birlikte yaşadığı görülmektedir. Bu iki görüşten ilki; eski iktidarı temsil edenlerin kendilerinin

⁴⁶⁹ Cihad Baban, **a.g.m., Son Saat**, 03 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁷⁰ Şevket Bilgin, **a.g.m., Yeni Asır**, 04 Aralık 1951, s. 3.

⁴⁷¹ Cihad Baban, **a.g.m., Son Saat**, 03 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁷² Ali Naci Karacan, **a.g.m., Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁷³ Behzat Bilgin, **a.g.m., Yeni Asır**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁷⁴ Selim Ragıp Emeç, “CHP Kurultayı...”, **Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 1.

içinde bulunmadıkları bir idarenin Türkiye'nin başına kaza ve bela getireceği şeklinde bir sakat fikri, bir muhalefet partisinin politika ilkesine dönüştürenlerin görüşüdür. Ölçülü söylemlerde bulunanların oluşturduğu ikinci görüş temsilcilerinin toyluğu, çekingenliği karşısında gittikçe cesaret bularak demokrasi mücadelesine kalkılması ve bunun bir beyanname ile kaleme alınışı Kurultayda eski görüşün devam ettiğini göstermesi açısından anlamlıdır. Kurultayda eski ve yeni görüşün çarpışması beklenirken, eski görüşün mücadelesiz galip geldiği görülmüştür.⁴⁷⁵

Dokuzuncu Kurultayda, parti atmosferinin tam olmasa bile değişmiş olduğu sezilmektedir. Partiye bağlı genç üyelerin göstermiş oldukları medeni cesaret ve kullandıkları serbest konuşma tarzı,⁴⁷⁶ bu değişimin göstergeleridir. Fakat, eski alışkanlıkların etkisinden kendilerini kurtaramamış olan birçok delege, benimsedikleri fikirleri ileriye sürdükten sonra, sanki büyük bir suç işlemişçesine sarf ettikleri sözlerini bir süre sonra geri aldıkları gözlenmektedir. Bu durumun da bir ilerleme olarak sayılması mümkündür.⁴⁷⁷ CHP içinde genç yeteneklerin ve iyi niyet sahibi partililerin bulunduğundan şüphe edilemez. Fakat bu kişilerin söz sahibi olamadıkları görülmektedir. CHP üyelerinin isteklerini, Kurultaya ulaştırmak imkanı olsa her şeyi değiştirmek de mümkün olabilecektir.⁴⁷⁸

CHP, iktidar döneminde, prensiplere sahip olmadığı için soldan sağa kadar tüm renkleri denemiş; fakat, başarılı olamamıştı. Muhalefette iken de aynı deneyimsizliği sürdürmekte ve prensip konularına değinmemektedir.⁴⁷⁹ Altı Ok olarak vasıflandırılan prensipler, felsefi ve sosyolojik yönlerden incelenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Siyasi partiler tarafından, Türk Anayasası'nda da yer bulan bu prensipler üzerinde ilmi açıdan iyice düşünmenin gereği duyulmamıştır. CHP'nin Büyük Kurultayında da bu gereğin yerine getirilmesine dair hiçbir çalışma belirtisi görülmemektedir. Laiklik ve milliyetçilik gibi özel öneme sahip olan prensiplerin partiler üstü tariflerinin bulunması gerekir. Bu prensiplerin anlam bulanıklığı, tartışmaların olmasına yol açmaktadır. Bundan dolayı, durumun bir anayasa ve hukuk sorunu şeklinde ele alınması gerekir. Siyasi partiler kurultaylarında bu duruma yeterince

⁴⁷⁵ Ali Naci Karacan, "Eski Hamam, Eski Tas!", **Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁷⁶ Doğan Nadi, "Kurultay Kapanırken...", **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁷⁷ Selim Ragıp Emeç, **a.g.m., Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁷⁸ Behzat Bilgin, **a.g.m., Yeni Asır**, 01 Aralık 1951, s. 3.

⁴⁷⁹ Cihad Baban, "Kurultay, CHP'ye Hiçbir Şey Getirmedi", **Son Saat**, 04 Aralık 1951, s. 1.

değirmeyeceklerse; Anayasa Komisyonu veya yetkili bir ilmi kurul tarafından bu prensiplerin tarafsız bir tarifi ve açıklamasının yapılması daha doğru olacaktır. Tarif deyip de geçilmemesi gerekir, dünyayı ikiye bölen en büyük olay, tarif yanlışlığından doğmaktadır. Birbirine zıt olan Batı demokrasisi ile Komünist anlayışın ikisi de ‘Barış’ davası için çalıştıklarını iddia etmiyorlar mı? ⁴⁸⁰

Eleştirilerin bir diğer hedefini de, merkez teşkilatı tarafından yürütülen milletvekili adaylarının belirlenmesi oluşturmaktadır. O güne kadar seçimlerde parti adaylarından yüzde otuzunu merkezin belirleyerek ilan etmesi hakkı tüzükten kaldırıldı; yerine milletvekili adaylarının yüzde yüzünün teşkilat kademeleri tarafından belirlenmesi kabul edildi. Bu durum; parti bünyesinde, CHP içinde yapılan bir inkılap olarak düşünüldü. Bir inkılap hareketi olarak belirtilen bu kararın, CHP için bir zorunluluk olduğunun ifade edilmesi gerekir. CHP, her zaman yukarıdan aşağıya, merkezden teşkilata doğru yön çizmiş bir parti olagelmıştır. Dokuzuncu Kurultayın görüşmeleri de durumun bu şekilde devam ettiğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Eski iktidar partisi, parti içinde herkesin eşit haklara sahip olunduğu fikrini yerleştirmek zorundadır. Milletvekili adaylarının teşkilat tarafından belirlenmesi, parti içinde fikirlerin başka yönlerle gitmesine sebep olabilir. Bu şartlarda, görünmez etkilerin parti içinde yer etmesine uygun zemin bulabilir. Şekil olarak isabetli görünen bu karar, gerçekte, partinin yerine getirmesi gereken rolünü güçleştirici bir etkiye sahip olabilir. İleri bir inkılapçılık hamlesi olduğu belirtilen bu kararın, fayda ve zararlarına dikkat çekilmek istenmiştir. Ama bir önlem olarak bu kararın, halk üzerinde olumlu bir etki bırakabileceği de yadsınamaz. ⁴⁸¹ Kurultayda milletvekillerinin yüzde yüzünün teşkilat tarafından seçilmesi durumu, elle tutulur gözle görülür tek karar ⁴⁸² olmuştur diyebiliriz.

Türk milletinin duygusuna ve anlayışına karşı, gerçeklere karşı bağırarak ve iftiralarla başka bir şeye önem vermemek bir başarı unsuru olabilseydi eğer CHP’nin hala iktidarda olması gerekirdi. Çünkü; hem dünkü hem de bugünkü yöntemleri budur. Onlar geçmiş yadsımadan bugüne, bugünün gereklerine ve gerçeklerine uymayacaklarını göstermişlerdir. Onlar, başta kaldıkça değişmeyen, sadece kamufle edilmiş olan sakat görüşleri ile demokratik muhalefet gereklerini yerine getirmemeye

⁴⁸⁰ Kemal Göksel, “Atatürk’ün Prensipleri”, **Bugün**, 01 Aralık 1951, s. 1, 3.

⁴⁸¹ Selim Ragıp Emeç, “Partiler ve Mebus Adaylıkları...”, **Son Posta**, 05 Aralık 1951, s. 7.

⁴⁸² Cihad Baban, “Kurultay, CHP’ye Hiçbir Şey Getirmedi”, **Son Saat**, 04 Aralık 1951, s. 1.

devam edeceklerdir. CHP, Türk demokrasisinde muhalefeti layıkıyla yerine getirmek istiyorsa, prensipleriyle ve liderleriyle yeni bir parti olmak zorundadır. Fakat, kurultayda, partiyi yeni bir idareye ulaştıracak güçten eser görülemediği de açıktır.⁴⁸³

CHP'nin halkın gözünde düzeldiğine dair iyi bir etki yaratabilmesi için, her şeyden önce bunun ispatını göstermesi gerekir. Bunu görmek için bir hayli zaman beklenilmesi gerekeceği anlaşılmaktadır.⁴⁸⁴ CHP Dokuzuncu Kurultayı, güçlenmiş ve yenileşmiş olarak değil, aynı ölçüde zayıf ve eskiliğini korumuş olarak halkın huzuruna çıkmıştır.⁴⁸⁵ Ayrıca kurultay, CHP'nin siyasi görünüşünde hiçbir şeyin değişmediğini ve bilinen yol üzerinde devam edileceğini göstermiştir.⁴⁸⁶

3.6.3. İnönü'nün Genel Başkanlığı Üzerine Yapılan Yorumlar

Demokrasi rejiminin yerleşmesi için, muhalefet partisinin güçlü bir şekilde yaşaması, hayati öneme sahiptir.⁴⁸⁷ Türk demokrasisinin ihtiyaç duyduğu istikrara ve açıklığa kavuşturulması konusunda, iktidar partisi kadar muhalefet partisine de görev ve sorumluluklar düşmektedir. Türk milleti, geçmişte çeşitli şekillerde beliren ihmallerin acısını yaşamıştır. Bu yüzden de, iktidar makamında partilerin nöbetleşerek yer almasını istediği halde, CHP'nin başında İnönü bulunduğu sürece, CHP'yi "iktidardan uzak tutmayı asgari bir basiret ve itiyat vazifesi saymakta"⁴⁸⁸ devam edecektir.

CHP'nin başında olanlara göre; "dünün diktatörü bugünün demokrasi aşığıdır." İnsanın, çeşitli parçaları takılıp ayarlanabilen bir makine olmadığının unutulduğu görülüyor. Türk milletinin en doğal haklarının ve hürriyetlerinin bir kez daha elinden alınmayacağı güvencesini vermekle sorumlu olan bir muhalefet partisi "şefimin karakteri değişmiştir" diyerek alışkanlıklarından vazgeçmeye gücü yetmeyen bir şefle idare edilemez.⁴⁸⁹

İsmet İnönü'nün Genel Başkanlık makamından ayrılması durumunda CHP'nin dağılacağına dair bazı düşünceler ortaya atılmaktadır. Bu duruma örnek

⁴⁸³ Behzat Bilgin, **a.g.m.**, **Yeni Asır**, 01 Aralık 1951, s. 3.

⁴⁸⁴ Selim Ragıp Emeç, **a.g.m.**, **Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 7.

⁴⁸⁵ Şevket Bilgin, **a.g.m.**, **Yeni Asır**, 04 Aralık 1951, s. 3.

⁴⁸⁶ Ali Naci Karacan, **a.g.m.**, **Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

⁴⁸⁷ Cihad Baban, **a.g.m.**, **Son Saat**, 04 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁸⁸ Şevket Bilgin, **a.g.m.**, **Yeni Asır**, 04 Aralık 1951, s. 3.

⁴⁸⁹ **a.g.m.**, **Yeni Asır**, 04 Aralık 1951, s. 3.

olarak; İsmet İnönü, CHP içinde prestij sahibi olmakla birlikte, Türkiye’de aynı saygı derecesine sahip değildir; edinmiş olduğu saygıyı da boşa harcamaktadır. Hemen arkasında yer alan liderler ise, İnönü’nün sağlığında aradaki mesafeyi kapatamayacakları için, İnönü’ye bir emri hak vaki olduğu zaman, CHP lidersiz kalmak ve parçalara ayrılmak tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır ⁴⁹⁰ sözleri verilebilir.

İsmet İnönü’nün Genel Başkanlık makamını işgal ettiği sürece CHP’de herhangi bir gelişme kaydedilemeyeceğini savunan görüş sahiplerinin önerisine göre; İnönü’nün, CHP ile olan manevi bağlarını korumak şartıyla, partinin fiili başkanlığından ayrılması ve görevin daha genç olanlara bırakılması gerekmektedir. Bu sayede CHP’nde, yepyeni bir idareci kadrosu oluşturulabilir. İnönü, Genel Başkanlık makamından ayrılmadıkça, bu tarz bir kadronun doğması ve partinin değişmesi mümkün görülmemektedir. CHP gemisinde pusula mevcut olmadığı için – program konusu ele alınmadığı için – kaptana yani İnönü’ye sarılmış beklemektedirler. Oysa ki, aralarından dümene geçecek bir kişi yarın kaptan olabilir. Fakat böyle bir nöbet değişimi yapılmıyor. Pusulasız gemide kaptan onları nereye götürürse oraya gidiyorlar.

⁴⁹¹

⁴⁹⁰ Cihad Baban, **a.g.m.**, **Son Saat**, 04 Aralık 1951, s. 2.

⁴⁹¹ **a.g.m.**, **Son Saat**, 04 Aralık 1951, s. 2.

SONUÇ

17 Kasım 1947 tarihinde toplanmış ve on yedi gün çalışmalarına devam etmiş olan Yedinci Genel Kurultay, Cumhuriyet Halk Partisi adına önemli kararlara imza atmıştır.

Kurultayda alınan önemli kararlara örnek olarak; Genel Başkanlık Divanı'nın kaldırılarak yerine kurultay üyeleri tarafından oluşturulan kırk üyeli Parti Divanı'nın kurulması verilebilir. Diğer bir örnek de; on iki kişiden oluşan Genel İdare Kurulu'nun Parti Divanı üyeleri arasından seçilmesi uygulamasına geçilmiş olması gösterilebilir. Bu kararlardan en önemlisi olarak; Cumhurbaşkanlığı ile CHP Genel Başkanlığı'nın aynı kişide birleşmesi uygulamasına yeni bir şekil verilerek, parti Genel Başkanı Cumhurbaşkanı görevinde bulunduğu süre boyunca, Başkan olarak tüm yetkileri kurultay tarafından seçilen, Genel Başkan Vekili'ne devretmesi hükmünün tüzüğe konulmuş olması verilebilir. Böylelikle Genel Başkan Vekilliği, CHP içinde önemli bir konuma getirilmiş oluyordu.

Kurultayda ayrıca, uzun süre uygulanmış olan merkezden atama sisteminden vazgeçilerek, parti örgütlerinin seçimle iş başına gelmesi ilkesi benimsenmiştir. Partinin milletvekili adaylarının %70'nin yerel teşkilat tarafından belirlenmesi ilkesi getirildi. Partiye üye olma yaşı yirmi ikiden on sekize indirilmiştir. Devletçilik prensibi yeniden tanımlanarak, özel teşebbüse önem veren bir anlayış geliştirilmiştir. Kurultayda yapılan Genel Başkanlık seçimlerinde Recep Peker yirmi beş oy almıştır. Böylelikle, İsmet İnönü'nün Genel Başkanlığa seçilmesinde ilk kez oy birliği sağlanamamış oldu. Genel Başkan Vekilliği'ne Hilmi Uran; Genel Sekreterliğe de Tevfik Fikret Sılay seçilmiştir.

Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'ın okumuş olduğu Genel İdare Kurulu raporunun, kurultay üyeleri tarafından eleştiriye tabi tutulmuş olması, CHP'nin demokrasinin gereklerini yerine getirmeye başladığına işaret eden önemli bir unsur olmaktadır.

Kurultayda olumsuz yönde bazı gelişmeler de yaşanmıştır. Parti içi hesaplaşmalar ve özellikle Recep Peker ile İsmet İnönü'nün arasında yaşanan anlaşmazlıklar bu duruma örnek olarak gösterilebilecek unsurları meydana getirmektedir.

29 Haziran 1950 tarihinde yapılmış olan Sekizinci Genel Kurultaya; 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinin hemen ardından toplanılmış olması bakımından ayrı bir önem gösterilmekte idi. Sekizinci Genel Kurultaya damgasını vuran olayların başında 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde alınan ağır yenilgi gelmektedir. Sekizinci Genel Kurultayı'nda daha çok CHP'nin seçim yenilgisinin sebepleri üzerinde durulduğu ve çözüm yolları aranmaya çalışıldığı görülmektedir. Yedinci Genel Kurultayda alınan karara göre, kırk kişiden meydana getirilen Parti Divanı kurulmuş idi. Fakat Sekizinci Genel Kurultayda, bu karar değiştirilerek kırk kişilik Parti Divanı üye sayısının otuza indirilmesi ilkesi benimsenmiştir. Yedinci Genel Kurultay kararı ile ayrı bir öneme sahip olan Genel Başkan Vekilliği kurumunun, Sekizinci Genel Kurultayı'nda kaldırılmasına karar verilmiştir. Genel Başkan Vekilliği'nin kaldırılması düşüncesinin onaylanmış olması, kurultaya katılan delege ve milletvekillerinin de bu görüşü savunduklarını göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Genel Başkan Vekilliği'nin de kaldırılması ile Genel Sekreterlik kurumu, böylelikle partinin en önemli ikinci kurumu haline getirilmektedir. Ayrıca, Genel Sekreterin kurultayın tüm üyeleri tarafından seçilmesi esası da getirilmiştir.

Yapılan seçimlerde İsmet İnönü, 488 oyun 487'sini alarak, parti Genel Başkanlığı'na tekrar oy birliği ile seçilmiş olmaktadır. Genel Sekreterliğe ise, partinin genç ve aydın kesimini temsil eden Kasım Gülek seçilmiştir. Kasım Gülek'in Genel Sekreterliğe getirilmiş olması, CHP'ye daha genç ve daha dinamik bir yön verileceğine dair yorumların yapılmasına yol açmıştır.

Sekizinci Genel Kurultaya olumsuz yönde etki eden olayların başında; Muzaffer Kayalibay'ın ölümü olayında ilgisi bulunan kişinin, İsmet İnönü'nün oğlu Ömer İnönü olduğuna dair Meclis kürsüsünden yapılan iddia gelmektedir. Ömer İnönü'nün, Muzaffer Kayalibay'ın ölümü dolayısıyla sanık olarak mahkemeye çıkması, durumun hem TBMM'ye hem de Sekizinci Genel Kurultaya olumsuz yansımalarına sebep olmuştur.

26 Kasım 1951 tarihinde toplanan Dokuzuncu Genel Kurultayın almış olduğu önemli kararlar bulunmaktadır. Alınan kararların başında; parti tüzüğüne “Atatürk’ün Cumhuriyet Halk Partisi’nin Ebedi Başkanı” olduğuna dair bir maddenin eklenmiş olması gelmektedir. Yedinci Genel Kurultayda kırk kişi olarak kurulan ve Sekizinci Genel Kurultayda üye sayıları kırktan otuza indirilen Parti Divanı, “Parti Meclisi” şekline dönüştürülmüştür. Kurultayda ayrıca; CHP bünyesinde Gençlik ve Kadın Kolları kurulması ilkesi benimsenmiştir. Kurultayda yapılan seçimler sonucu Genel Başkanlığa, İsmet İnönü; Genel Sekreterliğe de Kasım Gülek tekrar seçilmişlerdir.

Sekizinci Genel Kurultayın toplanma zamanında gündeme getirilen Muzaffer Kayalıbay’ın ölümü dolayısıyla Ömer İnönü’nün sanık olarak bulunması durumunun olumsuz etkileri devam etmiştir. Dokuzuncu Genel Kurultayın öncesinde, mahkeme heyeti tarafından Ömer İnönü’nün suçsuz bulunması ile beraat kararı çıkmış ve İnönü ailesinin üzerindeki kara bulutlarda dağılmış oldu.

Yapılan kurultaylarda, daha çok CHP’nin genel görünüşü, yeniden yapılanması ve siyasi alanda varlığını göstermesi vs. hususlarda kararlar verilmiş gibi görülmektedir. Fakat, aslında alınan kararların çoğu, Türkiye’nin siyasi ve sosyal gündeminin oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Yirmi yedi yıllık tek parti yönetiminin sona ermesi ile iktidardan muhalefete geçilmesinin ve çok partili siyasi hayata geçişin; Türk halkının, demokrasiye olan inancının bir göstergesi olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Tüm bu gelişmelerin, Türkiye’nin siyasi ve sosyal gündemini oluşturduğunu ifade edebiliriz.

KAYNAKLAR

- BABAN, Cihad, “Açıklığın Faydası Samimi Dertleşme”, **Tasvir**, 21 Kasım 1947, s. 5.
- _____, “CHP Kurultayı Açılırken: I”, **Son Saat**, 23 Kasım 1951, s. 1
- _____, “CHP Kurultayı Açılırken: II”, **Son Saat**, 24 Kasım 1951, s. 1, 2.
- _____, “CHP Kurultayı’nın Hatıra Getirdikleri”, **Son Saat**, 03 Aralık 1951, s. 2.
- _____, “En Kestirme Yol”, **Zafer**, 23 Haziran 1950, s. 6.
- _____, “Halk Partisi İçin En Basiretli Yol”, **Tasvir**, 14 Aralık 1947, s. 5.
- _____, “Halk Partisi Kongresi Karşısında İsmet İnönü”, **Son Saat**, 5 Kasım 1951, s. 1, 2.
- _____, “Hodri Meydan...Buyursunlar”, **Son Saat**, 04 Temmuz 1950, s. 1.
- _____, “İnönü’ye Açık Mektup!”, **Tasvir**, 23 Kasım 1947, s. 1.
- _____, “Kurultay Üyeleriyle Bir Konuşma”, **Tasvir**, 18 Kasım 1947, s. 1.
- _____, “Kurultay, CHP’ye Hiçbir Şey Getirmedi”, **Son Saat**, 04 Aralık 1951, s. 1.
- _____, “Kurultaya Muvaffakiyet Diliyoruz”, **Tasvir**, 17 Kasım 1947, s. 1.
- _____, “Memleketi Bir İç Buhrana Sürüklemeye Hakkımız Yoktur”, **Tasvir**, 13 Kasım 1947, s. 5.
- _____, “Pekeristler Elllerine Partiyi Alamazlar”, **Tasvir**, 20 Kasım 1947, s. 5.
- _____, “Recep Peker Hakkında Nihat Erim’in İfşaatı”, **Tasvir**, 05 Aralık 1947, s. 5.
- BİLDİK, Cemalettin, “Kurultaydan Notlar”, **Akşam**, 01 Aralık 1951, s. 3.
- BİLGİN, Behzat, “Halktan Daima Uzak Kalan Muhalefet...”, **Yeni Asır**, 01 Aralık 1951, s. 1, 3.
- BİLGİN, Şevket, “Milletin Asgari Basiret ve İtiyat Vazifesi”, **Yeni Asır**, 04 Aralık 1951, s. 3.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal, “Halkevi, Halkın Evi Olmalı!”, **Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 3.

ÇETİNER, Yılmaz, “Muzaffer Kayalıbay’ın Ölümü Hadisesi”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 4.

DÜLGER, Bahadır, “Başkanlık Meselesi”, **Son Saat**, 21 Kasım 1947, s. 7.

_____, “Gizlilik Meselesi”, **Son Saat**, 20 Kasım 1947, s. 7.

_____, “Halk Partisi Hangi Sınıfa Dayanabilir?”, **Son Saat**, 16 Kasım 1947, s. 1.

_____, “Halk Partisi’ni Muhalif Matbuat Kurtarmıştır”, **Son Saat**, 23 Kasım 1947, s. 1.

_____, “İleri Fikirlerle Homurdanan Kurultay”, **Son Saat**, 25 Kasım 1947, s. 1, 7.

EMEÇ, Selim Ragıp, “CHP Kurultayı...”, **Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 1.

_____, “Hadiselerin Mantığı”, **Son Posta**, 03 Temmuz 1950, s. 7.

_____, “Partiler ve Mebus Adaylıkları...”, **Son Posta**, 05 Aralık 1951, s. 7.

ERER, Rükneddin, “CHP’nin Büyük Kurultayı”, **Son Saat**, 04 Temmuz 1950, s. 2.

ERİM, Nihat, “Başkan İnönü’nün Nutku -I-”, **Ulus**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

_____, “Bay Peker ve Meselesi II”, **Ulus**, 05 Aralık 1947, s. 2.

_____, “Bay Peker ve Meselesi III”, **Ulus**, 06 Aralık 1947, s. 2, 5.

_____, “Bay Peker ve Meselesi IV”, **Ulus**, 07 Aralık 1947, s. 2.

_____, “Bay Peker ve Meselesi”, **Ulus**, 04 Aralık 1947, s. 2.

_____, “CHP’ni Sevmeyenler ve Hakikat”, **Ulus**, 24 Haziran 1950, s. 3.

_____, “Demokraside Başarının Baş Şartı”, **Ulus**, 19 Kasım 1947, s. 2.

_____, “Partimiz ve Kurultayımız”, **Ulus**, 29 Haziran 1950, s. 3.

_____, “Tüzük Komisyonunda”, **Ulus**, 24 Kasım 1947, s. 2.

ERİŞİRGİL, Emin, “Kurultay Yeni Ne Fikirler Getirdi?”, **Ulus**, 07 Aralık 1947, s. 2.

ESEN, Mekki Sait, “Bugün İdare Kurulu Seçilecek”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1951, s. 5.

_____, “CHP Kurultayı Bugün Çalışmalarına Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1951, s. 5.

_____, “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarını Bitirdi”, **Cumhuriyet**, 04 Temmuz 1950, s. 1.

_____, “CHP Kurultayında Dün Yapılan Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 29 Kasım 1951, s. 5.

_____, “CHP Tüzüğünde Yapılacak Değişiklik”, **Cumhuriyet**, 16 Kasım 1951, s. 5.

_____, “CHP’de Beliren Yeni Temayüller”, **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1950, s. 3.

_____, “CHP’nin Sekizinci Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Cumhuriyet**, 30 Haziran 1950, s. 4.

_____, “CHP’nin Yeni Programı Kurultayda”, **Cumhuriyet**, 02 Aralık 1947, 1, 3.

_____, “Kurultayda Dün Parti Meseleleri Görüşüldü” **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

_____, “Peker Meselesi Gittikçe Ciddi Mahiyet Alıyor”, **Cumhuriyet**, 06 Aralık 1947, s. 1.

FELEK, Burhan, “CHP’nin Zayıf Tarafı”, **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1947, s. 3.

_____, “Devr-i Sabık”, **Cumhuriyet**, 06 Haziran 1950, s. 3.

_____, “Kurultaydan Sonra”, **Cumhuriyet**, 06 Aralık 1947, s. 3.

_____, “Partiler ve Devlet Reisi”, **Cumhuriyet**, 09 Aralık 1947, s. 3.

FENİK, Mümtaz Faik, “CHP Kurultayı Toplanırken”, **Zafer**, 28 Haziran 1950, s. 1, 6.

_____, “CHP’nin İçinde Bulunduğu Çıkmazlar”, **Zafer**, 25 Haziran 1950, s. 1.

- _____, “CHP’ye Dostça Bir Tavsiye!”, **Zafer**, 23 Haziran 1950, s. 6.
- _____, “Hala Şef Sistemindeler!”, **Zafer**, 02 Temmuz 1950, s. 1, 8.
- _____, “Halk Partisinde Islahat İsteyenler”, **Zafer**, 29 Haziran 1950, s. 1.
- _____, “İki Nutuk Arasındaki Tezat”, **Zafer**, 06 Temmuz 1950, s. 8.
- _____, “İktidara Yapılan Hücumlar”, **Zafer**, 05 Temmuz 1950, s. 8.
- _____, “Komplo Efsanesi Vehimden İbarettir”, **Zafer**, 30 Haziran 1950, s. 6.
- _____, “Tezatlara Dolu Perişan Nutuk!”, **Son Saat**, 05 Temmuz 1950, s. 2.
- _____, “Tezatlara Dolu Perişan Nutuk!”, **Zafer**, 03 Temmuz 1950, s. 1.
- GENÇOSMAN, Kemal Zeki, “Kurultaydan Beklediğimiz”, **Ulus**, 29 Haziran 1950, s. 3.
- GÖKSEL, Kemal, “Atatürk’ün Prensipleri”, **Bugün**, 01 Aralık 1951, s. 1, 3.
- IRMAK, Sadi, “Kurultay Düşünceleri VI”, **Ulus**, 25 Kasım 1947, s. 2.
- _____, “Parti Organları”, **Ulus**, 17 Kasım 1947, s. 2.
- KARACAN, Ali Naci, “Eski Hamam, Eski Tas!”, **Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.
- _____, “Halk Partisini Diriltmek İstiyorlarsa -2-”, **Milliyet**, 26 Haziran 1950, s. 5.
- _____, “İnönü Halk Partisi Başından Çekilmeli”, **Milliyet**, 29 Mayıs 1950, s. 5.
- _____, “Mühim Olan Hükümetler Değil, Siyasi Partilerdir”, **Milliyet**, 27 Mayıs 1950, s. 5.
- _____, “Oturdular, Konuştular, Dağıldılar!”, **Milliyet**, 04 Temmuz 1950, s. 5.
- KARAKUŞ, Emin, “Bugün Ankara’da Açılacak Olan CHP Kurultayına 1033 Delege İştirak Edecek”, **Hürriyet**, 26 Kasım 1951, s. 5.
- _____, “CHP Kongresi İçin Hazırlık Başladı”, **Hürriyet**, 23 Haziran 1950, s. 1, 4.
- _____, “CHP Kurultayında İdareyi Ele Almak İçin Üç Grup Çarpışıyor”, **Hürriyet**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

_____, “Kurultay İntibaları”, **Hürriyet**, 30 Kasım 1951, s. 5.

KÖPRÜLÜ, Fuat, “CHP ve Bugünkü Demokrasi”, **Son Saat**, 22 Kasım 1947, s. 1.

MEHMEDALİOĞLU, “CHP Bugünkü Şekli ile Muhalefet Yapabilir mi?”, **Son Saat**, 29 Haziran 1950, s. 5.

_____, “Halk Partisi Kurultayı”, **Son Saat**, 28 Haziran 1950, s. 2.

MENTEŞEOĞLU, Feridun Osman, “Afili Demokrasi Olmaz”, **Ulus**, 06 Temmuz 1950, s. 2.

NADİ, Doğan, “Dünkü Kurultaydan İntibalar”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

_____, “Kongre Toplanıyor”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1951, s. 1.

_____, “Kurultay Kapanırken...”, **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.

_____, “Kurultaydan İntibalar”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1951, s. 1.

NADİ, Nadir, “Bir Kalıba Girmek”, **Cumhuriyet**, 20 Kasım 1947, s. 3.

_____, “CHP”, **Cumhuriyet**, 28 Haziran 1950, s. 3.

_____, “Oportünizmle Mücadele”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Parti ve Memleket İçin En Büyük Tehlike”, **Cumhuriyet**, 18 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Peker’in Suçu”, **Cumhuriyet**, 07 Aralık 1947, s. 1.

_____, “Tasfiye”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1950, s. 1.

_____, “Yeni Tüzük”, **Cumhuriyet**, 02 Aralık 1947, s. 1.

NUREDDİN, Vala, “CHP Kurultayında Beliren Cereyanlar”, **Akşam**, 17 Kasım 1947, s. 1.

PAYZIN, Nizam, “CHP Kurultayı’nın İkinci Gününde Bir İhraç Kararı Yüzünden Şiddetli Münakaşalar Oldu”, **Hürriyet**, 28 Kasım 1951, s. 5.

_____, “CHP Kurultayında Umumi İdare Heyeti’nin Faaliyeti Tenkit Edildi”, **Hürriyet**, 29 Kasım 1951, s. 5.

SADAK, Necmettin, “CHP Ne Yapacak?”, **Akşam**, 22 Haziran 1950, s. 1. ;

_____, “Eski İşime Başlarken”, **Akşam**, 22 Mayıs 1950, s. 1.

_____, “Hükümete Alışmak Muhalefete Alışmak”, **Akşam**, 01 Temmuz 1950, s. 2.

_____, “İktibaslar: CHP Ne Yapacak?”, **Ulus**, 23 Haziran 1950, s. 3.

_____, “Parti Kurultayının Uyandırdığı Düşünceler”, **Akşam**, 02 Aralık 1951, s. 2.

SAVCI, Sadun, “Gece Kondu Mu Bu?”, **Vatan**, 23 Kasım 1947, s. 2.

SİMAVİ, Sedat, “CHP Kongresi”, **Hürriyet**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

ŞEFİK, Eşref, “Toparlanabilecekler mi?”, **Son Saat**, 30 Haziran 1950, s. 1.

TEKELİ, Esat, “CHP Programı Etrafında”, **Ulus**, 24 Kasım 1947, s. 2.

TİRİTOĞLU, Alaeddin, “Meseleler: CHP ve Köylü”, **Ulus**, 25 Kasım 1947, s. 2.

US, Asım, “CHP Kurultayı Toplanırken”, **Vakit**, 17 Kasım 1947, s. 1.

_____, “CHP’nin Hayatında Dönüm Noktası”, **Vakit**, 20 Kasım 1947, s. 1.

_____, “Demokrasi Sahasında Yeni İstikametimiz”, **Vakit**, 18 Kasım 1947, s. 2.

_____, “Dokuzuncu Kurultay Açılırken”, **Vakit**, 27 Kasım 1951, s. 1.

_____, “Gelecek Kurultay İçin Hazırlık”, **Vakit**, 28 Mayıs 1950, s. 1.

_____, “Halk Partisi Kurultayı İçin Hazırlıklar”, **Vakit**, 18 Haziran 1950, s. 1.

_____, “Halk Partisi Kurultayına Hazırlık”, **Vakit**, 20 Kasım 1951, s. 1.

_____, “Halkevlerinin Tek Bir Tesis Haline Getirilmesi Meselesi”, **Vakit**, 19 Haziran 1950, s. 1.

_____, “Halkın Hükümetten ve İdareden Beklediği Nedir?”, **Vakit**, 22 Kasım 1947, s. 1.

_____, “Kurultayda İsmet İnönü”, **Vakit**, 07 Temmuz 1950, s. 1.

_____, “Sınıf Menfaatleri mi, Milli Menfaat mi?”, **Vakit**, 03 Aralık 1947, s. 2.

YALMAN, Ahmet Emin, “CHP Hangi Yolda”, **Vatan**, 24 Kasım 1951, s. 5.

_____, “CHP Kongresi’nden İlk İntibalar”, **Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 5.

_____, “CHP Kurultayının Belirttiği İstidatlar”, **Vatan**, 02 Temmuz 1950, s.

3.

_____, “Dahili İşlerimizin Ağırlık Merkezi CHP Kongresindedir”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s.3.

_____, “Eser ve Şahıs”, **Vatan**, 19 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Herkese Şeref Payı”, **Vatan**, 01 Aralık 1951, s. 5.

_____, “İki Esaslı Tehlike”, **Vatan**, 22 Kasım 1947, s. 3.

_____, “İsmet İnönü’nün Rolü”, **Vatan**, 13 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Mukaddes Ateş Uğruna”, **Vatan**, 15 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Parti Münasebetlerine Tenkitli Bir Bakış”, **Vatan**, 07 Temmuz 1950, s. 3.

_____, “Riyanın Hakkından Gelelim”, **Vatan**, 07 Aralık 1947, s. 3.

_____, “Sihirbaz Değneği”, **Vatan**, 26 Kasım 1951, s. 1.

_____, “Şefliğin Tasfiyesi”, **Vatan**, 02 Aralık 1951, s. 1.

_____, “Tarih Bize Bakıyor”, **Vatan**, 28 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Yapı İlerliyor”, **Vatan**, 29 Kasım 1951, s. 1.

_____, “Yedinci Kurultaydan İntibalar”, **Vatan**, 18 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Yeni Bir Halk Partisine Doğru”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 3.

_____, “Yeni Gidişin Çaresiz İcapları”, **Vatan**, 21 Kasım 1947, s. 3.

_____, “Yeniden Diriliş”, **Vatan**, 30 Kasım 1951, s. 1.

ZAMANGİL, Cahit, “VIII. CHP Kurultayı”, **Ulus**, 08 Temmuz 1950, s. 2.

YAZAR İSMİ OLMAYAN KAYNAKLAR

GAZETELER

- “Adalet Cihazı Yeniden Tahkikata El Koydu”, **Son Posta**, 30 Haziran 1950, s. 7.
- “Ankara’da Siyasi Mücadele Başladı”, **Son Saat**, 16 Kasım 1947, s. 1.
- “Ankara’dan İntibalar”, **Vatan**, 28 Kasım 1947, s. 3.
- “Başkan Kim Olacak?”, **Vakit**, 19 Kasım 1947, s. 2.
- “Bu Sabah Saat 10’da Ankara’da Toplanan CHP Kurultayı’nda Gülek-Günaltay Mücadelesi”, **Son Saat**, 26 Kasım 1951, s. 2.
- “Bugün H.P. Divanı Toplanıyor”, **Hürriyet**, 26 Ekim 1951, s. 1.
- “CHP Bir Köylü Partisi Haline Gelecek”, **Son Saat**, 25 Haziran 1950, s. 1, 2.
- “CHP Büyük Kurultayı Bugün Sona Eriyor”, **Ulus**, 03 Temmuz 1950, s. 5.
- “CHP Büyük Kurultayı Devam Ediyor”, **Ulus**, 19 Kasım 1947, s. 5.
- “CHP Büyük Kurultayı Dün Seçim Yaptı”, **Bugün**, 04 Aralık 1947, s. 2, 3.
- “CHP Büyük Kurultayı Heyecanla Devam Ediyor”, **Ulus**, 02 Temmuz 1950, s. 5.
- “CHP Büyük Kurultayı Perşembe Günü Ankara Halkevinde Toplanıyor”, **Hürriyet**, 27 Haziran 1950, s. 3.
- “CHP Büyük Kurultayı Toplandı”, **Ulus**, 18 Kasım 1947, s. 2.
- “CHP Büyük Kurultayı Yarın Toplanıyor”, **Son Posta**, 16 Kasım 1947, s. 6.
- “CHP Divanı Dün İlk Toplantısını Yaptı”, **Vatan**, 05 Temmuz 1950, s. 1.
- “CHP Divanı Toplandı”, **Akşam**, 26 Ekim 1951, s. 2.
- “CHP Divanı Toplandı”, **Milliyet**, 28 Ekim 1951, s. 1, 7.
- “CHP Divanı Toplantısı”, **Yeni Sabah**, 25 Haziran 1950, s. 7.
- “CHP Divanı ve İdare Kurulu Üyelikleri”, **Bugün**, 05 Aralık 1947, s. 3.
- “CHP Divanına Seçilenler”, **Yeni Sabah**, 05 Temmuz 1950, s. 5.
- “CHP Divanının Aldığı Kararlar”, **Ulus**, 28 Mayıs 1950, s. 4.

- “CHP Genel Başkanı, Sekizinci Kurultay Sona Ererken Delelegelere Hitaben Bir Nutuk Söyledi”, **Bugün**, 05 Temmuz 1950, s. 1, 2.
- “CHP Genel Başkanlığı’na İnönü Seçildi. Parti Tüzüğünde Yapılan Değişiklik”, **Vakit**, 01 Aralık 1951, s. 2.
- “CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran’ın Nutku”, **Tasvir**, 21 Kasım 1947, s. 3.
- “CHP Genel Sekreterliğinin Tebliği”, **Yeni Sabah**, 28 Mayıs 1950, s. 7.
- “CHP Grubuna Faik Ahmet Barutçu Hakim!”, **Son Saat**, 12 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP İçinden Bir Yeni Parti”, **Yeni Sabah**, 07 Haziran 1950, s. 5.
- “CHP Kendi Kendini Tenkit Ediyor”, **Son Posta**, 29 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP Kongresi Hazırlığı”, **Hürriyet**, 12 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kongresine Sunulacak Dilekler”, **Akşam**, 20 Kasım 1951, s. 1, 2.
- “CHP Kurultay Mücadeleleri Şimdiden Başladı”, **Son Posta**, 11 Kasım 1947, s. 3.
- “CHP Kurultay Müzakereleri Dün Sona Erdi”, **Vatan**, 04 Aralık 1947, s. 4.
- “CHP Kurultayı 26 Kasım’da Toplanıyor”, **Vatan**, 12 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kurultayı Bu Sabah Toplantılarına Başladı”, **Akşam**, 26 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP Kurultayı Bugün Kapanıyor”, **Son Saat**, 03 Kasım 1947, s. 1, 5.
- “CHP Kurultayı Bugün Sona Eriyor”, **Bugün**, 02 Temmuz 1950, s. 1.
- “CHP Kurultayı Bugün Sona Eriyor”, **Bugün**, 02 Temmuz 1950, s. 2.
- “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Son Posta**, 26 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, **Vatan**, 26 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kurultayı Çalışmalarına Dün de Devam Etti”, **Milliyet**, 28 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP Kurultayı Çok Tartışmalı Olacak”, **Tasvir**, 14 Kasım 1947, s. 1.
- “CHP Kurultayı Dağıldı”, **Vakit**, 04 Temmuz 1950, s. 2.
- “CHP Kurultayı Daha Şimdiden Otelde Toplandı”, **Son Saat**, 24 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1951, s. 4.
- “CHP Kurultayı Dün Çalışmalarına Başladı”, **Son Posta**, 27 Kasım 1951, s. 7.

- “CHP Kurultayı Dün de Münakaşalı Geçti”, **Son Posta**, 03 Temmuz 1950, s. 7.
- “CHP Kurultayı Dün de Toplandı”, **Yeni Sabah**, 02 Temmuz 1950, s. 7.
- “CHP Kurultayı Dün de Toplandı”, **Zafer**, 02 Temmuz 1950, s. 8.
- “CHP Kurultayı Dün de Tüzük Tadilatını Görüştü”, **Bugün**, 30 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı Dün Gece Kapandı”, **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1951, s. 1, 5.
- “CHP Kurultayı Dün Gürültülü Geçti”, **Yeni Asır**, 28 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı Dün Hayli Tartışmalı Geçti”, **Bugün**, 29 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Hürriyet**, 04 Temmuz 1950, s. 4.
- “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Vakit**, 04 Temmuz 1950, s. 2.
- “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Yeni Sabah**, 04 Temmuz 1950, s. 5.
- “CHP Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Zafer**, 04 Temmuz 1950, s. 6.
- “CHP Kurultayı Dün Toplandı”, **Milliyet**, 27 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP Kurultayı Hazırlıkları Bitti”, **Akşam**, 25 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP Kurultayı Hazırlıkları Tamamlandı”, **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı İçin Hazırlıklar Başladı”, **Bugün**, 17 Haziran 1950, s. 1.
- “CHP Kurultayı İçin Yapılan Hazırlıklar”, **Bugün**, 04 Kasım 1951, s. 1, 2.
- “CHP Kurultayı İnönü’nün Nutku ile Açıldı”, **Son Posta**, 18 Kasım 1947, s. 7.
- “CHP Kurultayı Müfritlere Cephe Aldı”, **Vatan**, 28 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kurultayı Pazartesi Toplanıyor”, **Bugün**, 24 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı Sırf Kulis Faaliyeti”, **Son Saat**, 28 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP Kurultayı Toplanırken”, **Bugün**, 28 Haziran 1950, s. 2.
- “CHP Kurultayı Toplanıyor”, **Milliyet**, 29 Haziran 1950, s. 1.
- “CHP Kurultayı Yarın Toplanıyor”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.
- “CHP Kurultayı, İnönü’nün Nutku İle Dün Açıldı”, **Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kurultayı’nda Dünkü Görüşmeler”, **Vakit**, 30 Kasım 1951, s. 2.

- “CHP Kurultayı’nda Gülek, Raporu Tenkit Edenlere Cevap Verdi”, **Vakit**, 29 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı’nda Mehmet Aslıhan Adında Bir Delege Tarafından İnönü’ye Tebdil Hava Tavsiye Edildi”, **Son Saat**, 30 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP Kurultayı’ndan Klişe Enstantaneler: İnönü’nün Elini Öpmeden Kimse Kürsüden İnmiyor!”, **Son Saat**, 29 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP Kurultayı’nın Üçüncü Günü İdare Heyeti’nin Faaliyeti Şiddetli Tenkide Uğradı”, **Vatan**, 29 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayı’nın Dünkü Müzakereleri”, **Bugün**, 19 Kasım 1947, s. 2.
- “CHP Kurultayı”, **Zafer**, 30 Haziran 1950, s. 6.
- “CHP Kurultayı”, **Son Saat**, 01 Temmuz 1950, s. 2.
- “CHP Kurultayı”, **Vatan**, 02 Temmuz 1950, s. 6.
- “CHP Kurultayı”, **Bugün**, 06 Temmuz 1950, s. 3.
- “CHP Kurultayı”, **Vakit**, 24 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP Kurultayına Sunulan Tadil Tasarısı”, **Vakit**, 26 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP Kurultayında Bir Dakika Evvel Red Edilen Bir Dakika Sonra Kabul Edildi”, **Son Posta**, 30 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP Kurultayında Bir Delege CHP’nin Yanlış Teşhisten Öldüğünü Söyledi”, **Son Posta**, 02 Temmuz 1950, s. 7.
- “CHP Kurultayında Bugün Seçim Yapılacak”, **Akşam**, 03 Temmuz 1950, s. 2.
- “CHP Kurultayında Bugünkü Toplantı”, **Vakit**, 22 Kasım 1947, s. 1.
- “CHP Kurultayında Dün Alınan Kararlar”, **Cumhuriyet**, 02 Temmuz 1950, s. 3.
- “CHP Kurultayında Dün İdare Heyeti Şiddetle Tenkit Edildi”, **Milliyet**, 29 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP Kurultayında Dün Yeni Tüzük Görüşüldü”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kurultayında Dünkü Çalışmalar”, **Yeni Asır**, 30 Kasım 1951, s. 4.
- “CHP Kurultayında Dünkü Hararetli Tenkitler”, **Akşam**, 28 Kasım 1951, s. 4.

- “CHP Kurultayında Ekseriyet Zorlukla Temin Edildi”, **Son Posta**, 28 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP Kurultayında İlk Gün”, **Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kurultayında İnönü Başkan, Gülek Genel Sekreter Seçildi”, **Son Posta**, 01 Aralık 1951, s. 7.
- “CHP Kurultayında İnönü’nün Açış Nutku”, **Son Saat**, 17 Kasım 1947, s. 7.
- “CHP Kurultayında Kulis Faaliyeti”, **Son Posta**, 01 Temmuz 1950, s. 1, 7.
- “CHP Kurultayında Kulis Faaliyetleri”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 4.
- “CHP Kurultayında Mücadele Başladı”, **Tasvir**, 19 Kasım 1947, s. 1.
- “CHP Kurultayında Tüzük Müzakereleri Dün Başladı”, **Akşam**, 30 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP Kurultayında”, **Bugün**, 20 Kasım 1947, s. 3.
- “CHP Kurultayını Bekleyen Zor İşler”, **Yeni Sabah**, 10 Haziran 1950, s. 5.
- “CHP Kurultayını Meşgul Edecek Mesele”, **Bugün**, 15 Kasım 1947, s. 1.
- “CHP Kurultayının Birinci Günü”, **Bugün**, 18 Kasım 1947, s. 1 – 3.
- “CHP Kurultayının Bugün Sona Ermesi Muhtemel”, **Vatan**, 03 Aralık 1947, s. 4.
- “CHP Kurultayının Dünkü Kararı”, **Bugün**, 28 Kasım 1947, s. 1, 3.
- “CHP Kurultayının En Hararetli Günü”, **Tasvir**, 21 Kasım 1947, s. 4.
- “CHP Kurultayının İkinci Günü”, **Bugün**, 28 Kasım 1951, s. 1.
- “CHP Kurultayının Yaptığı İkinci Toplantı”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1947, s. 4.
- “CHP Kuvvetlerin Ayrılığını Kabul Etti”, **Vatan**, 03 Temmuz 1950, s. 4.
- “CHP Milletvekili Adaylarının Hepsini Teşkilat Seçecek”, **Akşam**, 01 Aralık 1951, s. 2.
- “CHP Programı İçin Komisyon Tasarısı”, **Tasvir**, 02 Aralık 1947, s. 1, 4.
- “CHP Sekizinci Büyük Kurultayı Dün Sabah Toplandı”, **Ulus**, 30 Haziran 1950, s. 5.
- “CHP Sekizinci Kurultayı Dün Ankara’da Toplandı”, **Bugün**, 30 Haziran 1950, s. 2.
- “CHP Sekizinci Kurultayı Dün Sabah Ankara’da Toplandı”, **Yeni Sabah**, 30 Haziran 1950, s. 5.
- “CHP Sekizinci Kurultayı Dün Sona Erdi”, **Bugün**, 04 Temmuz 1950, s. 1.

- “CHP Tüzük Tasarısı Kabul Edildi”, **Tasvir**, 01 Aralık 1947, s. 5.
- “CHP Tüzük Tasarısının Esasları”, **Vatan**, 25 Kasım 1951, s. 7.
- “CHP ve Gençlik Davası”, **Bugün**, 30 Kasım 1947, s. 3.
- “CHP Yedinci Büyük Kurultayında Seçim Sonucu”, **Ulus**, 04 Aralık 1947, s. 5.
- “CHP Yeni Programında Altı Umdeye Bağlı Kalıyor”, **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1951, s. 5.
- “CHP’de Çarpışan Cereyanlar”, **Vatan**, 01 Temmuz 1950, s. 3.
- “CHP’den Üç Parti Doğuyor”, **Son Posta**, 28 Haziran 1950, s. 6.
- “CHP’nin Dokuzuncu Kurultayı Dün Ankara’da Açıldı”, **Hürriyet**, 27 Kasım 1951, s. 1, 5.
- “CHP’nin Program Tasarısı”, **Vakit**, 25 Kasım 1951, s. 2.
- “CHP’nin Sekizinci Kurultayı İyi Bir Tesir Bıraktı”, **Bugün**, 05 Temmuz 1950, s. 3.
- “CHP’nin Takip Edeceği Yol”, **Bugün**, 28 Mayıs 1950, s. 1, 2.
- “CHP’nin Yeni Tüzüğü Kurultayda Kabul Edildi”, **Vakit**, 01 Aralık 1947, s. 1, 2.
- “Cumhurbaşkanının Mühim Nutku”, **Tasvir**, 18 Kasım 1947, s. 4.
- “Din Terbiyesi”, **Tasvir**, 26 Kasım 1947, s. 1.
- “Dün Bir Basın Toplantısı Yapan İnönü İç ve Dış Siyasete Dair Sorulan Sualleri Cevaplandırdı”, **Hürriyet**, 26 Ekim 1951, s. 5.
- “Dün CHP Kurultayı Toplandı”, **Son Saat**, 30 Haziran 1950, s. 1, 2.
- “Dünkü Kurultay Tahmin Hilafına Sakin Geçti”, **Cumhuriyet**, 28 Kasım 1947, s. 4.
- “Dünkü Toplantının Hülasası”, **Bugün**, 18 Kasım 1947, s. 1, 2.
- “Esrarlı Ölüm Hadisesi”, **Akşam**, 01 Temmuz 1950, s. 1, 2.
- “Genel Başkanın Nutku”, **Vakit**, 29 Haziran 1950, s. 2.
- “Günaltay CHP Genel Sekreterliği İstemiyor”, **Son Saat**, 27 Kasım 1951, s. 1.
- “H.P. Divanı Toplanıyor”, **Hürriyet**, 24 Ekim 1951, s. 5.
- “Hadisenin Tahkikatı Dün Yeniden Başladı”, **Yeni Sabah**, 01 Temmuz 1950, s. 5.

- “Hadisenin Tek Şahidi Olan Bekçi Mustafa Kıt ile Konuştuk”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.
- “Haldun Tandoğan Anlatıyor”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 5.
- “Halk Partisi Ciddi Bir Buhran İçinde”, **Son Saat**, 27 Haziran 1950, s. 2.
- “Halk Partisi Kurultayı Dün Gece Sona Erdi”, **Milliyet**, 01 Aralık 1951, s. 1.
- “Halk Partisi Kurultayı Dün Toplandı”, **Son Posta**, 30 Haziran 1950, s. 7.
- “Halk Partisi Kurultayı Dün Toplandı”, **Vakit**, 27 Kasım 1951, s. 5.
- “Halk Partisi Kurultayı Perşembe’ye Toplanıyor”, **Bugün**, 27 Haziran 1950, s. 1.
- “Halk Partisi Kurultayı, Dün İsmet İnönü’nün Nutkuyla Açıldı”, **Vatan**, 18 Kasım 1947, s. 4.
- “Halk Partisi Kurultayı”, **Vatan**, 22 Kasım 1947, s. 4.
- “Halk Partisi Kurultayında”, **Akşam**, 19 Kasım 1947, s. 2.
- “Halk Partisinin Müfritlerin Ağına Düşmesi Tehlikesi Karşısında”, **Vatan**, 28 Kasım 1947, s. 3.
- “Halkı ve Memuru İlgilendiren Türlü Dilekler”, **Bugün**, 03 Aralık 1947, s. 3.
- “Hilmi Uran’ın Seçim Sonundaki Beyanâtı”, **Bugün**, 04 Aralık 1947, s. 1, 2.
- “İnönü CHP Genel Başkanı Seçildi”, **Vakit**, 04 Aralık 1947, s. 2.
- “İnönü Demeç Verdi”, **Yeni Sabah**, 28 Haziran 1950, s. 1, 5.
- “İnönü Diyor ki: Memleket İçinde Teşkilatımız, Büyük Meclis İçinde Grubumuz Asil Milletimizin Yürekten Güvenine Layıktır”, **Ulus**, 04 Temmuz 1950, s. 1.
- “İnönü ile Recep Peker Arasındaki Anlaşmazlık”, **Akşam**, 04 Aralık 1947, s. 2.
- “İnönü Parti Başkanlığından Ayrılıyor”, **Vakit**, 18 Kasım 1947, s. 4.
- “İnönü Tekrar CHP Genel Başkanı Seçildi”, **Milliyet**, 04 Temmuz 1950, s. 5.
- “İnönü, Ailemiz Muazzam Bir İftira Karşındadır, Dedi”, **Vakit**, 29 Haziran 1950, s. 2.
- “İnönü, CHP Divanında Mühim Bir Konuşma Yaptı”, **Yeni Sabah**, 28 Mayıs 1950, s. 7.
- “İnönü, Dün Kurultayı Açış Nutkunu Söyledi”, **Bugün**, 30 Haziran 1950, s. 3.

- “İnönü’nün CHP’lilere Hitabı”, **Vakit**, 28 Mayıs 1950, s. 2.
- “İnönü’nün Dünkü Basın Toplantısı”, **Milliyet**, 26 Ekim 1951, s. 1, 7.
- “İnönü’nün Dünkü Nutku”, **Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 8.
- “İnönü’nün Dünkü Nutku”, **Cumhuriyet**, 18 Kasım 1947, s. 2.
- “İnönü’nün Kurultaya Hitabesi”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s. 3.
- “İnönü’nün Nutkunun Özü”, **Vatan**, 27 Kasım 1951, s. 6.
- “İnönü’nün Vereceği Bir Nutukla CHP Kurultayı Yarın Saat On’da Açılacak”,
Hürriyet, 25 Kasım 1951, s. 1, 5.
- “İsmet İnönü CHP’ne Düşen Vazifeleri Açıkladı”, **Ulus**, 28 Mayıs 1950, s. 4.
- “İsmet İnönü Diyor ki: Hadisede İnönü Ailesinin İştiraki Yoktur”, **Son Posta**, 28
Haziran 1950, s. 1, 7.
- “İsmet İnönü’nün Büyük Nutku”, **Akşam**, 17 Kasım 1947, s. 1, 2.
- “Kasım Gülek’in Dün Yaptığı Basın Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 07 Aralık 1951, s. 5.
- “Kasım Gülek’in Dünkü Beyanatı”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s. 1, 3.
- “Kayalıbay Ailesinin Eski Avukatı Diyor ki: Yeni Delil Bulunabilirse İade-i Muhakeme
Mümkün Olacak”, **Hürriyet**, 29 Haziran 1950, s. 4.
- “Kayalıbay Davası Neticelendi”, **Bugün**, 06 Temmuz 1951, s. 1, 3.
- “Kayalıbay Hadisesi Duruşması Talik Edildi”, **Bugün**, 11 Ocak 1951, s. 1, 3.
- “Kayalıbay Hadisesinin Duruşması”, **Bugün**, 09 Ocak 1951, s. 3.
- “Kayalıbay Hadisesinin Üçüncü Duruşması Yapıldı”, **Bugün**, 10 Ocak 1951, s. 1, 2.
- “Kayalıbay’ın Ölümünden Dolayı Savcılık Ömer İnönü’nün Cezalandırılmasını İstedi”,
Milliyet, 14 Temmuz 1950, s. 5.
- “Kayalıbay-Ömer İnönü Hadisesi”, **Milliyet**, 30 Haziran 1950, s. 5.
- “Kongre Kongre Derken... O Bitti. Netice Malum: İnönü Yerli Yerinde!”, **Son Saat**, 01
Aralık 1951, s. 2.

“Kurultay Arifesinde CHP’de Huzursuzluk ve Anlaşmazlık Artıyor”, **Son Posta**, 20 Haziran 1950, s. 7.

“Kurultay Bu Sabah da Toplandı”, **Vakit**, 02 Aralık 1947, s. 1, 2.

“Kurultay Bugün Dağılıyor”, **Vakit**, 03 Aralık 1947, s. 2.

“Kurultay Bugün Sona Eriyor”, **Akşam**, 03 Aralık 1947, s. 1.

“Kurultay Çalışmalara Başladı”, **Ulus**, 30 Haziran 1950, s. 5.

“Kurultay Encümenlerinin Hazırladığı Esaslar”, **Tasvir**, 24 Kasım 1947, s. 1, 5.

“Kurultay Komisyonları Dün Neler Görüştü?”, **Cumhuriyet**, 20 Kasım 1947, s. 1.

“Kurultay Komisyonlarında Maliye ve Milli Eğitim Bakanlarının İzahları”, **Tasvir**, 25 Kasım 1947, s. 5.

“Kurultay Komisyonlarının Kararları”, **Ulus**, 20 Kasım 1947, s. 1.

“Kurultay Umumi Heyeti Dün de Halkevinde Toplandı”, **Son Posta**, 28 Kasım 1947, s. 7.

“Kurultay ve Parti Genel Başkanlığı”, **Cumhuriyet**, 25 Kasım 1947, s. 3.

“Kurultay, Tüzüğü Kabul Etti”, **Akşam**, 01 Aralık 1947, s. 1, 2.

“Kurultay’ın Pazartesi Günü İşini Bitirmesi Bekleniyor”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1947, s. 4.

“Kurultaya Bir Teklif”, **Vakit**, 01 Temmuz 1950, s. 1.

“Kurultaya İştirak Edenlerin İttifakı ile İnönü, CHP Genel Başkanlığına Seçildi”, **Vatan**, 04 Temmuz 1950, s. 1.

“Kurultayda Ağır ve Acı Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1947, s. 1, 3.

“Kurultayda Baş Olmak İsteyenlerin Mücadelesi”, **Son Posta**, 30 Kasım 1951, s. 3.

“Kurultayda CHP Genel Başkanlığı Meselesi”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1947, s. 1.

“Kurultayda Dün Divan Aleyhinde Bulunuldu”, **Vatan**, 30 Kasım 1951, s. 5.

“Kurultayda Dünkü Fırtına”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1947, s. 2, 4.

“Kurultayda Dünkü Müzakereler”, **Akşam**, 27 Kasım 1951, s. 2.

- “Kurultayda En Tartışmalı Devre Bugün Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 29 Kasım 1947, s. 4.
- “Kurultayda Fikirler Tebellür Ediyor”, **Tasvir**, 28 Kasım 1947, s. 5.
- “Kurultayda Hararetli Tartışmalar”, **Ulus**, 21 Kasım 1947, s. 6.
- “Kurultayda Şiddetli Münakaşalar”, **Vatan**, 19 Kasım 1947, s. 4.
- “Kurultayın Bilançosu”, **Vatan**, 04 Aralık 1947, s. 1.
- “Kurultayın Çalışmaları”, **Hürriyet**, 30 Haziran 1950, s. 4.
- “Kurultayın Genel Başkanlığa Dair Kararı”, **Cumhuriyet**, 01 Aralık 1947, s. 4.
- “Kurultayın Toplanmasına İki Gün Kaldı”, **Vakit**, 26 Haziran 1950, s. 1.
- “Milletvekili Adaylarının Tamamını Teşkilat Seçecek”, **Bugün**, 01 Aralık 1951, s. 1.
- “Milliyetçilik ve Devletçilik İçin Dünkü Tartışmalar”, **Cumhuriyet**, 02 Aralık 1947, s. 4.
- “Muhalefet Başkanı İnönü’ye Karşı İkinci Komplol”, **Ulus**, 27 Haziran 1950, s. 6.
- “Muhalefet Liderinin İlk Demeci”, **Milliyet**, 28 Mayıs 1950, s. 7.
- “Muzaffer Kayalibay’ın Ölümü Hadisesi”, **Zafer**, 02 Temmuz 1950, s. 8.
- “Muzaffer Kayalibay’ın Ölümü”, **Vakit**, 28 Haziran 1950, s. 2.
- “Muzaffer’in Esrarlı Ölümü”, **Yeni Sabah**, 07 Temmuz 1950, s. 1.
- “Muzaffer’in Ölüm Hadisesi”, **Akşam**, 28 Haziran 1950, s. 2.
- “Otomobil Hadisesi Dolayısı İle”, **Bugün**, 28 Haziran 1950, s. 1, 2.
- “Ömer İnönü Hadisesi”, **Zafer**, 29 Haziran 1950, s. 6.
- “Ömer İnönü Hakkında Açılan Davaya Başlandı”, **Bugün**, 16 Kasım 1950, s. 1, 3.
- “Ömer İnönü İthamları Ret Ediyor”, **Son Posta**, 29 Haziran 1950, s. 1, 5.
- “Ömer İnönü’nün Adı Karışan Cinayet”, **Vakit**, 29 Haziran 1950, s. 1.
- “Ömer İnönü’nün Adının Karıştığı Ölüm Hadisesi”, **Milliyet**, 28 Haziran 1950, s. 5.
- “Ömer İnönü’nün Beraatı İstendi”, **Bugün**, 01 Haziran 1951, s. 1.
- “Ömer İnönü’nün Sorgusu Yapıldı”, **Milliyet**, 11 Ağustos 1950, s. 1, 5.

- “Ömer İnönü’nün Suçsuz Olduğu Anlaşıyor”, **Bugün**, 24 Mayıs 1951, s. 1.
- “Ömer İnönü’nün Tevkifini İstediler”, **Yeni Sabah**, 05 Temmuz 1950, s. 1, 5.
- “Ömer İnönü”, **Akşam**, 14 Temmuz 1950, s. 1.
- “Parti Genel Başkan Vekilliği İçin Mücadele”, **Akşam**, 24 Kasım 1947, s. 2.
- “Parti ve Cumhurbaşkanlıkları”, **Vakit**, 07 Kasım 1947, s. 1.
- “Peker’in Başbakanlıktan İstifasının İç Yüzü”, **Cumhuriyet**, 04 Aralık 1947, s. 1, 4.
- “Program Tasarısı Üzerinde Görüşmeler Sona Erdi”, **Ulus**, 03 Aralık 1947, s. 6.
- “Recep Peker’in Kurultayda Dünkü Konuşması”, **Tasvir**, 04 Aralık 1947, s. 1, 5.
- “Şiddetli Tenkitler Arasında”, **Ulus**, 21 Kasım 1947, s. 5.
- “Taksim Faciasının Kurbanı”, **Hürriyet**, 02 Temmuz 1950, s. 6.
- “Taksim’deki Ölüm Vakasının Esrarı”, **Zafer**, 30 Haziran 1950, s. 1.
- “Tokat Milletvekilinin Takriri”, **Bugün**, 29 Haziran 1950, s. 1, 2.
- “Toprak Kanunu Yeni Bir Revizyona Tabi Tutuluyor”, **Bugün**, 03 Aralık 1947, s. 1.
- “Yeni Parti Divanına Kimler Girecekler?”, **Akşam**, 30 Kasım 1947, s.1, 2.

DİZİN

A

- Ahmet Demir.....63, 89, 95
 Ahmet Gürkan.....ix, 59, 61, 67, 95, 97
 Ali Fuat Cebesoy.....42
 Altı Ok.....1, 117, 127, 140
 Atlantik Paktı 103, 115
 Avni Doğan.....77, 82, 83, 128
 Aziz Uras.....82, 90, 122

B

- Behçet Kemal Çağlar 22, 79
 Behire Sertel.....95

C

- Cavit Oral.....83, 102, 103, 133, 136
 Celal Bayar.....40
 Cemil Sait Barlas..43, 59, 82, 83, 100, 103, 104,
 110, 119, 125, 126, 127, 133, 136
 Cevat Çapanoğlu.....62, 64, 65, 94, 96
 CHP viii, ix, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19,
 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 35, 36, 37, 39,
 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52,
 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 66, 67, 68, 72, 73,
 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
 87, 88, 90, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112,
 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131,
 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142,
 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
 151, □152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159,
 160, 161, 162, 163, 164
 Cumhuriyet Halk Partisi. ii, iii, v, vi, xii, xiii, 1,
 144, 146
 Cumhuriyetçilik.....1, 27

D

- Demokrasi 6, 28, 45, 57, 91, 114, 137, 142, 151,
 152
 Devletçilik.....1, 28, 35, 107, 144, 164
 Devrimcilik 30
 Dilek Komisyonu vii, 15, 16, 17
 Divan. vii, viii, ix, 26, 43, 50, 51, 71, 77, 82, 83,
 86, 99, 106, 113, 124, 126, 135, 164

E

- Ebedi Şef.....129
 Ekrem Tur 122

F

- Faik Ahmet Barutçu 76, 82, 99, 104, 128, 155
 Fikret Oyman 101, 123

G

- Genel İdare Kurulu ix, 13, 20, 23, 26, 50, 68, 69,
 70, 71, 72, 75, 76, 78, 81, 83, 84, 88, 100,
 106, 110, 118, 123, 124, 125, 127, 128, 131,
 132, 133, 134, 135, 136, 139, 144

H

- Haldun Tandoğan viii, 59, 62, 63, 64, 66, 67, 89,
 93, 94, 95, 161
 Halil Kayalibay.....61
 Halk Partisi ii, iii, v, vi, xii, xiii, 1, 4, 5, 6, 13,
 14, 20, 23, 24, 46, 47, 48, 52, 55, 56, 57, 75,
 87, 88, 101, 102, 103, 104, 105, 113, 114,
 115, 119, 121, 125, 126, 129, 130, 131, 144,
 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 161
 Halkçılık 1, 28
 Halkevleri vii, viii, 19, 20, 69, 78, 124
 Hamdullah Suphi Tanrıöver.....42
 Hasan Saka.....19
 Hesap Komisyonu.....127
 Hıfzı Oğuz Bekata 56, 123, 124
 Hilmi Uranvii, 13, 20, 21, 22, 23, 36, 42, 43, 67,
 82, 144, 155, 161
 Hüseyin Cahit Yalçın.....4, 43, 119

İ

- İlhamı Sancar 82, 101, 112, 113, 123, 131
 İsmet İnönü viii, ix, 5, 6, 7, 13, 41, 42, 45, 48,
 51, 53, 61, 66, 67, 72, 83, 85, 88, 91, 97, 100,
 102, 103, 104, 110, 112, 113, 114, 115, 116,
 117, 118, 121, 133, 134, 142, 143, 144, 145,
 146, 147, 152, 153, 161, 162

K

- Kadın Kolları 146
 Kasım Gülek .viii, 82, 85, 86, 99, 102, 103, 110,
 111, 118, 119, 127, 128, 133, 134, 135, 137,
 145, 146, 162
 Kayalibay Olayı ...viii, ix, 66, 89, 90, 93, 94, 95,
 96, 97
 Kurultay ...viii, ix, 1, 5, 7, 11, 12, 13, 15, 16, 17,
 19, 20, 25, 26, 35, 39, 44, 45, 46, 54, 55, 57,
 58, 59, 72, 79, 82, 83, 84, 86, 98, 99, 100,
 101, 102, 104, 112, 113, 117, 120, 123, 124,
 126, 130, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 140,
 141, 144, 145, 147, 148, 149, □150, 151, 152,
 155, 160, 163, 164

L

- Laiklik.....1, 29, 107, 140

M

- Milliyetçilik 1, 28, 35, 107, 164

Muzaffer Kayalıbay ... 59, 61, 62, 63, 64, 67, 89,
90, 91, 93, 97, 145, 146, 148, 165
Münir Hüsrev Göle 19

N

Nazif Çağatay 68, 83
Nihat Erim 36, 42, 45, 48, 55, 82, 83, 86, 98,
119, 131, 132, 133, 147
Numan Turan 93, 94, 96

O

Olga Kayalıbay 59, 64, 93

Ö

Ömer İnönü ix, 59, 60, 61, 63, 66, 67, 89, 90,
91, 93, 94, 95, 96, 97, 145, 146, 163, 165

P

Program Komisyonu 24, 27, 44

R

Recep Peker 4, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 60,
88, 144, 145, 147, 162, 165
Reşat Şemsettin Sirer 17, 56, 83, 136
Rober Muratyan 61, 63

S

Süreyya Örgüevren 13, 43

Ş

Şemsettin Günaltay .. 7, 20, 82, 83, 98, 103, 111,
119, 133, 135
Şinasi Devrim 16
Şükrü Saraçoğlu 5, 7, 36, 82

T

Tahsin Banguoğlu 19
TBMM 11, 17, 28, 41, 61, 90, 95, 97, 145
Tevfik Fikret Sılay 24, 43, 135, 144
Tüzük Komisyonu vii, 13, 27, 45, 76, 78, 98,
134, 148